

ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଆତ୍ମ ବିକାଶ

(Self-evolution of Nationalism)

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର

ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଆତ୍ମ ବିକାଶ

ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ

ପ୍ରଣେତା ଓ ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
ଗାନ୍ଧି-ସେବାଗ୍ରମ

ଚମ୍ପାପୁର

କଟକ

୧୯୪୦

ମୂଲ୍ୟ ଦଶ ଅଣା ମାତ୍ର

ସୂଚୀ ପତ୍ର

ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୃଷ୍ଠା

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୩୦

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୪୩

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୫୭

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୬୩

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

୭୯

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୯୩

ତୃତୀୟ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୮୭

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୯୩

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୯୭

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୧୪

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୨୯

୯

ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୃଷ୍ଠା

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୩୭

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୪୩

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୪୦

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୪୯

ଭୂମିକା

ଭୂମିକାରେ ପୁସ୍ତକର ପରିଚୟ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାମ ହୋଇଛି ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅନ୍ତର ବିକାଶ (Self evolution of Nationalism) । ଏଥିରେ ମୁଁ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଜୀବନର ବିକାଶ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛି । ନାନାପ୍ରକାର ଉଦ୍‌ଧୃତ ପଦନ ଓ ଅଶା ନିରାଶା ଭିତରେ, ଦେଶସେବା ତଥା ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ପ୍ରବଳ ଅକାଞ୍ଚ୍ଛା ମୋଠାରେ ଅକ୍ଷୁରତ ହୋଇ ତାହା କ୍ଷମର ଦୃଢ଼ ଅକାର ଧାରଣ କରିଛି ସେ ସବୁର ଇତିବୃତ୍ତ ମୁଁ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛି । ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ପ୍ରବଳ ଅକାଞ୍ଚ୍ଛା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅରେ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ ତାହା ଦ୍ରବୀଭୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସହସ୍ରପ୍ରକାର ବାଧାବିଘ୍ନକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେହି ଅକାଞ୍ଚ୍ଛା ତାର ବାଟ ପରିସ୍କାର କରିନିଏ । ଜାତୀୟ ଜୀବନ (Nationalism) ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଶକ୍ତି । ଏହା ଏଡ଼େ ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ବିରାଟ ଯେ ଏହାକୁ ଚାହିଁ ଦେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ଲୋପ କରିଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ ଏହା ଉପରେ ହିମାଳୟ ପାହାଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶକ୍ତି ହିମାଳୟ ପାହାଡ଼କୁ ଫଟାଇ ଭୂମିକମ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

ତଥାପି ଏ ଶକ୍ତି ଦବି ଯିବାପାଇଁ ବହୁତ ବାଧା ଅଛି । ଜାତୀୟ-ଜୀବନ ବିକାଶପ୍ରାପ୍ତିରେ ବାଧା ପାଏ ଯଦି ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରତିକୂଳ ନୁହେଁ । ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ଶେଷରେ ପାରିବାରିକ ଏପରି ବହୁଧା ପରିସ୍ଥିତି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ଠିଆହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଏକମାତ୍ର ଉପାଦାନ ଏ ସବୁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାପାଇଁ । ଏହିସବୁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ସହିତ ମୋଡ଼େ

ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ବେଳେ ବେଳେ ଅଶା ସଫଳ ହେବାର
 ସମ୍ଭାବନାରେ ଅତିଶୟ ଅନନ୍ଦ ଲଭି କରିଛି । ବେଳେ ବେଳେ
 ନିରାଶାରେ ଜୀବନ ବିଷ୍ଣୁ ହେଲା ବୋଧ କରି ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ଅସୁବିଧା
 କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛି । ପୋଲିସର ଡାଢ଼ନାରେ ଲୁଚି ଲୁଚି ଜୀବନ
 ବିତେଇଛି । ଏକାଧାରରେ ୧୦।୧୫ ଦିନ ଉପବାସ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।
 ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ଅବା କରିବି, ଏହି ଭାବ
 କେବଳ ମୋତେ ଧରି ରଖିଛି । ମନରେ ବଳ ଓ ହୃଦୟରେ ସାହସ
 ଦେଇଛି । ଅସୀମ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ବିପାକରେ ମୋର ହୃଦୟ ଦବି ଯାଇ ନାହିଁ ।
 ମୋର ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ହେଉଛି ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏକ
ବିବରଣୀ । ଏଥିରୁ ଦେଶବାସୀ, ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଜାଗରଣ
 ବିଷୟରେ ଓ ଭାରତର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ
 ଜାଣି ପାରିବେ । ଦଶପନ୍ଥା ମେଳ, ବଙ୍ଗାଳର ବିପ୍ଳବବାଦ, ରବିନ୍ଦ୍ର
 ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ପଞ୍ଜାବ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଇତ୍ୟାଦି
 ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଦେଶବାସୀ ଜାଣିବାକୁ ପାରିବେ । ଏଥିପାଇଁ
 ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାମ ଦେଇଛି ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅମ୍ଳ ବିକାଶ । ଏହା
 ଦେଶରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅମ୍ଳ ବିକାଶରେ ସହାୟତା କରିବ ଭାବି ଏ
 ପୁସ୍ତକ ଖଣି ମୁଁ ଲେଖିଛି । ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧ କରିଛି ଇଣ୍ଡର ବୋଲି ଯଦି
 କେହି ଆଶ୍ଚି ଅବା ତାଙ୍କର ଯଦି କିଛି ସତ୍ତା ଆଏ ତେବେ ଏହି ଜାତୀୟ
 ଜୀବନ ହେଉଛି ସେହି ସତ୍ତାର ନିଦର୍ଶନ । ଏହି ଜାତୀୟ ଜୀବନର
 ବିକାଶ ସାଧନ ହେଉଛି ଭଗବତ୍ ଆରାଧନା । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଦ୍ୱ ପାରିବାରିକ
 ପରିସରକୁ ଭୁଲି ଦେଶସେବାରେ ମନଃପ୍ରାଣ ନିୟୋଜିତ କରିବା ଅର୍ଥ
 ଜାତୀୟ ଜୀବନର ବିକାଶ ସାଧନ କରିବା । ନିଜର ମାତୃଭୂମିକୁ ଅଦର
 କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଗୁଣ । ଏହି ଗୁଣର ପରିଚ୍ଛେଦରେ
 ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟତା ବିକାଶ ପାଏ । ଯେଉଁ ଦେଶ ତଥା ଜାତିରେ

ଏହି ଗୁଣ ଯେତେ ପରିମାଣରେ ବିକାଶ ପାଇଛି ସେହି ଦେଶ ତଥା ଜାତି ତେତିକି ପରିମାଣରେ ମହତ୍ତ୍ୱ ହୋଇଛି । କାଳର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶ ତଥା ଜାତିର ଉତ୍ଥାନ ପତନ ଲାଗିଛି । ପତନ-ବେଳେ ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଜୀବନ ଧାରା ଶୁଖିଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ଜୀବନ ଧାରା ହେଉଛି ଜାତୀୟ ଜୀବନର ପ୍ରତୀକ ତଥା ମୂଳଭୂମି । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଗୃହ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏହି ଶକ୍ତିକୁ ଲୋପ କରି ନ ପାରେ । ସାମାନ୍ୟ ବଟକୃଷର ବାଜରୁ ମହାନ କୃଷ ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା ପରି ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ମଧ୍ୟ ମହାନ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅକ୍ଷର ଅପେ ଅପେ ଫୁଟି ଉଠିବ । କୌଣସି ବାଧାବିଘ୍ନ ସେ ମାନବ ନାହିଁ । ଜେଲ ଯନ୍ତ୍ରଣା, ପାଣିକାଠର ଭୟ ତାକୁ ହସ୍ତ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ହେବ ତାର ରୂପଣ । ଏ ସବୁର ଅଭାବ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଅଛି । ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାମ ଦେଲି ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅତ୍ତ୍ୱ ବିକାଶ ଅର୍ଥାତ୍ Self evolution of Nationalism.

ଯେତେ ସଂକ୍ଷେପରେ ପାରେ ବହିଖଣ୍ଡି ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ୧୯୩୦ ମସିହାର ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାମାନ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବି । ଏହିଖଣ୍ଡି ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ । ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଲେଖି ନାହିଁ । ଲେଖିବାର କଲ୍ପନା କରିଛି । ଏ ଖଣ୍ଡି ଦେଶବାସୀ ଆଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଦେଖିଲେ ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ ସାହସୀ ହେବି ।

ଗାନ୍ଧିସେବାଶ୍ରମ
ତା ୧୦/୭/୪୦

} ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର

୧୯୩୩ ମସିହାରେ ଅଠର ମାସ କାରୁକାସ ପର, ଫଟୋ ।

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମୋର ଜନ୍ମଭୂମି ଗଡ଼ଜାତର ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜ୍ୟ । ମୋ ପିତାଙ୍କ ନାମ ବୈଦ୍ୟନାଥ ମିଶ୍ର, ପିତାମହଙ୍କ ନାମ ରଘୁର ମିଶ୍ର । ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ ପଦ୍ମାଦେବପୁର ଆମର ସ୍ୱାବକ ଘର ଅଟେ । ଏହି ଶାସନରେ ଘର ଜମି ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମୋର ମାମୁ ଘର । ମୋ ଅଜା (ମାତାମହ)ଙ୍କ ନାମ ହରିହର ଶତପଥୀ ; ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜା ତାହାଙ୍କୁ ରାୟଗୁରୁ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଭାଇ ନାମ ହରିରାଜଗୁରୁ । ସେ ଜଣେ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଅତି ସରଳ ଓ ଧର୍ମିକ ଲୋକ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଗୁରୁତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼ରେ ତାହାଙ୍କର ଅନେକ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସେ ରାଜକଚେରୀ ଦ୍ୱାରକୁ ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଜଣଙ୍କୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ଛୁଇଁବାକୁ ହେଲେ, ସେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାକୁ ପାଲଟୁ ଥିଲେ । ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼ର ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁର ମନ୍ଦିରର ସେ ପରିଚ୍ଛା ଥିଲେ । ସକାଳୁ ଦିନ ଦୁଇଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ସଞ୍ଜା ସମୟରୁ ରାତି ୯ ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସେହି ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ନିରାବର ଧାରଣା ଦେଇ ବସୁଥିଲେ । ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ତାହାଙ୍କୁ ଗୁରୁତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ହେବାରୁ ସେ ମୋ ପିତାଙ୍କୁ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ଦଶପଲ୍ଲୀକୁ ଡକାଇ ନେଇଥିଲେ । ମୋର ଜନ୍ମ ଏହି ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼ରେ ।

ପଦ୍ମାଦେବପୁର ଶାସନରେ ଆମର ସାଂସାରିକ ଅବସ୍ଥା ଟିକିଏ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଦୁଇଟି

ରାଜ୍ୟରେ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ହୋଇ ରହବାକୁ କାହାରକୁ ସୁଖ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମୋ ପିତାମହ ଭଣ୍ଡାର ମିଶ୍ରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଶିବଭକ୍ତ ଓ କର୍ମଠ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ସକାଳୁ ଦିନ ଦୁଇଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ଶିବ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ଶିବଙ୍କ ଆରାଧନା ନ କରି ସେ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଶିବ ମନ୍ଦିରରୁ ଫେରି ଭୋଜନ ସାରି ସେ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଲେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟକୁ ମୁଦା ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରସାର ବହୁଳ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ରାମାୟଣ ଆଦି ପୁରାଣ ଓ ଭଗବତ ସବୁ ତାହାଙ୍କ ସମୟରେ ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖା ହେଉଥିଲା । ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଲେଖିବାରେ ସେ ବଡ଼ ନିପୁଣ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତଲିଖିତ ଅନେକ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଏବେ ଆମ ଘରେ ଅଛି । ତାହାଙ୍କର ଏହି ସବୁ ଗୁଣ ହେତୁ ମୋ ଅଜା ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ମୋ ପିତାଙ୍କର ଦଶପତ୍ନୀକୁ ଆସିବାର କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ମୋ ଅଜାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନୁରୋଧରେ ମୋ ପିତାମହ ଆଦି ପରିବାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଦଶପତ୍ନୀକୁ ଗ୍ରହଣ ଆସିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ କୁଳୀନ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସତି ତଥା ଶାସନ ଅଛି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପୁରାଣ ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ପୁରାଣ ରାଜାଙ୍କ ଶୋଭା ଶାସନ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୈଦିକ ଧର୍ମର ଧୀଠ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ରୁଚି ଓ ସଭ୍ୟତା ଏହି ପୁରାଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲା, ଏହା କହିଲେ ଅଧିକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର କଥା ମୁଁ ଭଲକରି କହିପାରିବି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ କୌଣସି ନୀତି ନିୟମର ଆଲୋଚନା ବେଳେ, ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ଏହି ପୁରାଣକୁ ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ଦେଖନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେ କାରଣରୁ ପୁରାଣ ପୁରା ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନମାନଙ୍କରୁ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କମି ଘର ଦାନ ଦେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ଗୋଟିଏ ପୁରାଣ କର୍ମ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷ କେହି ନୟାଗଡ଼ ପଦାଦେଇପୁର ଶାସନରେ ଦାନ-କମି ପାଇ ବସତି କରିଥିଲେ । ପୁରାଣ ଶାସନ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୁର

ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ବୋଲି ମୁଁ ଶୁଣୁଛି; କିନ୍ତୁ ସେଠାରୁ କିଏ କେବେ ଆସିଥିଲେ ତାହା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ଦଶପକ୍ଷୀରେ ଭଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଂଖ୍ୟା ଅତି କମ୍ । ଦଶପକ୍ଷୀ ଗଡ଼ରେ ବୈଦିକ ଓ ଆରଣ୍ୟକ ଏହିପରି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି । ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ‘ଝାଡ଼ୁଆ’ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ସଂବନ୍ଧ ନାହିଁ । ଏବେ ମଧ୍ୟ କେହି କାହା ସହିତ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବାକୁ ଚାହୁଁନା । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଆପଣାକୁ ଏହି ଆରଣ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଆନ୍ତର ମଧ୍ୟ କେତେକ କାରଣରୁ ମୋ ଅଜା ମୋ ପତା ଓ ପିତାମହଙ୍କୁ ପଦ୍ମାଦେଇପୁର ଗାସନକୁ ଗୁରୁ ଦଶପକ୍ଷୀ ଆସିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ ।

ମୋ ଅଜା ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକ ଥିଲେ । ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କହିଲେ ସେ ଜଣେ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତ କିମ୍ବା ଧନବାନ୍ ନ ଥିଲେ । ମୋଗଲବନ୍ଦୀରେ ସାଧାରଣତଃ ଧନ ଓ ଜମିଦାରମାନେ ବଡ଼ଲୋକ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ । କିନ୍ତୁ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏ ସବୁର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତରେ ରାଜାମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସମସ୍ତପ୍ରକାର ପ୍ରଭାବର ମୂଳ । ଯାହାଙ୍କଠାରେ ଯେତେ ପରମାଣରେ ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ପଡ଼ିଥାଏ ସେ ସେତକ ମାନ୍ୟତାରେ ବଡ଼ଲୋକ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମୋ ଅଜାଙ୍କଠାରେ କେବଳ ଯେ ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ରାଜପରିବାରର ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଗୁରୁତ୍ବଲ୍ୟ ଭାବେ ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଅଜାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ରାଜ୍ୟରେ କମ୍ ନ ଥିଲା । ଅଜାଙ୍କର ପ୍ରଭାବରୁ ମୋ ପିତା ଏବଂ ପିତାମହଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ରହିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ମୋ ପିତାମହ ଶ୍ରୀ ରାୟର ମିଶ୍ରଙ୍କର ସରଳ ପ୍ରକୃତି, ନୈଷ୍ଠିକତା ଓ କର୍ମ ନୈପୁଣ୍ୟ ହେଉ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ।

ମୋ ମାତାଙ୍କର ନାମ କମଳା ଦେବୀ । ସେ ବଡ଼ ଅଭିମାନୀ ଓ ଏକବୃତ୍ତା ଥିଲେ । ମୋ ଉପରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଭାଇ ଥିଲେ । ସେ

ମଉସିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ପିତା ମାତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି କିଛି ହେଲେ ନାହିଁ । ସନ୍ତାନ ଲଭି ପାଇଁ ମୋ ମାତା ବହୁତ ଓଷା ବ୍ରତ କଲୁ ପରେ ମୋର ଜନ୍ମ ହେଲା । ମୋ ଜନ୍ମ ହେବା ପରେ ମୋ ପିତା ମାତା ମୋତେ ପୁରୁଣା ଦଶପଇଁ ଗଡ଼ରେ ଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଳଭଦ୍ର ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ବନ୍ଦା ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥା ଅଛି ; ପିତା ମାତା ସନ୍ତାନର ବସ୍ତ୍ର ରହିବା ଆଶାରେ କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ସନ୍ତାନକୁ ଏହପରି ବନ୍ଦା ପକାଇ ଥାଆନ୍ତି । ପୁଣି ସନ୍ତାନ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା ଉପନୟନ ସମୟରେ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଓ କଲ୍ଲିତ ରୁଣ ଟଙ୍କା ଠାକୁରଙ୍କୁ ବା ସେବକଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧି ସନ୍ତାନକୁ ମୁକୁଳାଇ ନଥାନ୍ତି । ମୁଁ ବନ୍ଦା ପଡ଼ିଥିଲି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଆଉ ମୋ ପିତା ମାତା ମୁକୁଳାଇ ନାହାନ୍ତି । ମୋତେ ମୁକୁଳାଇବାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ସଂସାର ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ବନ୍ଦା ଚାହୁଁଅଛି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ‘ମୁଁ ଦିଅଁଙ୍କର’ ; ଏହି କଥାଟି ମୋତେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଯୁକ୍ତି ଯୋଗାଇଛି । ମୋର ନିକଟ ସଂପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁ ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତି ହୋଇ ସଂସାର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ମୋ ସହୃଦ ଯୁକ୍ତି କଲୁବେଳେ ମୁଁ କହୁଥାଏ, ମୁଁ ବଳଭଦ୍ର ଠାକୁରଙ୍କ ନିକଟରେ ବନ୍ଦା ଅଛି । ମୁଁ ଠାକୁରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି । ସଂସାର କଥା ଆଉ ମୋତେ କାହିଁକି କହୁଛି ?

ମୋର ଶୈଶବକାଳ ଅତି ସୁଖରେ ଯାଇଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ଟିକିଏ ଅତି ମାନ୍ୟରେ ସ୍ନେହ ଆଦର ପାଇଥିବାରୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଜିଦ୍‌ଗୋରୁ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏହି ପ୍ରକୃତି ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ବହୁତ ସୁଖ ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ବହୁଦିନ ସୁଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ନାବିକବିସ୍ମୟ ନାବ ପରି ମୋତେ ଦୁଃଖ ସାଗରରେ ଲୁହାଁବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଜୀବନ ଓ ଜୀବନୀ ନିମିତ୍ତ ମୋତେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ମୋ ପିତା ବୈଦ୍ୟ ବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ । କେତେକ ରୁଷ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଦଶପଇଁରେ ଆମର ନିଜର ହୋଇ ଜମି ନ ଥିଲା । ଅଜାଙ୍କ

ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆମର ଗୁଣ ବିଷୟରେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେଉ ନ ଥିଲା । ଗୁଣ କହିଲେ, କେତେକ ଜମି ଆମର ଭାଗ ଗୁଣ ଅଟେ । ଅଜା ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କର ପରିଚ୍ଛା । ତେଣୁ ଏହି ଠାକୁରଙ୍କର କେତେକ ଭଲ ଜମି ଆମକୁ ଭାଗ ଗୁଣ କରିବାକୁ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥା ସଙ୍ଗେ ରୁଲନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେତେବେଳେ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ନିଜର ଯୋଗରୂପେ ଜମି କରିବାକୁ ବଡ଼ ଇଚ୍ଛୁକ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କର ଏତେ ଅଭାବ ନ ଥିଲା । ଶବ୍ଦନ ଅତି ସରଳରୂପରେ ସମସ୍ତେ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ଅଭାବର ମାତ୍ରା ଅତି କମ୍ ଥିବାରୁ କେତେବେଳେ କିଛି ଅଭାବ ଥିଲାପରି ସେମାନେ ଅନୁଭବ କରୁପାରୁ ନ ଥିଲେ । ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ମଧ୍ୟ ପିତା ପୁତ୍ରର ସମ୍ମାନ ପରି ଥିଲା । ଅନ୍ୟାୟ ଅବିରୁଦ୍ଧ କଅଣ, ପ୍ରଜା କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ମାଲି ମକଦ୍ଦମା ନ ଥିଲା । କର ପୀଡ଼ା କଣ ତାହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଜା ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ବେଠି ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରଚଳନ ବିଶେଷ ଭାବରେ ନ ଥିଲା । ଗୁଣ ଜମି ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଖଜଣା ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ଆଜିକାଲି ପରି ଏତେ ଆଡ଼ମ୍ବର ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବ୍ୟୟାଧିକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ରାଜା ପାରିଧି ବା ଶିକାର କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ତାହା ଏକ ବେଠିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଗଲୁଣି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ରଥ ଟାଣିବା ଓ ପୁରୁକୁ ରଥ କାଠ ଯୋଗାଇବା ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ବେଠି । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଜାଗିର ଜମି ଖାଇ ଜାଗିରଥା ପ୍ରଜା ଥିଲେ । ସେମାନେ ରଜାଘରର ଅନ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରକାର କାମ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦଶପରିଆର ରାଜା ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଭଞ୍ଜ ଦେଓ । ଅତର ମିଆଁ ନାମରେ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଥିଲେ ଦଶପରିଆର ଦେବାନ । ମୋର ବୟସ ସେତେବେଳେ ପାଞ୍ଚ କିନ୍ତୁ ଛଅ ହେବ । ଦଶପରିଆ ଗଡ଼ରେ ସେତେବେଳକୁ ଗୋଟିଏ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାକୁଳର ଇସ୍କୁଲ ଥାଏ । ସେହି ଇସ୍କୁଲରେ ମୋର ପାଠ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହି ଇସ୍କୁଲରେ

ଦେବାନଙ୍କର କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ପିଲା ପଡ଼ି ଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସବୁ, ରାମା, ଓଜ୍ଜ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ । ସେ ଭାରି ଜୀବିବ୍ରାହ୍ମ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଦଶପିଲାରେ ପେଣ୍ଡୁ (ଟିକେଟ୍) ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସବୁ ମିଆଁ ଯୋଗୁ ସେତେବେଳକୁ ସେହି ଇସ୍କୁଲରେ ଆଧୁନିକ ଧରଣର କେତେ ଖେଳ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଖେଳ ମୋତେ ଇସ୍କୁଲକୁ ଟାଣି ନେଇ ଥିଲା । ସବୁ ମିଆଁ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ବହୁତ ଖେଳ କରନ୍ତି । ଇସ୍କୁଲର ମାଷ୍ଟରମାନେ ପୁରୁଣା କାଳିଆ । ସେମାନେ ଖେଳକଥା କିଛି ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି କହିଲେ ଚଳେ । ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ଦୋଷିବାକୁ ଦେବା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ପାଠ ଆଦାୟ ନ ଦେଲେ ମାଡ଼ ଦେବା, ଏହା ହେଉଥିଲା ମାଷ୍ଟରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହା ଛଡ଼ା ପ୍ରତି କ୍ଲାସ୍‌ରେ, ବିଶେଷତଃ ତଳ କ୍ଲାସ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଜଣେ ଜଣେ ଚାଟପିଲ ଥିଲେ । ଏହି ଚାଟ ପିଲମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଶିକ୍ଷକ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ଚାଟପିଲ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ପିଲାଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଉଥିଲେ ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ପଡ଼ା ଚୁଢ଼ି ନେଉଥିଲେ । ପଡ଼ା କାହାକୁ ନ ଆସିଲେ ଏହି ଚାଟ ପିଲ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ ସେ ପିଲାକୁ ମାଡ଼ ଦେଉଥିଲେ, ସୁତରାଂ ଏହି ଚାଟ ପିଲାଙ୍କୁ କ୍ଲାସ୍‌ର ବାଳକମାନଙ୍କର ଯେତେ ଭର ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ସେତେ ନ ଥାଏ । ପିଲୁଦିନେ ମୋର ପାଠରେ ତେତେ ମନ ନ ଥାଏ । ସବୁ ମିଆଁଙ୍କ ଖେଳ ପ୍ରତି ମୋର ଭାରି ଆଗ୍ରହ । ସେ ଥିଲେ ସ୍କୁଲର ବଡ଼ ଚାଟ । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଭର ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଆମ କ୍ଲାସ୍‌ର ଚାଟକୁ ମୋର ଭାରି ଭର । ପାଠ ଟିକିଏ ନ ଆସିଲେ ସେ ଭାରି ମାଡ଼ ଦେଉଥିଲା । ଦିନେ ଦିନେ ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ମାଡ଼ଖାଇ ଘରକୁ ଫେରିଯାଏ । ଆଉ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିବାକୁ ମୋ ମନ ଭାକେ ନାହିଁ । ଗଦାଧର ଦାନବନ୍ଧୁ ଓ କୃଷ୍ଣ ନାମରେ ମୋର କେତୋଟି ସାଥ ପିଲା ଥିଲେ । ଦିନେ ଦିନେ ମୁଁ, ଦାନବନ୍ଧୁ ଓ ଗଦାଧର, ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁ ଆସୁ ବାଟରୁ ପଳାଇ ଯାଉଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଘରକୁ ନ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ଲାନରେ ଲୁଚି ରହୁଥିଲୁ । ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହେଲା ବେଳ ହେଲେ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲୁ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ଜାଣୁଥିଲେ ଯେ ଆମେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ସ୍କୁଲରୁ ଫେରୁଛୁ ।

ସ୍କୁଲରେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଘର ଦଶପହା ଗଡ଼ରେ । ଯେଉଁ ଦିନ ଯେଉଁ ପିଲା ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ନ ଥାଏ, ଦିନେ ଦିନେ ଏହି ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ତା ଘରକୁ ଯାଇ ବାଳକର ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯିବାର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ପିଲାଙ୍କର ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ନ ଥିବାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଘରେ ପିତାମାତା ଜାଣି ପାରିଲେ, ପିଲାକୁ ଘରୁ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତି ମିଳୁଥିଲା । ସ୍କୁଲରେ ମଙ୍ଗଳିଆ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦସ୍ତର ଥିଲା । ପିଲାଙ୍କୁ ଭାକିକର ସ୍କୁଲରେ ହାଜର କରିବା ତାହାର ପ୍ରଧାନ କାମ । ସ୍କୁଲରେ ବେଶୀ ପିଲା ନ ଜମିଲେ ମଙ୍ଗଳିଆର ଗୁରୁ ଯିବ । କେହି ପିଲା ବାରମ୍ବାର ଗରହାଜର ହେଲେ ମଙ୍ଗଳିଆକୁ ଜୋରମାନା ହେଉଥିଲା । ସୁତରାଂ ନ ଆସୁଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଧରି ଆଣିବାକୁ ସେ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ପିଲାମାନଙ୍କ ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ ସବୁ ମଙ୍ଗଳିଆକୁ ଜଣା । ଗଡ଼ର ଅନ୍ଧକାର ମଙ୍ଗଳିଆକୁ କିଛି ଅଗୋଚର ନ ଥିଲା । ଲୁଚିବା ସ୍ଥାନସବୁ ଖୋଜି ମଙ୍ଗଳିଆ କୌଣସି ଲୁଚିଥିବା ପିଲାକୁ ପାଇଲେ ସେ ତାକୁ ଧରି ମାରି ଘୋଷାରି ଟାଣିନେଇ ଆସୁଥିଲା । ତା ନିକଟରେ ଦୟାମାୟା କିଛି ନ ଥିଲା । ଦୁଇ ଗୁରୁଜଣ ବଡ଼ ପିଲା ଯଦି ମେଲିବାଇ ସ୍କୁଲକୁ ନ ଆସି ଲୁଚି ରହି ଆଆନ୍ତି, ତେବେ ମଙ୍ଗଳିଆ ଖୋଜି ଖୋଜି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲେ ପିଲାମାନେ ତାକୁ ଧରି ଟାଙ୍କେ ଢେର ଗୁଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ମାଡ଼ଖାଇ କିନ୍ତୁ ମଙ୍ଗଳିଆ ପିଲାଖୋଜା ଓ ପିଲାଧରା କାମରେ ହଟୁ ନ ଥାଏ । ହଟିବ ଅବା କିପରି ? ହଟିଲେ ତେଣେ ଜୋରମାନା ହେବ । ସୁତରାଂ ସେ ସ୍କୁଲକୁ ଆସି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ କହି ଆଉ କେତେଜଣ ପିଲାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯାଇ ଲୁଚିଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଖୋଜେ ଓ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୁଚିଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଆଣେ । ଲୁଚିଥିବା ପିଲା ଧରାହୋଇ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଲେ ତା' ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୁଏ । ସ୍କୁଲ ଛୁଟିହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ 'ନାକ ଖଡ଼ି' ଶାନ୍ତି ଦିଆ ହୁଏ । ଗୁରୁ ପିଲାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶିକ୍ଷକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଯେପରି ପାରିଲା ସେପରି ତାକୁ ମାଡ଼ ଦେଇ ଆଆନ୍ତି । ଏହି କାରଣରୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ ଯମାଳୟ ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ବାଳକର ହୃଦୟ ଅତି କୋମଳ । ତାର କୋମଳ ହୃଦୟରେ ପାଠ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମାଇବା ପାଠ ପଢ଼ାର

ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ସେ କାଳର ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାହା ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେକଥା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେଣି ବୋଲି କହୁ ହେବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଣ୍ଡା ଗ୍ରାମର ସ୍କୁଲ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖିଲେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଯେ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶାର ସ୍ଥଳ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲଣି ? ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ତ ଏହିପରି ଆଜିକୁ ଚାଲିଗଲା ବର୍ଷ ତଳେ, ବିଶେଷତଃ ଗଡ଼ଜାତରେ, ଶିଶୁ ଶିକ୍ଷାର ନିୟମ କିପରି ଥିବ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ପାରେ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ମୁଁ ମୋ ସାଙ୍ଗ ପିଲାଙ୍କ ସାଥରେ ଏପରି କେତେ ଥର ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇ ଲୁଚିଛି । ମଙ୍ଗଳିଆ ମୋତେ ଖୋଜି ଧରି ଆଣିଛି । ମୁଁ କେତେଥର ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗଳିଆ ସାଥରେ ପିଲାଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇଛି । ଦଶପଞ୍ଚା ଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୋଖରୀ ଅଛି । ଏହି ପୋଖରୀ ଦୁଡ଼ା ଗୁରୁପାଠ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୁଣି । ଏହି ଜଙ୍ଗଲରେ ଗଡ଼ର ପିଲାମାନେ ଲୁଚି ଥାଆନ୍ତି । ଏବେ ସେହି ପୋଖରୀ ଅଛି, ମାତ୍ର ମଙ୍ଗଳିଆ ଆଉ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ସ୍କୁଲ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ସେହି ମାନ୍ତ୍ରରମାନେ ନାହାନ୍ତି । ମୋ ସାଥୀ ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱପ୍ନର ଭ୍ରାତୃ ଗୁଣ ଗଲେଣି । ମାତ୍ର ସେହିସବୁ କଥା ଏବେ ମୋ ମନରେ ଅଛି । ଚାଲିଗଲା ବର୍ଷ ତଳର କଥା ମୋତେ କାଲି ପରି ଲାଗୁଛି । ଏସବୁ ଆଜି ମନେ ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ମନରେ କେତେ ଭାବ ଖେଳି ଯାଇଛି । ମନ ଦୁଃଖରେ ରୁଡ଼ି ଯାଇଛି ! ହୃଦୟ କହୁଛି, ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ଦେଶ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ମନରେ ଉଚ୍ଚ ଭାବର ଅଙ୍କୁର ଉଠିବାର ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ଆମ ଦେଶରେ ତଥା ସମାଜରେ ନାହିଁ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ପିଲାଙ୍କ ମନ ଓ ହୃଦୟ ଚିପିହୋଇ ଯାଇଛି । ସତେ ଯେପରି ହିମାଳୟ ଦେଶର ଅଙ୍କୁରତ ଜୀବନକୁ ଚିପି ଦେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟ ବା ଏହାକୁ ଠେଲି କେତେ ଦୂର ଉଠିବ ? ତାହାର ଅବା ବଳ କେତେ ଏବଂ କେଉଁଠାରୁ ସେହି ବଳ ପାଇବ ?

ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ଗୁଣଗତମାନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀ ସହର ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ସହରମାନଙ୍କର ଗୁଣଗତ ଏହି

ଗଡ଼ମାନଙ୍କରେ ଥାଏ । ମୁଫସଲିଙ୍ଗ ଥିଲାମାନଙ୍କର ଚୁଲୁଲରେ ଗଡ଼ର ପିଲାମାନେ ଟିକିଏ ଦୁଷ୍ଟ, ସବୁ ବିଷୟରେ ଆକ୍ରନ୍ତ ଓ-ସାହସୀ । ଆମର ଘର ଗଡ଼ରେ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପିଲାଦିନେ ସେହି ଧରଣର ପିଲା ଥିଲି । ଗଡ଼ରେ ସାଙ୍ଗ ସାଥୀ ବହୁତ ମିଳନ୍ତି । ଆମ ପଡ଼ିଶାଘର ଗୋଟିଏ ପିଲାର ନାମ ଗଦାଧର । ସେ ମୋର ପିଲାଦିନର ସାଥୀ । ଆମେ ଦୁହେଁ ଆଉ କେତୋଟି ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ସାଙ୍ଗ ହୋଇଥାଉଁ । ସ୍କୁଲକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ନ ଯାଇ ଲୁଚିରହୁଁ । କେବଳ ତାହା ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ, ହାଜିରା ଡକାହେଲୁ ପରେ ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଆସିବାର ଫିକର ପାଶ୍ଚ ଯୋଗୁଁ ଆସୁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମରୁ ବିଚାର ହୁଏ ଯେ, ଆଗ ଜଣେ ବହୁତକ ଧର ପଳାଇବ । ସେ ପଳାଇଲୁ କହି ତାକୁ ଧରବାକୁ ବାହାନା କରି ଆଉ ଜଣେ ତାକୁ ଗୋଡ଼ାଇବ । ଦ୍ଵିତୀୟ ପିଲା ପଳାଇଲୁ ବୋଲି ଆଉ ଜଣେ ତା ପଛ ଧରବ । ତା ପଛକୁ ଆଉ ଜଣେ ଛାଡ଼ି ତାକୁ ଗୋଡ଼ାଇବ । ଏହିପରି ପାଞ୍ଚ, ଛଅ ଜଣ ପିଲା ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଯାଉଥିବେ । ଶେଷ ମନେ କରୁଥିବେ ପ୍ରଥମରୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିବା ପିଲାକୁ ଧରବାକୁ ଏମାନେ ଗୋଡ଼ାଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଶେଷକୁ ଠକିବାପାଇଁ ଗଡ଼ର ପିଲାମାନେ କେତେପ୍ରକାର ଉପାୟ ରଚନା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେଥର ମୁଁ ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଆସିଛି । ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଆସି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଯାଉଁ । ଗଛରେ ଚଢ଼ିବା, ନାନାପ୍ରକାର ଖେଳ କରିବା, ପୋଖରୀରେ ପହଞ୍ଚିବା ଇତ୍ୟାଦି କୌତୁକରେ ସମୟ କଟାଇଦେଉଁ । ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇଲୁ ଦିନ ଘରେ ମାଡ଼ ଖାଇଁ ଏବଂ ସ୍କୁଲରେ ମାଡ଼ ଖାଇଁ । ଦିନଯାକ ଏକଗୋଡ଼ିକିଆ ଆଦି ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଁ । ଏତେ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରୁଁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ ନ ଥାଏ । ଲୁଚିକରି ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଖେଳ କୌତୁକରେ ସମୟ କଟାଇବାରେ ମନରେ ଭାରି ଉତ୍ସାହ ଓ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ । ସେହି ଉତ୍ସାହ ଓ ଆନନ୍ଦ ପାଠପଢ଼ାରେ ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ଯେତେ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ କଅଣ ହେବ, ସେସବୁ କେଉଁଆଡ଼େ ପାଶୋରଯାଏ । ପୁଣି ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଆସୁଁ । ନଚେତ୍ ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇ ଲୁଚିରହୁଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କାହିଁକି ଏହା କରୁଁ, ତାହା ଆଜି ଭାବିଲୁବେଳେ ମନେହୁଏ, ମନୁଷ୍ୟ ଅଲବସ୍ତୁ ହେଉ

କିମ୍ବା ବୟସ୍କପ୍ରାପ୍ତ ହେଉ, ସେ ସବୁବେଳେ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆବରଣ ବା ବନ୍ଦନ ତାକୁ ସୁଖ ଲାଗେ ନାହିଁ । ମନର ସ୍ଵାଧୀନ ପ୍ରକୃତିକୁ ସେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ଖେଳାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିଶୁ ମନର ଗତିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରାଯାଇ ସେ ଯଦ୍ଦି ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଛି ସେହିପରି ଭାବରେ ତାହାକୁ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଛି । ଏହିପରି ଶିଶୁଶିକ୍ଷା ଆମ ଦେଶରେ କାହିଁ ? ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ଦରଦ୍ର । ଦରଦ୍ର ପକ୍ଷୀଶିଶୁର କଥା ଗୁଡ଼ିକଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକେ ବି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଶୁଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଦେଶରେ ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ନାହିଁ । କି ଧନୀ କି ଦରିଦ୍ର ଏ ବିଷୟରେ ସମସ୍ତେ ସମଭାବପନ୍ନ ।

ମୋର ମନେ ଅଛି ସେତେବେଳର ଦଶପଞ୍ଚା ରାଜା ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଭଞ୍ଜଦେଓଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁଅ ଥିଲେ । ସେ ତ ଯୁବରାଜ ; ତଥାପି ସେ ଏହି ସ୍କୁଲକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେ ଅନୁମାନଙ୍କ ସାଥରେ ପଢ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆମ୍ଭେ ପିଲାମାନେ ରାଜପ୍ରସାଦକୁ ଖେଳିବାକୁ ଯାଉଁ । ସ୍କୁଲରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଆନୁମାନଙ୍କର ସାଥୀ । ସେ ଆନୁମାନଙ୍କ ପରି ଲୁଚି ରହନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ସ୍କୁଲରୁ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା କରନ୍ତି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହା-ଯାଇପାରେ । କାରଣ ସେ ଦିନେ ଦିନେ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍କୁଲକୁ ଆସି କିଛି ସମୟ ରୁଲ୍‌ଟଲ୍ କର, ସାଥରେ ଦୁଇ ଚାରି ଜଣ ପଲ୍ଲ ଧରି ନଅରକୁ ଫେରୁଥାଆନ୍ତି । ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଲେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ, ସମସ୍ତେ ତାହାଙ୍କର ଆଜ୍ଞାଧୀନ । ତାହାଙ୍କପାଇଁ କିଛି ବାଧା ନ ଥାଏ, କିଛି ବ୍ୟଧନ ନ ଥାଏ, ସେ ସ୍ଵାଧୀନ । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ମନର ଗତି ନେଇ ଚଳନ୍ତି । ତଥାପି ତାଙ୍କର ସ୍କୁଲରେ ମନ ନ ଥାଏ କିମ୍ବା ପଢ଼ାରେ ସୁଖ ନ ଥାଏ । ତେବେ ଏ ଶିକ୍ଷାରେ ଦୋଷ କେଉଁଠାରେ ? ଶିଶୁର ଖାଲି ସ୍ଵାଧୀନତା ରହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଶିଶୁ ତଥା ଅଲ୍ପବୟସ୍କ ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଅଂଗ । ଏପରି ଭାବରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ପ୍ରଥା ଆମ ଦେଶରେ ନାହିଁ କହିଲେ ତଳେ । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ, ଆଧୁନିକ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶିକ୍ଷା

ଦେବାର ପକ୍ଷ ପାଇଁ ଏବେ ଅବଶ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରା କରାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ତାହାର ସୁବିଧା କେତେଜଣ ପାଇପାରବେ ? ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ମୁଣ୍ଡମେୟ ଧନଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସୁବିଧାଜନକ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଦେଶର ଜନତା ତାହାଦ୍ୱାରା କିଛି ଉପକାର ପାଇପାରବେ ନାହିଁ ।

ମୋ ପିତାଙ୍କ ଦେହ ଭଲ ନ ଥାଏ । ତାହାଙ୍କର କଅଣ ଗୋଟାଏ ଅସାଧ୍ୟ ରୋଗ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ରୋଗର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ କୌଣସି ଚୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ସେ ନାନାପ୍ରକାର ଚେର ମୂଳ ଫଗୁଳ କରୁଥାନ୍ତି । ବାପାଙ୍କର ଏପରି ଚୋଟିଏ ରୋଗ ଜାତ ହେଉଥିବାର ଶୁଣି ମାଆଙ୍କ ମନ ଭଲ ନ ଥାଏ । ବାପାଙ୍କ ସହିତ ମାଆଙ୍କର କିଛି ମନାନ୍ତର ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ମାଆ ଭାରି ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଅଭିମାନୀ । କାହାର କଥା ସହ୍ୟାରୁ ନ ଥିଲେ । ବାପାଙ୍କର ରୋଗବୃଦ୍ଧି ଓ ପାରବାରକ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ଆଉ ଧ୍ୟେୟ ଧରି ରହିପାରଲେ ନାହିଁ । ଦିନେ ହଠାତ୍ କନିଅରମଞ୍ଜି ଖାଇ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ଦେଲେ ।

ମାଆଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପୂର୍ବରୁ ଆମ୍ଭର ପାରବାରକ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ବାପାଙ୍କ ଅସୁସ୍ଥତାହେତୁ ତାଙ୍କର ଆଉ ରୋଜଗାର କିଛି ନ ଥାଏ କହିଲେ ତଳେ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ମୋର ଉପନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ନୟାଗଡ଼ ଇଟାମାଟି ଗ୍ରାମରୁ ଆନନ୍ଦ ସାହୁ ନାମରେ ଜଣେ ଗୁଡ଼ିଆ ଦଶପଲ୍ଲୀକୁ ଉଠି ଆସିଥାନ୍ତି । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ବେପାର କରି ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ସୁଜ୍ଞାନ । ଆମ୍ଭର ପୂର୍ବଘର ନୟାଗଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ସହିତ ବେଶ୍ ଭାବ ଥାଏ । ଘରେ କାହାରୁ ନ ପରୁର ଏହି ଆନନ୍ଦ ସାହୁଙ୍କଠାରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଆଣି ଉପନୟନ କରିବାକୁ ବାପା ଠିକ କଲେ । ମୋ ଉପନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ଏଥିପାଇଁ କକେଇ ଓ ବାପାଙ୍କର ମନାନ୍ତର ହେଲା । ଅଜା ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ଏହା ମାଆଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଗୋଟିଏ କାରଣ ହୋଇଥିଲା ।

ସେ ଯାହାହେଉ ମାଆଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୋର ସାଠପଡ଼ା ବନ୍ଦ ହେଲା । ବାପା ଆଉ କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ ଦେଉ ନ ଥାନ୍ତି । ବାପା ଓ କକେଇଙ୍କର ମନ ନ ମିଳିବାରୁ ଦୁହେଁଙ୍କର ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ମୋର ଗୋଟିଏ ପିଉସୀ ଆସନ୍ତି । ସେ ବାପା ଓ କକେଇଙ୍କଠାରୁ ବୟସରେ ବଡ଼ । ସେ ବାଳୁଚ ବଧୱା, ଆଉ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ସେ ଆମ ଘରେ ଥାଆନ୍ତି । ବାପା, କକେଇଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲା ପରେ ଏହି ପିଉସୀ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ରୋଷେଇ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି ପ୍ରାୟ ଏକବର୍ଷ କଟିଗଲା । ମାଆଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ବାପା ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ । ସେଥିରେ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।

ପିତା ମାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ କକେଇଙ୍କ ପାଖରେ ଆମେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁ ରହୁଲୁଁ । ଆମ ଜେଜେବାପା ଥାଆନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ସେ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଗଲେଣି । ତାହାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ସତ୍ତର ହେବ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଓ ପୁତ୍ରବଧୂଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ତାହାଙ୍କର ଜୀବନ ଅତିଶୟ ଦୁଃଖମୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବାପାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଏକବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱପ୍ନାର ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଏଣେ ଅଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଆଉ ଭଲ ନ ଥାଏ । ଅଜା ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ଦେଉଳରେ ମାନେଜର ଥିଲେ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଠାକୁରଙ୍କର କିଛି ସୁନା ଅଳଙ୍କାର ଚୋରିଗଲା । ପୂଜାହାରୀ ଧରା ପଡ଼ି ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଲା, କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ ଚଡ଼କାଳୀନ ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେଓ ଅଜାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରିଦେଲେ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଜମିବାଡ଼ି କାଟିନେଲେ ଓ ଶେଷରେ ଗ୍ରାମ ମନା ଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ପୁଣି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରାମ ମନା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶାନ୍ତି ଥିଲା । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ ଯାହାଙ୍କୁ ଗ୍ରାମ ମନାହୁଏ ସେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ମୁହଁ ସେହିଦିନଠାରୁ ଚାହିଁ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଦଣ୍ଡର ଅବଶ୍ୟ ଆଜିକାଲି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ବାହାରର ଲୋକେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ କିଛି ବୁଝିବା ମଧ୍ୟ କଠିନ, କିନ୍ତୁ ଗଡ଼ଜାତରେ

ସେତେବେଳେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଦଣ୍ଡ ଗାର ବଡ଼ ଦଣ୍ଡ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଗୁମୁ ମନା ହେଲାମାତ୍ରେକେ, ଗଡ଼ର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଲୋକେ ଆଉ ତାହାଙ୍କ ସହିତ କଥା କହିବାକୁ ବୁଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉପରେ ବାଧା ପଡ଼ିଯାଏ, କାରଣ ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସବୁବେଳେ ରାଜାଙ୍କଠାରେ । ରାଜା ସେମାନଙ୍କର ପିତା ଓ ଦେବତା ସ୍ୱରୂପ । ରାଜା-ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ ଜୀବନର ମୁକ୍ତି, ଏହିପରି ଭାବ ସବୁବେଳେ ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଖେଳୁଥାଏ । ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ ସେମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କାମନା ଓ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଆଦର୍ଶ ଏହା ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଜି ଦେଶରେ କେତେ ନୂଆ ଭାବ ଖେଳି ଯାଇଛି । କେତେ ପ୍ରକାର ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଛି । ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମସଂବନ୍ଧୀୟ ଏହିପରି କେତେ ନୂତନ ଭାବ ଜଗତରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଲୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିର ସୀମା ଅସୀମ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ଜଗତର କେଉଁ ପୃଷ୍ଠରେ କିଛି ବିଶେଷ ଘଟଣା ଘଟିଲେ ତାହା କେତେକ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ପୁଅପୁଅରେ ଖେଳିଯାଇଛି । ଜନସମାଜରେ ନୂତନ ଭାବର ତରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଖେଳାଇ ଦେଉଛି । କିନ୍ତୁ, ଆଜକୁ ୩୦ କିମ୍ବା ୪୦ ବର୍ଷର କଥା ଟିକିଏ ଭାବ ଦେଖିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥା, ଜନସମାଜର ରୂପ ଓ ଆଦର୍ଶରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ସେହି ସମୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବଧାରାର ଚିହ୍ନମାନ ନ ଥିଲା । ଭାରତରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁହସାତ ହୋଇ ନ ଥିଲା ଏବଂ ଜଗତରେ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଓଡ଼ିଶା ପରି ଦେଶର କଥା କଥଣ ବିଚାର କରାଯାଇ ପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି କମ୍ । ସବାଦ ପତର ବହୁଳ ପ୍ରସାର ସେତେବେଳେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ମେ. ଶଲବନ୍ଦର ଲୋକେ ଅନ୍ଧକାରରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଗଡ଼ଜାତର ଅବସ୍ଥା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ବା ଆଉ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ?

ଅଜାଙ୍କୁ ଗ୍ରାମ ମନା ଦଣ୍ଡ ହେବାରୁ ସେ ଟିକିଏ ଚିତଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏଣେ କନ୍ୟା ଓ ଜାମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁରେ ସେ ବଡ଼ ଅଧୀର ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ବଜ୍ରପାତ । ଗ୍ରାମମନା ହେଲା, ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କର ପରୀକ୍ଷାପଣ ଗଲା, ଜୋରମାନା ଦେଲେ ଏବଂ ଜମିବାଡ଼ି ମଧ୍ୟ କଟିଗଲା । ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅଜା ଧୈର୍ଯ୍ୟବ୍ୟତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଦଶପଇ ପ୍ରଜା କିନ୍ତା ଗଢ଼ଜାତବାସୀଙ୍କର ଭକ୍ତି ତାହାଙ୍କଠାରୁ କମିଯାଇ ନ ଥିଲା । ରଜା ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଯାତନା ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ରଜା ଅନ୍ତରରେ ତାହାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉ ଥାଆନ୍ତି । ପୁର ରଜାଙ୍କ ମଣିମା ଓ ରଜ ପରବାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ ଭକ୍ତି କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଅଜା ଗୁଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତି । ପୁରୁଷ ଯେପରି ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ସେବକମାନେ ସେହିପରି ତାହାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଉ ଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପଡ଼େ ରଜା ପୁଣି ଅଜାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପରୀକ୍ଷା ରୁକିର ଦେଲେ । ଜମିବାଡ଼ି ଫେରାଇ ଦେଲେ । ଏହା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଜାଙ୍କର ମନ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥାଏ । ଏସବୁ ଦଟନାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେଲା । ସେଥିରେ ସେ ଲହଲହା ହାଙ୍ଗ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁଇଟି । ସାହା ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ କେହି ନ ଥାନ୍ତି ।

ଦଶପଇରେ ଆମ୍ଭର ରୁଷ ଜମି କିଛି ନ ଥିଲା । ଜମି କରବାକୁ ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ସେତେ ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲା ବାପା ତ କବିରାଜି କରୁଥିଲେ । କେବେ ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ଜମି ଭାଗରୁଷ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦିନ କଟିଯାଏ, ବିଶେଷ କିଛି ଅସୁବିଧା ନ ଥାଏ । ଜୀବନରେ କୌଣସି ଭୁତ ଆକାଞ୍ଛା କିନ୍ତା ଆଦର୍ଶ ନ ଥାଏ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ପିତା ଓ କେବେ ଅତି ସରଳ ଭାବରେ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତା ଓ ପିତାମହଙ୍କ କାଳ ହୋଇଗଲା । ଅଜା ମଧ୍ୟ ରୁକିଗଲେ । କେବେ କିଛି ଜଣି ନ ଥିଲେ । ପଢ଼ା ଶୁଣା କରି ନ ଥିଲେ । ଅଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ରାଧାକାନ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କ ଜମି ଭାଗରୁଷ କରବାକୁ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ନୟାଗଡ଼ ପଦାଦେଇପୁର ଶାସନରେ ଥିବା ଜମି ବନ୍ଧକ ପଡ଼ିଥାଏ । ଘରେ ଆଉ ଆମ୍ଭର କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କକେଇ ନିହାତ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କର୍ମକର୍ମୀଣୀ କର କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସେ ତାଙ୍କର ପରିବାର ପୋଷଣ କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ କକେଇଙ୍କର ପୁଅ କନ୍ୟା ଦୁଇଟି । ବଧବା ବୁଢ଼ା ପିଲାସୀ ମୋର ପୁଣି ଘରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ଘରେ ସମସ୍ତେ ଭକ୍ତି କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଆମର ପରିବାରର ଅବସ୍ଥା ହଠାତ୍ ଏପରି ସଙ୍କଟପନ୍ନ ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଚିନ୍ତିତ ଥାଆନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭେ ଭଲ ଭଲ ଶିକ୍ଷା ଦୁଇଟି କକେଇଙ୍କ ନିକଟରେ ଥାଉଁ । ଘରେ ଦିନେ ଦିନେ କିଛି ଖାଇବାକୁ ନ ଥାଏ । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ଧରି ସମସ୍ତେ ଉପବାସ ରହୁ । ଏତେବେଳକୁ ମୋର ବୟସ ନଅ କିନ୍ତା ଦଶ ହେବ । ମୋର ଭଉଣୀଟିର ବୟସ ଛ' କିନ୍ତା ସାତ ହେବ ।

କକେଇଙ୍କର ଆମ୍ଭ ଦୁହେଁଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଥାଏ । ଖୁଡ଼ିଙ୍କର ସ୍ନେହ ନ ଥାଏ, ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ନିଜର ଜନ୍ମିତ ପୁଅ କନ୍ୟା ଉପବାସ ରହିଲା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ସ୍ନେହ ମାୟା ମମତା ରହିବା ଅସମ୍ଭବ । ଏହି କ୍ଷୁଧା ଜ୍ୱାଳାରେ ପିତାମାତା ପୁଅ କନ୍ୟାକୁ ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଖୁଡ଼ିଙ୍କର ଆମ୍ଭ ଦୁହେଁଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଅଥବା ଆଦର ଭାବ ଟିକିଏ କମ୍ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣେ ମାମୁ ଘରର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ । ଦଶପଇ ଗଡ଼ରେ କିନ୍ତା ଦଶପଇ ରାଜ୍ୟରେ ଆମର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ହସାବରେ ଆଉ କେହି ନ ଥାନ୍ତି । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଯେ କେହି ଅଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତେ ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସମାନ । ଆମ୍ଭର କଥା ବା ବୁଝେଇ କିଏ ? ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭ ଦୁହେଁଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଯେ କଥଣ ହୋଇଥିବ ତାହା କଲ୍ଲନାର ଅଟାତ ।

ମୁଁ ଘର ଛାଡ଼ି ଇଆଡ଼େ ଯିଆଡ଼େ ବୁଲିଲି । ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚଦିନରେ ଥରେ ଘରକୁ ଯାଏଁ । ଭଉଣୀଟି କପରି ଅଳ୍ପ ତାହାର ସମ୍ବାଦ ମଧ୍ୟ ନାଏ ନାହିଁ । ଆଗରୁ କହିଛି ଦଶପଇ ଗଡ଼ରେ ବୈଦିକ ଓ ଆରଣ୍ୟକ ଏପରି ଦୁଇ

ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିର ପ୍ରଥା ଏହି ଯେ କେହି କାହା ଘରେ ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଖାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଜାତିରୁ ଅଟକ ହୁଏ । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ । କେବଳ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଓ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଛଡ଼ା କେହି କାହା ଘରେ ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ନିୟମର କେତେକ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ନିୟମର ବିଶେଷ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲାପରି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୂର୍ବ ପରି ତାହା ଗୁଲୁଛି କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଟିକିଏ କୋହଳ ହୋଇ ଗଲାଣି । ପୂର୍ବେ କୌଣସି ସାମାଜିକ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ କରିବା ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ତହିଁରେ ଷମାର ସ୍ଥାନ ନ ଥାଏ ; ତାକୁ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସମାଜ-ବ୍ୟତି ହେବାକୁ ପଡ଼େ ।

ମୋର ମନେହୁଏ ଏହିସବୁ କଠୋର ନିୟମ ଓ ବନ୍ଧନ ହେତୁ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଆଜି ଏହିପରି ଅଧଃପତନ ହେଇଅଛି । ତାହାର ଆତ୍ମ ବିକାଶର ପଥ ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ସବୁବେଳେ ନିଜକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖିଲେ ଏବଂ ସେହି ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ପଡ଼େ ବାଧା ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟି ଗ୍ରେଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ମନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅବସ୍ଥା ଆଜି ତାହାହିଁ ହୋଇଅଛି । ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଏହିପରି ବନ୍ଧନ ସବୁ ଛାଡ଼ି କରି, କିପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋବୃତ୍ତି ତ୍ୟାଗ କରି ବିଶ୍ୱମାନବତା ଉପଲବ୍ଧ କରିବ, ଏହି ଆଶା ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ଧରି ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରନ ରାୟ, ବ୍ରହ୍ମବାଣୀ ପ୍ରଭୃତି କରି ବ୍ରହ୍ମସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସେହି ଆଦର୍ଶରେ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ ସ୍ଥାପନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇ ମନାଷୀଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଅବସ୍ଥା ଆଜି କଅଣ ହେଇଥାନ୍ତା ତାହା କଲ୍ପନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ମୋର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋତେ ସେ ଡାକିଛି ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମମୋକ୍ଷ

ଘରେ ମଧ୍ୟ ଖାଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ମୋତେ କେତେ ଅପମାନ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିପାରେ, ଏହି ସମୟରେ ମୋର ଜୀବନ ଘୋର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ କଥାରେ ଲେଖି ହେବ ନାହିଁ, ମନରେ କଲ୍ପନା କରିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ । ମୋର ସବୁ ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଯାହା ଅବା ମନେ ପଡ଼ୁଛି ସେ ସମସ୍ତ ଲେଖି ଏ ଲେଖାର କଲେବର ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ କିଛି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ବୋଲି ଆମେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁଇଟି ବ୍ୟର୍ଥୀ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ, କାରଣ, ସେଠାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ କିମ୍ବା ମୁସଲମାନ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଆମ୍ଭେ ଦୁଇ ଜଣ କପରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରି ରହିଲୁ ଏହି କଥା କେବଳ ମୋତେ ଆଜି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି ।

ମାଆ ମରଲଲ ଦିନୁ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ସରିଥାଏ । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଘର ଗୁଡ଼ିଲି କହିଲେ ତଳେ । ଭାଇ ଭଉଣୀ ଦୁହେଁଙ୍କର ଦେଖାସାକ୍ଷାତ ବଡ଼ ବିରଳ । ଖାଇବାକୁ ଘରେ ସବୁଦିନ ନ ଥାଏ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ଲୁଗା ମଧ୍ୟ ନ ଥାଏ । କକେଇଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କହି ହେବ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ପାଠପଢ଼ିବା କଥା ମନରେ ଆଣିତା ବାମନର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଛୁଇଁବାର କଲ୍ପନା ମାତ୍ର । ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ୫୬ ଦିନ ଧରି ଉପବାସ ରହି ଯାଏଁ । କକେଇଙ୍କ ଘରେ ଯାହା ଖାଇବାକୁ ମିଳେ ତହିଁରେ ପେଟ ପୁରେ ନାହିଁ । ଘରେ ଯାହାଥାଏ ଖୁଡ଼ି ତାହା ବାଣ୍ଟି କରି ଦିଅନ୍ତି । ଘରେ ନ ଥିଲେ ସେ ଖାଇବାକୁ ପେଟ ପୁରୁ ଦେବେ କୁଆଡ଼ୁ ? ବେଳେବେଳେ ପଢ଼ିବାକୁ ମନ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ପାଠପଢ଼ିବା ଅସମ୍ଭବ ।

ଗୋପନାଥ ମିଶ୍ର ଗଡ଼ ମାଇନର ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ । ଗଡ଼ରେ ତାଙ୍କ ଘର । ମୋ ପିତା ଓ କକେଇଙ୍କର ସେ ଜଣେ ପରିଚିତ ଓ ସ୍ନେହୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ମତେ ଦିନେ ପାଠପଢ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବହୁତ କଥା ବୁଝାଇ କହିଲେ । ଆମ୍ଭେ ଘର ଓ ବଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭ ଘରର ଅବସ୍ଥା କଥା କହି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କିଛି ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ମତେ ଉତ୍ସାହିତ

କଲେ । କିନ୍ତୁ ନ ହେଲେ ରାମାୟଣ ଭଗବତ ପଢ଼ିପାରିବାର କ୍ଷମତା ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ଅକ୍ଷରଜ୍ଞାନ ହେବା ଉଚିତ । ଏତିକି ହେଲେ କେଉଁଠାରେ ରାମାୟଣ ଭଗବତ ପାଠକର ମୁଁ ମୋର ଖବନା ଅର୍ଜୁନରେ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପାରିବି । ତାହାଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ଓ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ମୁଁ ନୀରବ ରହିଲି । ତାହାଙ୍କୁ କଥା କବାବ ଦେବ କିନ୍ତୁ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ କାଲିଠାରୁ ଯିବି ଏହି କବାବ ପାଇଲୁ ପରେ ସେ ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । କାଲି ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ସେ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଗୋପିନାଥ ମିଶ୍ର ସେଠାରୁ ଚାଲିଯିବା ପରେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ କଥା ବହୁତ ଭାବିଲି । ରାମାୟଣ ଭଗବତ ପଢ଼ିବାର ଜ୍ଞାନ ଲଭି କଲେ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ରୋଜଗାର କରିବାକୁ କ୍ଷମ ହେବି । ଏହି କଥାଟି ମୋ ମନକୁ ବେଶ୍ ଲାଗିଲା । ଅଧିକ ପାଠ ପଢ଼ିବା ଦୂରର କଥା । ଅନ୍ତତଃ ଏତିକି ଜ୍ଞାନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଉପାୟରେ ପଢ଼ିବାକୁ ମୁଁ କାଲିଠାରୁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବି ବୋଲି ମନରେ ଭାରି ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହେଲା । କାରଣ, ଏହା ଦ୍ଵାରା ମୋତେ କିନ୍ତୁ ରୋଜଗାରର ବାଟଟା ପରିଷ୍କାର ଦେଖାଗଲା । ସେତେବେଳେ ସମୟରେ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭଗବତ ଗାଦି ଥାଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ସଂଗତିସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ ଘରେ ଭଗବତ ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତର ନିତ୍ୟ ପୂଜା ପାଠ କରିବାର ପ୍ରଥା ଥାଏ । ଏହି ସବୁ ପୂଜା ଓ ପାଠ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କରନ୍ତି ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଏହିପରି ପୂଜାପାଠ କରିବାର ଦୁଇ ଗୁରୋଟି ସ୍ଥାନ ଧରି ପାରିଲେ ସେତେବେଳର ସମୟରେ ଯେ କେହି ଅନାୟାସରେ ନିଜର ଓ ନିଜ ପରିବାରର ଭରଣପୋଷଣ କରି ପାରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଏହିସବୁ ଆଉ ନାହିଁ । ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଭକ୍ତି ବିଶ୍ଵାସ ଓ ସରଳତା ନାହିଁ । ହୃଦୟରେ ଆଉ ସେପରି ପବିତ୍ରତା ଆସୁ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର-ଗୁଳିତ ଚିନ୍ତାପରି ପୂଜାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଲୋକମାନଙ୍କର ମନ ଓ ହୃଦୟରୁ ସେହି ଭାବକୁ ଦୂର କରି ଦେଉଛି । ଖବନ ସଂଗ୍ରାମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତି ଦୁରୁହ ବୋଧ ହେଉଛି । ଖବନରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ଗୁରୁ ଚିନ୍ତାରେ ଚିପିହୋଇ

ରହୁଥିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ମନୁଷ୍ୟ ତାହାର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ପ୍ରତି ପଦେ ପଦେ ବାଧା ପାଇଛି । ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତି ଏହିପରି ହୋଇ ଉଠିଛି । ସୁତରାଂ ପୂର୍ବର ଭାବ ଆଉ ରହିବ କିପରି ?

ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ ତହିଁ ଆରମ୍ଭର ସ୍ଫୁଲ୍ଲକୁ ଯିବାକୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରିୟ କଲି । ଗୋପିନାଥ ମିଶ୍ର କହିଯାଇଥାଆନ୍ତି ସ୍ଫୁଲ୍ଲକୁ ଯାଇ ହେଡ଼-ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ହେବ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଯିବି । ହେଡ଼-ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବି । ସେ କଥା କହିବେ ଏବଂ ମନେ କଥା ପଚାରିବେ, ସେ କଥା ଶୁଣି ପାଠ ପଢ଼ିବା କଥା ପ୍ରିୟ କରିବି । ଏହିପରି ନାନା କଥା ଶୁଣିଲି । ଏହିପରି କଥା ଯେତେ ବେଶି ମନରେ ଆସିଲା ସେତିକି ପଢ଼ିବାକୁ ମନ ବ୍ୟଗ୍ର ହେଲା । ସେ ଦିନ ରାତିରେ ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇନାହିଁ । ରାତି ପାହୁଲା । ମୁଁ ଯାଇ ସ୍କୁଲରେ ହାଜର ହେଲି । ମୁଁ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶପନ୍ଥା ଗଡ଼ର ସ୍କୁଲ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି । ଗୁପ୍ତ ସାହେବ କମିଶନର ଥିଲେବେଳେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଗୁପ୍ତ. ମି. ଇ. ସ୍କୁଲ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାସୁଦେବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଥମ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର । ମୁଁ ସକାଳୁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାକଲି । ଗୋପିନାଥ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ଆସିଲେ । ସେ ମୋଠାରୁ ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ସବୁ ଶୁଣିଲେ । ମୋତେ ପଢ଼ିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଲେ । ମୁଁ ଯଦି ପଡ଼େ ତେବେ ସେ ମୋତେ ବହିପତ୍ର ଏବଂ ପଢ଼ିବାକୁ ଲୁଗାପଟା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ଆସିପାରେ । ସବୁ ଦିନ ନିୟମିତ ସମୟରେ ଯଦି ନ ଆସି ପାରୁଁ ସେଥିପାଇଁ କିଛି ଆପଣେ ନାହିଁ । ଏହି ସବୁ ଶୁଣି ମୁଁ ପଢ଼ିବାକୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ କଲି । ସେହି ଦିନ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖା ହେଲା । ବର୍ଣ୍ଣବୋଧକ ଠାରୁ ପୁଣି ମୋତେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଅତି ପିଲା ବେଳେ ମୁଁ କଥା ପଢ଼ିଥିଲି ତାହା ଆଉ କିଛି ମନେ ନଥିଲା, କାରଣ ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣବୋଧକର ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନ ପଢ଼ି ପାରୁନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ କେବଳ ରାମାୟଣ ଓ ଭଗବତ ପଢ଼ି ପାରୁନା ଚାଲି ଅକ୍ଷର ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲି ।

ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ବେଳକୁ ବେଳ ପଢ଼ିବାକୁ ମନରେ ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ଘରେ ଖାଇବାକୁ ନ ଥାଏ ସେଦିନ ଯିବି ଅବା କିପରି ? କୌଣସି କାରଣରୁ ସ୍କୁଲକୁ ନଗଲେ କଲେଇ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ମୁଁ ତ ବର୍ଣ୍ଣବୋଧକ ପାଠ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ । ସୁତରାଂ ପ୍ରତିଦିନ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା ନୟିବା ଦ୍ଵାରା ବିଶେଷ କିଛି କ୍ଷତି ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ କ୍ଳାସରେ ପ୍ରଥମ ହୁଏ । ବର୍ଷକ ଭିତରେ ମୋତେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଥରକୁ ଥର ମୋତେ ଉପର କ୍ଳାସକୁ ଉଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବର୍ଷ ଶେଷରେ ମୁଁ ନମ୍ର ପ୍ରାଇମେରୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇଲି । ବର୍ଷକ ଭିତରେ ରାମାୟଣ ପଢ଼ିବାର ଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାମାୟଣ ପଢ଼ି ଜୀବିକା ନିର୍ବହ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ି ଭଲ ଭବରେ ନମ୍ର ପ୍ରାଇମେରୀ ଶକ୍ତିକ ପାଣ୍ଟକରି ପାରିଲେ ଦଶପଟ୍ଟର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ଶକ୍ତିଏ ପାଠଶାଳା କରି ପାରିଲେ ଭଲ ହେବ । ଏହି ଆଶା ମନରେ ଥାଏ ଏବଂ ସ୍କୁଲକୁ କେବେ ଯାଇ ନ ପାରିଲେ ମନରେ ଦୁଃଖ ହୁଏ ।

ଭାତ ମଧ୍ୟରେ ତାଳତେର ଗଡ଼ଜାତରୁ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦଶପଟ୍ଟାକୁ ଆସି ନବପଟ୍ଟା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ରେଷେଇ କରିବାକୁ ରହିଲି । ରେଷେଇ କରିବାପାଇଁ ଗୁଳିଶା କରିବା ଆମ ଜାତିର ନିୟମ ବିରୁଦ୍ଧ । କେହି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଜାତିରୁ ଅଟକ ହୁଏ । ପଣ୍ଡା ଅଥବା ନୀତି କୁଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ରେଷେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହିଲି ସେ ଜଣେ ଭଜ କୁଳର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସେ ପଣ୍ଡାବ୍ରାହ୍ମଣ ରଖିବେ ନାହିଁ । ଆଜିତ ସାହୁ, ଯେକି ମୋର ଉପନୟନକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପିତାଙ୍କୁ କିଛି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ତାହାଙ୍କର ପରାମର୍ଶରେ ମୋର କଲେଇଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ସେ ମୋତେ ପାଖରେ ରଖିଲେ । ମୁଁ ଗୁଳିଶା କଲପରି ରହିଲି ନାହିଁ, କାରଣ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦରମା ନେଇନାହିଁ । ସେ ମୋର ପଡ଼ାପାଇଁ ବହୁପଟ୍ଟ, ଲୁଗାପଟା ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ମୁଁ ରେଷେଇ କରିବି ଦୁର୍ଦ୍ଦେୟାକ ଖାଇବୁ । ନମ୍ର ପ୍ରାଇମେରୀ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ବହୁପଟ୍ଟ ବର୍ଷରେ ଟଙ୍କାଟିଏ । ସୁତରାଂ ଏହାକୁ ଦରମା କୁହାଯାଇ

ନ ପାରେ । ସେ ଯାହା ହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଏହିପରି ଶେଷେଇକରି ପାଠ ପଢ଼ିଲି ।

ଏତେବେଳକୁ ଦଶପକ୍ଷୀର ଦେବାନ ଭବଗ୍ରାସୀ ବିଶ୍ୱାଳ, ଓ ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଦେଓ ଭଞ୍ଜ । ଗତ ଦଶବର୍ଷ ଭିତରେ ଦଶପକ୍ଷୀର ଗତି ନାଦ ବହୁତ ବଦଳି ଗଲାଣି । ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଲୋକେ ଯେ କେତୋଟି ଥିଲେ ସେମାନେ ମରି ହଜି ଗଲେଣି । ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଜାଙ୍କର ପୂର୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଉ ନାହିଁ । ଆଗେ କଲହ ହେଉଥିଲେ ରାଜା ନିଜେ ମେଣ୍ଟାଇ ଦେଉଥିଲେ । ବର୍ଷର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଋତୁରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନୂଆ ଫଳ ପ୍ରଥମେ ରାଜ ପ୍ରାସାଦକୁ ଆସେ । କିନ୍ତୁ ରାଜା ସେ ସବୁ ନୂଆ ଜିନିଷ ପ୍ରଥମେ ଗଡ଼ର ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ନିଜେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶରତ ସମୟରେ ରାଜା ପ୍ରଜା ମିଶି ବଣଭୋଜ କରବାକୁ ଯାନ୍ତି । ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ୧୦/୧୫ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ କେବେ କେବେ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଗଡ଼ଜାତରେ ହରିତାଳିକା, ଗନ୍ଧା ପୁଣିମା ଦୁଇଟି ଉତ୍ସବରେ ଟିକିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ଏହି ଦୁଇଟି ଉତ୍ସବରେ ଲୋକେ ଦଳବାନ୍ଧ ଉତ୍ସବ କରନ୍ତି । ରାଜା ଅସାକ୍ଷାତରେ, କେଲେ ବେଳେ ସାକ୍ଷାତରେ ମଧ୍ୟ, ଏ ସବୁ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ହରିତାଳିକା ଦିନ ରାସରେ କବାଟ ବାଡ଼େଇବା ଘୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ । ସେଦିନ କବାଟ ବାଡ଼େଇଲେ ଆମ୍ଭ ବୁଝି ହୁଏ ବୋଲି ନୋଟାଏ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି । ସୁତରାଂ ହରିତାଳିକା ରାସରେ କବାଟ ବାଡ଼ିଆକୁ ଲୋକେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଲୋକ ବେଶି ଗାଲି ଦିଏ ତାହାର କବାଟକୁ ଲୋକେ ବେଶି ପିଟନ୍ତି । ରାଜା ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ଏହି କବାଟ ବାଡ଼ିଆରେ ପୂର୍ବେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଓ ହସ କୌତୁକର କ୍ରିୟା ବୋଲି ଭାବି ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଭାବ ଓ ଅବସ୍ଥା ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ବଦଳି ଗଲାଣି । ଏପରିକି ଏ ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି, କିନ୍ତୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ତଥାପି ଯାହା ଦେଖିଛି, ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଯେଉଁ ଭାବ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା ସେ ସବୁ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶପକ୍ଷୀରେ କତେରା ବସୁଛି, କୋଟପିସ୍ ବିକା ହେଉଛି, ମାଲିମକଦମାର ବିରୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି, ନବିସନ୍ଦା ରହି ଦରଗାହ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯାହାଙ୍କ

ନିକଟରେ ରେଡ଼େଇ କରବାକୁ ରହିଲି ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଦରଖାସ୍ତ
ଲେଖିବା ନବପଦା ଯାହାଙ୍କୁ ଇଂରେଜରେ କହନ୍ତି ପିଟିସନ୍ ସାଇଟର୍ ।

ସେ ତାଳଚେରରୁ ଆସିଥିଲେ ! ତାଙ୍କ ନାମ ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ମନେ
ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ମିଶ୍ରେ ମିଶ୍ରେ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ,
ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛଅ ମାସ ରହିବାପରେ ସେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମକୁ ଚାଲି ଯେ
ଥାଉ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ବସା ଘରେ ଥିଲେ ସେ ଘରଟି
ନୋଟିଏ ବଡ଼ ଖଜ୍ଜା ଘର । ସେ ଘରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କୋଠରୀ ଥାଏ ।
ସେଠାରେ କଟକର ମାଧବ ମହାରଣା ବସା କର ରହିଥାଆନ୍ତି । ମାଧବ
ମହାରଣା ଦଶପଲ୍ଲୀ ଷ୍ଟେଟର ଏଜେଣ୍ଟ । ଷ୍ଟେଟର କମ୍ପାନୀ ରାଜାଙ୍କର
ଯେତେବେଳେ ଯାହା କିଛି ଜିନିଷ କଟକରୁ ନେବାର ଦରକାର ହୁଏ ଏହି
ମାଧବ ମହାରଣା ସେହି ସବୁ ଜିନିଷ ଯୋଗାନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଜିନିଷର ଭଲମନ୍ଦ
ପାଇଁ ଏହି ଏଜେଣ୍ଟ ଦାୟୀ ।

ସେହି ସମୟକୁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଷ୍ଟେଟ ପରିଦର୍ଶନ କରବାପାଇଁ ପଲିଟିକେଲ୍-
ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ଆସିବାର ଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଭାସ୍ତବ ତହଲ ।
ପଲିଟିକେଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ପଦ ଏବେ ନୂଆ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏ ଆଗେ ଓଡ଼ିଶାର
କମିଶନର ସାହେବ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ସଂସେସନ୍ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ତଳେ
ଜଣେ ସୁପରନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥାନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସୁଦାମ ଚରଣ ନାୟକ
ହେଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ଶେଷ ସୁପରନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ଆଉ
ଏବେ ଓଡ଼ିଆ ଏପରି ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର ପାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ ।
ପୂର୍ବେ ଯେଉଁମାନେ ସୁପରନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ
ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ କଲ୍ପନା କରବାର ଶକ୍ତି ନ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ
ଜାତିର ଉନ୍ନତ ସାଧନ କରବାରେ ସେମାନେ ଯେପରି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ
ପାଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଗତ
ଯେପରି ଥିଲା, ସେମାନେ ଏହି ସୁପରନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଭଙ୍ଗିତରୋ
ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଓ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତପାଇଁ ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରୁ
ଥାଆନ୍ତେ । ଆଜି ଗଡ଼ଜାତର ରାଜା ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଶାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ

ଯାଉଛନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଆର୍ଥିକ, ରାଜନୈତିକ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ଗଡ଼ଜାତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଗଡ଼ଜାତସବୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଅଲଗା ରହଲେ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ଅନ୍ଧକାର ରହିବ । ବୃହତ୍ ଉତ୍କଳର ପରିକଳ୍ପନା କଲେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କର ବିଷମ ସମସ୍ୟାର ସର୍ବଶ୍ରେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ଆଜି ଏହି ସମସ୍ୟାଟି ଜଟିଳରୁ ଜଟିଳତର ହୋଇ ଉଠୁଛି କିନ୍ତୁ ଏହି ଜଟିଳତା ଦୂର କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାକୁ ବୃହତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାରେ ପରିଣତ କରିବାର ଭାବନା ମନ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା ବେଳେ ସେହି ଭାବନାକୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ ଆଜି ତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଗାଧର କୌଣସି କାର୍ତ୍ତି ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ପାଇଁ ଆଜି ଦାୟୀ କିଏ ? ଦୋଷ ଓ ଫୁଟି କେଉଁଠାରେ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲା ବେଳେ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଆ ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟମାନଙ୍କ କଥା ସ୍ମୃତ ମନରେ ଜାଗି ଉଠେ । ମନେ ହୁଏ, ଏହିମାନେ ଟିକିଏ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ କିମ୍ବା ଏମାନଙ୍କର ଭିତରେ ତିନେ ମାତ୍ର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଥିଲେ ଏମାନେ ଏପରି ଅନେକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ି ଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତେ, ଯେଉଁସବୁ ଆଜି ଗଡ଼ଜାତ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଏହିପରି ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଦୁଇ ଅଞ୍ଚଳର ଭାବ ଧାରାକୁ ଟାଣି ଏକତ୍ର କରି ପାରୁ ଥାଆନ୍ତା । ଆଜି ଗଡ଼ଜାତ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଦ୍ୱାର ବୁଦ୍ଧ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନ ଥାନ୍ତା । ସେ ଯାହା ହେଉ, ସୁଦାମ ବାବୁଙ୍କ ପରେ ଏହି ଲୁକିରି ଲେପ ପାଇଛି । କମିଶନର ଯାହେବ ଆଉ ଗଡ଼ଜାତର କିଛି ନୁହନ୍ତି । ପଲଟିକେଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ପଦ ଗଡ଼ଜାତ ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେ ଏବେ ଦଶପକ୍ଷୀ ଷ୍ଟେଟ୍ ପରିଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ଆଗେ କମିଶନର୍ ଯାହେବ ଗଡ଼ଜାତକୁ ଆସିଲାବେଳେ ଯେପରି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜଧାନୀ ଏକ ନୂଆ କଲେବର ଧାରଣ କରେ, ପଲଟିକେଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ପାଇଁ ତଦ୍ୱୟ ଲୁକିଥାଏ । କଚେରୀ, ସ୍କୁଲ, ଜେଲ୍‌ଖାନା ସବୁରେ ବୁନ ଲିପାଯାଇଥାଏ । ରାସ୍ତା ଘାଟ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରାଯାଇ ନାନା ପ୍ରକାର

ସ ଜୟଙ୍କାରେ ଶୋଭିତ କରାହେଉଥାଏ । ସୁଲୁ ପିଲମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ଗୀତ ଶୁଣୁଥାଆନ୍ତି । ସାହେବ ଆସିଲେ ସୁଲୁରେ ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ ହୁଏ । ପିଲମାନେ ଗୀତ ସବୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ସାହେବଙ୍କୁ ଶୁଣାନ୍ତି । ଏହିପରି ସାହେବ ଆସିଲେ ଗଡ଼ଜାତରେ ଗୋଟାଏ ଚଢ଼ଳ ପଡ଼େ । ସାହେବ କହିଲେ ଆଗେ କମିଶନର ସାହେବଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲୁ, ଏବେ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ବୁଝାଉଛୁ ।

ସାହାହେଉ ସାହେବ ଆସିବାପାଇଁ ଚାରିଆଡ଼େ ଭାରି ଚଢ଼ଳ । କଟକରୁ ଦଶପହାର ଏଜେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟବ ମହାରଣା ଦଶପହା ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ସେ ଆମ ବସାରେ ଯାଇ ରହୁଲେ । ପୁରୀ ସେ ମଧ୍ୟ ଆମ ବସାରେ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ଆମ ରୋଷେଇରେ ଖାଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ ମିଶ୍ରେ ତାଳ-ତେରରୁ ଫେରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହି ମାଧବ ମହାରଣାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହି ରୋଷେଇ କଲି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ରୋଷେୟା ଭାବରେ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ନ ଥିଲି । ମାଧବ ମହାରଣା ଜଣେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ମୋର ପରଚୟ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । କେବଳ ଅବସ୍ଥା ତହରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ଏପରି ରୋଷେଇ କରି ଯାଠ ପଡ଼ୁଛି, ଏହା ମଧ୍ୟ ସେ ଜାଣିଥାଆନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସେ ମୋତେ ନେହେରୁ ବେଶାଇ ମୋ ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଆନ୍ତି । ଦିନକୁ ଦିନ ଉକ୍ତ ନବିପକ୍ଷୀଙ୍କର ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହେଲା । ଏଣେ ଷ୍ଟେଟକୁ ସାହେବ ଆସୁଥିବା ହେତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗୁରୁତ୍ବ ଲାଗିବ କରାପାଇଁ ମାଧବ ମହାରଣା କଟକରୁ ଆଉ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ଡକାଇଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଯାଇ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଦଶପହାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଏ ସମୟଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ରୋଷେଇ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ନବାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ କେହି ଜାଣିନଥିଲେ । ରୋଷେଇ କାମ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭଲ ଆସୁନଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ମୋ ଉପରେ ବେଳେ ବେଳେ ବିରକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମାଧବ ମହାରଣା ଏହା ଟିକିଏ ଜାଣିପାରୁଲେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏଥିପାଇଁ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହେଉଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଗଡ଼ ସ୍କୁଲକୁ ସ୍କୁଲ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଆସିଲେ । ପୂର୍ବେ ସ୍କୁଲ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରମାନେ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ କରି ପାରୁଥିଲେ । ସାହେବ ଆସିବାର ସମୟ ନିକଟ ହେବାରୁ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଆସି ହାଜର ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ରେଷେଇ କରିଦେବାକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କେନ୍ଦ୍ର ନଥାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାପୁବାବୁ ମୋତେ ଭାକି ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ତଳାଇ ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଶ୍ରୀ ନ ପାଇ ମାଧବ ମହାରଣାଙ୍କ ବସା ଗ୍ରନ୍ଥ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ବାବୁଙ୍କର ନିକଟରେ ରହିଲି । ସାହେବ ଆସି ଚାଲିଗଲେ । ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଗଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ କଣ କରିବି କିନ୍ତୁ ଭାବିପାରୁନା ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାପୁବାବୁ ମୋତେ କିନ୍ତୁଦନପାଇଁ ନିଜ ହାତରୁ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେଇ ସ୍କୁଲରେ ରଖାଇ ଦେଲେ । ସ୍କୁଲ ଘରର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଘରେ ମୁଁ ହାତରେ ରେଷେଇ କରି ଖାଇ ପାଠ ପଢ଼ିଲି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଦଶପଇସାର ମଫସଲ ସ୍କୁଲ ସବୁ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାପାଇଁ ଜଣେ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ବଡ଼ମ୍ବା ଷ୍ଟେଟର ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ କଟକ ନରମଲି ଟ୍ରେଡ଼ିଂ ପାର୍ଟି ପଣ୍ଡିତ ଦଶପଇସାର ପ୍ରଥମ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ପଣ୍ଡିତ । ଏ ମହାଶୟ ଯାଇ ସ୍କୁଲରେ ବସା କରି ରହିଲେ । ମୁଁ ଏହାକୁ ରେଷେଇ କରି ଦେଇ ପୂର୍ବ ପରି ପାଠ ପଢ଼ିଲି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ନିମ୍ନପ୍ରାଥମିକ ୪ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ । ସେତେବେଳକୁ ସ୍କୁଲରେ କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟନ୍ ପ୍ରଣାଳୀ ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥାଏ । ସ୍କୁଲର ଗ୍ରହମାନେ ହସ୍ତ କର୍ମ ଶିଖିବାର ନିୟମ ଥାଏ । ମାଟିରେ ଆମ୍ବେମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ଫଳମୂଳ ତିଆରି କରୁଥାନ୍ତି । ଏହି ହସ୍ତକର୍ମ ଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଭଲ କରି ପାରୁଥାଏ । ସ୍କୁଲରେ ଡ୍ରାଲିଂ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉ ଥାଏ । ଡ୍ରାଲିଂରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବେଶ୍ କରୁଥାଏ । ପଞ୍ଜୀ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରମିଶ୍ର ପଞ୍ଜୀ ସ୍କୁଲରେ ଡ୍ରାଲିଂ ଓ ହସ୍ତକର୍ମ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ମଫସଲ ଗସ୍ତରେ ବାହାରନ୍ତି । ପଞ୍ଜୀ ସ୍କୁଲରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ମୁଁ

ଏହି ଭ୍ରମ ଓ ହସ୍ତକର୍ମ କିପରି କରିବାକୁ ହୁଏ ତହିଁର ଉଦାହରଣ ହୁଏ । ମୁଁ ଭଲ ପାଠ ପଢୁଥାଏ । ପୁଣି ଭ୍ରମ ଓ ହସ୍ତକର୍ମ ଭଲ କରି ଜାଣି ଥାଏ । ଏଥି ପାଇଁ ପଣ୍ଡା ସ୍କୁଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ସ୍କୁଲରେ ଗ୍ରହ ସ୍ୱରୂପ ରଖିବାକୁ ପଣ୍ଡିତ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ହେଉମାଷ୍ଟର ବାସୁଦେବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅନୁମତି ନ ନେଇ ସେ ଅବା କିପରି ମତେ କୌଣସି ସ୍କୁଲରେ ଗ୍ରହଦେଇ ଆସିବେ ? ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନେ ମୋର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ହେଉମାଷ୍ଟର ବାସୁ କାହିଁକି ମୋତେ ପଣ୍ଡା ସ୍କୁଲରୁ ନ ଗୁଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏତିକି ଜାଣିଲି ଯେ କୌଣସି ପଣ୍ଡା ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାର ମୋର ନ ହେଲା । କୌଣସି କୌଣସି ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅତିଶୟ ଆଗ୍ରହ ଓ ଯେହୁରେ ମୋ ମନ ମଧ୍ୟ ଚାଲି ଆସୁଥିଲା ଥାଏ । ବାସୁ ବାସୁ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପୁଣ୍ୟବତ୍ ଯେହୁ କରୁଥାଆନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ମୋତେ ନିଜର ଗ୍ରେଟ ଶାଲ ପରି ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଦଶପଞ୍ଚାବଳୀ କନ୍ଧମାଳଗନ୍ତରେ ଗଲବେଳକୁ ଥରେ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲେ । ମୁଁ କନ୍ଧମାଳ ଓ କନ୍ଧଗ୍ରାମ ଦେଖିନି ଥାଏ । କନ୍ଧମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁତ କଥା ଶୁଣିଥାଏ । ସେମାନେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ, କେତେବେଳେ ବା ଗଛର ବକଳ କିମ୍ବା ତାଳପତ୍ର ପିନ୍ଧି ଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲୁ ଥାଆନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲର ଫଳମୂଳ ଖାଇ ଚାହୁଁନ୍ତି । ସେମାନେ ବଡ଼ ସାହସୀ । ସେମାନଙ୍କର ପୋଷାକପତ୍ର ଦେଖି ହସିଲେ, ସେମାନେ ହସିବା ଲୋକକୁ ଟିକି ଟିକି କରି ହାଣି ପକାନ୍ତି । କନ୍ଧମାନେ ନରବଳି ଦିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ରଜାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଡରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିପରି କେତେ କଥା ପିଲାମାନଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଁ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି କନ୍ଧମାଳ ଓ କନ୍ଧଗ୍ରାମ ଦେଖିଯିବାକୁ ମୋର ଭାବ ଲଜ୍ଜା । ସୁତରାଂ ମୁଁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆନନ୍ଦରେ ମାଳଗନ୍ତରେ ବାହାରିଲି । ଗଡ଼ରୁ ବାହାରିଲାବେଳେ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତୁଥିଲି ଏହି କନ୍ଧ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ମୋତେ ଭ୍ରମ ଓ ହସ୍ତକର୍ମ ଶିଖାଇବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ କନ୍ଧ ଗ୍ରାମ ସ୍କୁଲରେ ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଣି କରି ଶିକ୍ଷା ଦେବା କାମ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉପରେ ନ ଥାଏ । କନ୍ଧଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ପିଲାମାନେ କାହିଁକି ପାଠଶାଳାକୁ ନ ଆସନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ

କନ୍ଧ ପିଲାଙ୍କର ବାପମାନଙ୍କୁ ଭକାଇ ବୁଝାଇବାକୁ ହେଉଥାଏ । ସମୟେ ସମୟେ ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ମଧ୍ୟ ଭୟ ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ । ଚଉଥା ପଣି ନାମରେ ଗୋଟିଏ କନ୍ଧ ଗ୍ରାମକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାଇଥିଲୁ । ଏହି ଗ୍ରାମର ସ୍କୁଲଟି ଭଲ ଗୁଲୁ ନଥାଏ । ପିଲାମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଗ୍ରାମର କନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଭକାଇ ଆଣି ବସାଇ ରଖାଇ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଉପୋକ୍ତ ଘର ଧରାଇ ନେବେ ବୋଲି ଧମକାଇ ଥିଲେ । କନ୍ଧମାନେ ତାଙ୍କୁ ତନଖଦାର ବାବୁ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ତନଖଦାର ବାବୁଙ୍କ ଧମକରେ କନ୍ଧମାନେ ଏଣିକି ପିଲା ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପଠାଇବେ ବୋଲି କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ କନ୍ଧ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ, “ତନଖଦାର ବାବୁ, ତତେ ରଜା ଆମର ଟଙ୍କା ଦେଇ ରଖିଛୁ । ଆମ ପିଲା ପଢ଼ିବାକୁ ଅବଧାନ ରଖିଛୁ । ଆମେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ନ ଆସିଲେ, ଅବଧାନ ରଜା ପଇସା ମାହାଲିଆ ଖାଇବ । ଏଥିକି ଦାୟୀ କିଏ ହେବ ? ତୁ ଅବଧାନକୁ ପଚାରେ, ମୁଁ ହୁକୁମ ମାନି ପାଠଶାଳାରେ ହାଜରା ପକାଏ କି ନାହିଁ । ମୋର ପିଲା ଆସେ, ସେ ନ ଆସି ପାରିଲେ ମୁଁ ତାର ସାନ ଭାଇକି ପଠାଇ ଦିଏ । ପାଲି କର ଆମ ଘରୁ କେହି ହେଲେ ଆସି ହାଜରା ଦେଇଯାଏ । ହାଜରା ପକାଇବାରେ ମୋର ଲୋଟିଏ ଦିନ ବାକି ନାହିଁ । ଏହା ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତେ ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି କଥା କହି ପଣ୍ଡିତେ ଅନେକ ସମୟରେ ହସ ବୁଝି କରନ୍ତି । କନ୍ଧଗ୍ରାମ ଅନେକ ପରମ୍ପରାରେ ବଦଳି ଗଲାଣି । କୌଣସି କୌଣସି କନ୍ଧ ଗ୍ରାମରେ ଏବେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଦେଖା ଶଲ୍ୟାଣି । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ କନ୍ଧମାନଙ୍କର ଗୁଲି ସ୍କୁଲଟିଏ ବସାଇବା ବଡ଼ କଠିନ ଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ମନରେ ପରୋପକର ଭାବ ଟିକିଏ ଥାଏ । ସେ ଅନେକ ସମୟରେ କହନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ସେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ କରବ । ଏହି ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ଓ ଦେଶସେବା ଶବ୍ଦଟି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ପଣ୍ଡିତ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶୁଣିଲି । ବାବୁ ବାବୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଅନେକ ସମୟରେ ଗଡ଼ ସ୍କୁଲର ଉପର କ୍ରାସ ଗ୍ରହମାନେ ଏକାଠି ବସିଲେବେଳେ କଥା ଦୁଅନ୍ତି କିଏ କଥଣ କରବ । ସାଧାରଣତଃ କିଏ କି ଗୁଜର କରବ ବା କିପରି ଗୁଜର ପାଇଲେ

କିଏ କେତେ ପୁଣି ହେବ ଏହି କଥା ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ମୁଁ ଏ ସବୁ ଶୁଣେ, ସେ ସବୁ କଥା ଏ କାନରେ ପଶି ସେ କାନରେ ବାହାରିଯାଏ । ସେ ସବୁ କଥା ମୋତେ ସ୍ବପ୍ନପରି ଲାଗେ ।

ପଣ୍ଡିତ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ମୋତେ ବଡ଼ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ଗଡ଼ ସ୍କୁଲ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅବକାଶ ପାଇଁ ଏକମାସ ବନ୍ଦ ହେଲା । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାପୁବାବୁ ଘରକୁ ଗଲେ । ପଣ୍ଡିତେ କୁଟି ନେଇ ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଲେ । ଗ୍ରାମକୁ ଚଲିବେଳେ ସେ ମୋତେ ଡାକ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଡାକିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବଡ଼ମ୍ବା ଆସିଲି । ତାଙ୍କର ପିତା ମାତା ଆଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଉ ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଟ ଭାଇ ଆଆନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରାୟ ୨-୩ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥିଲି । ତାଙ୍କ ଘରେ ମୋତେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ସ୍ନେହ କରୁଥାନ୍ତି । ଘର ପୁଅପରି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚଳୁଥାଏ । ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମରୁ ଦଶପଇଁ ଷ୍ଟେଟ କାମ ନେଇ ପଣ୍ଡିତେ କଟକ ବାହାରିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଟକ ଆସିଲି । କଟକରେ କିଛିଦିନ ରହି ଉତ୍ତମେ ଦଶପଇଁ ଫେରିଲୁ । କଟକ ଦେଖିବା ପରେ ବହୁତ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ମୋର ଭାବ ଇଚ୍ଛା ହେଲା । ମୁଁ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରି ପାଶ୍ କରି ମାଇନର ଫର୍ଥ କ୍ଲାସକୁ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇଲି । ଆଉ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସଂଗରେ ପଇଁ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାପୁ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ରହିଲି ।

ସ୍କୁଲର ବୋଡ଼ିଙ୍ଗ୍ ଘର ନଥାଏ । ବୋଡ଼ିଙ୍ଗ୍ରେ କେହି ପିଲା ନଥାନ୍ତି । ଗଡ଼ର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରୁପ୍ ଦିନରାତି ସ୍କୁଲରେ ରହି ପଢ଼ା ଶୁଣା କରନ୍ତି । ଘରକୁ କେବଳ ଖାଇଲା ବେଳକୁ ଯାନ୍ତି । ବାପୁ ବାବୁ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ସ୍କୁଲରେ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବନମାଲି ଓ ପଶୁ ନାମରେ ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଟ ଭାଇ ଦଶପଇଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ବର୍ଗୀଧର ନାମରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ୁଥାଏ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ସେହି ସ୍କୁଲରେ ଥାନ୍ତି । ବାପୁ ବାବୁ ମାଘରେ ପଡ଼ଶ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାନ୍ତି । ସବୁତକ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କର ଦଶପଇଁରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଯାଏ । ଗଡ଼ର ଗ୍ରୁପ୍ ଯେଉଁମାନେ ଦିନରାତି ସ୍କୁଲରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ବାପୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତରେ ପକାନ୍ତି ।

ହେଉ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଇଁ ଜଳଖିଆ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ପିଲମାନେ ଖାଇ ଯାନ୍ତି । ଶୀତଦିନେ ତାଙ୍କର ଘୋଡ଼େଇ ହେବା ଲେଜେଇ, କମଳ ପିଲମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ବାସୁ ବାବୁ ଛଣ ପାଲ ପକାଇ ଶୁଅନ୍ତି । ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା କାନିଟି ଦେହରେ ପକାଇ ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ପିଲଙ୍କୁ କାହାକୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ଏହିପରି ବ୍ୟବହାର ହେତୁରୁ ଗଡ଼ର ଅନେକ ପିଲ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ିଯାନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁଣ୍ୟ ପଟ୍ଟରେ ଥିଲା ଘରର ପିଲମାନେ ବାସୁ ବାବୁଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କର ପିଲମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ପଠାନ୍ତି । ଭଲ ଭଲ ଜିନିଷ ତିଆରି କରି ହେଉ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଖୁଆଇବାରେ ଗଡ଼ର ପିଲମାନେ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଏପରି କି କାହାର କୌଣସି ଭଲ ତରକାସା ହୋଇଥିଲେ, ହେଉ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ନ ଖୁଆଇଲେ ସେଦିନ ସେ ଆନନ୍ଦ ପାଏ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଦଶପଇଁ ଗଡ଼ ଓ ସ୍କୁଲ ଆମର ସାରା ଦୁନିଆ । ଏହା ଛଡ଼ା ଆଉ ଦୁନିଆରେ କ'ଣ ଅଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାଣି କି ଆଉ । ପିଲମାନେ ଶୁଦ୍ଧରେ ମାଛ ଧରନ୍ତି । ବଗିଚାରେ ମାଟି ହାଣନ୍ତି । ବଷା-ଦିନେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଛତୁ ଖୋଜିଯାନ୍ତି । ସବୁଠାରେ ହେଉ ମାଷ୍ଟର ବାସୁ ବାବୁ ପିଲଙ୍କର ସାଥୀ । ସ୍କୁଲରେ ତା ଡାହାଣ ହାତ । ହେଉ ମାଷ୍ଟର ବାସୁ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ପିଲଙ୍କ ସଂଗରେ ଖେଳନ୍ତି । ଏହି ସମୟର କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମନରେ ଯେଉଁ ଭାବ ଆସେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବା କଠିନ । ସ୍କୁଲରେ ସେହି ଭାବ ଆଉ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦଶପଇଁ ଆଉ ସେହିପରି ନାହିଁ । ଦଶପଇଁବାସିନ୍ଦା ଓ ଷ୍ଟେଟ କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବ ସଂବନ୍ଧ ଆଉ ନାହିଁ । ଗଡ଼ଜାତ ଭିତରେ ଗଡ଼ଜାତୀୟ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଭାବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଟ ଅକାର ଧାରଣ କରିଛି । ଏଆଡ଼ର ଯେଉଁମାନେ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଗୁଳି କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଗଡ଼ଜାତୀୟ ଜଙ୍ଗଲ ବେଲି ଦୃଶ୍ୟ କରନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଠକ ବୋଲି ଦର୍ଶା କରନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତୀୟ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଯେ ଏକ ଜାତିର ଲୋକ ଏବଂ ଉଭୟେ ଏକ ମତାର ସନ୍ତାନ ଓ ଉଭୟେ ଭାଇ ଏ କଥା କେହି ହେଲେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା କଲିନା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରି ଛୁନି ବଢ଼ିନି ହେଲେ, ଜାତିର କେବେ

ହେଲେ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତ ସାଧୁତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହା ଦିନକୁ ଦିନ ହାସ ଲାଭପାରେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସୁଖମୟ ଜୀବନ ମୋତେ ବେଶିଦିନ ଶ୍ରେୟ କରୁଥିଲା ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସ୍କୁଲରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସଂଗରେ ସାଧୁ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥାଏ । ସାଧୁ ଗାମରୁ ଭଲ ଭଲ ଆଶୁର ଆଣେ । ସେ ନଥିବା ସମୟରେ ଆମେ ପିଲାମାନେ ତାହାର ଆଶୁର ବାହାର କରି ଖାଇ ଯାଉଁ । ଦିନେ ମୁଁ ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହି ସାଧୁର ବେତ ପେଟରୁ ହାତ ଗଲେଇ ଆଶୁର ବାହାର କରି ବେଳକୁ, ଗୋଟିଏ କନାରେ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ବନ୍ଦା ହୋଇ ଥିବାର ହାତରେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ିଆଟି ପାଇ ସେଥିରୁ ଦୁହେଁଯାକ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଆଣି ବାକି ଟଙ୍କାତକ ରଖିଦେଲୁ । ସାଧ ଫେରି ଆସି ତାର ପେଟେରୁ ଫିଟାଇ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ଟଙ୍କା ଦୁଇଟି ନ ଥିବାର ଜାଣିଲା । ବାସୁ ବାବୁଙ୍କ ଯାଇ ଏକଥା କହିଲା । ସେତବେଳକୁ ସ୍କୁଲର ପିଲାମାନେ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଥାନ୍ତୁ । ବାସୁ ବାବୁ ମୋତେ ଡାକି ଏ ଟଙ୍କା କଥା ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଆଉ ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ନେଇଛୁ ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ ହେଉଥାଏ, ମାତ୍ର ସାହସ ପାଉ ନଥାଏ । ମୋତେ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବେଶି ବାସୁ ବାବୁ ଗୋଟିଏ ବେତରେ ଦୁଇ ଗୁଣ ବେତ ପିଟିଦେଲେ । ମୁଁ ସବୁ କଥା କହିଦେଲି କିନ୍ତୁ ଆଉ ପିଲାଟି ମାନିଲା କି ନାହିଁ, ମୋର ମନେ ନାହିଁ । ଏହା ପରଦିନ ମୁଁ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ିଆ ଥିଲି । ବାସୁ ବାବୁ ଯେତେ ଡକାଇଲେ ଆଉ ଗଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ରାଗିକରି ଆଉ ବାସୁ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲି ନାହିଁ । ଆମ ପିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌତୁକରେ ଆମେ ଏହା କରୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ବାସୁ ବାବୁ କିନ୍ତୁ ନ ବୁଝି ମୋତେ କାହିଁକି ଆଗ ମାଇଲେ, ଏହାହିଁ ମୋର ରାଗର କାରଣ । ବାସୁ ବାବୁ ଡକାଇବାରେ ନ ଯିବା ଅର୍ଥ ମୋର ପଡ଼ା ବନ୍ଦ । ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ କିନ୍ତୁଦିନ କଲେଜ ଘରେ ରହିଲି ।

ଏହାପରେ ଗଡ଼ ନିକଟ ନାହାକପଡ଼ା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ପାଠଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲି ।

ପାଠଶାଳାଟି ଦଶହରା ଦିନ ସ୍ଥାପନ କଲି । ସେଥିରେ ବାରଟି ପିଲା ପାଠ ପଢ଼ୁ ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ମାସରେ ଦୁଇଅଣା କରି ଦରମା ଦିଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମାସରେ ଦେଢ଼ଟଙ୍କା ଦରମା ହେଲା । ଖୁବ୍ବଳ କିଛି ନାହିଁ । ଦୁଇ ବେଳା ପାଠଶାଳାକୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯାଏ । ରାତିରେ, ଗଡ଼ର କେତୋଟି ପଢ଼ୁଥିବା ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଏକାଠି ପାଠ ପଢ଼େ । କାରଣ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ପଢ଼ୁଥିବା ପିଲାମାନେ ମୋଠାରୁ ବେଶୀ ପାଠ ପଢ଼ିଯିବେ ଏହି ଭାବନାଟି ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଟାଣି ନେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବାସୁ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ରହି ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନଥାଏ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ବାସୁବାବୁ ଦଶପଇସା ଗ୍ରୁଡ଼ିଲେ । ସେ ସ୍କୁଲ୍ ସର୍ଭିଜ୍‌ସ୍-ପେକ୍ଟର ଗୁରୁର ପାଇବାରୁ ଦଶପଇସା ଗ୍ରୁଡ଼ି ଗୁରୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ । ଗଲ୍‌ବେଳକୁ ବାସୁବାବୁ ମୋତେ ଡକାଇ କୌଣସି ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ବୁଝାଇଥିଲେ । ସେ ଗଲ୍‌ଦିନ ଗ୍ରୁପ୍, ଡିଷ୍ଟିକ୍ ଓ ଗଡ଼ର ଅନେକ ଉଦ୍‌ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ବାଟେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉନ୍ନତରେ ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେବାର କଥା, ମାତ୍ର ସେ ଚରଦିନ ପାଇଁ ଦଶପଇସା ଗ୍ରୁଡ଼ି ଗୁରୁ ଯାଉଥିବାରୁ ସେ ଆନନ୍ଦରେ କାହାରି ଆନନ୍ଦ ନ ଥାଏ । ବାସୁବାବୁ ସେ ଦିନ ନିଜେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି, ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦୁଥୁ । ସେ ଯାହାହେଉ, ବାସୁବାବୁ ଦଶପଇସା ଗ୍ରୁଡ଼ି ଗୁରୁଗଲେ । ମୋର ପଢ଼ିବାକୁ ମନ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ପଢ଼ିବ କିପରି ? ପଢ଼ିବାକୁ କୌଣସି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଠଶାଳାଟି ବନ୍ଦାଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପାଠଶାଳାରେ କିମ୍ବା ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରେ ମୋର ମନ ନଥାଏ । ପାଠଶାଳାଟି ଆରମ୍ଭ କରିଛି, ଗ୍ରୁଡ଼ି ଦେଉଛି ବା କିପରି ? ଗ୍ରୁଡ଼ି ଦେଇ କଅଣ ବା କରବି । କିଛି ବାଟ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ପାଠ ପଢ଼ିବା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଭୁଲିଗଲି । ପାଠ ପଢ଼ାଇବାରେ ମନକୁ ଭୁଲାଇ ଦିଏ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ତିନି ଗୁରୁମାସ ବିତିଗଲା । ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଗଡ଼କାତମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ିପିଲାମାନଙ୍କର

ବଡ଼ ଉତ୍ସବ । ପାଠଶାଳା ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଚିଶାଳୀର ପିଲାମାନେ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀର ଦଶ ବାରଦିନ ପୂର୍ବରୁ ନାନାପ୍ରକାର ଗୀତ, ଗୁମ ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି । ପରେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଶୁଚିପିଲାମାନେ ‘ଶୁଚିଭକ୍ଷା’ କରି ବୁଲନ୍ତି । ଏହି ଭକ୍ଷାରୁ ଯେଉଁ ପଇସା ମିଳେ ସେ ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ନିଅନ୍ତି । ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଦିନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ନୂଆ ଲୁଗା ଯୋଡ଼ି ମିଳେ । ଏହିପରି ମୋତେ ଯୋଡ଼ିଏ ନୂଆ ଲୁଗା ଓ ଏକକାଳୀନ ଆଠଟି ଟଙ୍କା ମିଳିଲା । ମୁଁ ସେତକ ପାଇଲା ପରେ ପାଠଶାଳା ଗୁଡ଼ି ଆସି ପୁଣି ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ଏହି ଟଙ୍କା କେତୋଟିରେ ତିନି ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ବଳିଲା । ତାପରେ କିପରି ପଡ଼ିବି ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ପୁଣି ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ି ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ କେତେକ ମାତ୍ର ବୁଲିଲି ।

ବାପୁ ବାବୁଙ୍କ ପରେ ବାବୁ ଗାନବନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମାଇନର ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ହେଲେ । ସେ ସ୍କୁଲରେ ବସା କରି ରହିଥାନ୍ତି । ସେ ମୋ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୋତେ ଡକାଇ ପାଖରେ ରଖିଲେ । ମୋତେ ରେଷେଇ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଣେ ସ୍କୁଲରେ ଘାଠ ପଡ଼େ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ବତିଗଲା । ଏ ବର୍ଷ ଆଉ ମୁଁ କ୍ଲାସ୍ ସମୋଚନ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଏହିବର୍ଷ ୧୯୦୫ ମସିହା । ସୁତରାଂ ୧୯୦୬ ରେ ମୁଁ ପୁଣି ସେହି କ୍ଲାସ୍ରେ ପଡ଼ିଲି । ମାଇନର ଅର୍ଥ କ୍ଲାସ୍ ।

ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଛୁଟି ହେଲା । ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟର ଘରକୁ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଛୁଟିରେ ଚଳିବା ପାଇଁ ମୋତେ କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେଇ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ଘରେ କକେଇଝର ଅବସ୍ଥା ତଦ୍ରୂପ । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ରହି ଏପରି ଭାବରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ମୋତେ ଅସମ୍ଭବ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗୁଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଗଲେ ଭଲ ହେବ ଏହା ମନେ ମନେ ଘିର କଲି । ଦୁଇ ଯିବି ବୋଲି ଭାବି ଘନେ ଉପରବେଳା କାହାକୁ କିଛି ନ କହି ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗୁଡ଼ିଲି । ଭାଗ୍ୟ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଟାଣି ନେବାର ଥିବ ସେଇଆଡ଼େ ନେଇଯିବ ଭାବି ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗୁଡ଼ିଲି । ଫେରିବା ଆଶା ସେଦିନ ଆଉ ମୋ ମନରେ ନ ଥିଲା ।

ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗୁଡ଼ି ଚାହିଁଆରଫନ ନୟାଗଡ଼ରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଏଠାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସ ମୁକ୍ତିଆରି କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଘର

ଦଶପଇଁ ଗଡ଼ରେ । ଦଶପଇଁରୁ ଏ ମହାଶୟ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଥମେ କଟକ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ନି ପାସ କରି ଦଶପଇଁ ଷ୍ଟେଟ୍ରେ ଗୁଳିଶ କରୁଥିଲେ । ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେଓଙ୍କର ସେ ଅତିଶୟ ବିଶ୍ୱାସର ପାତ୍ର ଥିଲେ । କେତେକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସ ଦଶପଇଁ ଷ୍ଟେଟ୍ରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ବୋଲି କହୁଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଦଶପଇଁର ଲୋକେ କିପରି ପାଠ ପଢ଼ିବେ ଏବଂ ଷ୍ଟେଟ୍ରେ ଗୁଳିଶ ପାଇବେ, ଏହାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଚେଷ୍ଟା ।

ଦଶପଇଁକୁ ଜଗଦାନନ୍ଦ ଦାସ ନାମରେ ଜଣେ ଦେଓଧାନ ଆସିଲେ । କୌଣସି କାରଣରୁ ସୁଦାମ ବାବୁ ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଯେ ଜଗଦାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କୁ ଦେଓଧାନ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରି ଆଉ ଜଣେ ତାଙ୍କର ମନୋମାତ ଲୋକ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛନ୍ତୁ । ଜଗଦାନନ୍ଦ ବାବୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ତଳାଇବାକୁ ପ୍ରକୃତ ଅସମର୍ଥ । କିନ୍ତୁ ଦେଓଧାନ ମନୋମାତ କରିବାରେ ରାଜାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିବ, ଦରକାର । ନିଜ ଷ୍ଟେଟ୍ କିପରି ଚଳିବ, କାହାକୁ ଦେଓଧାନ ରଖିବାକୁ ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ରାଜାଙ୍କର ବିଚାର ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ । ସେହି ବିଚାର-ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ପରାମର୍ଶରେ ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେଓ କିମ୍ପେୟନ ସାହେବଙ୍କ ଅଧିକାର ପାଇଥିବା ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ କାମ ନ କରିବାରୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ କାରଣରୁ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର କରି ଦିଆଗଲା । ଏହିପରି ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସେ ଦଶପଇଁରୁ ନିର୍ବାସିତ ହେଲେ । ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇରସ୍ତତଃ ରୁଲି ପଲିଟିକେଲି ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ଅନୁମତି ପାଇ ପରେ ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ୍ରେ ଘର କରି ରହିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଷ୍ଟେଟ୍ କଚେରୀରେ ମୁକ୍ତିଆର କରୁ ଥାଆନ୍ତି ।

ପିଲାଦିନୁ ସେ ମୋତେ ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପୁଅ ଶ୍ରୀମାନ୍ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମୋର ଆବାଲ୍ୟ ସଖା । ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କୁ ମୁଁ ମାମୁ ବୋଲି ଡାକେ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । କିନ୍ତୁ ସୁବିଧା ପାଇଲେ, ନୟାଗଡ଼ରେ ମୁଁ ପଢ଼ନ୍ତି ଏହି କଥା ତାହାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି ।

ନୟାଗଡ଼ ମାଇନର ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ବାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ । ଏହାଙ୍କ ଘର ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଗଡ଼ରେ । ମୋର ଭଉଣୀ ସେହି ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଗଡ଼ରେ ତାଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ଘରେ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋର ଭଣୋଇଙ୍କର ସେ ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ଏବଂ ବନ୍ଧୁ । ମୋର ଭଉଣୀର ବିଭାଗର ପରେ ମୁଁ ଥରେ ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଯାଇଥିଲି । ସେଠାରେ ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲି ଏବଂ ଭଲ କରି ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ।

ମୁଁ ପାଠ ଚଢ଼ିବାକୁ ଦଶପକ୍ଷରୁ ପଳାଇ ଆସିଛି, ଏହା ଜାଣି ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସେ ଏହି ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କୁ ଡକାଇ ମୋର ପଢ଼ିବାପାଇଁ କଣ ସୁବିଧା କରାଯାଇ ପାରେ ଏଥିପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ମାଗିଲେ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ମୋତେ ଚିହ୍ନିନ୍ତି ଏହା ତାହାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ମୋତେ ହଠାତ୍ ସେଠାରେ ଦେଖି ଟିକିଏ ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ । ମତେ ଭଲ କରି ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କ କହିଲେ । ମୁଁ ଯଦି ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଏ ତେବେ ଷ୍ଟେଟରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ବୋଲି ବାଳକୃଷ୍ଣ ବାବୁ କହିଲେ । ଭଉଣୀଙ୍କ ବିଭାଗରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ଦରକାର । ସୁତରାଂ ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ରେ ରହିଲି ଏବଂ ସ୍କୁଲରେ ମଧ୍ୟ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ଷ୍ଟେଟରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ଆଶାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଲି । ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ରେ ରହି ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସ୍କୁଲ ଦରମା ଗ୍ରହଣ ହୋଇନଲା । ହାତରେ ରାଜି ଖାଇବାକୁ ହୁଏ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତିଆର ବାବୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସ ଗଡ଼ର ଜଣେ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରେ ଖିଆପିଆ କରୁଥିଲେ । ଦଶପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପରିବାର ନୟାଗଡ଼ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ବସାରେ ରୋଷେଇ କରିବାରୁ ଏଣିକି ସେ ମୋ ରୋଷେଇରେ ଖାଇଲେ । ଏହାଙ୍କ ବସାରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ରହିଲି । ସେଠାରେ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବାକୁ ମତେ ସୁବିଧା ହେଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି କେତେକ କାରଣରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ବସା ଗ୍ରହଣ ଆସି ମାସଟିଏ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କାକୁ ଗୋଟିଏ ନିହସନ୍ କଲି । ଗଡ଼ରେ ବାଇଥର ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମରେ ଜନୈକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ବସା କରି ରହିଲି । ଏହି

ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କର ପିତା ମାତା ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭାଇ ମୁକ୍ତିଆର । ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏହାଙ୍କ ଘରେ ରହୁଛି । ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ମାତା ମୋତେ ବଡ଼ ସ୍ନେହ କରୁଥାନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ମୋତେ ଭାଷା ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ଏମାନେ ମୋର ବହୁତ ସେବା କରନ୍ତି । ପିଲାଦିନୁ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ହରାଇ ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ନେହ କଣ ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କର ପିତାମାତାଙ୍କ ଠାରୁ ସେହି ସ୍ନେହ କଣ, ତାହାର ଟିକିଏ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ପାରୁଥିଲି ।

ସେ ଯାହାହେଉ ମୋତେ ଜ୍ଞାନ ହେବାରୁ ମୋର ସେହି ଚିତ୍ତଧନ୍ତି ଚାଲିଗଲା । ମୁଁ ପୁଣି ନରୁପାୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷ୍ଟେଟରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ନ ଥାଏ । ଦୁଇ ଚାନ୍ଦ ମାସ ଏହି ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରହୁଛି । ସେ ମୋତେ ସବୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଭାତ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ୧୯୦୮ରେ ମାଇନର ଶିକ୍ଷା ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋଦନ ପାଇଲି । ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପରିବାର । ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସେତେ ସୁଚ୍ଛଳ ନୁହେଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଭାର ଦେବା ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାଇଧର ବାବୁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ବୃଦ୍ଧ ପିତା ମାତା ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରୁ ଗ୍ରହଣବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ସେ ଯେପରି ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଚଳୁଛନ୍ତି ସେହିପରି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଚଳିବାକୁ ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦେଖି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘର ଗ୍ରହଣ ଅଭିଳାଷ କଲି । ଏଥିପାଇଁ ବାଇଧର ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କର ପିତା ମାତା ଭାଷା ଦୁଃଖ କରନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘର ଗ୍ରହଣେ ମଧ୍ୟ ସେ ବେଳେ ବେଳେ ମତେ ଘରକୁ ଡକାଇ ନିଅନ୍ତି । ଭଲ ମନ୍ଦ ପରାମର୍ଶ ଧାର୍ଯ୍ୟ କିଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘର ଗ୍ରହଣ ଆସି ସ୍କୁଲରେ ରହୁଛି । ପୁନର୍ବାର ମୋତେ ଜୀବିକା ନିବାହ କରି ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଘୋର ସ୍ୱପ୍ନାମ କରବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ସ୍କୁଲରେ ୪୫ ଟି ଗ୍ରହ ରହୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ହାତରେ ଚାନ୍ଦ ଖାଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଆସି ସ୍କୁଲରେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ରହୁଛି । ମାତ୍ର

କିଛି ଦିନ ଏକା ଏକା ରେଷେଇ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ପଇସା ପନ୍ଦ୍ର କିଛି ନ ଥାଏ । ମୁଁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳି ମିଶି ରହୁଛି କିପରି ? ସେ ଯାହା ହେଉ ଇତି-ମଧ୍ୟରେ ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ମଞ୍ଜୁର ହେଲା । ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟରେ ଇଟାମାଟି ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଆଦି ସବୁ ବନ୍ଧୁକରେ ଏହି ଇଟାମାଟି ନୟାଗଡ଼ ଗଡ଼ଠାରୁ ଉତ୍କଳସ୍ଥ କରୁଲେ ତଳେ । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ବେନ୍ନଂ ସ୍କୁଲ ଥାଏ । ତହିଁର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ପଣ୍ଡିତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର । ଏହି ମହାଶୟଙ୍କ ଘର ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଗଡ଼ରେ । ଏ ଜଣେ ମୋର ଭଣ୍ଡୋଇଙ୍କର ପରିଚିତ ବ୍ୟୁ । ମୁଁ ଥରେ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ମାସରେ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତି-ଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଷ୍ଟେଟରୁ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା, ପଣ୍ଡିତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଏହିପରି ବର୍ତ୍ତମାନ ମାସରେ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ମୁଁ ପାଇଲି । ଦିନକୁ ଚାରିଟି ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସ୍କୁଲରେ ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ମେସ୍ କରି ରହୁଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଦିନକୁ ଦୁଇଟି ପଇସା, ଅଧସେର ଚାଉଳ ଦିଆବରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦିଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଏହି ମେସ୍‌ରେ ଏଣିକି ସକାଳ ବେଳାଟି ଯୋଗ ଦିଏ । ମୋର ଏହିପରି ତିନୋଟି ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ । ଉପର ବେଳାଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ପଇସାରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇ ରହୁଥାଏ । ଏଣିକି ମୋର ଟିକିଏ ସୁବିଧା ହେଲା କରୁଲେ ତଳେ । ଗୋଲକବିହାରୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମକ ଗୋଟିଏ ପିଲା ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ପଢ଼ୁଥାଏ । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କିଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରେ । କୌଣସି କାରଣରୁ ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହେଲେ ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟରେ ଥିବା ବ୍ୟୁ ବାନ୍ଧିବଙ୍କ ଘର ଆଡ଼େ ଯାଇ ଚାଲି ଆସେ । ତଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ମୋର ଖର୍ଚ୍ଚ କିଛି ବଢ଼ିଯାଏ । ବହୁପଣ ତ ମୋର କିଛି ନ ଥାଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ତାଠାରୁ ବହୁ ମାଗି ପଡ଼େ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନୟାଗଡ଼ରେ ମୁଁ ପଢ଼ୁଥାଏ ।

ଦଶପଇସାରେ ଥିବା କକେଇ ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ୁଥିବାର ସ୍ୱକାଦ ପାଇ ପାରୁଲେ । ମୋତେ ନ ପରୁର କିମ୍ବା ମୋର ମତାମତ କିଛି

ନ ନେଇ ମୋର ବିବାହ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଆୟୋଜନ କରାବାରେ ଲାଗିଲେ । ନୟାଗଡ଼ ପଦାବଳୀରେ ଶାସନରେ ଆମର ଘର ଜମିବାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ଅଛି । ଜମି ତ ବ୍ୟକ୍ତ ଥାଏ । ମୋର ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରି କେଲେ ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ ଆସି ଏହି ପଦ୍ମାଦେଇ-ପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିବାହ ତଥ୍ୟର ୫୭ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଏ ଖବର ପାଇ ପାରୁଲି । ଏହି ସ୍ୱବାଦରେ ମୋ ମନରେ କୌଣସି ଭାବର ଉଦ୍ବେଗ ହୋଇ ନ ଥିଲା । କେଲେ ମୋତେ ନ ପରୁର ଏପରି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କିପରି କରାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଏ ଭାବ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନରେ ଆସି ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝି ପାରୁ ନ ଥିଲି । ପାଠ ପଢ଼ି କିପରି ଖଣ୍ଡିଏ ଗୁଣିତ କରିବି ଏହାହିଁ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ ଥିଲା । ଦଶ ଓ ଦେଶ ସେବା କଥା ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଭାବି ନ ଥିଲି । ବିବାହର ବୟସ ଓ ଅବସ୍ଥାର ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ମୋର ମନକୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ନ ଥିଲା । କେଲେ ସେ ସମୟର ପ୍ରଥାନୁଯାୟୀ ମୋତେ ପରୁରବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରି ନ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ପୁଅ କିନ୍ତା କନ୍ୟାର ବିବାହ ବିଷୟରେ ମତାମତ ନେବା ସାମାଜିକ ଓ ଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗୋଟିଏ ନିହାତି ହାସ୍ୟାସ୍ତବ ଅଟେ । କଥା ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ପିତାମାତା ତଥା ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କର ଏହା ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ କେଲେକୁ ଏ ବିଷୟରେ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ମୋର ବିବାହ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ବିବାହ ତଥ୍ୟ ଦୁଇ ଦିନ ଥାଏ, ମୁଁ ପଦ୍ମାଦେଇପୁର ଗୁଡ଼ି ସୁଲୁକୁ ଗୁଲି ଆସିଲି ।

ମୋର ବୟସ ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୭ କିନ୍ତା ୧୮ ହେବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥାଏ । ବରର ବୟସ ୧୫ କିନ୍ତା ୧୫ ହୋଇ-ଚଲେ ବିବାହ ବୟସ ବଳିଗଲା ବୋଲି ଲୋକେ ମନେ କରୁଥିଲେ । ମୋର ବିବାହ ଡିସ୍ତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ କେଲେ ମଧ୍ୟ ସାମୟିକ ଲୋକ ମୁଖରୁ ନିନ୍ଦାବାଣୀ ନ ଶୁଣୁଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ମୋ ଭଉଣୀଟିର ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିଛନ୍ତି, ମୋର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାର ଦେଲେ ଲୋକମନ୍ଦରୁ ସେ ଶୋ ପାଇବେ, ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି

ଭଲ ମନ୍ଦ କିମ୍ବା ଭବିଷ୍ୟତର ବିଚାର ନ କରି ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସମ୍ଭବ ସେତେ ଶୀଘ୍ର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଶେଷ କରି ଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ ସେ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ କରି ସାରା ଥାଆନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କିଛି ନ କହି ଘରୁ ବାହାର ଆସିଛି । ଏଥିରେ ସେ ଯେ କିଛି ଭାବି ନ ଥିବେ ତହିଁରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କାରଣ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ପଦ୍ମାଦେଇପୁର ଶାସନରୁ ଆଉ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କକେଇ ଆସି ଗଡ଼ରେ ମୋ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୋତେ ନାନାପ୍ରକାରେ ଗୁଝାଇ ସେଠାକୁ ନେଇ ଯାଇ ମୋର ବିବାହ ଫିନ୍ଦା ଶେଷ କରି ଦେଲେ । ମୋ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଦାମ୍ଭିକ୍ କାମ ଶେଷ ହୋଇଗଲା ଏଥିରେ ତଳେ ମାତ୍ର କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ବୈବାହିକ ଫିନ୍ଦା ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇଦିଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଘଟନାବଳି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଘଟନାଟି ମନୁଷ୍ୟର ଭାବ ଓ କର୍ମମୟ ଜୀବନକୁ ଯେପରି ପ୍ରଭାବିତ କରେ ଅନ୍ୟ ସେପରି କୌଣସି ଘଟଣା ଏତେ ପ୍ରଭାବିତ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ବୈବାହିକ ଫିନ୍ଦା ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ଓ ଆଦର୍ଶକୁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କରିଦିଏ । କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ସାହସ କିମ୍ବା ବଳ ରହେ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଉପଲବ୍ଧିର ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଠୋର ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା ବେଳ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ପଛକୁ ହଟିଯାଏ । ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହିଠାରେ ତାହାକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ପକାଏ । ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ବିକାଶ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବାଳକକୁ ବିବାହିତ କରାଇ ତା ମନକୁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଢ଼ତା ଓ ମନ ବିକାଶ ଲାଭ କରୁ । ତାର କଲ୍ୟାଣ ଶକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବଳବତ୍ ହେଉ । ମନୁଷ୍ୟ ତାର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରୁ । ସେ ଯେଉଁ ଦେଶ ଓ ସମାଜରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ ସେହି ଦେଶ ଓ ସମାଜର ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହାର ଆଦର୍ଶ କ'ଣ ଓ କିପରି ହେବା ଉଚିତ ତାହା ଅନୁସରଣ କରିବାରେ ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ମାର୍ଗ ସରଳ କରିବାପାଇଁ ବୈବାହିକ ଫିନ୍ଦା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ସେ ବିବାହ କରି ପାରନ୍ତି । ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପିତାମାତା କିମ୍ବା କୌଣସି ଅଭିଭାବକ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା

ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବିବାହ ହେଉଛି ଦୁଇଟି ହୃଦୟର ମିଳନ । ରୁଚି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ଞାନର ମିଳନ । ମାନବର ଏହିଠାରେ ଜୀବନର ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ । ଏଥିରେ ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବାଧୀନତା ରହିବା ଦରକାର । ଏହି ସ୍ବାଧୀନତାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ବିକାଶ ପାଏ । ଦେଶ ଓ ସମାଜର ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତା ପରିପୁଷ୍ଟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସ୍ବାଧୀନତା ଟିକକ ଯେଉଁ ଦେଶ ଓ ସମାଜରେ ଅଭାବ ସେହି ଦେଶ ଓ ସମାଜ ତେତେ ଅନୁନ୍ନତ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତର ଆଶା ବିଫଳ ମାତ୍ର । ସୁତରାଂ ସେଥିରେ ନାଶ ଏବଂ ପୁରୁଷ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜାତ ଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସ୍ବାଧୀନତା ରହିବା ଉଚିତ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ ମୋର ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି କଲେଜ ଦଶପନ୍ଥା ଫେରିଲେ । ମୁଁ ଯଥା-ସମୟରେ ଆସି ପୁଲରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ପଢ଼ିବା ଦେଇ ମାଲନର ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋଗନ ପାଇଲି । ଦୁଇ-ଟଙ୍କାରେ ଚଳିବା ଏଣିକି ଅସମ୍ଭବ ଜଣାଗଲା । ଆଉ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ଆଶାରେ ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ୍‌କୁ ଶାନ୍ତି ଦରଖାସ୍ତ ଦେଲି । ଏଥର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ଷ୍ଟେଟ୍‌ରୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା । ଏଥର ମାସରେ ହେଲା ଦିନୋଟି ଟଙ୍କା । ଦିନକୁ ଛ'ଟି ପଇସା । ଏଣିକି ଦୁଇବେଳା ମୁଁ ମେସ୍‌ରେ ଖାଇଲି । ଏହି ଛଅ ପଇସାରେ ଦିନକର ଖାଇବା ଖର୍ଚ୍ଚ ନଳିଯାଏ । କିନ୍ତୁ କେବଳ ମେସ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ ଚଳିଲେ ତ କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହା ବାଦ ଜଳଖିଆ, ତେଲ ଓ ଧୋବା ଖର୍ଚ୍ଚ । ହସାବ କରି ଦେଖିଲେ ଏହିପରି କେତେ ଅଭାବ ରହିଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଛମଶ ଯେତେ ବେଶି ଶିକ୍ଷା ପାଏ ତାର ଅଭାବ ମଧ୍ୟ ତେତେ ବଢ଼ିଯାଏ । ଦୁଇବର୍ଷ ତଳେ ମୁଁ ଯାହା ଦରକାର କରୁ ନ ଥିଲି ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ନ ହେଲେ ଚଳୁ ନାହିଁ । ଛତା, କାମିଜ, କୁରୁତା ଏ ସବୁ ତ ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ଏହିପରି କେତେ ଅଭାବ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । ମନରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟୁ ଭାବ ଜାତ ହେଉଛି । ଯାହା ନିହାତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଛି ତାହା ପୁରଣ ନ ହେବାଯାଏ ସାଜ ସାଥମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାକୁ ମନ ହେଉ ନାହିଁ । ମାଲନର ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋଗନ

ପାଇଲ ପରଠାରୁ ମାଇନର ଶ୍ରେଣୀ ପାଖ କରି ପାଠ ପଢ଼ିବା ଶେଷ କରିବା ଭାବନାରେ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଆସୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତୃପ୍ତି ଆସୁ ନାହିଁ । କିପରି ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପଢ଼ିବି ଏହି ଭାବନା ମନରେ ବେଳେ ବେଳେ ଜାତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଖାଲି ଭାବନା ଜାତ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ, ଏହିପରି ଭାବନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଭାବି ପାରୁନି ନାହିଁ । ଏହିପରି ମନର ଭାବ ଓ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ କଟି ଯାଉଥାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ମୋର ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନେ ମୋତେ କିଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଗୋଲକର ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଭଲ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲରେ ଯେତେବେଳକୁ ଗୋଟିଏ ବୋର୍ଡ଼ିଙ୍ଗ୍ ହେଉଛି । ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ବୋର୍ଡ଼ିଙ୍ଗ୍ ସୁପରଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ସେ ଗୋଲକକୁ ଟିକିଯିବା କରନ୍ତି । ଗୋଲକର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ଗୁରୁତର ବିଷୟ ନେଇ ଝଗଡ଼ା ଲାଗିଲା । ଗୋଲକ ମୋର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବ୍ୟଥା ମୁଁ ତାର ପଛ ନେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏହି ଘଟଣା ବଡ଼ ଗୁରୁତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଷ୍ଟେଜର୍ ଅନେକ କର୍ମଚାରୀ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ଦୁହେଁଙ୍କ ଉପରେ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ଓ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଇଟାମାଟି ଗୁରୁତ୍ୱେନ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର-ଶେଖର ମିଶ୍ର ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିବା ଟଙ୍କାଟି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଗୋଲକକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ବିରକ୍ତିର କାରଣ । ମୁଁ ଜାଣେ ତାହାର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ଏତିକରେ ବନ୍ଦ ହେଲେ ହେବ ପଛକେ ମୁଁ ଗୋଲକକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତ ସମର୍ଥନ କରିବି, ଏହାକୁ ମୋର ଏକମାତ୍ର କଥା ହୋଇ ରହିଲା । ସେହି କାରଣରୁ ମୋ ଉପରେ ସମସ୍ତେ ବିକ୍ରୋ ଓ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ । କେହି କିପରି ମୋତେ ସାମୟିକ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ପୂର୍ବଠାରୁ ପୁଣି ମୋତେ ଏକବେଳା ଖାଇ ଏକବେଳା ଉପବାସରେ ସମୟ କଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ନୟାଗଡ଼ ଗତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣସାହି ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଗଳି ଅଛି । ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାହିରେ ପଣ୍ଡିତ ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଘର । ସେ ଜଣେ ଶକ୍ତିତ ଓ

ଧନାଲେକ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କରି ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ସେ ମୋଠାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣି ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ତାଙ୍କର ପୁଅ ସନ୍ତାନ କିଛି ନ ଥାନ୍ତି । ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଟ କନ୍ୟା । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିବା ପରେ ସେ ଓ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମୋତେ ପୁଅବତ ସ୍ନେହ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଏ ! ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି ଅଗ୍ରାବ ନାହିଁ । ଖୁସିରେ ଦିନ କଟିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୦୯ ମସିହା । ବର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ମାଲନର ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସକୁ ପ୍ରମୋସନ ପାଇଲି । ମାଲନର ଶକ୍ତି କିପରି ଭଲ ରାବରେ ପାଣ୍ଟ କରିବି ଏହା ହେଲା ମୋର ଏକମାତ୍ର ଚିନ୍ତା । ମାଲନର ପାଣ୍ଟ ପରେ ଗୁକିସ କରିବି କିମ୍ବା ଆଉ କିଛି ପଢିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି କିଛି ରାବି ପ୍ରିର କରି ପାରୁ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବେଶି ଦିନ ମୋତେ ଲେକନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡିତ ହେଲେ । ମୁଁ ଯେ ତାଙ୍କ ସ୍ନେହରୁ ଚିତ୍ତେଦନ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ରତ ହେଲି ତାହା ନୁହେଁ । ତାହାଙ୍କ ଘର ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଗ୍ରହଣୀୟ ପଡ଼ିଲା । ସେ ନିଜେ ଏଣିକି ଘରେ ଚଳିବାରେ ବଡ଼ ଦୁଇରାଶି ହେଲେ । ତାଙ୍କର ପିଲାଟିମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡେ ରୋଷେଇ କରି ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆଉ ତାହାଙ୍କ ଘରେ ଚଳିବି କିପରି ? କିନ୍ତୁ ସେ ମୋତେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ନିମିତ୍ତ କହି ନାହାନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଚଳାଚଳରେ ଅସୁବିଧା ଦେଖି ପାରବାବୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ତାହାଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ତାହାଙ୍କ ସାହାରେ ଚଉକ ଘରେ ଆସି ରହିଲି । ସେ ପ୍ରତି ମାସରେ ୧୫ ଟଙ୍କା ଗୁଉଳ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଏହି ଗୁଉଳ ଏବଂ ସ୍ୱେଟରୁ ପାଉଥିବା ମାସିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦୁଇଟଙ୍କାରେ ମୋର ଚଳାଚଳ ପକ୍ଷେ ବଶେଷ କିଛି ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ଚଉକ ବସାରେ ଆମ୍ବେମାନେ ୪୫ଟି ଗ୍ରାମ୍ବ ଏକାଠି ବସା କରି ରହିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ପାଲି କରି ହାତରେ ରୋଷେଇ କରି ଚଳାଚଳ ହେଉଁ । ଦିନେ ଦିନେ ଏହି ରୋଷେଇ ପାଲି

ନେଇ ଆମ ଭିତରେ ଭାଗ୍ୟ ବଦଳା ହୁଏ । ସେଥିରେ ନ କର ଦିନେ ଓଲଟିବ
 ଉପବାସ ରହୁ । ପୁଣି ମିଳିମିଶି ଚଳୁ । ଗଦାଧର ନଈ, ବନାୟକ ମିଶ୍ର,
 ନାରାୟଣ ଶିପାଠୀ, ବିଦ୍ୟାନାଥ ରଥ ଓ ମୁଁ ଏହି କେତେଜଣ ଆନ୍ଦୋଳନେ
 ଏକାଠି ରହୁଥାଉଁ । ଗଦାଧର ନଈ ଆନ୍ଦୋଳନଙ୍କ ଭିତରେ ଟିକିଏ ବୟସ,
 ସୁତରାଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ । ଆମ ବସା ସ୍କୁଲର ଉପର ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନଙ୍କର
 ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ ହୋଇଥାଏ । ଆମ୍ଭ ବସାରେ ଅନେକ ସମୟରେ
 ଖେଳ କୌତୁକ ଓ ଶେକି ପ୍ରଭୃତି ହୁଏ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁ ।
 ଏ ସବୁରେ ସମସ୍ତ ଭାଗ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ । ପିଲାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ପାଠ ପଢ଼ିସାରି କିଏ କଣ କରିବ ଏ ବିଷୟରେ ବହୁତବାର ଆଲୋଚନା
 ହୁଏ । ସମସ୍ତେ ଷ୍ଟେଟର ବଡ଼ ବଡ଼ ଶୁକରଥା ହେବା ପାଇଁ କହନ୍ତି, ମାତ୍ର
 ଏଥିରୁ ମୁଁ ଆଦୌ କଲ୍ପନା କରି ପାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ କଣ
 କରିବି ଏହା ମଧ୍ୟ ଭାବି ପାରେ ନାହିଁ । ଆନ୍ଦୋଳନେ ଖାଇ ବସିଲା ବେଳେ
 ପରସ୍ପର କୁଆଁକୁଇଁ ହେବା ଓ ଏକ ଆସନରେ ବସି ଖାଇବାକୁ ଗୋଟିଏ
 ଶିକ୍ଷିତ (Culture) ମନୁଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁ ।
 କାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଯେତେଜଣ ଏକାଠି ଖାଇଁ ସମସ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବ୍ରାହ୍ମଣର
 ନିୟମ ଏହି ଯେ ସେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କଲେ ପରେ ଖାଇଲାବେଳେ
 କାହାକୁ ଶ୍ରେଣୀ କରିବ ନାହିଁ । ଏପରି କି ନିଜ ପିତାମାତା ଓ ଭାଇଭଉଣୀ-
 ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଖାଇଲାବେଳେ କୁଆଁକୁଇଁ ହୋଇ ଖାଇବାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରର
 ବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଏହି
 କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ଗୋଟିଏ ଭାଗ୍ୟ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବନ୍ଧୁପ୍ରେମର ପରୀକ୍ଷା ବୋଲି
 ମନେ କରୁଥାଉଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ କଟକରେ ଗ୍ରାହ ଜୀବନ

ମାଇନର ପରୀକ୍ଷା ସରିଲା । ୧୯୧୦ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମୁଁ କଟକ ବାହାରିଲି । ନୟାଗଡ଼ରୁ ବାହାର ପ୍ରଥମ ଦିନ ବୋଲଗଡ଼ରେ ଆସି ରହିଲି । ବୋଲଗଡ଼ରେ ସେତେବେଳକୁ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵାକୁଲର ସ୍କୁଲ ଥାଏ । ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଜଣେ ପୁରୁଣା-କାଳିଆ ପଣ୍ଡିତ । ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ତାହାଙ୍କ ଅତିଥି ହୋଇ ରହିଲି । ଏପରି ତାହାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ହେବାରେ ସେ ମୋ ଶିକ୍ଷୟତ୍ରେ ସବୁ କଥା ଜାଣିବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିପରି ଭାବରେ ପାଠ ପଢ଼ିଛି ଏବଂ କଟକ କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଉଛି ଇତ୍ୟାଦି କଥା ଶୁଣି ସେ ମତେ ବଡ଼ ଇସ୍ତାହ ଦେଇଥିଲେ । ତହିଁ ଆର ଦିନ ମୁଁ ବିଦ୍ୟାୟ ନେଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମୋତେ ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ଆଠଅଣା ପଇସା ଦେଇ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କହିଲେ, “ପ୍ରଭୁ ରୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ସହାୟ ହେବେ । ରୁମ୍ଭେ ଦିନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ଜଣା ଶୁଣା ମଣିଷ ହେବ ।”

ମୁଁ ବୋଲଗଡ଼ ଗୁଡ଼ି ଅଇଲି । ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଇସ୍ତାହ ବାଣୀ ନାଟଯାକ ମୋର ବାରମ୍ବାର ମନେ ପଡ଼ି ମତେ ଇସ୍ତାହୀତ କଲା । ବୋଲଗଡ଼ରୁ ଆସି ସେହିଦିନ ସନ୍ତାଳରେ ଖୋରଧାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଖୋରଧାରେ ଗୋଲକ ପଠୁଥାଏ । ବାଇଧର ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାଇ କୃପାସିନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମାଟ୍ରିକ୍ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଇ ଏ ଦୁଇଜଣ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସେହିଦିନ ଖୋରଧା ସ୍କୁଲ ବଡ଼ଦିନ ଉପଲକ୍ଷେ ବନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ । ଗ୍ରାହ ଓ ଶିକ୍ଷକ ସମସ୍ତେ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ । ଗୋଲକ ଓ କୃପାସିନ୍ଧୁ

ବାରୁ ମଧ୍ୟ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଲାଡ଼ିରେ ସେହି ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ କଟକ ଆସିବାର ଥାଏ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ବାରୁ ମତେ ନେଇ ତାଙ୍କର ସାଥୀ କରାଇ ଦେଲେ । ସେହିଦିନ ରାତିରେ ମୁଁ କଟକ ଆସି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶୂର-ଦେଓଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଖୋରଧା ସ୍କୁଲର ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ମୋର ଚେଲି ଟିକଟ ଖଣ୍ଡି ମତେ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଲାଡ଼ିରେ ଆଣି ମତେ ଶୂର-ଦେଓଙ୍କ ବସାରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ।

ଶୂରଦେଓଙ୍କ ବସାରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ନାମରେ ଜଣେ ଗୁମି ଥାଏ । ନୟାଗଡ଼ର ମୁକ୍ତିଆର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କର ପୁତ୍ର ହେଉଛନ୍ତି କୃଷ୍ଣ । କୃଷ୍ଣ ମୋର ଦଶପରାୟ ସାଥୀ । ପିଲାଦିନେ ଦୁହେଁ ଏକାଠି ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏକାଠି ଖେଳିଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ମୋର ଭାଗ୍ୟ ସାଥୀ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ଆସି ଆମ ଘରେ ରହେ ଏବଂ ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହେ । କୃଷ୍ଣ ଦଶ-ପରାୟରେ ମାଇନର ପାସ କରି କଟକରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ମୋର ପିତାମାତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରଠାରୁ ଯେଉଁସବୁ ଅବସ୍ଥା ଭିତରେ ମୋର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ ହେଉଅଛି, ସେ ସବୁ କୃଷ୍ଣକୁ ଜଣା । ଦଶପରାୟ ଗୁଡ଼ି ଅଭାବ ପରେ ମୁଁ କେଉଁଠାରେ କଣ କରୁଛି, ସେ ଭଲ କରି ଜାଣି ନ ଥାଏ । ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ୁଛି, ଏହା କୃଷ୍ଣ ଶୁଣିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମାଇନର ପାସ୍ କରି ଦିନେ କଟକ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିବି, କୃଷ୍ଣ ଏହା ସ୍ଵପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ କଲ୍ପନା କରି ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ମତେ କଟକରେ ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । କଟକକୁ ମୁଁ ପୁଣି ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିଛି । ଏହା ତ ଆଦୂର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ସେ ମନେ କଲ ଏହା ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା । ସେ ମତେ କୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇ କହିଲେ, “ଭାଇ, ଆମ୍ଭେମାନେ ରବିନ୍ଦ୍ରନ୍ କୁଣୋ ନାମରେ ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ ପାଠ କରୁଛୁ । ତତେ ଦେଖି ସେହି ରବିନ୍ଦ୍ରନ୍ କୁଣୋ ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମୋର ମନେ ହେଉଛି, ତୁ ଆମ୍ଭର ରବିନ୍ଦ୍ରନ୍ କୁଣୋ ।”

ବେଦନ୍ତନ୍ କୁଣ୍ଡୋ କିଏ କଣ ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏ କଥାର ମର୍ମ ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁନି ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ କୁହୁକୁ ପାରୁ ମୁଁ ବଡ଼ ଶ୍ରେୟ ହୋଇଥିଲି, ଏକଥା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । କୃଷ୍ଣ ଥିବାରୁ କଟକରେ ମଧ୍ୟ ମୋର କେତେକ ବିଷୟରେ ବଡ଼ ସୁବିଧା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେଉଁ ଗୁରୁ ଜଣ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗୁରୁଶ୍ରୀ ପକ୍ଷ ନେଇ ଆସିଥିଲି, କୃଷ୍ଣ ମତେ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ଘର ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲା । ଏତକ ସାହାଯ୍ୟ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ଗଡ଼ଜାତରୁ ଆସି କଟକରେ ହଠାତ୍ ରାସ୍ତା ଘାଟ ଚିହ୍ନିବା ବଡ଼ କଠିନ । ସେ ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ବାବୁ ବିଶ୍ଵନାଥ କରଙ୍କ ସହଚର ସାକ୍ଷାତ କଲି । ସେ ମହାଶୟ କହଲେ, “ମୁଁ ଯଦି କୌଣସି ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଅଧ୍ୟୟନ କରେ, ସେ ମତେ ସାମୟିକ କିଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରବେ ।” ବାବୁ ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କିଛି କହଲେ । ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲି । ସେ ଉକ୍ତ ପକ୍ଷଶ୍ରୀ ପଡ଼ି ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ମତେ କହଲେ । ତାହା ଶୁଣି ସେ ମତେ ସୃଙ୍ଗ ଉଜ୍ଜଳ ଆସେସିଏସନ୍‌ର ସଂପାଦକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ କହି ଦେଲେ । ସେଠାରୁ ମୁଁ ବାବୁ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲି । ବ୍ରଜ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ପଶ୍ଚିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଆସି ରହୁଥାନ୍ତି । କଟକରେ ଉଜ୍ଜଳ ସମ୍ମିଳନୀ ବସୁଥାଏ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଉଜ୍ଜଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ କଟକ ଆସିଥାନ୍ତି । ଏଦୁହଙ୍କ ସହଚର ଏକତ୍ରରେ ଦେଖା ହେଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ମତେ ଅନେକ କଥା ପଚାରିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କଣ କହଲେ ମୋର ମନେ ନାହିଁ । ବ୍ରଜ ବାବୁ ବିଶେଷ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କର ପାରବେ ବୋଲି ଆଶା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ତେଷ୍ଟାରେ ବିଶେଷ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାର ଆଶା ମତେ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଟିକିଏ ନିରାଶ ଏବଂ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ।

କଟକରେ ସେ ବର୍ଷ ଉଜ୍ଜଳ ସମ୍ମିଳନୀ ବସୁଥାଏ । ବାଲେଶ୍ଵରର ରାଜା ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେ ସମ୍ମିଳନୀର ସଭାପତି । ଶୁଭଦେଓ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ ଗଞ୍ଜାମ ତରଳାରୁ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ମିଳନୀ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ । ସମ୍ମିଳନୀ କଣ, ସଭା କଣ, ଏସବୁ

ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଣି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶୁଣି ନାହିଁ । ବଡ଼ ଲୋକ, ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ସବୁ ଏପରି ସତ୍ତାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ବକ୍ତୃତା ଦିଆନ୍ତୁ । ଏସବୁ ଦେଖିବା ଓ ଶୁଣିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ନୁହାଁ । ମତେ ଭାଗ୍ୟ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ଏହି ଦୁଇ ଲୁହ ଦିନ ମୁଁ ମୋର ପାଠ ପଢ଼ା ଚିନ୍ତା ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବାକୁ ଭାଗ୍ୟ ଭଲ ଲାଗେ । କିନ୍ତୁ ବକ୍ତୃତାରେ କଣ କୁହାଗଲା କିମ୍ବା ସମ୍ମିଳନୀରେ କି ବିଷୟ ସବୁ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସବୁ ମୋର କିଛି ମନେ ନାହିଁ । ସମ୍ମିଳନୀରୁ ଫେରି ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ଶୂରଦେଓଙ୍କର ଉକ୍ତ ଭାଇ ମଫତ ସମ୍ମିଳନୀ କଥା ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ କହେ, “ମୋର ମନ ହେଉଛି ମୁଁ କିପରି ବକ୍ତୃତା ଦିଅନ୍ତି ।” ମୋ ଠାରୁ ଏପରି ଉତ୍ତର ପାଇ ସେ କହୁଥିଲା, “ହଁ, ଦିନ ଆସବ, ତୁମେ ଯେବେ ଏହିପରି ସତ୍ତା ସମିତିରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବ । ଉତ୍ତର ତୁମ୍ଭର ଏହି ଇଚ୍ଛା ନିଶ୍ଚୟ ପୂରଣ କରିବେ ।”

ଏ ସାହା ହେଉ ସମ୍ମିଳନୀ ଶେଷ ହେଲା । ଶୂରଦେଓଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେବାକୁ ସମୟ ମିଳିଲା । ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ କହିଲେ, “ମୁଁ ଯଦି ପଡ଼େ ତେବେ ସେ ସାମୟିକ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ । ଏହାଛଡ଼ା ମୈତ୍ରୀ ସ୍କୁଲରେ ଯଦି ନାମ ଲେଖାଏ ତେବେ ସେତେବେଳର ସେହି ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ହର୍ଷରାୟନ୍ ସାହେବଙ୍କୁ କିଛି ସ୍କୁଲରେ ମୋର ଦରମାତକ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦେଇ ପାରିବେ । ଏଥିରେ କିନ୍ତୁ କଟକ ଆସି ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଶୂରଦେଓଙ୍କର ଭାଇ ଶ୍ରୀ ଦାଶରଥ ଶୂରଦେଓ କନିକା ରାଜାଙ୍କୁ ଯାଇ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ମତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ୍ର ମୋ ପାଇଁ ଇଂରେଜିରେ ଲେଖି ଦେଲେ । ମୁଁ ଉକ୍ତ ଦରଖାସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡି ଧରି କନିକା କୋଠିକୁ ଗଲି । ଦୁଇ ଦିନ ଯିବା ଆସିବା କରିବା ପରେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ମିଳିଲା । ସେ ମୋର ଦରଖାସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡି ପାଠ କରି ମତେ ସମ୍ମତ ପଡ଼ିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । “ସମ୍ମତ ପାଠର ଆଜିକାଲି କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ, ସମ୍ମତ ପଡ଼ିବାକୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ”, ଏହା କହିବାରୁ, “କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରିୟ ସମ୍ମତ ପାଠର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ,” ଏହି କଥା ପଚାରି ସେ ମୋ ସହିତ ଟିକିଏ ଯୁକ୍ତି କଲେ । ମତେ କହିଲେ ଇଂରେଜିରେ ତାହାଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେବାକୁ । ମୁଁ ସବୁ କଥା

ଇଂରେଜରେ କହୁ ପାରେ ନାହିଁ । ଇଂରେଜ କହୁ କହୁ ଓଡ଼ିଆ ମିଶାଇ କହିଦେ । ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ତାହାଙ୍କୁ ବୋଧହୁଏ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ମତେ ଇଆଡୁ ପିଆଡୁ କେତେକ କଥା ପରୁର ଶେଷରେ ମାପରେ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଟି କରି ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ କହିଲେ । ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ, ମୁଁ କିପରି ପଢ଼ୁଛି, ଏହା ଦେଖିଲା ପରେ ସେ ଅଧିକା କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଶା ଦେଲେ । ଏହି ଦୁଇଟିଟା ପୁଣି ତିନି ମାସ ପାଇଁ । ସ୍କୁଲରେ ତିନି ମାସ ଅଧ୍ୟୟନ କଲ ପର ଯାହା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାର ହେବ ସେ ତାହା ଦେବେ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ କଟକରେ ଆସି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ଟିକିଏ ଆଶା ହେଲା । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କଲି କଟକରେ ରହୁ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ କିଛି ସମୟ ଆଉ ତେଷ୍ଟା କରିବି । ଏହା ପ୍ରିୟ କରି ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ ବାହାରଲି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ନୟାଗଡ଼ଠାରେ ମୋର ଲୁଗାପଟାଦି ଯାହା କିଛି ଅଛି ସେ ସବୁ ନେଇ କଟକ ଫେରିବି ।

କଟକ ଗୁଡ଼ି ଯେଉଁଦିନ ନୟାଗଡ଼ ଯିବ ସେଦିନ ଶୁଣିଲି ଯେ ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟର ପୁସରଖେଣ୍ଡେଣ୍ଡ ବାବୁ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି ପୁଣି ଆସିଛନ୍ତି । କାରଣ ପୁରୀ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଘର । ଏ ସଂବାଦ ପାଇ କୃଷ୍ଣ ମତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲା, ପୁରୀଠାରେ ଯାଇ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ସହଚ ଦେଖା କରିବାକୁ । ମୁଁ ତାର ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ପୁରୀ ବାହାରଲି । ପୁରୀ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଦେଖି ନ ଥାଏ । ପିଲାଦିନୁ ପୁଣି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନ.ମ ଶୁଣି ଆସିଛି । ପୁଣି ଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ମନ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ପୁଣି ବାହାରଲି । କିନ୍ତୁ ପୁଣିରେ କେଉଁଠାକୁ ଯିବି ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ରହିବି ମତେ କିଛି ଜଣା ନ ଥାଏ । ରେଲରେ ଯାଉ ଯାଉ ବାଟରେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳି ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସହଚ ପରିଚୟ ହେଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ରହିଲି । ତହିଁ ଆଗଦିନ ଉପରବେଳା ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଘରଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଶୁଣିଲି, ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ବାବୁ ପୁଣିକୁ ଆସି ନାହାନ୍ତି । ଏ ସଂବାଦଟି ପାଇ ମୁଁ କଣ କରିବି, କେଉଁଠାକୁ ଯିବି କିଛି

ହିର କର ପାଇଲି ନାହିଁ । ପୁଣି କପର ନୟାଗଡ଼ ଫେର ଯିବି ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କଲୁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଫୋଇ ମନ ଦୁଃଖରେ ତାଙ୍କ ଘରଠାରେ ବସି ରହୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା । ତାହାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁ କଟେରୀରୁ ଫେରିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାଶ୍ୟାମ ମହାନୁ ପୁରୀର ଜଣେ ଜଣାଶୁଣା ଓକିଲ । ସେ କଟେରୀରୁ ଫେରି ମତେ ଦେଖି ମୁଁ କିଏ ବୋଲି ପଚାରିବାରେ ମୁଁ କହୁଛି, “ମୁଁ ଜଣେ ଗୁଡ଼ । ନୟାଗଡ଼ ମୋର ଘର । ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ ମୋର କେତେକ କଥା ଅଛି । ଆପଣ କଟେରୀରୁ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସନ୍ଧ୍ୟା ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରନ୍ତୁ । ମୁଁ ପରେ କଥା ହେବି ।” ଏହା ଶୁଣି ସେ ଘରକୁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାର ବୈଠକଶାଳାକୁ ଫେରିଲେ । ପୁଣି ମୁଁ କପର ଏବଂ କାହିଁକି ଆସିଛି ସେସବୁ ଶୁଣାଇଲି । ସେ ମୋଠାରୁ ମୋର ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣି ତାହାଙ୍କ ଘରେ ସେଦିନ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ । ତାର ପରଦିନ ନୟାଗଡ଼ ଫେରିଯିବା ପାଇଁ ମତେ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ଗୌରାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁପାରିଶ ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାଶ୍ୟାମ ବାବୁ ମତେ ଏପରି ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କର ନ ଥିଲି । ସେ ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ସୁପାରିଶ ପତ୍ର ଖଣ୍ଡି ଧରି ଠିକ ସମୟରେ ନୟାଗଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଗୌରାଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖାକରି ତାହାଙ୍କ ଭାଇ ଦେଇଥିବା ପତ୍ର ଖଣ୍ଡି ତାହାଙ୍କୁ ଦେଲି । ସେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ପାଠ କରି ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବାକୁ ମତେ କହୁଲେ । ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇ ମୁଁ ଦଶପଇସା ଗଲି ।

ଦଶପଇସାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଚଣ୍ଡାଳଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ସେ ମୋର ଦରଖାସ୍ତ ଖଣ୍ଡି ପାଇ ନଥି ସାମିଲ କରି ରଖିଲେ । କୌଣସି ପ୍ରକାର କିଛି ସାହାଯ୍ୟର ଆଶା ମଧ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଦଶପଇସାରୁ ମୋର କେତେକ ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ୮୧୦ଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଧରି ନୟାଗଡ଼ ଆସିଲି । ନୟାଗଡ଼ରୁ ସେହିପରି କେତୋଟି ଟଙ୍କା ମୋର ବନ୍ଧୁ ହୃତାକାଂକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲି । ଏହିତକ ଧରି ୧୯୧୧ ଜାନୁଆରୀ ମାସ ଶେଷରେ ମୁଁ

ପୁଣି ଆସି କଟକରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଏଥର କଟକ ଆସି ଗୁନନତୋଳ ହରିହରଦାଃ ନିକଟ ଗୋଟିଏ ବସାରେ ରହିଲି । କନ୍ୟାକୁ ସ୍ଥ ପଟନାୟକ ନାମରେ ଡିଗ୍ରିଆର ଜଣେ କଲେଜ ଗୁରୁ ଏହି ବସାରେ ଆନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ଗଡ଼ଜାତର ଗୁରୁ । ଗଡ଼ଜାତରୁ ଗୁରୁ କିପରି କଟକରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ, ଏହିପରି ତାଙ୍କର ମନର ଭାବ ଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଟିକିଏ ସହାନୁଭୂତି ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ ।

କନ୍ୟାବାରୁଙ୍କ ବସାରେ ରହିଲି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମେନ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବ କେଉଁଠାରୁ ? କନ୍ୟାବାରୁ ଜଣେ ଗୁରୁ । ସେ କିଛି ମୋର ଖର୍ଚ୍ଚ ନଲାଭ ପାଇବେ ସେପରି ନୁହେଁ । ଆସିଲୁ ବେଳକୁ ଯେଉଁ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ଆଣିଥିଲି, ତହିଁରୁ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବାଟଖର୍ଚ୍ଚ ଓ ଲୁଗାପଟା ଆଦିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଯାହା କିଛି ଥିଲା, ତାହା କଟକରେ ଗୋଟିଏ ମାସ ଖର୍ଚ୍ଚ ଯାଏ କି ନାହିଁ । କନିକା ଗଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ମାସକୁ ଦୁଇ ଟଙ୍କା ହସାବରେ ପାଇବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ନ ଲେଖାଇଲେ ସେଠାରୁ ମିଳିବ ନାହିଁ । ନୟାଗଡ଼ର ସାହାଯ୍ୟ କଣ କେତେ ଏବଂ କେବେ ମିଳିବ କିଛି ସ୍ଥିର ନାହିଁ । ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇବି କିପରି ? କଟକରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଆଶାରେ କେତେଜଣ ଉଦ୍ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲି । କିନ୍ତୁ କାହାରଠାରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟର ଆଶା ତ ପାଇଲି ନାହିଁ, ବରଂ ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏପରି ବରକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରି ଆସିଲୁ ବେଳକୁ ନିରାଶରେ କାନ୍ଦି ପକାଇଛି ।

ଏଣେ ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ସେହି ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ । ଶୁଭଦେଓ ହୁଣ୍ଡରସନ୍ ସାହେବଙ୍କୁ କହିଥାନ୍ତି ମତେ ସ୍କୁଲ ଦରମା ଗ୍ରହଣ ଦେବାପାଇଁ । ଏହି ଦରମା ଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ନ ଥାଏ । ଦରମା ଗ୍ରହଣ ନ ପାଇଲେ ମୋର ପଢ଼ିବ ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନାମ ଲେଖାଇବି କିପରି ? ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ୪ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ଦରମା ମାସକୁ ଟ ୧ । ଦୁଇମାସର ଦରମା, ନାମ ଲେଖାଇବା ଫିସ ଏହିପରି ଦିନିଟିଙ୍କା ବାରଅଣା ଦେଲେ ମୋର ନାମ

ଲେଖା ହେବ । ଏତେ ଟଙ୍କା ମୁଁ ଦେଉଛି କେଉଁଠାରୁ ? ସୁତରାଂ ସ୍କୁଲରେ ମୋର ନାମ ନ ଥାଏ । ମୁଁ ଯାଇ ସ୍କୁଲରେ ସେହିପରି ଭାବରେ ବସେ । ବହୁପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିବାକୁ କିଛି ନ ଥାଏ । ଶିକ୍ଷକମାନେ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ମତେ କେହି କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସ୍କୁଲର କିରାଣୀ ନାମ ନ ଲେଖାଇ ଜାଣରେ ବସିବାର ଜାଣିପାରି ମତେ ଆସି କ୍ଲାସରୁ ତଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଇ ଦିନ ମାତ୍ର ବିତିଗଲା । କନିକା ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ମାସକୁ ଦୁଇଟଙ୍କା ହସାବରେ ଦିନମାସରେ ଛଟି ଟଙ୍କା ଆଣିଲି । କନିକା ରାଜା ବିଲ୍ଲତ ଗୁଲିଯାଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ଦେଖା ହୋଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ସେ ବିଲ୍ଲତରୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଆଣିବା ମୋର ଦରକାର ନ ଥିଲା । ସେ ସାହାହେଉ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଟକରେ ରହି ମୁଁ କିଛି ଚିକିତ୍ସା ସୁବିଧା କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ନୟାଗଡ଼ରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ଆଶାର ସମ୍ଭାବ ପାଇ ନାହିଁ । ଦିନକୁ ଦିନ କଟକରେ ରହି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଶା ଲୋପ ପାଇଛି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁ ହଠାତ୍ ନିମୋନିଆ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ । ତିରିଶଆରୁ ତାହାଙ୍କର ପଡ଼ା ଆସି ବହୁତ ଚିକିତ୍ସା କରାଇଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର ଜୀବନ ସେହି ରୋଗରେ ନିର୍ବାଣପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଜୟବାବୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । କଟକରେ ରହି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ମୋର ସମସ୍ତ ଆଶା ଲୋପ ପାଇଲା । ତଥାପି ଆଉ କିଛିଦିନ ରହି ଭାଗ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ସାହସ କଲି । ମନର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦିନେ କ୍ଲାସରୁ କିରାଣୀ ବାବୁ ମତେ ବାହାର କରିଦେଲେ । ସେଦିନ ମୁଁ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନ ପାରି କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ମତେ ଏପରି କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି କ୍ଲାସର ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷକ ମୋ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୈତ୍ୟାଚି ମଣ୍ଡି କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ାଉଥାନ୍ତି । ସେ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନାମ ଲେଖା ଫିଟ ୧ । ଦେଇ ସ୍କୁଲରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଲେ । କଥା ହେଲା, ସ୍କୁଲ ଦରମା ଯଦି ମୋର ଛାତ୍ର ହୋଇଯାଏ ତେବେ ମୋତେ ଆଉ କିଛି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ନଚେତ୍ ଗତମାସର ବାକି ଦରମା ମତେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦେଖିକି ଦରମା ଦେଇ ପାରିଲେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବି, ନଚେତ୍ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ଏହିପରି ଆଶା ନିରାଶା ଭିତରେ ମୋର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ ହେଉଥାଏ । ଦିନେ ଦିନେ ଆଶାରେ ପ୍ରାଣ ପୂର୍ବ ଉଠେ, ଦିନେ ଦିନେ ନିରାଶାରେ ଚାରିଦିଗ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଯାଏ । ପାଠ ନ ପଢ଼ିଲେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ଏବଂ କଣ କରବି କିଛି ବାଟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ଦଶପକ୍ଷା ଫେରି ଯିବାକୁ ମନ ଭାବେ ନାହିଁ । ଦଶପକ୍ଷା ଫେରି ଯାଇ ଅବା କଣ କରବି, କେଉଁଠାରେ ରହବି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଟକରେ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ପଡ଼ି ଚାହିଁ ଶୁଣ୍ୟ ପକ୍ଷୀରା କରବା ଦରକାର । ଏହି ସମୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହରହର ଦାସ କଟକରେ ଥାନ୍ତି । ସେ ମହାଶୟ ସେତେବେଳକୁ କଟକ ଏକାଡେମୀ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ । ମୋର ଏପରି ଅନିଚ୍ଛିତ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ଏପରି କଠୋର ସଂଗ୍ରାମ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷା ଲଭରେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ମତେ ଚୁଟାଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ବହୁତ ସୃଷ୍ଟି ପରେ ସେ ପୁଣି ମତେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ।

ତମେ ମାର୍ଚ୍ଚ ଶେଷ ହୋଇ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତନକୁ ଦିନ ମୋର ନିରାଶା ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଉ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ପାଇ ଶେଷରେ କଟକ ଗୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତ କଲି । କଟକ ଗୁଡ଼ି ଦଶପକ୍ଷା କିମ୍ବା ନୟାଗଡ଼ କେଉଁଠାକୁ ଯିବି, ସେଠାରେ ଯାଇ କଣ କରବି ଏହି ବସା ଶୁଭୁ, ଇତି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବା ରାୟଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲି । ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି । କଟକରେ ରେବା ରାୟ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ଇଂରେଜି ବାଳିକା ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ନାନା କାରଣରୁ ସ୍କୁଲଟି ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲଟି ଗଞ୍ଜିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ପିତା ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଉତଙ୍କର କାୟାଲବକାରରେ ଥିବା କୋଠାରେ ସେ ରହୁଥାନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପିତା ଜଗନ୍ନାଥ ରାଉତ ବୌଦ୍ଧ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଉଳୀ । ବୌଦ୍ଧରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଆସିଲେ ସେ ତଳନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ସେତେବେଳକୁ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥାନ୍ତି । ଏପରି

ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୋର କଥାରେ ଚରଳି ଯାଇ ମତେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଶା ଦେଲେ । ମୁଁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କର କାଫୁଲ୍‌ବଜାର ବସାରେ ରହିଲି । ସେ କେବଳ ଖାଇବା ପିନ୍ଧିବାର ସେ ସମସ୍ତ ଭାର ବହନ କଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ବହୁପତ୍ର ମଧ୍ୟ କଣି ଦେଲେ । ମୋର ସ୍କୁଲ ଦରମା ମଧ୍ୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ସ୍କୁଲ ଦରମାପାଇଁ ଟଙ୍କା ନେବାର ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏହି ଘଟଣାର ୩୪ ଦିନ ପରେ ସ୍କୁଲରେ ମୋର ପୂର୍ବ ଦରମା ଗୁଡ଼ ହୋଇଥିବାର ସଂବାଦ ପାଇଲି । ଏହିସବୁ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଲା । ମୋର ନୈରାଶ୍ୟର ଯେପରି ସୀମା ନ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଆନନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରପ ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ରେବା ରାୟ ମୋର ପଡ଼ିବାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରି ମତେ କହିଲେ, “ଗୋଟିଏ ଭଲ କରି ପାଠ ପଢ଼, କିନ୍ତୁ ପାଠ ପଢ଼ି ନୁହେଁ ଦାନ ଦୁଃଖୀଙ୍କ କଥା ଯେପରି ଭୁଲି ନ ଯାଅ—ଏତିକି ମୋର ଚୁକ୍ତି ଅନୁରୋଧ ଓ ଉପଦେଶ ।”

ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ଆସି ରେବା ରାୟଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ସତ ରାୟ ଓ ସୁଧୀରଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ନାମରେ ରେବା ରାୟଙ୍କର ଦୁଇଟି ପୁଅ । ଏ ସତ ବାବୁ ସେହି ବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥାନ୍ତି । ସୁଧୀର ବାବୁଙ୍କ ଛାତ୍ର ନାମ ଫୁଟ ବାବୁ । ଫୁଟ ବାବୁ କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ସେକଣ୍ଡ କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥାନ୍ତି । ଫୁଟ ବାବୁ ବୟସରେ ମୋଠାରୁ ସାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ାଶୁଣା ଓ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କର ମୋଠାରୁ ବହୁତ ବେଶୀ । କ୍ଲାସ ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଥିଲି । ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ମଧ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼ିଗଲା । ଦୁହେଁ ଏକାଠି ବସି ପାଠ ପଢ଼ି, ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଖେଳି, ଗଛରେ ଚଢ଼ି ପିଟୁଳି ବେଳ ଖାଉ, ସତ ବାବୁଙ୍କୁ ଦାଦା ବୋଲି ଡାକୁ । ରେବା ରାୟଙ୍କୁ ମା ବୋଲି ମୁଁ ସବୋଧନ କରେ । ଏହି ସତ ଦାଦାଙ୍କୁ ଯେତେ ଭୟ ମାଙ୍କୁ ତେତେ ଭୟ ନ ଥାଏ । ଆମ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରକି ଗଛରେ ଚଢ଼ିବାର ଦେଖିଲେ, ସତ ଦାଦା ଭାସି ଗାଲି ଦିଅନ୍ତି । ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ନ ପଡ଼ି ବସି ଗଲି କରୁଥିଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ମାଙ୍କୁ କହି ଗାଲି ଦିଅନ୍ତି । ରେବା ରାୟ ସକାଳ ବେଳା ୩୪ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ବସ

ଉପାସନାରେ ସମୟ କଟାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଦିନରେ ଥରେ ମାତ୍ର ସ୍ନେହନ କରନ୍ତି । ଅନେକ ସମ୍ପର୍କରେ କହନ୍ତି, ଘନ ଦଉଡ଼ିଙ୍କ ସେବା ଭଗବାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ସେବା । ଏସବୁ ମୁଁ ଶୁଣେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଅତି ଥିଲା ଦିନରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଜଣେ ନିଜର ଲୋକ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ମୋର ମନରୁ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା, ଦୁଃଖ ଓ ଭାବନା ପାସୋର ଯାଇଥିଲା । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ନୟାଗଡ଼ ସ୍ପୋର୍ଟସ୍ ମୁଁ ଶୁଣିବ କାର୍ତ୍ତ ପାଇଲି । ତହିଁରେ ଲେଖା ଥିଲା, ମାସରେ ନଅଟଙ୍କା ହସାବରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତି (Scholarship) ମଞ୍ଜୁର ହୋଇଛି । ଏହି ସ୍ୱବାଦ ପାଇ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପଞ୍ଚଶତ୍ତି ୫୭ ଥର କରି ପାଠ କଲା ପରେ ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଲା । ଏ ସ୍ୱବାଦରେ ମୋର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁଲା ନାହିଁ । ରେବା ରାୟଙ୍କୁ ଏ ସ୍ୱବାଦ ଦେଲି । ସେ ଏହା ଶୁଣି ଭାଗ୍ୟ ଖୁସି ହୋଇ କହିଲେ, “ଭଗବାନ ଯେତେବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ଏହିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।”

ଏ ସ୍ୱବାଦରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ଆସୁବିହ୍ୱଳ ହୋଇଗଲି । ମାସକୁ ନଅଟଙ୍କା ମତେ ବୋଧ ହେଲା ନଅଶହ ପରି । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ମୁଁ କଣ କରିବି, କିପରି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବି, ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମନର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ, ଦିନେ ତନିମାସର ସାହାଯ୍ୟ ଏକକାଳୀନ ୪୭୭ଟଙ୍କା ମନିଅର୍ଡର ପହଞ୍ଚିଲା । ମନିଅର୍ଡର ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ପାଇଲି । ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ପରେ ବସାକୁ ଫେରି ସବୁତକ ଟଙ୍କା ରେବା ରାୟଙ୍କ ନିକଟରେ ନେଇ ରଖିଦେଲି । ରେବା ରାୟ ଏତେ ଟଙ୍କା କିପରି ମୁଁ ପାଇଲି ବୋଲି ପଚାରିବାରେ ଗତ ତନିମାସର ଟଙ୍କା ଏକକାଳୀନ ଆସିଛି ବୋଲି ମୁଁ ବୁଝାଇ ଦେଲି । ରେବା ରାୟ କହିଲେ, “ଏ ଟଙ୍କା ମତେ କାହିଁକି ଦେଉଛ ? ତୁମେ ନେଇ ପାଖରେ ରଖ । ତୁମର ଅନେକ ଅସୁବିଧା ଥିବ । ତୁମେ ତୁମର ସୁବିଧା ଦେଖି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବ । ମୋ ନିକଟରେ ରଖାଇଲେ, ମୋଠାରୁ ନେଇ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ତୁମଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅଡୁଆ ବୋଧ ହେବ ।” ରେବା ରାୟଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଥିଲି, “ମୋର କୌଣସି ଦରକାର ନାହିଁ । ମୋର ଯାହା ଦରକାର ହେଉଛି ଆପଣ ଦେଉଛନ୍ତି । ଟଙ୍କା ନେଇ ମୁଁ କଣ କରିବି ?” ମୋଠାରୁ

ଏପରି ଉଦ୍ଧର ଶୁଣିଲା ପରେ ରେବା ରାୟ ଟିକିଏ ମତେ ଚାହିଁ, “ହଉ-
ରୁମର ଟଙ୍କା ମୋ ନିକଟରେ ଜମା ରହୁଛି” ଏତିକି କହି ଟଙ୍କାଟକ
ରଖିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ଛୁଟି ହେଲା । ସେହିବର୍ଷ ରେବା ରାୟ, ତାଙ୍କର
ପୁଅ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଧରି ବୌଦ୍ଧ ତାହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ଛୁଟିରେ ଦଶପଇସା ବାହାରଲି ।

ଛୁଟିରେ ଦଶପଇସାକୁ ଗଲି । ଏଥର ଦେଖୁଛି ସମସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟବହାର
ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର । ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର ମିଳୁଛି । ମୁଁ କଟକରେ
ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ହେତୁରୁ ଦଶପଇସାରେ ମୋ ପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ଟିକିଏ ଆକୃଷ୍ଟ
ହୋଇଛନ୍ତି । କାରଣ ଦଶପଇସାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି କଟକ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ
ଯାଇ ନାହାନ୍ତି, ଏହା କହିଲେ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ନୟାଗଡ଼ରେ
ମୁକ୍ତିସ୍ୱାର କରୁଥିବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଆଉ କେହି କଟକରେ ପଢ଼ି ଏହାକୁ କିନ୍ତା ମାଟ୍ରିକୁ ପାସ କରି ନାହାନ୍ତି ।
ମୋ ପୂର୍ବରୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପଣ୍ଡା ଓ ଯଶୋବନ୍ତ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଦୁଇଟି ଗୁଡ଼ି
କଟକ ଯାଇ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେମାନେ କିଛି
ସମୟ ରହି ଫେରି ଆସିଥିଲେ । କୃଷ୍ଣ ଅବଶ୍ୟ କଟକରେ ପଢୁଛୁ, କିନ୍ତୁ ସେ
ଏଣିକି ନୟାଗଡ଼ର ଗୁଡ଼ି କହିଲେ ତଳେ । ବହୁବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ଦଶପଇସାରୁ
କଟକକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଆସୁଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ପ୍ରତି
ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଛୁଟିରେ
ମୁଁ ଦଶପଇସା, ଶଶିପତ୍ତା ଓ ନୟାଗଡ଼ ହୋଇ ଯଥାସମୟରେ କଟକରେ
ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । କଟକ ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିର କରିଥାଏ, ରେବା
ରାୟଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ମୋର ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ । ମୁଁ
ତାହାଙ୍କ ଘର ଗୁଡ଼ି ହରିହର ଘାଟ ବସାରେ ଆସି ରହିବି । କଟକ ଫେରିଲା
ବେଳକୁ ରେବା ରାୟ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧରୁ ଫେରିଆନ୍ତି । ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ
ଘର ଗୁଡ଼ିବା କଥା କହିଲି । ମୁଁ କହିଲି, “ମାସକୁ ନଅଟଙ୍କା ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ରୁ
ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲି । ଏଥିରେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ତଳି ପାରୁଛି । ମୋର କୌଣସି
ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ଆପଣ ମତେ ଯେଉଁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି, ତାହା
ଆଉ ଗୋଟିଏ କେହି ଭରବ ଗୁଡ଼ି ପାଇଲେ ସେ ପଢ଼ି ପାରବ । ସୁତରାଂ

ଆପଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣକରିବା ମୋର ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।” ମୋଠାରୁ ଏପରି ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ରେବା ରାୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଝୁପି ହୋଇ କହିଥିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁମ୍ଭର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ଭଗବାନ ତୁମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ । ତୁମ୍ଭେ ମନ ଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ ।”

ଏହିପରି ଭାବରେ ରେବା ରାୟଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ତାହାଙ୍କ ଘର ଗୁଡ଼ିଆ ଘାଟି ଦିଗରେ ଚାଲିଲେ । ଜୟକୃଷ୍ଣ ବାବୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଏହି ବସାରେ ବାବୁ ଗୁଣନ୍ଧି ମହାନ୍ତି ଆନ୍ତି, କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବସାରେ ଆନ୍ତି । ଗୁଣନ୍ଧି ବାବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ସେ ଓଭରସିଅର ଗୁଲିଗୁଲି କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ କଟକ ସର୍ବୋତ୍କଳରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ସ୍କୁଲ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଦଶପଲ୍ଲୀର ଭୂତପୂର୍ବ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ବାସୁଦେବ ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ବସା କରି ରହିଆନ୍ତି । ଏହି ବର୍ଷ ୧୯୧୧ ମସିହା, ଏ ବର୍ଷ କାଠଯୋଡ଼ିରେ ପାଣି ୨୭ ଫୁଟ, କଟକରେ ହଇଜା । ଏହି ମେସ୍ରେ ରହିଲା ପରେ ମୋର ନାଲିରକ୍ତ ଝାଡ଼ା ହେଲା । ଦିନରେ ୫୦ କିମ୍ବା ୬୦ ଥର ରକ୍ତ ଝାଡ଼ା ହୁଏ । ମୋର ଅବସ୍ଥା ଅତି ସାହାଯ୍ୟକ ହେଲା । ବସ୍ତ୍ରବାର ଆଶା ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କଥା କହି ପାରେ ନାହିଁ । ଆଖି ଖୋଲି ଚାହିଁ ପାରେ ନାହିଁ । ବିଛଣାରୁ ଉଠିବା ଦୂରର କଥା । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବାସୁବାବୁ ନ ଥିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣ ରହି ନ ଥାନ୍ତା । ଗୁଣନ୍ଧି ବାବୁ ଓ ବାସୁବାବୁ ମୋର ବହୁତ ସେବା କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ସେବା ଶୁଣୁଷାରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କଲା ପରେ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗୁଲିଗୁଲି । ଏହି ରୋଗରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କଲାବେଳକୁ ଛ ମାସ ଗୁଲିଗୁଲି । ବର୍ଷ ଶେଷ ହେଲା । ସେହି ବର୍ଷ ମୋର ଆଉ ପାଠ ପଢ଼ା ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମୁଁ କଟକ ଫେରିଲି । ଏଥର ଆସି ମିଶନ ସ୍କୁଲ ହିନ୍ଦୁ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିଲି । ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ଆଉ ୧୫/୧୦ ଦିନ ମାତ୍ର ଅଛି । ଏଥିରେ ପାଠ ପଢ଼ି ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ଅସମ୍ଭବ । ତଥାପି ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । ଇଂରେଜୀ, ଅଙ୍କ, ଓଡ଼ିଆ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ କିଛି ଲେଖି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରମୋଗନ ଆଉ ପାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ପ୍ରମୋଗନ

ନ ପାଇବାରୁ ମନଦୁଃଖ ହୋଇ ନାହିଁ । ଜୀବନରୁ କେତେ ବର୍ଷ ଏହିପରି ବୃଥା ଯାଇଛି, ଏ ବର୍ଷ ଭୋଗଶଯ୍ୟାରେ ଗଲୁ । ଏଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ କରିବାର କାରଣ କଣ ଅଛି । ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭରୁ ଯେଉଁମାନେ ସାଥରେ ଥିଲେ ସେମାନେ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ, ଏଥିପାଇଁ ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ହେଲା । ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟରୁ ଶୁଭବର୍ଷ ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଛି । ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷର ସାହାଯ୍ୟ ଶେଷକୁ କମତି ପଡ଼ିବ, କେବଳ ଏହି ଚିନ୍ତା ମନରେ ଟିକିଏ ଦୁଃଖଭାବ ସଂସ୍କର କରିଥିଲା ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ୧୯୯୨ ରେ ମୁଁ ପୁଣି ସେହି ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲି । ରେବା ରାୟଙ୍କ ଘର ଗୁଡ଼ି ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ୮୩ ଥର ଯାଏ । ଫୁଟୁ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ବସି ଗପ କରିବା, ବଗିଚାରେ ଚାଲି ଫଳ ଖାଇବା, ଏ ସବୁ ଏବଂ ରେବା ରାୟଙ୍କ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ମତେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଟାଣିନିଏ । ଫୁଟୁ ବାବୁ ମତେ ଅନେକ ସମୟରେ ପଚାରନ୍ତି, “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁମେ ପାଠ ପଢ଼ି କଣ କରିବ ?” ରେବା ରାୟ କହନ୍ତି, “ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ଦେଶର କିଛି ମଙ୍ଗଳ କରିବ । ଦେଶପାଇଁ, ପରପାଇଁ ଯେ କିଛି ନ କରେ ତାର ଜୀବନ ବୃଥା ।” ଏ ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣେ, କିନ୍ତୁ ସେ କଥା ମୋର ଚାରିପଟେ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବେ, ପରପାଇଁ ମୁଁ ଅବା କିଛି କରି ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଦେଶପାଇଁ ମୁଁ କଣ କରିବି ? ମୋହାରି ଦେଶର କଣ ଉପକାର ହେବ ? ଯେଉଁଦିନ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ ସେହିଦିନ ମୋ ମନରେ ଏହିପରି କେତେକ ଭାବ ଜାତ ହୁଏ ।

ଈଦମଧ୍ୟରେ କଟକ ବାସନ୍ତୀ ଥିବାବେଳେ ଘରେ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହୋଇଥିଲା । ଆମ୍ଭ ହୋଷ୍ଟେଲରୁ କେତେକ ଗୁଡ଼ି ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗଲି । ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ନାଟକ ଦେଖି ଆସିଲା ପରେ ମୋ ମନ ଓ ଚିନ୍ତାରେ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ, ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କପରି ଲଢ଼ାଇ କରିଥିଲେ ସେହି କଥା ଅନବରତ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିଲା । ମନର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଶିବାଜୀ ମହାରାଜଙ୍କ ଚରିତ୍ର ନାଟକ ଆକାରରେ ଲୁଚିତ ଶକ୍ତି ଏ ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରିବାକୁ ପାଇଲି । ଶିବାଜୀ ନାଟକ ପାଠ

କରୁ କରୁ ମୋଗଲ ବାଦ୍‌ସାହା ଆଉରଙ୍ଗଜେବ, ଟିବାଙ୍ଗଙ୍କୁ କପର ବନ୍ଦଶାଳାରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ସେହି ବନ୍ଦଶାଳାରୁ ଟିବାଙ୍ଗ କୌଶଳ କର କପର ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣା ବିଶେଷ ଭାବରେ ମୋର ଚିତ୍ରକର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଏହି ଦୁଇଟି ଘଟଣା ପରେ ଦେଶ ପାଇଁ ଏବଂ ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ମୁଁ କପର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଭାବ ମନକୁ ବିଚଳିତ କଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଆମ ଦେଶ ପରାଧୀନ । ଇଂରେଜ ଏ ଦେଶର ରାଜା । ଆମ ଦେଶ ପର ରାଜ୍ୟର ଅଧୀନ । ଯେତେବେଳେ ଏ ଦେଶରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବ ସେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶ ପରାଧୀନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଏ ଦେଶରୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଅର୍ଥ ଦେଶକୁ ସ୍ବାଧୀନ କରିବା । କିନ୍ତୁ ଏହା କଣ ସମ୍ଭବପର । ଏହି ଭାବନା ତ କାହାର ମନରେ ନାହିଁ । ଆମେ ପରାଧୀନ ବୋଲି କେହି ତ ଚିନ୍ତା କରୁ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଏହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ କିଛି କର ନ ପାରେ । ମୋହାବା କିଛି ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୋର ଏ ଭାବନା କେବଳ ପାଗଳାମି । ଏପରି ଭାବ ଦେଶ କଥା ଭୁଲିଯାଏ । ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ଓ ମହାରାଜ ଟିବାଙ୍ଗ ମନେ ପଡ଼ନ୍ତି । ପୁଣି ମୋର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହୁଏ । ଆମେ ପରାଧୀନ, ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ, ଏହିପରି ଚିନ୍ତା ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରେ । କାହାକୁ ପାଏ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ପଶୁର ମନର ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିବ । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଭାବନା ମନ ମଧ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ଜାଗି ଉଠେ । ମୁଁ କିଛି ପ୍ରିୟ କର ପାରେ ନାହିଁ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜନୀତିର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ, ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନାହିଁ, ରାଜନୈତିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ନାହିଁ । ଦେଶରେ କେହି ହେଲେ ଜଣେ ଲୋକ ନାହିଁ ଯେ କି ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ବିଷୟ ନେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୋର ଅନ୍ଧକାର । ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ

ହୋଇ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏତେ ବିଶାଳ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ନାହିଁ । ଭାରତର କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ନେତା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହାନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ । ତାଙ୍କ ମହାରାଜଙ୍କ ନାମ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ଶୁଣିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ସୁଦେହ ବାନାର୍ଜୀଙ୍କ ନାମ କେବଳ କେତେକେଲେ କିପରି ଶୁଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ କିମ୍ବା ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ କେବେ କେହି କେଉଁଠାରେ କିଛି କହିଥିବାର ଶୁଣା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜଣା ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସବାଦ ପଢ଼ି ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାପ୍ତାହକ ‘ଉତ୍କଳ ଗାପିକା’ ଏକମାତ୍ର ମୁଖପତ୍ର । ଗାପିକାର ରାଜନୀତି କିମ୍ବା ସମାଜନୀତି କିଛି ନ ଥାଏ । ଦେଶରେ କୌଣସି ବିଷୟ ନେଇ ଲୋକମତ ଗଠନ କରିବାପାଇଁ ଅଗ୍ରଲେଖା କଦପି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଲୋକମତ ଗଠନ କରିବାର କଳ୍ପନା ନ ଥାଏ, ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପ୍ରୟାସ ଅବା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ?

ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପ । ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଦେଶର ଯୁବକ ସୁସ୍ଥ । ଦେଶର ପ୍ରାଣରେ ସ୍ଥପନ ନାହିଁ । ଦେଶ ଓ ଜାତିର କୌଣସି ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ଯାହା କିଛି ଅବା ଅଛି ତାହା ହେଉଛି ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଆବେଦନ କରିବାର ପ୍ରଥା । ଏହି ଆବେଦନ ଓ ନିବେଦନ ପ୍ରଥାରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଖିଲା ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବ ଚାହିଁଥାନ୍ତେ ସ୍ଥିର ଅଟକାର । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ହୃଦୟରେ ଦେଶକୁ ସ୍ଵାଧୀନ କରିବାର ପରିକଳ୍ପନା ଫୁଟି ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି କଳ୍ପନା ତଥା ଭାବନାକୁ ଜୀବନ୍ତ ରଖିବାକୁ ଉପାଦାନ କାହିଁ ? ଆଲୋଚନା, ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ସାଧ୍ୟ କାହାନ୍ତି ? ଏହି ଭାବକୁ ଉଦ୍ବେଳିତ କରିବାକୁ ଦେଶରେ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଏକାକି ବସି ଶୁନେ, ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ—ପ୍ରଭୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଏହି ସେ ନୂତନ ଭାବ ଅଙ୍କୁରିତ ହେଲା ଏହାକୁ କିପରି ମାତ୍ରାରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ମତେ ଶକ୍ତି ଦିଅ, ମତେ ବାଟ ଦେଖାଅ । ଏହିପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ଏବଂ ଚିନ୍ତା କରେ । କୌଣସି ଆଶ୍ଵା ପାଏ ନାହିଁ । ଏଣେ କ୍ଲାସରେ ପାଠପଢ଼ା

ମଧ୍ୟ ଗୁଲିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମନ ଅଛିର ଥିବାରୁ ଭଲ କରି ପାଠ ପଢ଼ାରେ ମନୋନିବେଶ ମଧ୍ୟ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ କେତେକ ମାତ୍ର ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ମୋ ମନରେ ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ାଇ କରିବାର ଭାବନା ଫମଶ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅବଶେଷରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରି, ମୁଁ ମୋର ଜୀବନ ଦେଶସେବାରେ ନିୟୋଜିତ କରିବି । ପିଲାଦିନୁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଓ କଷ୍ଟ ଭିତରେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ଦେଶର ସେହି ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ମୁଁ ମୋର ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନଟିକୁ ସମର୍ପଣ କରିବି । ଆଉ ସଂସାର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବି ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ କଲୁ ପରେ ମନରେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତି ପାଇଲି । ଏହି ବର୍ଷ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏମ୍. ଏ. ପାଶ କରି ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧି ପାଇ ସରକାରୀ ଶୁକ୍ଳା କରିବାରେ ଲୋକେ ନିଜକୁ ବଡ଼ ଗୌରବାନ୍ବିତ ମନେ କରୁଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିଧାରୀ ସରକାରୀ ବଡ଼ ଶୁକ୍ଳା ପାଇଲେ ଦେଶ ଓ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଥିଲା । ସେ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ପରିକଳ୍ପିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ଦେଶ ଓ ସମାଜର ଏହି ମନୋବୃତ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଉପାଧି ପାଇ ସରକାରୀ ଶୁକ୍ଳା ନ କରି ଦେଶର କୌଣସି ହିତକର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗ ଦେବାର ପ୍ରଥମ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଓ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ କୃପସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର । ଏହି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଜୀବନ ଚରଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ଦେଲା । ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ବଦଳାଇ ଦେଲା । ଏହି କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସର ସମିତିରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଚରଦିଗରୁ ଏମାନେ ଅଭିବାଦନ ପାଇଥିଲେ । ସମସ୍ତ ଦେଶର ହୃଦୟ ଓ ମନ ସତ୍ୟବାଦୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଡ଼କୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ହିତ କଥା କେହି ଚିନ୍ତା କଲେ ତହିଁରେ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିବା ଆଶାରେ ସମସ୍ତେ,

ସତ୍ୟବାଦୀ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜାଗରଣର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଉଠିଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲଘର ନିଆଁ ଲାଗି ପୋଡ଼ି ଯିବାରୁ ସମସ୍ତ ଦେଶର ସ୍ନେହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଏକାଧାରରେ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ମନେ ଅଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ଆମ୍ଭ ମିଶନ ସ୍କୁଲରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଶୁଦ୍ଧ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲୁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନ ଟିକିଏ ଜାଗି ଉଠିଲା । ବହୁତ ପାଠ ପଢ଼ି, ସରକାରୀ ଶୁକ୍ଷେପ ନ କରି, ଦେଶର କୌଣସି ହତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା କେହି କେହି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକଙ୍କର ହେଲା ଆଦର୍ଶ । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତ କେତୋଟି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା, ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଏ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆଣି ଦେଇଥିଲା । ଏହିପରି ମୋର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କଲା । ଉଦ୍‌ବେଗରେ ମୁଁ କିପରି କଣ ଦେଶ ପାଇଁ କରି ପାରେ ସେଥିପାଇଁ ପରିଷ୍କାର ପଥ ଦେଖି ପାରିଥିଲି । ଏହି ସମୟରେ ‘ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ’ ନାମକ ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରମାଣ ସଂସ୍କାର ବିଷୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଥାଏ । ଏହିପରି ଲେଖା ପଢ଼ିବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥାଏ । ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ସାମାଜିକ ଗାଢ଼ ନିୟମ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାକୁ ଦବାଇ ରଖିଛି, ଏହିପରି ଭାବନା ମନରେ ଜାଗିଉଠେ । ସମାଜ ସଂସ୍କାର ବିଷୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାଳକଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କର “ମୋ ନିଶ” ନାମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ମୋତେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ମୋର ମନେ ହୁଏ, ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଚ ପତ୍ରିକାରେ ଯେତେ ସବୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଅବା ପାଉଛି, ମାଳକଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କର “ମୋ ନିଶ” ପରି ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି କି ନା ସଦେହ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଏହି ବର୍ଷ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଉତ୍କଳୀୟ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରମୋଦନ ପାଇଲି । ଗ୍ରୀଷ୍ମାବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ମନ ହେଉଥାଏ । କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ କେତୋଟି ସାଥୀ ଲୋଡ଼ା । ସୁତରାଂ ସାଥୀ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ଦରକାର । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହେଉରୁ ଦଶପକ୍ଷୀରୁ କେତୋଟି ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆସି କିପରି କଟକରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ ଏହି ଭାବନା ମୋ ମନରେ ଖେଳିଲା । ମୁଁ

ଯେଉଁ ବର୍ଷ କଟକ ଆସିଲି, ସେହି ବର୍ଷ ନୃସିଂହଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦଶପଞ୍ଜା ସ୍କୁଲରୁ ମାଇନର ପାସ କରି ଖୋରଧାକୁ ଆସିଥାଏ । ନୟାଗଡ଼ରେ ପଢ଼ିଲା ଦିନୁ ମୁଁ ନରସିଂହକୁ ଜାଣେ । ନରସିଂହ ମଧ୍ୟ ମତେ ଜାଣେ । ନରସିଂହର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସୁଚ୍ଛଳ ନୁହେଁ । ସେ ଖୋରଧା ଆସି ପଡ଼ିବାରେ ମୋର ମଧ୍ୟ କିଛି ହାତ ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ତାହାକୁ କେତେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ଦେଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଭେଦ ପ୍ରୀତି କହିଲେ ତଳେ । ମୁଁ ଯାହା ଯେତେବେଳେ ଭାବେ ଅବା କରେ, ସବୁ ନରସିଂହକୁ କହେ । ନରସିଂହ ବୟସରେ ମୋଠାରୁ ବଡ଼ତ ସାନ । କିନ୍ତୁ ତାହାର ପ୍ରକୃତି ବଡ଼ ସରଳ । ତାହାର ବ୍ୟବହାର ଅତି ମଧୁର । ସେ ଜଣେ ଅତି ସାଧୁ ସୁଖବର ବ୍ୟକ୍ତି । ତାହାଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର କଳା ଥାଏ । ସେ ସାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାକୁ ସବୁ କଥା ପଚାରେ । ସମୟେ ସମୟେ ସେ ମୋର ଉତ୍ତର ଓ ଅଧୀର ପ୍ରକୃତି ଦେଖି ବଡ଼ ବ୍ୟଥିତ ହୁଏ ।

ଦଶପଞ୍ଜାରେ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ବିଶ୍ୱାଳ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ । ରାଜା ଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ବୁଦ୍ଧ ହେଉ ଷ୍ଟେଟର କୌଣସି ସମ୍ମାନ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ବାବୁ ହୋଇଥାନ୍ତି ଦଶପଞ୍ଜାର ପ୍ରକୃତ ମାଲିକ ଓ ସେ ସର୍ବେସବୁ । ତାହାଙ୍କର ବାକ୍ୟ ଦଶପଞ୍ଜା ଷ୍ଟେଟ୍ ସେନାଲିକୋଡ଼ । ଦଶପଞ୍ଜାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟା ଲାଭ କରନ୍ତୁ ଏହା ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଇଚ୍ଛାବିରୁଦ୍ଧ । ସେଥିପାଇଁ ଦଶପଞ୍ଜାରୁ ପିଲାଙ୍କୁ ଶିଖେଇ କଟକ ଆଣିଲେ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଅପ୍ରୀତିରାଜନ ହେବାକୁ ହେବ । ତାହାଙ୍କର କୋପ ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ପଡ଼ି ପାରେ । ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ନରସିଂହର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ, ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜଡ଼ିତ ହେବାକୁ ।

କିନ୍ତୁ ନରସିଂହର କଥାରେ ମୋର ମନ ମାନେ ନାହିଁ । ମୋର ଇଚ୍ଛାତରେ ବନମାଳୀ ଟ୍ରଷ୍ଟ ନାମକ ଜନୈକ ଗ୍ରନ୍ଥ କଟକ ଆସି ରେବା ରାୟଙ୍କ ପାହାସ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ନାମକ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ କଟକ ଆସିଲେ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋର ସହାଧ୍ୟାୟୀ କହିଲେ ତଳେ । କିନ୍ତୁ ବୟସରେ ସାନ ଥିବାରୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଏମାନେ ମୋର ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଚଳନ୍ତି । ଦୟାନିଧି ଦଳବେହେରା ନାମରେ ଆଉ

ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ ଖୋରଧା ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲା । ଦୟାନିଧିର ପରିବାର ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଖ୍ୟାତନାମା ଘର । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଆମେ ପାଇକ ସର୍ଦାର, ଅର୍ଥାତ୍ ମେଲିଟାଣ୍ଟ ସର୍ଦାର ଥିଲେ । ଦୟାନିଧିର ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଭଲ । ସେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଖୋରଧା ଆସିଥାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ୫୬ଟି ଗ୍ରହ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ କଟକ, ଖୋରଧା ଆସିଥାନ୍ତି । ଆମ୍ଭ ଏହି କେତେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହ ସଂବନ୍ଧ ଅର୍ଥୀମ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଛୁଟିରେ ଯାଇ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଏକାଠି ହେଲାବେଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ମଞ୍ଚର ଲରି ନ ଥିଲା । କଟକରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଚାଲିକରି ଦଶପଲ୍ଲୀ ଯାଉଁ । ଖୋରଧାରୁ ଦୟାନିଧି ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ ଯାଏ । କଟକରୁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ପ୍ରାୟ ଅଣି ମାଇଲ ବାଟ । କଟକରୁ ବାହାର ତିନି ଦିନରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଁ । ମୁଁ କେବେ କିପରି ଏକାକୀ ଗଲେ ଦୁଇ ଦିନରେ ଚାଲିଯାଏ । କିନ୍ତୁ କଟକରୁ ବନମାଳୀ, ଅନନ୍ତ ଓ ମୁଁ ଏହି ତିନିଜଣ ପ୍ରାୟ ଏକାକୀ ଯାଉଁ । ବାଟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ‘କଣ କରବ’ ଏହି କଥାଟି ବେଶି ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ପଦୁଷ୍ଠ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ଆମ୍ଭ ଘରେ ଗୋଟିଏ ‘ନୈଶି ବିଦ୍ୟାଳୟ’ ଖୋଲିଲି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼ର ଯେଉଁ ପିଲାସବୁ ଗଡ଼ ମି: ଇଂ: ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି, ସେମାନେ କିପରି ଭଲ ଭାବରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ହେଲା । ଅନନ୍ତ ବନମାଳୀ ଏମାନେ ମନଦେଇ ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ଦଶାବସୀରେ ସ୍କୁଲଟି ଚାଲିଲା । ସ୍କୁଲରେ ଦଶପଲ୍ଲୀର କେଉଁ ଇଲାକାରୁ କେତେ ପିଲା ଆସି ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, କିଏ କିପରି ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, କାହାର ଘରର ଅବସ୍ଥା କିପରି, ଏ ସବୁର ଅନୁସନ୍ଧାନ ମୁଁ କରୁଥାଏ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଯେଉଁ ଗ୍ରହଟି ଭଲ ପଢ଼ୁଥିବ, ଏକ ଘରର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଭଲ ଥିବ, ତାହାର ପିତା ଓ ଅଭିଭାବକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ସେହି ଗ୍ରହଟିକୁ କଟକ କିମ୍ବା ଖୋରଧା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇ ପଢ଼ାଇବା ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମୁଁ ଶ୍ରୀଷ୍ଠ କୁଟିରେ କେବଳ ଦଶପଇଁ ଯାଏ । ଦଶହସ୍ତ କୁଟିରେ କଟକରେ ରହି ପଡ଼ା ପଡ଼ି କରେ । କୁଟିରେ ଦଶପଇଁ ନ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଦଶପଇଁରୁ କୌଣସି ଉପାୟରେ କେତୋଟି ଗ୍ରହ କପରି କଟକ ଆସିବେ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରା ସବୁବେଳେ ମୋ ମନରେ ଖେଳୁଥାଏ । ମୋର ଏ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରା ଶବ୍ଦଗ୍ରାସ ବାବୁଙ୍କ ଅଗୋଚର ରହୁଲ ନାହିଁ । ସେ ଏ ସବୁ ଶୁଣି ମନେ ମନେ ଅବଶ୍ୟ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଉଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ଅସନ୍ତୋଷର ଚକ୍ର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଇ ନ ଥାଏ । କୁଟିରେ ଦଶପଇଁ ଗଲେ ମୁଁ ଶବ୍ଦଗ୍ରାସ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଏ; କୁଟିରୁ ଫେରିଲେ ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଦେଖା କରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭଲକରି କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କେହି ଗ୍ରହ ଚାହାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାପାଇଁ ନ ଯିବା ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ଦଶପଇଁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ । ଦଶପଇଁ ଗଡ଼ରେ ଆମ୍ଭର ଘର । କଟକରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛୁ । କୁଟିରେ ଯାଇ ଦଶପଇଁଗଡ଼ରେ ଏକମାସ କାଳ ରହିବୁ । କେତେବେଳେ କଣ ଘଟିପାରେ ତାହା କିଏ କହିପାରେ । ଦଶପଇଁଗଡ଼ରେ ଘର ନ ହୋଇ ଟିକିଏ ଦୂର ମଫସଲରେ ହୋଇଥିଲେ ସେ କଥା ଅଲଗା ହୁଅନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଗଡ଼ରେ ଘର କରି ରହି, କଟକରେ ପାଠ ପଢ଼ି, କୁଟିରେ ଘରକୁ ଫେରି, 'ବାବୁ'ଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ନ ଯିବା ଅର୍ଥ ଚାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବେଶାଢ଼ର ଭବ ଦେଖାଇବା । ଏହି ଭୟରେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଉ । ସେ କଥା ଦୁଇପଦ କହିଲେ ଭଲ, ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ । ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାର ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ କାରଣ ଅଛି । ସେସବୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏ ଲେଖାର କଲେବର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ନିମାଇଁଚରଣ ମିଶ୍ର ନାମକ ଜନେକ ଗ୍ରହକୁ ମାଇନର ପାସ କରିବା ପୂର୍ବରୁ କଟକ ଆଣିବାପାଇଁ ଚାହାଁର ପିତାମାତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ମୋର ପରାମର୍ଶରେ ନିମାଇଁଚର ପିତାମାତା ନିମାଇଁଚୁ କଟକ ପଠାଇବା-ପାଇଁ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ହରିହର ମିଶ୍ର ନାମକ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ କଟକ

ଆସି କବରୀଙ୍କ ପଡ଼ିବାପାଇଁ ତାହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ମୋର ପରାମର୍ଶରେ ହରିହର କଟକ ଆସିବାର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିର ହେଲା । କଥା ହେଲା, ହରିହର ଓ ନମାଇଁ ଉଭୟେ ମୋ ସହୃଦ କଟକ ଆସିବେ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥାଉଁଳାସରେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁରେ ଘରକୁ ଯାଇଛି । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ମୁଁ କଟକ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ଏ ଦୁହେଁ ମୋ ସହୃଦ ଆସିବାର ସ୍ଥିର କରାଗଲା । କଟକ ଆସି ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲେ ନମାଇଁର ଶ୍ରୀଏ ସାଟିଫିକେଟ ଦରକାର ହେବ । ସ୍କୁଲରୁ ସାଟିଫିକେଟ ମିଳିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଏହି ଟ୍ରାନସ୍ଫର ସାଟିଫିକେଟ ମିଳିବ କିପରି । ଅଥବା ନମାଇଁ ମାଇନର ସ୍କୁଲ ପାଷ୍ଟରାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ ଏହାର ଶ୍ରୀଏ ପ୍ରମାଣପତ୍ର ଆବଶ୍ୟକ । ଅନେକ କଥା ଭାବିଲା-ପରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ, ନମାଇଁର ପିତା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନଜେ ଯାଇ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ନିକଟରେ ଶ୍ରୀଏ ଦରଖାସ୍ତ ଦେବେ । ଦରଖାସ୍ତରେ ଲେଖାହେବ ଯେ, ନମାଇଁ ଆଉ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଏତକରେ ପାଠପଢ଼ା ଶେଷ କରି ସେ ଏଣିକି ଗୁପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବ ।

ମୁଁ ଦଶପକ୍ଷା ସ୍କୁଲରେ ଥାଏ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁପାଇଁ ଦଶପକ୍ଷା ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କ ନିକଟରେ ବସି ମୁଁ କୌଣସି ବିଷୟ କଥା ହେଉଛି, ଏପରି ସମୟରେ ନମାଇଁଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସେ ଦରଖାସ୍ତ ଶ୍ରୀ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ଦେଲେ । ଦରଖାସ୍ତ ଶ୍ରୀ ଯାଠି କରି ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ଶ୍ରୀ ରାମ ରାମଲେ । ଦଶପକ୍ଷା ଲୋକେ ଶିକ୍ଷା ନମିଉଁ କିପରି ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ, ଏହି କଥାକୁ ଉପମା ଦେଇ ସେ ମତେ ବହୁତ କଥା କହିଲେ । ଦଶପକ୍ଷା ଲୋକଙ୍କୁ, ବିଶେଷରେ ଗଡ଼ର ବାସିନ୍ଦାକୁ ନିନ୍ଦା କରି ବହୁତ କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମତେ ଦେଖାଇ କହିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଦଶପକ୍ଷାର ଶିକ୍ଷା ବିଷୟ ନେଇ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରେ । ଦଶପକ୍ଷା ସ୍କୁଲରେ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ା ହେଉ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୋଷ ବାଜୁଥାଏ । ଏ ସବୁ ଯୁକ୍ତିରେ ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ମୋ ଉପରେ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ଥାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ବିରକ୍ତିର ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ତାହାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଅବଲମ୍ବନ ମିଳିଗଲା । ସେ ଯେତେ ଯାହା କହିଗଲେ ମୁଁ ସବୁ ସହ୍ୟ କରି ନେଉଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଦଶପକ୍ଷା ଲୋକଙ୍କୁ ବିଶେଷରେ

କହୁର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅସଥା କଥା କହିବାର ଦେଖି ମୁଁ ଆଉ ନାହିଁବ ହେ ପାରିଲି ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କରି । ଯୁକ୍ତି କରୁ କରୁ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମେଣ୍ଡଙ୍କର ଦରଝାଘର ଭିତର ଚିତ୍ରଣ୍ୟ ଖୋଲି ଦେବାକୁ ମତେ ବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋର ପରାମର୍ଶରେ ହୋଇଛୁ ବୋଲି ମୁଁ କହିଥିଲି । ଏକଥା ଶୁଣି ହେଉଁ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କ ସମସ୍ତ ରାଗ ମୋ ଉପରକୁ ତଳି ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ । ସେ ହଠାତ୍ ଉଠିଆସି ମତେ ଦୁଇ ଗୁପୁଡ଼ା ପକାଇ, ସ୍କୁଲ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ଘରଭିତରୁ ଆସି ମୁଁ ସ୍କୁଲଘର ବାଗିଚାରେ ଠିଆ ହେଲି ; ସେଠାରୁ ମଧ୍ୟ ବଳପୂର୍ବକ ମତେ ବାହାର କରି ଦେବାପାଇଁ ହେଉଁ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ମୋ ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ । ହେଉଁ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାଠି ଶୁଣି, ସବୁ କ୍ଲାସରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଶିକ୍ଷକ ସମସ୍ତେ ଆସି ବାଗିଚାରେ ଠିଆ । ହେଉଁ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ଏପରି ଭାବରେ ମୋ ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସି ପୁଣି ମତେ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳକୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ଉପରକୁ ରାଗି ଉଠିଲି । ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ଏପରି ରାଗାନ୍ତୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି, ସ୍କୁଲର ସେକଣ୍ଡ ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳରାମ ମିଶ୍ର ମତେ ଧରି ଟାଣି ନେଇଗଲେ । ନାନା କଥା ବୁଝାଇ ମତେ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତ କରାଇ ସ୍କୁଲ ହଟା ବାହାରେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଲେ । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କର ମୁଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ନୁହେଁ । ତଥାପି ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଚଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ବସି ନାନା ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରେ । କୌଣସି କୌଣସି ଘଟଣାରେ ତାହାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଙ୍କ କଥାକୁ ଏଡ଼ି ସ୍କୁଲ ହଟା ଭିତରେ କିଛି ଗୋଲମାଲ କରିବା ମତେ ବିଧି-ସଙ୍ଗତ ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ କଥା ମାନି ସ୍କୁଲ ହଟାରୁ ବାହାର ଆସିଲି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମୋର ରାଗ ଶାନ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲ ହଟା ବାହାରେ ସବୁଥାଧାରଣ ଦାଣ୍ଡରେ ସ୍କୁଲ କୁଟି ହେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲି । ହେଉଁ ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ସ୍କୁଲରୁ ବାହାରଲେ ମୁଁ ମୋର ମନର ରାଗ ମେଣ୍ଟାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରହିଲି ।

ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ହେଲା । ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ି ପିଲାମାନେ ବୁଲିଗଲେ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ କିନ୍ତୁ ସ୍କୁଲରୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ନ ବାହାରି ଭଲ କରିଥିଲେ । ବାହାରିଥିଲେ କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ମୁଁ ତାହା କଲ୍ଲନା କରିପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ କିଛି ସମୟ ଅପେକ୍ଷା କରି ମୁଁ ଦରକୁ ଫେରିଗଲି । କିନ୍ତୁ ମନରୁ ରାଗ ଯାଇ ନାହିଁ । ଅପମାନ ମଧ୍ୟ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ଏସବୁ ପ୍ରତିକାରର କିଛି ଉପାୟ ନ ପାଇ ଶେଷରେ ଯାଇ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ନିକଟରେ ନାଲିଶ କଲି । ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର ଗୁହାଣ କରିବାରେ ଆଉ ମଧ୍ୟ କାରଣ ଅଛି । ମୁଁ ନ କରିଥିଲେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ମୋ ନାମରେ ନାଲିଶ କରିଥାନ୍ତେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଯାଇ ଆଗରୁ ପଦ୍ମସ୍ତବା ଉଚିତ ଭାବି, ଭାବଗ୍ରାସ୍ତବାକୁ ନିକଟରେ ସମସ୍ତ ପଟଣା ଜଣାଇଲି । ମୋଠାରୁ ଶୁଣି ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ ଡକାଇ ଦେଲା । ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ ମୋର ଗୁହ, ମୁଁ ଏହାର ଅନିଷ୍ଟ ଇଚ୍ଛା କରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ଯାହା କରୁଛି, ତାହା ରିପୋର୍ଟ କଲେ, ତାର ଗୁହଜୀବନ ମାଟି ହୋଇଯିବ । ଇତ୍ୟାଦି ।” ଉଭୟଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାଳେ ଭାବ ରାଗିଗଲେ । ସେ ରାଗି ମତେ ଇଂରାଜୀରେ କହିଲେ, “For this reason I don't wish that the Daspalla students should go out for higher education. All right. You must remember that I am the Dewan of this state. I shall see you” ଅର୍ଥାତ୍, ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଦଶପଲ୍ଲୀର କେନ୍ଦ୍ର ଗୁହ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ବାହାରକୁ ଯାଇ ଏହା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । ଆଉ ମୁଁ ଏ ସ୍ବେଚ୍ଛା ଦେଖିବାନ, ଏହା ରୁମ୍ବେ ମନେ ରହିବା ଉଚିତ । ମୁଁ ରୁମ୍ବେକୁ ଦେଖୁଛି ।

ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ବାବୁ ଏପରି ରାଗିବାର ଦେଖି ମୁଁ ଟିକିଏ ଦବିଗଲି । ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ମୋର କିଛି ନାହିଁ । ମୁଁ ନୀରବରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଥାଏ । ଦୁର୍ଗି ସେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ କହିଲେ, “ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ସବୁ କହିବାର ଅଛି, ସେ ବିଷୟରେ ଯାକୀ ପ୍ରମାଣ ଧରି ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ । ଆଜି ମୁଁ ଏହାର ବିଚାର କରିବି ।” ମତେ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷୀ

ପ୍ରମାଣ ସହିତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ବସା ଗୁଡ଼ି ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଏହି ସଂବାଦ ବିଜୁଲିପର ଗଡ଼ରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ଦଶପଲ୍ଲ ରାଜ୍ୟର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଜା ସବୁ ନିଜ ମୁକାମକୁ ଡକାଇ ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ମୁଁ କଟକରେ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ଏବଂ ଦଶପଲ୍ଲରୁ କେତୋଟି ଗୁଡ଼ି କପର କଟକ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଯିବେ, ଏହି ତେଷ୍ଟା କରୁଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟର ଜଣାଶୁଣା ଲୋକେ ସମସ୍ତେ ମତେ ଜାଣିଥିଲେ । ଗଡ଼ରେ ସେହିନ ଦ୍ୱାଜର ଥିବା ରାଜ୍ୟର ଜଣାଶୁଣା ଲୋକେ ସମସ୍ତେ ଏହି ଘଟଣା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ଆସିଲା । ଏ ଘଟଣା କପର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ, ଏ ବିଷୟ ନେଇ ନାନା ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାର କଲ୍‌ନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନରସିଂହ, ଅନନ୍ତ, ବନମାଳୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଲାଗି ହେଲା । ଏ ଘଟଣାର ବିଚାର କରି ସଂସାଧାରଣରେ ମୋତେ ବେତ ପ୍ରହାର ଦେବା ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ତାହାଙ୍କର ଭବଭଙ୍ଗିରୁ ମୋର ଗୋଟାଏ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମି ଯାଇଥାଏ ।

ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ସବୁବେଳେ ଭୟରେ ଜୀବନ କଟାଉଥାନ୍ତି । ମୁହଁ ଖୋଲି ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ବାହୁବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କର ନାହିଁ । ରାଜା କିମ୍ବା ଦେଓଦାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟାୟ କହିବା ହେଉଛି ବଡ଼ ଅପରାଧ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ କାହାର ସାହସ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଏ ଘଟଣାର ପରିଣାମ କପର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ତାହା ଜାଣିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟାଏ ଆତଙ୍କଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଗଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟରେ ମୁଁ ଯାଇ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ବସାରେ ଦ୍ୱାଜର ହେଲି । ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେବେଳକୁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ କଚେରୀ ଲାଗିଛି ।

ଦଶପଲ୍ଲରେ ଭବଗ୍ରାସୀବାରୁକ କଚେରୀ ସମୟର କିଛି ଠିକଣା ନ ଥାଏ । କେଉଁଠିନ ସକାଳୁ ତ, କେଉଁଠିନ ରାତି ଦୁଇପ୍ରହର ବେଳେ ମଧ୍ୟ କଚେରୀ ବସେ । ମାଲିମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରଜାସବୁ ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାକୁ ଅନାଇ ପଡ଼ି ରହୁଥାନ୍ତି । ସେ

ଯାହା ହେଉ, ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର କିଛି ସମୟ ପରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ବାବୁ ବଳରାମ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ମୋ ସହିତ ଅନନ୍ତ, ବନମାଳୀ, ନରସିଂହ ଓ ଦୟାନିଧି ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ରହିଥାନ୍ତି । ଗଡ଼ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଏହି ଘଟଣାର ଚତୁର୍ଥ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଆସି କଚେରୀରେ ଉପସ୍ଥିତ । ରାଜ୍ୟର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟ କଚେରୀରେ ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ନାଲିଶଳ ଚିରୁର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ମୋ ନାମରେ ତିନୋଟି ଦଫାର ଅଭିଯୋଗ ଆଣିଲେ :—

(୧) ମୁଁ ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଟିକ୍ଷା ଦେଉଛି, ଗଡ଼ସୁଲୁକୁ ପିଲୁ ନ ପଠାଇବାକୁ । କାଗିଣ ସୁଲରେ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିରେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ମନ ବଦଳି ଯାଇଛି, ତେଣୁ ସେମାନେ ପିଲୁ ପଠାଇବାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ହେଲେ ଏ ସୁଲ ଚଳିବ କିପରି ?

(୨) ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର ଘରେ ତାର ଗୋଟାଏ ଆଢ଼ା କରୁଛି । ସନ୍ଧ୍ୟା-ବେଳେ ଗଡ଼ର ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା ବାହାନାରେ ଡକାଇ ସୁଲ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା କଥା ଟିକ୍ଷା ଦେଉଛି । ରାଜ ସରକାରଙ୍କ ବିନାମୁମତରେ ଘରେ ଗୋଟାଏ ତୌକି ଓ ମେଜ ରଖିଛି ।

(୩) ସୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିଲାବେଳେ ସେ ମତେ ଅପମାନ ଦେଇଛି । ସେ ମତେ ଅପମାନ ଦେଇ ନାହିଁ, ମୁଁ ଯେଉଁ ରାଜସରକାରଙ୍କ ତୌକି ଉପରେ ବସିଥିଲି, ସେ ତାହାଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଇଛି । ରାଜ ସରକାରଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଇଛି ।

ଏହିପରି ତିନୋଟି ଦଫାରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ମୋ ନାମରେ ଉପୋକ୍ତ ଦେଲେ । ଏହାର ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରମାଣ ନଥା ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ବାବୁ ବଳରାମ ମିଶ୍ର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ସ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏହି କେତେଜଣ ଯେପରି ଯାହା କହିଲେ ତହିଁରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଗୋଟାଏ ଚତୁର୍ଥ୍ୟ ପରି ବୋଧ ହେଲା । ରାବଗ୍ରାହୀ ବାବୁ ବଡ଼ ଚିତକ୍ଷଣ ଲୋକ । ସେ ହଠାତ୍ ସ୍ଥର ବଦଳାଇ କହିଲେ, “ଏ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରହ ଓ ଟିକ୍ଷକ ଭିତରେ ଝଗଡ଼ା । ଏହା କଚେରୀ ଭିତରେ ଏତେ ଲୋକଙ୍କ

ଆମରେ ପଡ଼ିବା ସୁନ୍ଦର ହେଉ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ ବାକି ଅଛି । ରାଜ୍ୟର ବହୁତ ପ୍ରଜା ଆସି ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଥା ମତେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଏସବୁ ବୁଝିବାକୁ ମତେ ସମୟ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ମତେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁମେ ଯାଅ, ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବାବୁଙ୍କୁ ଜଣା ମାନ । ସେ ତୁମ୍ଭର ଡିଜିଟାଲ । ତୁମ୍ଭର ପିତୃତୁଲ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ତୁମ୍ଭ ବ୍ୟବହାରରେ ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ତୁମ୍ଭ ତାଙ୍କୁ ଜଣା ମାଗି ନଅ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଜଣା ମାଗିବାକୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।” ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ମର୍ମରେ ଦୁଇ ଗୁରୁ ପଦ କହି ଏହି ଘଟଣାକୁ ଏହିଠାରେ ଲିଭାଇ ଦେଲେ । ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ବଶା କରବା ପାଇଁ ମୁଁ ଜଣା ମାଗିବା ବାହାନାରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ସେହିଠାରେ କେତେକ ଅପ୍ରାୟସ୍ୟ କଥା କହି ଗୁଲି ଆସିଲି । ମୋ ପଛରେ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ଲୋକ ଗୁଲି ଆସିଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟାପାର ଏପରି ଭାବରେ ନିଶ୍ଚିତ ହେବାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲୁ । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇ ପୁଣି ପୁଣି ମୋ ସହିତ କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲେ । ନିମାଇଁ କଟକରେ ପଡ଼ିବାପାଇଁ ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ ସାହିଷ୍ଟିକେଟ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଶ୍ରୀକ୍ଷାବକାଶ ଶେଷ ହେଲା । ମୁଁ କଟକ ଆସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲି । ନିମାଇଁ ଓ ହରହର ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସିବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ହରହରଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ କୁପାସିକୁ ବୈଦ୍ୟବୃଦ୍ଧା । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ରାଜବୈଦ୍ୟ । କେତେକ ପୁରୁଣାକାଳୀନା ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖା ଯୋଥା ପଡ଼ି ସେ ବୈଦ୍ୟବୃଦ୍ଧି କରନ୍ତି । କବରାଜ ବିଦ୍ୟାରେ କେତେ ଉନ୍ନତ ହେଲଣି ତାହାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ପରାମର୍ଶରେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ଶ୍ରୀମାନ୍ ହରହରଙ୍କୁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ କଟକ ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯେ, କୌଣସି ବିଷୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପାଇଁ କଟକରେ କିଛିଦିନ ରହିଗଲେ, ଅନେକ କଥା ଜାଣି ପାରିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ହରହର ଓ ନିମାଇଁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଧର

ମୁଁ କଟକରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ନିମାଇଁ ଅନନ୍ତ ନିକଟରେ ରହିଲି । ହରିହର କବିରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଶାଠିଆଙ୍କ ନିକଟରେ ରହୁ କବିରାଜ ଶିକ୍ଷାକଲ । ମୁଁ ମିଶନ ସ୍କୁଲ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ରହୁଥାଏ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଏମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସେ । ଦଶପଇଁ ଅବସ୍ଥା ଅନେକ ସମୟରେ ଆଲୋଚନା ପଡ଼େ । କଟକରେ ଦଶପଇଁ ମେସ୍ ଗୋଟିଏ କରିବାକୁ ବେଳେ ବେଳେ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରେ । ମାତ୍ର ମେସ୍ କରି ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ରହିବାପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁକୂଳ ନ ଥିବାରୁ ଏହି ଇଚ୍ଛା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଏହି ଦଶପଇଁ ମେସ୍‌ର କଲ୍‌ନା ମନରେ ଜାତ ହେବା ପରେ, ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଗଢ଼ିବାର ଭାବ ମୋ ମନରେ ଜନ୍ମେ । ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ବାଇବଲ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ସେହି ଶିକ୍ଷକ ଏହି ବାଇବଲ୍ ଆମ୍ଭ କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ାନ୍ତି ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଆମ୍ଭେ କେତେଜଣ ଭାଗୀ ଯୁକ୍ତି କରୁ । ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି, କୃତ୍ତିବାସ ନନ୍ଦ ଓ ମୁଁ ଆମ୍ଭେ ତିନିଜଣ ପ୍ରାୟ ଏହି ଯୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କରୁ । ମଧୁ ରାମକୃଷ୍ଣ କଟକରେ ରହୁଥାଏ, ତାହାର ଘର ଆଠଗଡ଼ । କୃତ୍ତିବାସ ସବୁ ବିଷୟରେ ଟିକିଏ ଆଗକୁହା । ଏହି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହିତ ମୋର ମନ ମିଳୁଥାଏ । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ପତିନାୟକ ନାମକ ଆମ୍ଭର ଆଉ ଜଣେ ସହାଧ୍ୟାୟୀ ଥାଏ । ନନ୍ଦଗଡ଼ରୁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ସହିତ ମୋର ପରଚୟ । ସେ କଟକ ଆସି ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ମୋ ସହିତ ପରଚିତ ଥିବାରୁ ସେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲକୁ ଆସିଥାଏ । ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନାପ୍ରକାର ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗ ଦିଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ମଧୁ ଓ କୃତ୍ତିବାସକୁ ଏହି ଦଳ ବାନ୍ଧିବା କଥା କହିଲି । ସେମାନେ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣିଲେ ମାତ୍ରକେ ଏହା ଗଢ଼ିବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କଲେ । କୃତ୍ତିବାସ, ମଧୁ ଓ ମୁଁ ଆମ୍ଭେ ତିନିଜଣ ପ୍ରଥମେ ଏ ବିଷୟରେ ଏକମତ ହେଲୁ । ତାପରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଓ ବିନୋଦକୁ ସାଥୀ କଲୁଁ । ବିନୋଦ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭର ସହାଧ୍ୟାୟୀ । ସେ ରାମକୃଷ୍ଣ କଟକରେ ମଧ୍ୟ ସହିତ ରହୁଥାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ୍ଭେ ପାଞ୍ଚଜଣ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ସମାଜ (Secret Society)

ସ୍ଥାପନ କଲୁ । ପ୍ରତି ମଙ୍ଗଳବାର ଓ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ସ୍କୁଲର ଖେଳଝୁଟି ବେଳେ ଆମ୍ଭେ ଏହି ପାଞ୍ଚଜଣ ଏକାଠି ବସି ନାନାକଥା ଆଲୋଚନା କରୁ । ମଧୁବାବୁଙ୍କ କୋଠି ସମ୍ମୁଖ ପଡ଼ିଆର କେତୋଟି ଆମ୍ବଗଛ ତଳେ ଆମ୍ଭର ଏହି ବୈଠକ ବସେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ କଟକ କ୍ଲବ ଘର ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ଯାହା ସବୁ ବସି ଆଲୋଚନା କରୁ ସେ ସବୁର ଗୋଟିଏ ବିବରଣୀ ଲେଖିରଖୁ ।

ଏହି ସଫଟି ସ୍ଥାପନ କଲୁ ପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ସ୍ୱକଲ୍ପ କଲୁ । ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ନିଜକୁ ତଥାର କରିବା ଦରକାର । ପକ୍ଷି ଗ୍ରାମରୁ ଗ୍ରାମମାନେ କଟକ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଆସିଲେ, ସେମାନଙ୍କର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଦଭ୍ୟାସ ହୋଇଯାଏ । ଗୁଡ଼ାଖୁରେ ଦାନ୍ତ ଘଷିବା, ଚନ୍ଦନା ବିଡ଼ି ଖାଇବା ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରଥମେ ଅଭ୍ୟାସ ପଡ଼େ । ଆମ୍ଭେମାନେ କେହି ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ନ ଥାଉ । ଆମ୍ଭ ଗୁପ୍ତ ସମାଜର ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ନିଜ ନିଜକୁ ସ୍ୱଶୋଧନ କରିବା । ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱକଲ୍ପ କଲୁ, ବିଡ଼ି ପାନୀଗୁଡ଼ାଖୁ ସମସ୍ତେ ତ୍ୟାଗ କରିବା । ତେଲ ଲଗାଇବା ମଧ୍ୟ ଅନାବଶ୍ୟକ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ବିଡ଼ି ପାନ ଓ ତେଲ ଗ୍ରହଣ କଲୁ । କିନ୍ତୁ ବିନୋଦ ପାନ ଖଣ୍ଡିକ ଗ୍ରହଣ ପାରେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାକୁ ବହୁତ ଥର ପରହାସ କରୁ । ବେଳେ ବେଳେ ଗାଲି ଓ କାନମୋଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଉ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମୟକୁ ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ୍ଲବ କିମ୍ବା ଗରବ ଗ୍ରହକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପାଣ୍ଡି ନ ଥାଏ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ତେଷ୍ଟାରେ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ୍ଲବ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ଗରିବ ପାଣ୍ଡି (Poor fund) ମଧ୍ୟ ହେଲା । ଗରିବ ପାଣ୍ଡି ପାଇଁ ପିଲାମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ପଇସା ଆଦାୟ କରିବା, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ୍ଲବରେ କହିବା ଓ ରଚନା ଲେଖିବା ଆଦି ସବୁ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେ ଅଗ୍ରଣୀ ଥାଉ ଏକଥା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ତେଷ୍ଟାରେ ଖଣ୍ଡିଏ ହାତଲେଖା ମାସିକ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ବାହାରିଲା । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ୍ଲବରେ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ‘ଅପ୍ରକୃତ ଲଜ୍ଜା’ ନାମକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଥରେ

ମୁଁ ପାଠ କରିଥିଲି । ମୋର ସେହି ଲେଖାଟି ଅତି ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଲେଖା ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ସମସ୍ତ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରଶଂସାରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି ପରି ମୋର ମନେହୁଏ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଲ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପାରୁଥିଲି ।

ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ମିଶନ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଥାନ୍ତି । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତ ସେବକ ସମାଜର ଜଣେ ସଭ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ସେ ଆଇ. ଏ. ମାତ୍ର ପାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଥାଇ ବି. ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ସେ ବି. ଏ. ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁ ସବୁ ବିଷୟରେ ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନା ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ଯାହା ଭାବିଥିବେ ତାହା କରିଯିବେ । ଏଥିପାଇଁ ଦୁନିଆଁ କଣ କହୁଛି ସେଥିକୁ ତାଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ତ୍ୱେଷ ନ ଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଲେଖି, ଲେଖକ କାନ୍ଦରେ ପାଣ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାନବନ୍ଧୁ ଦାସ ସ୍ୱୟଂ ହେତୁ ପଣ୍ଡିତ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦେବଦାସ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ଓ ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲର ସୁପରଂଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ଏହି ଦୁଇଜଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁ ଏପରି ନିଜକୁ ଜାତିରେ ପାଣ ବୋଲି ଲେଖି ଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ କଠୋର ନିୟମ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ହିନ୍ଦୁ ଗୁରୁ ସେହିମାନେ ମିଳାମିଶା କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୁଇ ଶିକ୍ଷକ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନେ କିଛି ନ ମାନି ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରୁ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ଆସି ଆମ୍ଭର ଏହି ଗୁପ୍ତ ସମାଜରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାନା କଥା ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଦିନେ ଦିନେ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଖରା କେତେ ସହ ପାରିବା ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଖରାରେ ଖାଲି ଗୋଡ଼ ଖାଲି ମୁଣ୍ଡରେ ରୁଲୁ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ କହୁନ୍ତି ପାଗଳା । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆନ୍ଦୋଳନେ ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ପାଗଳ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଦ୍ୟାଧର ମିଶ୍ର ମୋର କକେଇ ପୁଅ ଭାଇ । ସେ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଡ଼
ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥାଏ । ନିମାଇଁକୁ କଟକ ଆଣିଲା ପରେ ବିଦ୍ୟାଧର କଟକ
ଆସିବା ପ୍ରଶ୍ନ ମୋର ମନରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହେଲା । ମନେ ମନେ
ଭାବିଲି, ମୁଁ ଦେଶପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ । କିନ୍ତୁ ନିଜର ଭାଇ ପ୍ରତି
ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର ନ ପାରୁଲେ ଦେଶକାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ଆଉ କଣ କରିବି ?
ଏହିପରି ଭାବ ମଧ୍ୟ ମନକୁ ନଷ୍ଟ କଲା । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟାଧରକୁ କଟକ
ଆଣିବାକୁ ହେଲେ, ତାହାର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ମତେ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
ଘରୁ ତ ଗୋଟିଏ ପଇସା ମଧ୍ୟ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ
ଭାବେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ? କିନ୍ତୁ ଭାବି କିଛି ଝିର କରି ପାରେ ନାହିଁ ।
ବିଦ୍ୟାଧର କଟକ ଆସିଲେ ମତେ ମିଶନ ଡ୍ୟୁ ହୋଇଲେ ଗୁଡ଼ି ଆସିବାକୁ
ହେବ, ପୁଣି ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଚଳିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହେବ ।

ଏହିପରି ଭାବନା ମନରେ ଖେଳୁଛି, ଏପରି ସମୟରେ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ
ସ୍ବନାଦ ଯାଇଛି କକେଇ ଭୟଙ୍କର ପୀଡ଼ିତ । ତାହାଙ୍କର ବହୁବାର ଆଶା
ନାହିଁ । ଏ ସ୍ବନାଦ ପାଇ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଗଲି । ମାତ୍ର ଦଶପଲ୍ଲୀ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ
କକେଇ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଇନ୍ଦ୍ରଧାମ ଗୁଡ଼ି ଚାଲି ନାଲେଣି । ଘରେ
ପହଞ୍ଚି ଶୁଣିଲି, ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ କକେଇ ମତେ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଅଧୀର
ହେଉଥିଲେ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କକେଇଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧିକରିବା ଶେଷ
କଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକାରରେ ମୋ
ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । କକେଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପରବାର ଚଳାଚଳ
କରାଉଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାଧର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଛି, କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି
ଏତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦିଏ, ତେବେ ଏମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କଣ
ହେବ, ତାହା କଲେନା କରି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ କଣ କରିବି କିଛି ଭାବି
ଝିର କରି ପାରୁନାହିଁ । ପାଠ ପଢ଼ା ଗୁଡ଼ି କିଛି ଚାଲି ନ ଚାଲି, ଏ
ପରିବାରକୁ ପ୍ରତିପୋଷଣ କରାଇ ନ ପାରେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ବଡ଼ ହେଲେ-

୧୦।୧୨ ଟଙ୍କାରେ ଶୁଣିଏ ଗୁଳିର ମିଲି ପାରେ । ତାହା ପୁଣି ସହଜ ନୁହେଁ ! ମୋର ଭାବନାର କିଛି ଅଳ୍ପ ରହୁଛି ନାହିଁ । ଦେଶସେବା ଆଦି ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଜଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ମନରୁ କୁଆଡ଼େ ଉଠେଇଗଲା । ମୁଁ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ବସି ରହୁଛି । ମୋତେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅବକାର ଦେଖାଗଲା ।

ଘରେ ଖୁଡ଼ୀ, ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ଓ ଦୁଇଟି ପୁଅ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ମୋର ବୃଦ୍ଧା ପିଉସୀ । ଘରେ କିଛି ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ନୟାଗଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖିମୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଦଶପଇସାରେ ଭୂସପତ୍ନି ହୋଇ କିଛି ନାହିଁ । ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ କିପରି ଚଳିବେ ? ଏମାନଙ୍କୁ ଏପରି ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଗ୍ରସ୍ତଦେଇ ମୁଁ ଗୁଲିଯିବି କିପରି ? ଏମାନଙ୍କ ଭୁଲିଯାଇ କଟକ ଯାଇ ପାଠ ପଢ଼ିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏକାବେଳାକେ ଅସମ୍ଭବ । କଟକ ନ ଗଲେ ଘରେ ରହି କଣ କରିବି ? କଟକ ଗଲେ ନୟାଗଡ଼ ସ୍ବେଚ୍ଛା ସ୍ଥଳରୁ ପିଣ୍ଡ ମାସକୁ ନଟଙ୍କା ସିନା ପାଇବି । ଘରେ ବସିଲେ କଣ ମିଳିବ ? ଏହିପରି ଭାବି ମାସରେ ଘରକୁ ଚାଲି ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଘୃଷ୍ଟି କରି ବିଦ୍ୟାଧରକୁ ପ୍ରଙ୍ଗରେ ଧରି କଟକ ଆସିଲି ।

କଟକ ଆସି ମିଶନ ହୁକୁ ହୋଷ୍ଟେଲ ଗ୍ରସ୍ତ ଆସି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଦାଲତ ସମ୍ମୁଖ ଭାରତୀ କୋଠାରେ ରହୁଛି । ଅନନ୍ତ ଓ ନିମାଇଁ ଏହିଠାରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଆସି ଏମାନଙ୍କ ସହୃଦ ରହୁଛି, ବିଦ୍ୟାଧର ମୋ ସହୃଦ ରହୁଛି । ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ବିଦ୍ୟାଧରର ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଲି । ମିଶନ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ରେଭରେଣ୍ଡ ବ୍ରଜାନନ୍ଦ ଦାସ । ତାହାଙ୍କୁ ମୋର ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଶୁଣାଇବାରେ ସେ ଆମ୍ଭ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସ୍କୁଲ ଦରମା ପୂର୍ବ ଗ୍ରସ୍ତ କରିଦେଲେ । ଭାରତୀ କୋଠାରେ ମୁଁ ହାତରେ ରେଷେଇ କରି ଖାଇଲି । ଏକବେଳା ରେଷେଇ କରୁ, ଜଣକ ଖାଦ୍ୟକୁ ଦୁଇଜଣ ବାଣି ଖାଉ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଗ୍ରହ ଜୀବନ ପୁଣି ଚାଲିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ କଟକକୁ ବାରୁ ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ଭାରତୀ ନାମରେ ଜଣେ ସିକ ମହାପୁରୁଷ ଆସିଲେ । ସେ କଟକ ଟାଉନ୍ ହଲରେ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ । ତାହାଙ୍କ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବାକୁ ମୁଁ ଯାଇଥିଲି, ଏହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ସେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳି, ବି. ଏ. ପାସ କରୁଥାନ୍ତି । ସେ

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜଣେ ପରମ ଭକ୍ତ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ଦର୍ଶନ ଲାଭ ସେ କିପରି ପାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଲାଭ ଧରେ, ଆମେରିକା, ଇଂଲଣ୍ଡରେ କିପରି ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରି ହଜାର ହଜାର ଡିଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ସେ ବହୁତା ଦେଇଥିଲେ । ବହୁତା ପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭଜନ ଗାନ କରି ସେ ଯେଉଁ ଜାତୀନ କରିଥିଲେ, ତହିଁରେ ଟାଉନ୍ ହଲର ସମସ୍ତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଜାତୀନ କଲବେଳେ ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ଭାରତୀ ଯେତେବେଳେ ନାଚିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଯେତେବେଳେ ଟାଉନ୍ ହଲର ସମସ୍ତେ ଆତ୍ମବିମୁକ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ନାଚ ଉଠିଥିଲେ । ସେପରି ଜାତୀନ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ତାହାଙ୍କ ଜାତୀନରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭାଗି ଗଲି । ମୁଁ ମୋର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଭୁଲିଗଲି କହିଲେ ଚଳେ । ମୁଁ ମୋର ପାଠପଢ଼ା ଭୁଲି ଗଲି । ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ଭାରତୀ କଟକରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁବେଳେ ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ । ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବସାକୁ ମଧ୍ୟ ଆସି ନାହିଁ । ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ନ ଅସିବାର ଦେଖି ସେ ମତେ ତାହାଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛିତ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବେଳରେ ମାଲି ବାଡ଼ି ବାବାଙ୍କ ହେବାକୁ ମତେ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଲୁଚିଲି, ମୁଁ ଦେଶପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି, ବାବାଙ୍କ ହେଲେ ଚଳିବ କିପରି ?

ମୁଁ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ ହେଲି ନାହିଁ । ସେ କଟକ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ, ମୁଁ ବସାକୁ ଫେରିଲି । ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପରେ ସ୍କୁଲକୁ ଗଲି । ସ୍କୁଲରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇ ଗଲଣି, ମୁଁ ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦଙ୍କ ଡିଷ୍ୟ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ଚାଲିଯାଉଛି । ମତେ ସ୍କୁଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖି କିଏ କେତେ ଥଟା ପରିହାସ କଲେ । ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଘନବନ୍ଧୁ ଦାସ, ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇଥିବା ହେତୁ ବିରକ୍ତ ହେଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଗୁମାସ୍ତା ଅଧମ୍ବନ ତପଃ” ଏହା ଯେଉଁ ଗୁମ୍ଫା ଭୁଲିଯାଏ ସେ ପଥକୁ ଖୁବ୍ ଦୂର । ସେ ଗୁମ୍ଫା ନୁହେଁ, ସେ ଗୋଟାଏ ଅଧମ ଗୁମ୍ଫାଳି ।

ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବ୍ରହ୍ମଣ । ତାହାଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ବ୍ରହ୍ମଣର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ ପକ୍ଷରେ ଗୋଡ଼ାଉ-ଥଳି ଏଥପାଇଁ ସେ ବଡ଼ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ବାଦ ପ୍ରତିବାଦ କଲି । ମଧ୍ୟ, କୃତ୍ତିବାସ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଗୁମାସ୍ତା ଅଧ୍ୟୟନ ତପଃ ଏହି ଉକ୍ତିଟିର ଅର୍ଥ ନେଇ ଯୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ଆମ୍ଭର ଯୁକ୍ତିର ମର୍ମ ହେଉଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟୟନ ରୂପକ ତପଃ ହୋଇ ନ ଯାଏ । ଅଧ୍ୟୟନ ବେଳେ, ଦେଶ, ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ଆଲୋଚନା କରିବା ମଧ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟୟନ । ଏହିପରି ଅଧ୍ୟୟନ ଗ୍ରନ୍ଥର ତପଃ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ମୃତରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଯଥାର୍ଥ ତପସ୍ଵୀ ଏପରି ଯୁକ୍ତି ଶୁଣି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଭାଗ ରାଗିଗଲେ । ସେହିଦିନୁ ଆମ୍ଭ ଦିନକଣଙ୍କ ସେ ତପସ୍ଵୀ କହନ୍ତି । ବାଟରେ ପାଟରେ ଦେଖିଲେ କହନ୍ତି, “କି ହୋ ତପସ୍ଵୀ, ତୁମ୍ଭର ତପଃ କିପରି ଚାଲିଛି ?”

ସେ ଯାହା ହେଉ ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ପରେ, ଧର୍ମ ଆଡ଼କୁ ମୋର ମନ ଦୌଡ଼ିଲା । ମଧ୍ୟ ରାମକୃଷ୍ଣ କଟକରେ ଥାଏ । ତାଠାରୁ ସ୍ଵାମୀ ଦେବକାନନ୍ଦଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । ସ୍ଵାମୀଜୀଙ୍କ ଲେଖା ଓ ବକ୍ତୃତା ପାଠ କରିବାକୁ ମୋର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଲା । ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ତରତାମୃତ ପାଠ କଲି । ଏ ସବୁ ପାଠ ପରେ ଗୀତା ପୁସ୍ତକ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ଗୀତା ପାଠ କରେ, ମାତ୍ର ତହିଁରୁ କିଛି ମାତ୍ର ଚିତ୍ତିତ ପାରେ ନାହିଁ । ଏହିଠାରୁ ଧର୍ମ ଜୀବନ କଣ, ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶ କଣ, ଏହା ଜାଣିବାକୁ ମନ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶ ନେଇ ଆମ୍ଭର ଗୁପ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଆଲୋଚନା କିଏ ଆମ୍ଭେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ନାରାୟଣ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭର ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ ଓ ମହର୍ଷି ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଜୀବନ କାହାଣୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି । ଏହିପରି ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ଥିର କଲୁ ଯେ ଉତ୍ତର ଲୁଗାରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁକ୍ତି । ଏହି ଉତ୍ତର

ଲଭହୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କର୍ମ ଓ ଚିନ୍ତାର ଆଦର୍ଶ କେବଳ ଭଗ୍ନର ପ୍ରାପ୍ତି ।

ମନୁଷ୍ୟର ଏହା ଯଦି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶ ହୁଏ ତେବେ ଏହି ଇଂରେଜ ଶିକ୍ଷାରେ ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ କରିବା ଦରକାର କଣ ? ଏ ଶିକ୍ଷାର କୌଣସି ଦରକାର ନାହିଁ । ଦେଶ ଓ ସମାଜର ସେବା କଥା ଭାବିବା ମଧ୍ୟ ବୃଥା । ଏହା ଭଗ୍ନର ପ୍ରାପ୍ତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ଭଗ୍ନର ପ୍ରାପ୍ତିର କାମନା କଲେ ସବୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଦରକାର । ଗୃହ ତ୍ୟାଗ ଓ ଏହି ସମାଜ ତ୍ୟାଗ ଆବଶ୍ୟକ । ଜଙ୍ଗଲ ପାହାଡ଼ରେ ରହି ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ନିବସ୍ତୁ ଚିତ୍ତରେ ଦିବାସି ଭଗ୍ନଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା କରିବା ଦରକାର । ଏହିପରି ଭାବ ମନରେ ଜାଗି ଉଠିଲା । ବେଳେ ବେଳେ ମନ ହେଲା, ବାବା ପ୍ରେମାନନ୍ଦଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ ନ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟ ଭୁଲି କରିବୁ । ବେଳେ ବେଳେ ଭବିଷ୍ୟ, ସବୁ ଗୁଡ଼ିକରେ ସନ୍ତୋଷୀ ବେଶ ଧାରଣ କରି କୁଆଡ଼େ ନିରୁଦ୍ଦେଶୀ ହୋଇଯିବ । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଭାବ ପ୍ରବଳ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ବେଳେ ମୋର ପୁଣି ମନେ ପଡ଼ିଲା, ଆମେ ପରାଧୀନ ଜାତି । ପରାଧୀନତା ମହାପାପ । ଦେଶକୁ ଏବଂ ଜାତିକୁ ଏହି ମହାପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର ନ କଲେ, ଭଗ୍ନର ପ୍ରାପ୍ତିର କଳ୍ପନା ବିଚ୍ଛନ୍ନ ମାତ୍ର । ପରାଧୀନ ଦେଶରେ ଭଗ୍ନର ନାହାନ୍ତି । ଏଠାରେ ଧର୍ମ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ଭର ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ, ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତା । ଏକମାତ୍ର ଭଗ୍ନର ସ୍ବାଧୀନ ଭାବନା । ଏହିପରି ଭାବ ପୁଣି ମନରେ ଖେଳିଯାଏ । ମୁଁ ଭାବି କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଭଗ୍ନର ଲଭ ପାଇଁ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିବି କିମ୍ବା ଦେଶର ମୁକ୍ତିପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏ ଜୀବନକୁ ବଳିଦେବି—ଏହି ଦୁଇଟି ପଥ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ପଥ ମୁଁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବି, ମୁଁ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ପରାରେ କେନ୍ଦ୍ର ମୋର ଏ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ଦୁଇଟିରୁ କେଉଁ ପଥ ଆମ୍ଭର ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଉଚିତ ଏହା ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଚାର କରୁ, କିନ୍ତୁ କିଛି ସ୍ଥିର କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଗୋଟିକର କଥା ସ୍ଥିର ଜଳ ବେଳକୁ ଅନ୍ୟଟି ପୁଣି ମନକୁ ବିଚଳିତ କରେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ୍ଭର ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥାଏ ।

ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ୧୯୧୩ ଶେଷ ହୋଇ ୧୯୧୪ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମୁଁ ମାଟ୍ରିକ୍ ସେକଣ୍ଡ କ୍ଲାସକୁ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇଲି ।

ଏହି ୧୯୧୩ ମସିହାରେ ଦଶପଲ୍ଲୀର ବୁଦ୍ଧ ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ ଦେଓ ପରଲୋକ ଗମନ କଲେ । ସେ ବହୁଦିନରୁ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ୍ୟରେ ପଡ଼ି, ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେବା କରୁଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଦଶପଲ୍ଲୀର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ରାଜା ହେଲେ । ନୂତନ ରାଜା ନାବାଳକ, ସୁତରାଂ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଷ୍ଟେଟ୍ କୋଟ୍ ଅଫ୍ ଓର୍ଯାଡ଼ସ୍ ହୋଇ ରହିଲା । ବାବୁ ସାବରାହା ବିଶ୍ୱାଳ ଦଶପଲ୍ଲୀର ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେଲେ । ଏ କଥା ଏତିକିରେ ସରିଗଲା । ମାତ୍ର ଏହା ଭିତରେ ବହୁତ ରହସ୍ୟ ରହିଲା । ଏହି ସବୁ ରହସ୍ୟର ପରିଚ୍ଛାପ ହେଲା ଦଶପଲ୍ଲୀ କନ୍ଧମେଲି ।

କବଡ଼େନ୍ ରାମସେ ସାହେବ ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଥମ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟ । ୧୯୦୫ରେ ସେ ଏହି ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ନିୟମ ହେଉଛି ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚବର୍ଷରେ ଆଉ ଜଣେ ନୂତନ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ପଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବେ । କିନ୍ତୁ ରାମସେ ସାହେବଙ୍କର କେତେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଅତୀତ ହୋଇଗଲା ତାହାର ଇୟତ୍ତ ନାହିଁ । ସାରତର ଇତିହାସରେ ଓଫିସରେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଯାହା, ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ କବଡ଼େନ୍ ରାମସେଙ୍କର ଶାସନ ଅବକଳ ଚନ୍ଦ୍ରପ । ଓଫିସରେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ସାରତରେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ କରିବାକୁ ନାନା ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ରାମସେ ସାହେବ ସେହିପରି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜୁଡ଼ା ରାଜ୍ୟ ସବୁକୁ କୋଟ୍ ଅଫ୍ ଓର୍ଯାଡ଼ସର ଅଧୀନ କରିବାକୁ କୌଣସି ଉପାୟ ଗ୍ରହଣ ନଥିଲା ପରି ବୋଧ ହୁଏ ।

ଆମ୍ଭ ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଓ କେତେକ ଅର୍ଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଦେଓଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଦେଓଧାନ ପଦ ପ୍ରାପ୍ତି କରିବା ଓଡ଼ିଶା ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଥିଲା ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଯେତେ ସବୁ ଦେଓଧାନ ଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ । ଏହି ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଗଡ଼ଜାତର ତଥା ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ବହୁତ ଅନନ୍ୟ ସାଧନ କରୁଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ସବୁ କମିଶନ ସାହେବଙ୍କ ଅଧୀନରେ

ଅବାବେଳେ, ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ କିମ୍ପାନ ସାହେବଙ୍କ ଅତିଥିରେ କରା
 ନାମ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଦେଖିବାନ ହୋଇଯାନ୍ତି ।
 ଏମାନେ ଗଡ଼ଜାତକୁ ଯିବାର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ; କୌଣସି
 ଉପାୟରେ ଗଡ଼ଜାତରୁ ବହୁଳ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ଦେଶକୁ ଫେରନ୍ତି ।
 ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିବା ଦୂରର କଥା, କିପରି କଣ
 କଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ସେପରି ରାଜା ମଧ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ମନକୁ ପୁର୍ଣ୍ଣ
 କରେ ନାହିଁ । ଏପରି କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ବଦ୍ଧିତ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି
 ସେମାନେ ମନେ କରନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେକ କାରଣରୁ ଆଜି ଗଡ଼ଜାତ—
 କଟକ ଶାବ ଗଡ଼ଜାତରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକେ କଟକଆ
 ମୋଗଲବନ୍ଦୀ କହି ପୁଣି କରନ୍ତି । ଇଆଡ଼ ଲୋକେ, ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କ
 ଜଙ୍ଗଲ କହି ପୁଣି କରନ୍ତି ।

ଗଡ଼ଜାତରେ ପଲିଟିକେଲ ପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଦିନୁ, ଏହି ପଲିଟିକେଲ
 ଏଜେଣ୍ଡକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଦେଖିବାନମାନଙ୍କ ହେଲା ଆଉ ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 ଗଡ଼ଜାତରେ ପୁରୁଣାକାଳୀନ ରାଜା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ସେହିମାନେ ଅଛନ୍ତି
 ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର ବହୁ ପକ୍ଷରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଦିନକୁ
 ଦିନ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଛି, ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା
 ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ଶାସନର ସମସ୍ତ ଦେଖିବାନଙ୍କ
 ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରି ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ । ରାଜ୍ୟର ଆଉ କୌଣସି ଭଲମନ୍ଦ
 ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଆଗେ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଡରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ମତାମତ
 ଗ୍ରହଣ କରି ରାଜ୍ୟ ଚଳାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଭାବ
 ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜାମାନେ ଆଉ ପ୍ରଜାମତକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖୁ ନାହାନ୍ତି ।
 ପୁରୁଷ ଦେଖିବାନ ପ୍ରଜାକୁ କିପରି ଶାସନ କଲେ, ତହିଁର ଅନୁସନ୍ଧାନ ରଖିବାର
 ଆଉ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ପ୍ରତିମାସରେ ଦେଖିବାନ ଯଦି ରାଜାଙ୍କର
 ମାସିକ ଆର୍ଜିତକ ଠିକ ସମୟରେ ହାଜର କଲେ ତେବେ ସବୁ ଠିକ ।
 ଦଶପଇସାର ଅବସ୍ଥା ଅବକଳ ଏହିପରି । ବାରୁ ଶାବଗ୍ରାହୀ ବିଶ୍ୱାଳ ଦେଖିବାନ
 ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ସର୍ବସ୍ୱର୍ଗ, ରାଜା କେବଳ ଖଟୁଲୀ ଶାଳଗ୍ରାମ । ଅନେକ
 ସମୟରେ ଏହି ଖଟୁଲୀ ଶାଳଗ୍ରାମ ଠିକ ସମୟରେ ପୂଜା ଧାନ୍ତି ନାହିଁ । ମାସକୁ

ଦୁଇହଜାର ଟଙ୍କା ରାଜା ହାତଖର୍ଚ୍ଚ ନିଅନ୍ତି । ତାହା ସେ ସବୁମାସରେ ନିୟମିତ ରୂପେ ପାନ୍ତି ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ ବାବୁ ନାନା ଆପଣେ ଦେଖାଇ ଠକି ଦିଅନ୍ତି । ଏହା କହିଲେ କଦାପି ଅଭୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ରାଜା ମାୟୁଆରା ଖର୍ଚ୍ଚ ଠିକ୍ ସମୟରେ ନ ପାଇଲେ, ତାଙ୍କର ଦେହପାଣୀ ବଢ଼େ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଠା ବଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ଭବିଷ୍ୟତ ବାବୁ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ପରେ କିପରି ରାଜ୍ୟର ସର୍ବେସ୍ୱର୍ଗ ହେବେ ତହିଁର ଯୋଗାଡ଼ କଲେ । ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ।

ପୁଣେ ଦଶପଇସା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ନ ଥିଲା । ବୌଦ୍ଧ ରାଜବଂଶର ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ପଲାଇ ଆସି ଦଶପଇସା ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କୁଞ୍ଜବନ ମଲିକ ନାମରେ ଜଣେ କଠି ଦଶଖଣ୍ଡ ପଇସାର ସର୍ଦ୍ଦାର ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ଜଳେ କୌଶଳେ ହତ୍ୟା କରି ଏହି ଦଶଖଣ୍ଡ ପଇସାକୁ ନେଇ ଦଶପଇସା ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । କୁଞ୍ଜବନ ମଲିକର ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବାଣୀ ଅନୁସାରେ ଦଶପଇସା ଗଡ଼ର ନାମ ହେଲା କୁଞ୍ଜବନ ଗଡ଼ । ସେହି ସମୟରୁ ଦଶପଇସାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅଛି ଯେ, ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭାଇ କେନ୍ଦ୍ର ରାଜଗାଦୀରେ ବସିବେ । ରାଜା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥାକୁ ମୁରଖ କରି ବୃଦ୍ଧ ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣଭଞ୍ଜ ଦେଓ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରଥମେ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ନାନା କଳ କୌଶଳରେ ତାହାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ପରେ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ପାରିକୁଦ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସେ ଗୋଟିଏ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯାହାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଦଶପଇସା ରାଜାଙ୍କର ନାତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗୃହୀତ ହେଲାପରେ ସେ ଦଶପଇସା ରାଜବାଟୀକୁ ଆଣି ହେଲେ । ବୃଦ୍ଧ ରାଜା ସେତେବେଳେ ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ଶୟିତ ।

ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଦେଓ ରାଜାଙ୍କ ଦାମ୍ବୀୟ ଅଭାବ । ରାଜନବରର ଭିତରେ ଏକ ଭାଗରେ ସେ ରହିଥାନ୍ତି । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ପରେ, ଏହି ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ଦଶପଇସାର ରାଜା ହେବାର କଥା । କିନ୍ତୁ

ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗୃହୀତ ହେବାର ଦେଖି ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ନରୁପାୟ । ସେ କୌଶଳ ବାନ୍ଧିଥିଲେ, ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ କଲେ ବଲେ କୌଶଳେ ଦଶପତ୍ନୀ ରାଜଗାଦି ମାଡ଼ ବସିବେ । ଥରେ ଜଣେ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଗଲା ପରେ ତାହାଙ୍କୁ ରାଜଗାଦି କରିବା କଠିନ । କାରଣ ତେଣିକି ଅର୍ଥବଳ ସ୍ୱର୍ଗ କାମ କରିଥିବ । କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କ ଏହି ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ତିନେ ରାନ୍ଧିରେ ହଠାତ୍ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଦେଓ ଗଡ଼ ମୁକାମରେ ହାଜର ନ ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାଳେ ମଧ୍ୟ ଗଡ଼ରେ ନ ଥିଲେ । ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଦଶପତ୍ନୀ ଷ୍ଟେଜ୍ କର୍ମରୂପ ସବୁ ଗୃହୀତ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରଙ୍କ ଗାଦିରେ ବସାଇ ଦେଲେ । ଷ୍ଟେଜ୍ରେ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ମକଦ୍ଦମା କରିବାପାଇଁ କଟକ ଆସିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ କନିକା ରାଜାଙ୍କର ହେଉଛନ୍ତି ମଲାଶୁର । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ଆସି କଟକ କନିକା କୋଠିରେ ରହିଲେ ।

ମୁଁ କଟକରେ ଥାଏ । ଦଶପତ୍ନୀରେ ଘଟୁଥିବା ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାରର ସ୍ୱବାଦ ରଖୁଥାଏ । ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନୀତି ମଧ୍ୟ ଚାହିଁ ପାରୁଥାଏ । ଦଶପତ୍ନୀ ରାଜା ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ କି ଅନୁଚିତ, ଏ ବିଷୟ ମୋ ମନକୁ ଖିନ୍ନ କରି ନାହିଁ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ଦଶପତ୍ନୀର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଏପରି ମୋର ମନର ଗତି ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ପେପର ନୀତି ଏବଂ ସେଥିରେ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ ବାବୁ ଯଦି ଦଶପତ୍ନୀର ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୱା ହେବେ ତେବେ ଦଶପତ୍ନୀ ରାଜପରିବାର ଓ ରାଜା ଉଭୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ, ତାହା କଲ୍ୟାଣ କରି ପାରୁଥିବାରୁ ବେଳେବେଳେ ଏପରି ଭାବରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବାପାଇଁ ମୋର ମନ ବଳେ ନାହିଁ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ପରି ପାଗଳ, ହତାହତଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜଗାଦିରେ ବସିବା ମଧ୍ୟ କଦାପି ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ଦଶପତ୍ନୀ କଥା ଚିନ୍ତା କଲ୍ଲବେଳେ ଏହିପରି ମୋର ମନ ଏପାଖି ସେପାଖି ହୁଏ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଟି ବାଞ୍ଛନୀୟ ତାହା ଭାବି ଯିବ କରି ପରେ ନାହିଁ । ବେଳେବେଳେ ପୁଣି ଭାବେ, ଦଶପତ୍ନୀରେ କିଏ ରାଜା ହେବ, ଏକଥା ନେଇ ମୋର ଏତେ ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇବା ଦରକାର କଣ ଅଛି ।

କିନ୍ତୁ ଭାବିବି ନାହିଁ କିପରି ? ଭାବନା ତ କବରଦଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡରେ ପଶୁଛି । କେବଳ ମୁଁ ଭାବିବି ତା ନୁହେଁ, ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜା ଭାବିବା ଉଚିତ । କେବଳ ନିଜ ଝେଟ୍ଟର କଥା ଭାବିବାକୁ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଗଡ଼ଜାତର କଥା ଭାବିବାକୁ ହେବ । ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଓ ନୀତି ମଧ୍ୟ ଭାବିବା ଦରକାର । କାରଣ ଏ ସବୁରେ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ ନିର୍ଭର କରେ । ‘ରାଜା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଜା’ ଏହି ବାକ୍ୟଟି ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ମାହାଲରେ କେବଳ ଖାତୁଛି । ରାଜା ଟିକିଏ ଭଲ ହେଲେ ପ୍ରଜା ଟିକିଏ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହନ୍ତି । ରାଜା ଯଦି ଖାମ-ଖିଆଳିଆ ହୁଅନ୍ତି ତେବେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖର ସୀମା ରହେ ନାହିଁ । କାରଣ ଗଡ଼ଜାତ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରଜାଙ୍କର କୌଣସି ହାତ ନାହିଁ । ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଛୁବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଭାଷ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା କିଏ ହେବ, ଏପରି ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ମନୁଷ୍ୟର ମନ ସ୍ଥିର ରହୁ ନ ପାରେ । ମନର ଗତି ଓ ଚିନ୍ତା ଧାରାକୁ ଅଟକ କରବାକୁ ଦୁନିଆରେ କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଦଶପନ୍ଥାର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନକୁ ବିଚଳିତ କରିଥିବ ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କିଛି ମ.ସ୍ତ କାରଣ ନାହିଁ ।

ମୋର ଗ୍ରାମ ଜୀବନର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନକୁ ବେଳେବେଳେ ବିଚଳିତ କରେ । ବିଦ୍ୟାଧରକୁ ଧରି କଟକରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥାଏ । ଏପରି ନିଲାତଳ ହେବାଦ୍ୱାରା ମୋର ଦେହ ଓ ମନ ଭଲ ରହୁ ନାହିଁ । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହେଲେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ମୋତେ ଅସମ୍ଭବ ପରି ଜଣାଗଲା । କିନ୍ତୁ କିପରି ଭାବରେ କଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବି କିଛି ଭାବ ସ୍ଥିର କରି ପାରେ ନାହିଁ । ବହୁତ ଭାବ ଚିନ୍ତା, ଯିଏ କଲି ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ମୁଁ ପୁଣି ମିଶନ ହୁଏ ହୋଷ୍ଟେଲକୁ ଫେରି ନ ଗଲେ ମତେ ଏହିଠାରୁ ସ୍କୁଲ ଗୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାସରେ ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା । ଏଥିରେ ଦୁଇଜଣ ଚଳୁଥାଉ । ମସନ ହୁଏ ହୋଷ୍ଟେଲକୁ ଯାଉଛି କିପରି ? ବିଦ୍ୟାଧର ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ପୁଅର-ଓଡ଼ିଆ ମାସକୁ ଟଙ୍କାଟିଏ କରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ସୁଦାମତରଣ ନାୟକଙ୍କ

ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କିନ୍ତୁ ସାହାଯ୍ୟପାଇଁ ସାର୍ଥୀ ହେବାରୁ, ସେ ମାସରେ ସେ ୧୫ ର ଗୁରୁତ୍ବ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ଏହାପର ଶ୍ରୀ କାଳକାନ୍ତାଥ ବୋଷଙ୍କ ନିକଟରୁ ମାସରେ ଟଙ୍କାଟିଏ ସହାୟ୍ୟ ଆଣିଲି । ଏହିଠାରେ ସୁବିଷ ବାବୁଙ୍କ ସହଚ ପରିଚିତ ହେଲି ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଏହି ସୁବିଧା କରି ମୁଁ ଘୁଣି ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲକୁ ଆସିଲି । ବିଦ୍ୟାଧରକୁ ଉକ୍ତ ଗୁରୁତ୍ବ ସେ ୧୫ ର ଓ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ତଲିବାକୁ ଦିଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ପାଞ୍ଚୋଟି ଟଙ୍କାରେ ମୁଁ ତଲେ । ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ମାସକୁ ୪୭୫୯ ଖର୍ଚ୍ଚ ପଡ଼େ । ମୁଁ ଗୁରୁତା ବେଳେ ସ୍କୁଲରୁ ଆସି ଜଳଖିଆ ନ ଖାଇବାରୁ ସେହି ଦ୍ଵିତୀୟରେ ମାସକୁ ୪ ୧୫ କଟିଯାଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ଏକାଦଶୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ହନୁନ୍ତ ଦିବସ ପାଳନ କରିବା ବାହାନାରେ ଉପବାସ କରେ । ସମୟେ ସମୟେ ସୋମବାର ଦିବସ ମଧ୍ୟ ପାଳନ କରେ । ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ମାସ ଶେଷକୁ ମୋର ଖର୍ଚ୍ଚ ୪ ୨୫ ଅଣ୍ଟାରେ ଆଣି ରଖେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଚଳୁଥାଏ ।

ଏହି ସମୟ ମୋର କଠୋର ସାଧନାର ବେଳ । ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବ, କିମ୍ବା ଉତ୍ସର୍ଗପ୍ରାପ୍ତ ପାଇଁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମ ଅବଲମ୍ବନ କରିବ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ମାମାଂସା କରି ପାର ନାହିଁ । ଦେଶ-ସେବା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣରେ ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷା ନ ଥିଲେ ମୁଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଗୁଲି ଯାଇଥାନ୍ତି, ଏଥିରେ ତଲେ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରବଳ ସ୍ଵାଧୀନତା ପିପାସା କେବଳ ମତେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ପଥରୁ ନିବୃତ୍ତି କରାଇଅଛି । ଧର୍ମସାଧନା ଓ ଦେଶସେବା ଏହି ଉଭୟର ମେଳ କେଉଁଠାରେ ତାହା ମୁଁ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ, କିମ୍ବା କେହି ମଧ୍ୟ ମୋ ମନ ମାନିଲୁ ଭଳି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ମତେ ବୁଝାଇ ପାର ନାହାନ୍ତି । ମୋର ମନ ଓ ଅନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଧର୍ମ ଓ ଦେଶସେବା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ଗୁଲେ । ପ୍ରତ୍ୟହ ଅନେକ ସମୟ ଏକାକୀ ବସି ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା କରେ ।

ଅନେକ ସମୟରେ ଦିନରେ ଏକବେଳା ଆହାର କରେ । ଧର୍ମର ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ କେଉଁଠାରେ କିନ୍ତୁ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ହଜାରିନ ଓ ସଙ୍ଗୀତ

ଭଲ ଲାଗେ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଅନେକ ସମୟରେ ରାମକୃଷ୍ଣ କଟକକୁ ଯାଏ । ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ସେଠାରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ କଟକ ବ୍ରହ୍ମ ସମାଜକୁ ଯାଏ । କେତେବେଳେ କପର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଗିରିଜାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଯାଏ । ରବିବାର ଦିନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମୀମାନେ ଗିରିଜା ଘରେ ସେପରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି, ତାହା ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ଲାଗେ । ବ୍ରହ୍ମସମାଜରେ ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ସାମାଜିକ ବିଷୟରେ କେତେକ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ଏହି ଆଲୋଚନା ମତେ ଭଲ ଲାଗେ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ନିୟମିତ ଭାବରେ ମୁଁ ବ୍ରହ୍ମ ସମାଜକୁ ଯାଏ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମୋର ଗୁରୁ ଜୀବନ ଚାଲିଥାଏ । ମନରେ ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ବିମର୍ଷ ଭାବ । ଲେଖାପଢ଼ା ଭଲ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ମଙ୍ଗଳବାର ଓ ଶୁକ୍ରବାର ସପ୍ତାହରେ ଏହି ଦୁଇଟି ଦିନ ମୋ ମନ ଟିକିଏ ଆନନ୍ଦିତ ରହେ । ଏହି ଦୁଇ ଦିନ ଆମ୍ଭର ଗୁରୁ ସମାଜର ବୈଠକ ହୁଏ । ଏ ସମାଜଟି ସ୍ଥାପନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଜୀବନ ଗଠନ କରିବାକୁ ବହୁତ ଉପାଦାନ ପାଇଁ । ଏହାହିଁ ସେତେବେଳେ ମୋର ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ ଅବଲମ୍ବନ ବୋଲି କହିଲେ ତଳେ ।

ଆମ୍ଭ ଗୁପ୍ତ ସମାଜ ଅଉ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ରହି ପାରୁନା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଗୁରୁ ସମସ୍ତେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଏହି ବିଚାର ସତ୍ତାର ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଗୁରୁ ଆମ୍ଭର ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସ୍କୁଲରେ କୌଣସି ସାଧାରଣ କର୍ମ ବେଳକୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରଥମେ ପରାମର୍ଶ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ୍ଭେ କେତେଜଣ ସ୍କୁଲର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଣୀ । ପାଠ ପଢ଼ାରେ, ରଚନା ଲେଖିବାରେ, ଇବେଟିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲବରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବାରେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି କେତେ ଜଣ ସେହିସମୟରେ ସ୍କୁଲର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହିଲେ କିଛିମାତ୍ର ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ୍ଭର ଏହି ସମିତିଟି ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ରୁ ଦୃଢ଼ତର ହୋଇ ଉଠୁଛି । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମନ ଓ ହୃଦୟର ମିଳନ

ମଧ୍ୟ ଘଟାବୃତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏଣିକି ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ବାସ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ବିନୋଦ ନନ୍ଦ ଓ ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି ରାମକୃଷ୍ଣ କଟକରେ ରହୁଥାନ୍ତୁ । ମୁଁ ଓ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ରହୁଥାଉ । କୃତ୍ତିବାସ ତାର ସୁତାହାଟ ବସାରେ ଥାଏ । ଏପରି ଛଡ଼ା ଛଡ଼ା ହୋଇ ସମସ୍ତେ ରହୁଥାଉ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରଠାରୁ ଛଡ଼ାଛଡ଼ ହୋଇ ରହିଲେ ଆମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ଗଠନ କରିବା ସୁବିଧାଜନକ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପଲବ୍ଧି କଲୁ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଜୀବନରୁ ସଂଘବଦ୍ଧ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଛିର କରି ସମସ୍ତେ ମିଳିମିଶି ଏକାଠି ରହୁବାର କଲଚନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଲୁଲୁ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଛିର କଲୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଘର ଭଡ଼ା ନେଇ ସେହିଠାରେ ସମସ୍ତେ ରହୁ । ଏହିଠାରୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମପଦ୍ଧାର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବୁ । ଏହି ସମୟରୁ ଭଲ ଭଲ ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ କରି ଗୋଟିଏ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଗଢ଼ି ତୋଳିବୁ । ଆମ୍ଭର ରହବା ଛାନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଆମ୍ଭ ଦଳର ପୁଷ୍ପସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସାର ଆରମ୍ଭ କରିବୁ । ଡିମଗଣ ଘରର ସଂବନ୍ଧକୁ ଛେଦନ କରି, ଦେଶସେବାପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଘର ବାନ୍ଧିବୁ । ଏହି ନୂତନ ଘର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି ବାନ୍ଧି ରଖିବ । ଏହିଠାରେ ଆମ୍ଭର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କର୍ମ ଓ ଚିନ୍ତା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ବଳ ଓ ସାହସ ଦେବ ଏବଂ ପ୍ରାଣରେ ନୂତନ । ପ୍ରେରଣା ଜାଗ୍ରତ କରିବ । ଏହିପରି ଭାବନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଶୋଦିତ ହୋଇ ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ ଏବଂ ରହବାପାଇଁ ନିଶ୍ଚୟ କଲୁ ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ଏହି ନିଶ୍ଚୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଲା । ବିଳମ୍ବର କାରଣ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା । ସେ ଯାହାହେଉ, ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖିଛୁ, ମୋର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଦଶପଇସା ସମସ୍ୟା ମୋ ମନକୁ ବିଚଳିତ କରେ । କଟକରେ ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଦେଓ ରହୁଛନ୍ତି । ମିଶନ ସ୍କୁଲର କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ମିଶି ଗୋଟିଏ କ୍ଲବ୍ ଗଢ଼ିଥାଉ । କନିକା କୋଠି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଜ୍ଜାରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହି କ୍ଲବ୍‌ରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିବା

ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେଜଣ ଖେଳିବାପାଇଁ ଏକତ୍ର ହେଉ । ଏହିଠାରେ ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଦେଓଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ । ତାଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା କିପରି ଚାଲିଛି ତହିଁର ଘଟଣା ସମସ୍ତ ଶୁଣେ । ଦଶସହାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଜାମାନେ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ସହାନୁଭୂତ ଦେଖାଇବାପାଇଁ ଆସନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୁଏ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଶାସନ କିପରି ଚାଲିଛି ତହିଁର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶୁଣିବାକୁ ପାରିଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଦଶସହା ପ୍ରଜା କହନ୍ତି, “ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ନୁଲମ ଆଉ ସବୁ ହେଉ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କଣ କରୁ ?” ଏହିସବୁ ଶୁଣି ମୁଁ ବଡ଼ ଅଧୀର ହୋଇ ଉଠେ ଏବଂ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ କିଛି ଧିର କରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ତୃତୀୟ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦଶପଞ୍ଚା ମେଳି

ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକାଠି ରହୁବାର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଚ୍ଛେଦ କରିବାକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ଚିନ୍ତା ଶୁଭିକ୍ଷ, ଏହି ସମୟରେ ଦଶପଞ୍ଚା ମେଳିର ସୁଯୋଗ ହେଲା । ଦଶପଞ୍ଚା ମେଳି କାହିଁକି ହୋଇଥିଲା, ଅବା କିପରି ହୋଇଥିଲା ସେ ସବୁର ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଏ ଲେଖା ଚହଁର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଦଶପଞ୍ଚା ଏହି କଳ୍ପମେଳି ଯେପରି ନୃଶଂସ ଭାବରେ ଦମନ କରାଗଲା ତହିଁରେ ଆକାଶ ପୃଥିବୀ ସତେ ଯେପରି ଅରହୁର ହୋଇ ଉଠିଲା, ସେପରି ମୋତେ ବୋଧ ହେଲା । ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ରାଜ୍ୟରେ କଣ ଘଟିଲା ଅବା ଘଟୁଥିଲା ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଶୁଭିକ୍ଷ ସମୟେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନରେ ମନ ନିବେଶ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ମୋର ମନ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ଉଠିଲା । ଦଶପଞ୍ଚାରେ କଣ ହେଉଛି ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଏବଂ ଦେଶରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ମୋ ମନ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେଲା । ଦଶପଞ୍ଚା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଏପରି ଘୋର ବିପତ୍ତି ବେଳେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନକୁ ଅତୀବ୍ରତ ଆଲୋଚିତ କଲା । ଦେଶପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାପାଇଁ କେତେ କଲ୍ଲନା ଜଲ୍ଲନା କରିଛି, କେତେ ପ୍ରକାର ସୁକ୍ତି ଚର୍ଚ୍ଚ କରିଛି, କିନ୍ତୁ ଏହିସବୁ ସୁକ୍ତି ଓ କଲ୍ଲନାର ଯଥାର୍ଥ ପରୀକ୍ଷା ସମୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପସ୍ଥିତ । ଏହିପରି ଭାବ ସବୁବେଳେ ମୋ ମନରେ ଖେଳିଲା । ମୋର ଏପରି ମନୋଭାବ ଦେଖି ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ ସମସ୍ତେ ଟିକିଏ ବଞ୍ଚିଲା ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଦଶପଞ୍ଚା ମେଳିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଜଡ଼ିତ ହେବା ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ମତେ ସାବଧାନ

କରାଇଲେ । ଏପରି କି ଏହି ମେଳି ବିଷୟ ନେଇ ଚର୍ଚ୍ଚା କରବାକୁ ମଧ୍ୟ ମତେ ବାରଣ କଲେ ।

୧୯୪୪ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ତା ୫ ରଖିରେ ଦଶପଲ୍ଲୀ କନ୍ଧମେଲିର ସୂକ୍ଷ୍ମପାତ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରୁ ତିସେନ୍ଦ୍ର ମାସ ଶେଷ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ କିଛି ଥିର କର ପାରୁନି ନାହିଁ । ଏହି ତିନିମାସ କିପରି ବିତାଇଲୁ ମତେ ଜଣା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ମାଟ୍ରିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇଲି । ବଡ଼ଦିନ ଛୁଟି ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ ହେଲା । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ କଣ ଘଟିଛି ଅବା ଘଟୁଅଛି ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖି ରୁହି ଆସିବାପାଇଁ ମୁଁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ବାହାରିଲି । କନ୍ଧମେଲି ଦମନ କରିବା ଲାଗି କେତେଗଣି ଗ୍ରାମ ଜଳାଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । କେଉଁ ଗ୍ରାମ ସବୁ ଏପରି ଜଳି ଯାଇଛି, କେଉଁ ଗ୍ରାମରୁ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ଦିଆ ଯାଇଛି, ଗ୍ରାମର ନାମ ଏବଂ ଏପରି ମରିଥିବା ଲୋକର ନାମ ଇତ୍ୟାଦି ସଂବାଦ ନିଜେ ରୁହି ସଂଗ୍ରହ କରିବି । ଏହିସବୁ ସଂବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରି ବରହମପୁରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ ‘ଆଶା’ରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ସମୟକୁ ‘ଆଶା’ ସାପ୍ତାହିକ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥାଏ । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲି ବିଷୟ ନେଇ ଏହି ଆଶା କାଗଜ ଯେପରି ଅଗ୍ର-ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶ କରିଛି, ତହିଁରେ ନୈରାଶ୍ୟକୃତ ଓଡ଼ିଶାରେ ‘ଆଶା’ କାଗଜ ପ୍ରକୃତ ଆଶାର ବାଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି । ସଂବାଦପତ୍ର ହିସାବରେ ‘ଆଶା’ ଏହିଠାରେ ଚାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନ କରିଛି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଏହି ‘ଆଶା’କୁ ପଠିକ ସଂବାଦ ଯୋଗାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, ସଂବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ବାହାରିଲି । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ କଣ ଘଟିଛି ଏବଂ ଘଟୁଅଛି ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଓ ଜାଣିବାକୁ ମୋ ମନ ମଧ୍ୟ ନ୍ୟଗ୍ର ଥାଏ ।

କଟକରୁ ବାହାରି ହଠାତ୍ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମତେ ନିରାପଦ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ ଶଶ୍ୱପଡ଼ା ରାଜି । ସେଠାରେ ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲି ବିଷୟରେ ଲେଖକବର୍ଗଙ୍କାଙ୍କ ବହୁତ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି । ଶଶ୍ୱପଡ଼ାରୁ ନୟାଗଡ଼ ଆସିଲି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲିରେ ମୁଁ ଜଡ଼ିତ ଥିବାର ସନ୍ଦେହ କର, ମତେ ତହିଁରେ ପକାଇବାକୁ କେତେ ପ୍ରକାର ଲାଲି

ବିସ୍ତାର କର ହେଲଣି ସେ ସବୁ ମତେ ଜଣା ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଗୁଡ଼ିକ ନୟାଗଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ସେହି ଜାଲରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲି । ବାବୁ ଅନୁରୁଦ୍ଧ ପଟେଲ ସେତେବେଳେ ନୟାଗଡ଼ର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି ବହୁଦିନରୁ ନୟାଗଡ଼ରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଅଛନ୍ତି । ଦଶପଲ୍ଲୀ କନ୍ଧମେଲର ପୋଲିସ ଡାକ୍ତରପାଇଁ ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥ ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶହ ଶହ କନ୍ଧ ମେଲରେ ଧରା ହେଲେଣି । ଦଶପଲ୍ଲୀର ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟ ଧରା ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ମତେ ଧରା ସେଥିରେ ଜଡ଼ିତ କରିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି । ମତେ ଧରାବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥ, ନୟାଗଡ଼ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବାବୁ ଅନୁରୁଦ୍ଧ ପଟେଲଙ୍କ ସହଯୋଗ ପ୍ରାପ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଉଭୟଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ପଟେଲ ଗୋଟିଏ ନୋଟିସ ଜାରି କରାଇ ଅଛନ୍ତି । ନୋଟିସରେ ଲେଖାଅଛି, ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ୍‌ରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମ, ତା' ୨୪-୧୨-୧୯ରେ ନୟାଗଡ଼ ମୁକାମରେ ଆସି ହାଜର ହେବେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଜନା କରାଯିବ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ନୋଟିସ ହଠାତ୍ ଜାରି କରିବାର କିଛିମାତ୍ର କାରଣ ନାହିଁ । ଏପରି ନୋଟିସ ଜାରି ହେବାର ଏହାହିଁ ହେଉଛି ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷ । ଏଥିରୁ ମୁଁ ଅନୁମାନ କଲି ଯେ ମତେ ଧରାବାକୁ କେବଳ ଏହି ଫଳ ବରା ହୋଇଛି । ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ଜନୈକ ପିଅନ ଏହି ନୋଟିସ ଜାରି କରିବାପାଇଁ କଟକ ଯାଇ ମତେ ସେଠାରେ ନ ପାଇ ଫେରି ଆସିଛି । ମତେ ନ ପାଇ ଫେରି ଆସିବାରୁ, ନାନା ସନ୍ଦେହ କରି ନିଜେ ଦାମବାବୁ କଟକ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ମତେ ଖୋଜି ପାଇଲେ ସାଥରେ ନେଇ ଆସିବେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ ଗଡ଼ରେ ହାଜର । କଡ଼ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲି ବେଳକୁ ବାଟରେ ହଠାତ୍ ନୋଟିସ ଜାରି କରୁଥିବା ପିଅନଟି ସହଯୋଗ ମୋର ଦେଖା ହେଲା । ପିଅନଟି ଭିତର ରହସ୍ୟ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ତାହାର ନାମ ଦୁଃଖିଣ୍ୟାମ । ନୟାଗଡ଼ରେ ମୁଁ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲା । ସେ ହଠାତ୍ ମତେ ଦେଖି ନୋଟିସ କଥା କହି ମତେ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ନାଜରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଡାକିନେଲା । ନାଜରବାବୁ ମତେ ପାଇ

ହଠାତ୍ ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟକୁ ବାହାରିଲେ । ମତେ ସଙ୍ଗରେ ନେଲେ ଏହା କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଉଭୟେ ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲୁ । ପଟେଲ ମତେ ଦେଖି ନାଜରବାବୁଙ୍କୁ ଆଉ କେହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅସିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ବୋଲି ପଚାରି, ତହିଁଆର ଦିନ କଟେରୀରେ ହାଜର ହେବାକୁ ମତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରି ଗଡ଼ରେ ମୁଁ ମୋର ଜନୈକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ନୋଟିସରେ ମୋର ଦସ୍ତଖତ କରାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ । ତାହା ନ କରି ନାଜର ବାବୁ ମତେ ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେବାର କାରଣ କଣ ? ଏହା ଭିତରେ କିଛି ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ ନାହିଁ ତ ? ଏହିପରି ନୋଟିସ ସନ୍ଦେହ ମୋ ମନକୁ ଛୁଇଁଲା । ନୟାଗଡ଼ରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଉଥିବା ଆଉ କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହି ନୋଟିସ ପାଇ ଆସିଥିବାର ଦେଖିଲି । ସମସ୍ତେ ହଠାତ୍ ଏପରି ନୋଟିସ ପାଇ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । କେହି କିଛି ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି । ମୋ ମନରେ ଟିକିଏ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କିଛି ଭୁଲି ପାରୁ ନ ଥାଏ । “ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ନିର୍ବାସିତ ମୋର ଫୁଟ” ପରିଚିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହେଲା । ସେ ମତେ ତାହାଙ୍କ ଘରକୁ ଡାକି କହିଲେ ଯେ, ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲି ସଂସ୍କୃତିରେ ତତେ ଧରିବାକୁ ବୋଧହୁଏ ଉତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ହୋଇଛି । ତୁ ସାବଧାନରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର । ଭିତର କଥା ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋର ମନରେ ଯାହା ସନ୍ଦେହ ହୋଇଛି, ତାହା ତତେ କହିଲି ।” ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କୁ ମୁଁ ମାମୁ ବୋଲି ଡାକେ । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ନିତ ମୋର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଅଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି, ତାହାଙ୍କ ସନ୍ଦେହଜାତ କଥାକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କିଛି ମାତ୍ର କାରଣ ନାହିଁ । ମୋ ମନକୁ ତ ସନ୍ଦେହ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ ଫୁଟି କରୁଥାଏ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦାସଙ୍କ କଥା ମୋର ସେହି ସନ୍ଦେହକୁ ଦୃଢ଼ କରି ଦେଲା । ଭିତର ରହସ୍ୟ ଭଲ କରି ନ ଜାଣିଲେ, କେବଳ ସନ୍ଦେହରେ କିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରି ହେଉ ନାହିଁ । ଏହିପରି ମନର ଭାବ ନେଇ ତହିଁଆରଦିନ କଟେରୀରେ ପଟେଲଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରି । ମୋ ସହିତ ଆଉ କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ

ପଟେଲି ସାହେବ ସେଦିନ କିଛି ନ କହି ପୁଣି ତହିଁ ଆରଦିନକୁ ହାଜର ହେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଏଥରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ କଲି । ମୋର ସନ୍ଦେହରେ ସନ୍ଦେହ ପୁଣି ଜାତ ହେଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି ବୋଧହୁଏ, ମେଲି ସପକର୍ତ୍ତରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କାରଣ ମତେ ଧରବାର ହୋଇଥିଲେ, ଏପରି ଭାବରେ ଦିନ କାହିଁକି ଗଢ଼ାଉଥାନ୍ତେ । ମତେ ଧରବାର ହୋଇଥିଲେ ଧର ସାରାନ୍ତେଣି । ସୁତରାଂ ଦଶପକ୍ଷା ମେଲି ସହିତ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଉକରାର କୌଣସି ସ୍ୱବସ୍ତ ନାହିଁ । ମୋ ମନରେ ଏପରି ଭାବ ଜାତ ହେଲା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ବଳ ପାଇଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ନିକଟରୁ ଯାଏ, ସମସ୍ତେ ମୋ ସହିତ କଥା ହେବାରେ ଟିକିଏ ଜଗି ରଖି କଥା କହିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉଥାଏ । ନୟାଗଡ଼ରେ ସତେ ଯେପରି ମୁଁ ଜଣେ ନିହାତି ଅପରିଚିତ ବିଦେଶୀ । ଏସବୁ ଦେଖି ମତେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ, ମନରେ ମଧ୍ୟ ଭୟ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ଭୟ ଜାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପଲାଇ ଆସିବାକୁ ମନ ଡାକେ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଭାବୁଥାଏ, ସୁପରଂଷ୍ଟେଶ୍ନ କଣ ପରୀକ୍ଷା କରବେ । ତାହା ସେ ସାରିଦେଲେ, ମୁଁ ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ଦଶପକ୍ଷା ଚାଲିଯିବି ।

ଏସବୁ ବ୍ୟାପାରରେ ରହୁଥିବା ବାବୁ ଦାମୋଦର ଚେଙ୍କ ନିକଟରେ । ସେ କଟକରୁ ଫେରିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମତେ କୌଣସି କଥା କିଛି ନ କହି ଅଟକାଇ ରଖିବା ପଟେଲଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ମର୍ମରେ ଦାମୋଦର ବୋଧହୁଏ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଯାଇଥିବେ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରିଲା ଦିନ ରାତିରେ ଦାମ ବାବୁ କଟକରୁ ଫେରିଲେ । ତହିଁ ଆରଦିନ ମୁଁ ଓ ଆଉ କେତେକ ଗ୍ରହ ପଟେଲଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ପଟେଲ ବାହାନା କରି ନୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ଏହାପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଗ୍ରହଙ୍କ ବିଦାୟ ଦେଇ ମତେ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ । ମତେ କହିଲେ, ମୋର ବୃତ୍ତି ବିଷୟ ବିଚାର କରିବାର ଅଛି । ମୋର ଫାକ୍ତ କ୍ଲାସକୁ ବୃତ୍ତି ନ ଥାଏ । ଆଉ ବର୍ତ୍ତକ ସକାଶେ, ଷ୍ଟେଟ୍ ବୃତ୍ତି ମଞ୍ଜୁର କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଥାଏ । ମୋର ଏହି ଦରଖାସ୍ତ ବିଚାର କରାଯିବ କହି ମତେ

ଅଟକାଇ ରଖି, ଏକଦୃଶ ପରେ ପୁଣି କାଲି ଆସି କଟେରୀରେ ହାଜର ହେବାକୁ ପଡ଼େଇ ସାହେବ ଯୁକ୍ତମ ଦେଲେ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥଙ୍କ ବିଦାୟ ଦେଇ ମତେ ଯେତେବେଳେ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ, ସେତେବେଳେ ମେଲିରେ ଧରା ହେଲି ବୋଲି ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଗଲା । କିନ୍ତୁ ମୋର ବୃତ୍ତି ବିଷୟ ବିଚାର ପାଇଁ କଟେରୀରେ ପୁଣି ତହିଁ ଆରଦ୍ଦନ ହାଜର ହେବାକୁ ଆଦେଶ ପାଇ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଗୁଡ଼ ପାଏ, ସେତେବେଳେ ମୋର ଅନନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ସୀମା ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ପଟେଲଙ୍କ କଟେରୀରୁ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଫେରିଲି । ଦଶପକ୍ଷା ଯାଇଁ ମେଲି ଦମନ କରିବାପାଇଁ ଗୁଲିଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ଦଟଣାମାନ କିପରି ସଂଗ୍ରହ କରିବ, ଏହା ଚିନ୍ତା ମୋ ମନରେ ଖେଳିଲା । ମୋ ମନରୁ ଧରା ହେବାର ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଏହିପରି ଭାବନାରେ ମୁଁ ଗଡ଼ ଭିତରକୁ ଆସୁଛି, ଏପରି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ପଛରୁ ଜଣେ କିଏ ମତେ ଡାକ ପକାଇଲା । ମୁଁ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖେ ତ ଗୋଟିଏ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ । “ପୋଲିସ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥ ମତେ ଡକାଇ ଅଛନ୍ତି ।” କହି ସେ ମତେ ସେଠାରୁ ଫେରାଇ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଦେଲା । ତାହାର ସେହି ଡାକ, ସେହି ଇଚ୍ଛାତ ବଜ୍ରପାତ ପରି ମତେ ବୋଧ ହେଲା । ମୋର ବଳ ବୁଦ୍ଧି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ହଜିଗଲା । ମୁଁ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲି । କୁଆଡ଼କୁ ଯିବ କିଛି ଭାବ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହିପରି ମୁକପରି ଠିଆହୋଇ ରହିବାର ମତେ ଦେଖି କନେଷ୍ଟବଲଟି କହିଲା, “ଆପଣ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ଯେ, ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ବାବୁ ଡକାଇଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଏକ୍ସଣି ମୋ ସହିତ ଯିବାକୁ ହେବ ।” ମୋର ଆଉ ଉପାୟ କଣ ଅଛି । “ନିରାଶ୍ରମମାନ ଜଗଦାଣ ରକ୍ଷା” ଏହି ବାକ୍ୟଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି କରି ଅତି ଭୟରେ କନେଷ୍ଟବଲ ସଙ୍ଗେ ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥଙ୍କ ବସକୁ ମୁଁ ଗୁଲିଲି ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ନିୟାଗତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେକ୍ସନ ବଜାଳ'ରେ ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥ ରହିଥାନ୍ତି । କନେଷ୍ଟ୍ରକଲଟି ମତେ ନେଇ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ହାକର କଲ । ଦାମବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଦାମ ରଥେ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଦେଖିବାକୁ ଟିକିଏ ସୁଲକାୟ, ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ, ଅତି ଉଚ୍ଚ ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା ନିହାତି ବାଜର ନୁହନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଚନ୍ଦନଟୋପା । ଶଣ୍ଡିଏ ଧୋତି ପିନ୍ଧି ଖାଲି ଦେହରେ ବଙ୍ଗଳା ପରେ ବସିଛନ୍ତି । ମତେ ଦେଖିଲକ୍ଷଣି ରଥେ ଆପଣେ ଦୌଡ଼ି ଆସି ମତେ କୁଣ୍ଡାଇ ପକେଇଲେ । ତାହାଙ୍କ ଭାବ ଭଙ୍ଗିରୁ ମତେ ବୋଧ ହେଲା ସତେ ଯେପରି ମତେ ଦେଖିବାକୁ ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଦେଖି ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଗଲି । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଭକ୍ତି ଭାବ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ଜାଗିଉଠିଲା । ସେ ମୋ କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ମତେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଚୌକି ଉପରେ ବସାଇ ମୋ ସହିତ କଥୋପ-କଥନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାହାଙ୍କର ସ୍ନେହବୋଲା କଥା ଓ ବ୍ୟବହାର ମତେ ଚରଳାଇ ଦେଲା । ସେ ମୋ ନାମ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ମୁଁ କିପରି ପଢ଼ୁଛି ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ମତେ ଦେଖିବାକୁ ବହୁଦୂର ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ମତେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ସେ ଭାଷା ଖୁସି ହୋଇଛନ୍ତି । ଇତ୍ୟାଦି କଥା ରଥେ ଆପଣେ ମତେ କହିବ କୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କିପରି ଚଳୁଛି ? ମୋର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଣ ? ଏବର୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷ ଜଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ କି ନାହିଁ ? ଯଦି ଜଣିବାକୁ ହୁଏ ତେବେ କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ? ଇତ୍ୟାଦି, ପ୍ରଶ୍ନ ମତେ ପଚାରିଲେ । ତାହାଙ୍କ ରୂପ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଁ ଯେପରି ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି, ତାହାଙ୍କର ଏହିଭଳି ପ୍ରଶ୍ନରେ ମୋ ଶ୍ରେୟସୀ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୁଁ ମନେ ମନେ ଭାବିଲି, ଏହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଏତେ କଥା ମତେ ପଚାରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ । ଏ ସବୁ ଭିତରେ କିଛି ନା କିଛି ରହସ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ଏପରି ସନ୍ଦେହ ମୋ ମନକୁ ଛୁଇଁଲା । ମୁଁ ଟିକିଏ କଥାକୁ ଜଗି ଉଠିବି ଦେଲି । ଏହାପର

ମୋର ଦଶପଇଁ ଯିବାର ଇଚ୍ଛା ଅଛି କି ନାହିଁ ବୋଲି ପଚାରିବାରେ ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “ମୁଁ ଛୁଟିରେ ଦଶପଇଁ ଯାଉଛି । ଦଶପଇଁ ନ ଯାଇ ଆଉ ଯିବି କୁଆଡ଼େ ?” ରଥେ ଆପଣେ କହିଲେ ଯେ, କାଲି ସକାଳୁ ସେ ଦଶପଇଁ ଯିବେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଲେ ସେ ମତେ ହାତୀଗରେ ବସାଇ ନେଇ ଯିବେ । କାଲି ସକାଳୁ ସେ କେତେବେଳେ ଯିବେ ମତେ କହିଲେ ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ଆସି ହାଜର ହେବି, ଏହା କହି ମୁଁ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲି । ଏହା ଶୁଣି ଏବେ ମତେ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାର ଦେଖି ରଥେ ଆପଣେ କହିଲେ, “ଗୋଦିନ ତାହା ହେବ ନାହିଁ । ତୁ ରାତିରେ କାହିଁକି କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ? ବହୁଦିନୁ ତତେ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ ଆଜି ପାଇଛି । ତତେ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ ଦେବି ନାହିଁ । ତୁ ଆଜି ମୋ ପାଖରେ ରହ । କାଲି ଅନ୍ଧାରୁ ଉଠି ହାତୀଗରେ ଚାଲିଯିବା ।” ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ କହିଲି, “ତାହା ହେଲେ ଭଲ କଥା । ମୁଁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ନାହିଁ, ତେବେ ମୋର ଲୁଗାପଟା ଦିଅନ୍ତୁ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଯାଇ ମୁଁ ନେଇ ଆସେ ।” ଏହା ଶୁଣି ସେ କହିଲେ, “ଲୁଗାପାଉଁ ତୋର ଯିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ତୋର ଲୁଗା କେଉଁଠାରେ ଅଛି ମତେ କହ, ମୁଁ ମଗାଇ ଦେବି ।”

ଏଥିରେ ମୋର ଆଉ କିଛି ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ମୁଁ ଧରା ହେଲି ବୋଲି ଚାହିଁବାରେ ଆଉ କିଛି ସନ୍ଦେହ ରହୁନା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବାବୁ ଦାମୋଦର ରଥ ମତେ ଏତକ ଜଣାଇ ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ସେପରି ଧରା ହେଲି ବୋଲି ଚାହିଁ ପାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ମନକଥା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇ ଦେବାର ଅବସର ଦିଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନ ଜାଣିଲୁ ପର ମୁଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଏ । ସେ ଯାହା କହିଥାନ୍ତି, ତହିଁରେ ମୁଁ ରାଜି ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । କାରଣ, ମୁଁ ଚାହୁଁଥାଏ, ତାଙ୍କ କବଳରୁ ଖସିବାର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ କଥାର ବିରୋଧ କଲେ, ହାତକଡ଼ି ପଡ଼ି ଦୌଡ଼ିରେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ଦଶପଇଁ ଓଟର ହେବା ଛଡ଼ା ମୋ ଶରୀରରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ମନକଥା ମନରେ ରଖି କିନ୍ତୁ ନ ଜାଣିଲୁ ପର ତାଙ୍କ କଥାରେ ହିଁ ମାରୁଥାଏ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ରଥେ ଆପଣେ ଲୋକ ପଠାଇ ଜିନିଷ ପତ୍ର ମଗାଇ ଦେଲେ । ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ମୋ ପ୍ରତି ଅଶେଷ ଦୟା ଏହା ଅସ୍ପୀକାର

କରି ନ ପାରେ । ସେ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ, ମତେ ଧରି ଯୋଲିଥିବା ହୃଦରେ ଦେଇ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତେ । ତାହା ନ କରି ଅତି ମୈତ୍ରତା ମୋ ସହିତ ବ୍ୟବହାର କରି ମତେ ବସାରେ ରଖି, ତହିଁ ଆରତନ ହାତୀରେ ବସାଇ ନେବା, ଦାମବାବୁଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ନିଶ୍ଚୟ ଦୟା । ସେ ଯାହାହେଉ ତହିଁ ଆରତନ ସକାଳ *ଟାରେ ମୁଁ ଓ ଦାମବାବୁ ଦୁହେଁ ହାତୀ ଚଢ଼ି ଦଶପଇ ବାହାରଲୁ । ବାଟରେ କେବଳ କଟକ ଗଲେ ବ୍ୟତୀତ ଦଶପଇ କଥା କିଛି କଥା ହୋଇ ନାହିଁ । ନୟାଗଡ଼ ଦଶପଇ ରାସ୍ତାରେ ନୂଆଗାଁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଭାକବଙ୍ଗଲା ଅଛି । ଗୁରୁଗୁର ବାଟରୁ ତିନିଗୁର ଗଲ ପରେ ଏହି ନୂଆଗାଁ ପଡ଼େ । ଏହିଠାରେ ରହି ଆମ୍ଭେମାନେ ଜଳଖିଆ କଲୁ । ଜଳଖିଆ ପାଇଁ ହାତୀକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛୁ, ଏହି ସମୟରେ ଦାମବାବୁ ଦୁଇଟି କନ୍ଦର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଣେ କି ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଣେ ନାହିଁ ବୋଲି ଉତ୍ତର ଦେବାରୁ ରଥେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ବଦଳିଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ ସ୍ବର ବଦଳାଇ କହିଲେ, “ତୁ ଜାଣି ନାହିଁ, ଦଶପଇ ଗୁଲି ସେଠାରେ ଜାଣିବୁ ଯେ । ସେମାନେ କଟକ ଆସିଥିଲେ । ତୁ ଆଉ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ଦୁହେଁ ମିଶି ମେଲି କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛ । ସେମାନେ ତତେ ଜାଣନ୍ତି । ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମେଲି କରିବାକୁ ଶିଖାଇଅଛୁ ବୋଲି ସେମାନେ କହୁଅଛନ୍ତି, ତୁ କହୁଛୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଣି ନାହିଁ ?”

ଦାମ ରଥଙ୍କ ହଠାତ୍ ଏପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି ମୁଁ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିତ ଗଲି । ମୁଁ କହିଲି, “ଗୁଲନ୍ତୁ । ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯାଉଛି, କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ନାହିଁ । ଆପଣ ଏତେ ଧମକ ଦେଖାଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ?” । ଏତକ କହି ମୁଁ ମାରବ ରହିଲି । ମୁଁ ମେଲିରେ ଧସି ହୋଇଛୁ ବୋଲି କାଲିଠାରୁ ବୁଝି ଥାଏ । ଯାହା ଟିକିଏ ଅବା ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ମୋଠାରୁ ଏପରି ଉତ୍ତର ପାଇ ରଥେ ଆପଣେ ମତେ ଆଉ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି । ମେଲି କଥା ଏଠାରେ ଏତକରେ ରହିଲା । ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ପୁଣି ହାତୀରେ ଚଢ଼ି ଦଶପଇ ବାହାରଲୁ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଦଶପଇ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁ ।

ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ସଫଳ । ସଫଳ ଦୁଇପାଶୁରେ ଆମ୍ଭ ପଶ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ସବୁ ଲାଗିଛି । ଏହା ହେଉଛି ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଜାତି । ଏହାକୁ ଦେଖିଲୁ ମା'ମକେ ଯେ କେହି ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ନ କର ରହି ପାରବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସଫଳ ପକାଇବା ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ରୋପଣ କର ତାହାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ପଛରେ କି ମର୍ମାନ୍ତକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରହିଅଛି, ତାହା କେବଳ ଦଶ-ପଲ୍ଲୀର ନିର୍ଦ୍ଦୟ ପ୍ରଜା ଜାଣନ୍ତି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ପ୍ରଜା ଏଥିପାଇଁ ଲୁହ ନ କାନ୍ଦି ରକ୍ତ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଏହିସବୁ କାମ ବେଠିରେ କର ହୋଇଛି । ଏହି କାମ କରାଇ ବିଶ୍ୱାଳ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ଆୟର ବାଟ ଖୋଲି ଅଛନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ଦଶପଲ୍ଲୀ ପରି ଅନ୍ଧାରରେ ରାଜ୍ୟରେ ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ସଫଳ ପକାଇବା କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ ନ ଥିଲା । ସଫଳଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଲଘବ ନ ହୋଇ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ବଢ଼ିଛି । ଏହି ସଫଳ ରସ୍ତା କରବା, ପୋଲ ନିର୍ମାଣ କରବାପାଇଁ ଯେ ଦୁଃଖ ତାହା ପାମୟିକ ଅବଶ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅସ୍ତବ ଅସୁବିଧା କଣ ଏବଂ ତାହା କେଉଁଠାରେ ଚହଁର କାରଣର ଅନୁସନ୍ଧାନ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା କପର ସୁଧୁରବ, ପ୍ରଜାକୁଳ କପର ଶିକ୍ଷିତ ହେବେ, ସେଥି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେ ସବୁର ପ୍ରତିକାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ଅନ୍ଧାରରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଗମ୍ଭୀରତ କରାଇ, ପଶୁ ପରି ସବୁବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଟାଇ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବାରେ ମହତ୍ତ୍ୱ କେଉଁଠାରେ ତାହା ମୁଁ ବୁଝିପାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁ ମା'ମକେ, ଏହି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖାଇ ଦାମ ବାବୁ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କଲେ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଜୀବନ ଥିଲି । କାଳିଠାରୁ ଆଜି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଦାମ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ବସନ୍ତ ନେଇ କଦାପି ଯୁକ୍ତି କରି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ସାହସ ମଧ୍ୟ କର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ମୁଁ ଅତି ଜୀବନ ରହି ପାରୁ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ସଫଳ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ଦଶପଲ୍ଲୀର ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଜା ଯେପରି ନିଷ୍ପେଷିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ସେସବୁ ମତେ ନିହତ ଅଜଣା ନୁହେଁ । ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଖାମଖିଆଲି, ଜଲୁମର ଜାଣିପ୍ରମୁ ସ୍ୱରୂପ ଚହଁର

ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଜୀବନ ରହିବା ନିଜର ମନୁଷ୍ୟତାକୁ ଓ ବିବେକକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଦାମବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ନ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେ ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ସେହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିହାତ ଅତ୍ୟାଚାର ଜଲୁମର କାହାଣୀ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରୁ କରୁ ହାତ ଯାଇ ଦଶପଇା ଗଡ଼ରେ ହଜର ହେଲା । ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବା କଥା କହିବାରୁ ରଥେ ଆସଣେ ଘରକୁ ଗୁଡ଼ି ନ ଦେଇ ମତେ ତାଙ୍କ ବନ୍ଦୀକୁ ନେଇ ଚାଲିଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମୁଁ ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଦାମବାବୁ ଜେଲଖାନା ନିକଟ ଗୋଟିଏ ଘରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ମେଲିସରେ କେତେ ନୂଆଲେକ ଦଶପଇାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ମେଲି ଦମନ ଓ ମେଲିର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଯାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲି ପରେ ଉଭୟେ ଏକାଠି ବସି କିଛି ଜଳପାନ କଲୁ । ତାହାପରେ ଦାମବାବୁ ଚାଲିଯିବା ବାହାନାରେ ବାହାରିଲେ । ମତେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଡାକି ନେଲେ । ଚାଲିଯିବା ବେଳେ ଦାମବାବୁ ମତେ ପାଖକୁ ଟାଣିନେଇ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ମୁଁ ଯାହା କହିବି, ତୁ ମୋ କଥା ଶୁଣିବୁ ନା ?” ମୁଁ ଜବାବ ଦେଲି, “ହଁ, ଆପଣ କଣ କହିବେ କହୁ ନାହାନ୍ତି; କଥା ମାନିବାର ହେଲେ ମୁଁ ନ ମାନିବି କିଆଁ ?” ଏହା ଶୁଣି ରଥେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ଦେଖ, ତୁ ଗୁମସ୍ତା, ପିଲଲେକ, ତୋର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ମୋର ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ତୁ ଯଦି ସତକଥା କହିବୁ ତେବେ ତୋର କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ବରଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ତୋର ଅଶେଷ କଲାଣ ସାଧୁତ ହେବ ।” ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ ଟିକିଏ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲି ଏବଂ ହଠାତ୍ ଉଠିବାର ଦେଲି, “ଆପଣ କଣ ମୋଠାରୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଏତେ କଥାକୁ ଚାଲିଇ କହୁଛନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକ ? ଯାହା ପଚାରିବାର

ଶୀଘ୍ର ପରୁରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣିଲେ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।”
 ମୋଠାରୁ ଏପରି ଉତ୍ତର ପାଇ ରଥେ ଆପଣେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ,
 ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ କଟକରେ ଥିବାର ରୁ ଜାଣୁ । ତୁ ତା ନିକଟକୁ ଯିବା
 ଆସିବା କରୁ । ସେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ମେଲି କରାବାପାଇଁ ଶିଖାଇଛି ଏହା ମଧ୍ୟ
 ତତେ ଜଣା । ତୁ ମଧ୍ୟ ମେଲି କରାବାପାଇଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେଇଛୁ । କିନ୍ତୁ ତୁ
 କଣ କରୁଛୁ ସେକଥା ମୁଁ ପରୁରୁ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ମେଲି କରାଇଛି
 ଏକଥା ରୁ ଜାଣୁ , ଏତକ ତତେ କହିବାକୁ ହେବ ।” ଦାମବାବୁଙ୍କ ଏହିସବୁ
 କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋ ମନ କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା । କାଲିଠାରୁ
 ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇଥିବା ସ୍ନେହ ଆଦରର ଚତୁର୍ଥ୍ୟ ସବୁ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ
 ନାଚି ଉଠିଲା । ମୁଁ ଅତି ଧୀର ଭାବରେ ଜବାବ ଦେଲି, “ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ
 ନାହିଁ, ଏହା ମୁଁ କିପରି କହିବି ?” ମୋଠାରୁ ଏହି ଉତ୍ତର ପାଇ ଦାମବାବୁ
 ମତେ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ ମୋର କୌଣସି
 ଅନିଷ୍ଟ କରିବା । କାରଣ, ମୋର ଅନିଷ୍ଟରେ କାହାର କିଛି ଲାଭ ସାଧିତ
 ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହେବ ନାହିଁ ।
 ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ପଲଟିକେଲି ଏକେଣ୍ଟଙ୍କ ଅବୁଝାମଣା ହେତୁରୁ
 ଦଶପଇଁ ମେଲି । ମେଲି ସହଜ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ
 ନାହିଁ । ଦଶପଇଁ ରାଜଗାଦି ବିଷୟକ ଘଟଣା ନେଇ ମେଲି ହୋଇ ନାହିଁ ।
 ସେ କୌଣସି କାରଣରୁ ମେଲି ହେଉ, ଏହି ମେଲି କାର୍ଯ୍ୟକି ହେଲା ଏହାର
 ମୂଳ କାରଣ କଣ, ତାହା କାଗଜପତ୍ର ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ଗଭର୍ଣ୍ଣ-
 ମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ମେଲିର ସମସ୍ତ ଚତୁର୍ଥ୍ୟ ଉପୋକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ ।
 ମତେ ଧରି ମେଲିରେ ଜଡ଼ିତ କରାଇ ଶାନ୍ତି ଦେବାରେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ
 ସାଧିତ ହେବ ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ମେଲି କରାଇ ଅଛନ୍ତି, ଦଶପଇଁ
 ରାଜଗାଦି ନ ପାଇବାରୁ ସେ ଏହି ମେଲି କରାଇ ଅଛନ୍ତି, ଏହାହିଁ ପ୍ରମାଣ
 କରାଇବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ଏହି ମେଲି
 କରାଇ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ତହିଁର ସତ୍ୟତା ଅସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରିବା
 ଏଠାରେ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତେବେ ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଦେଓଙ୍କ
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ ମୁଁ ମୋର ମଙ୍ଗଳ କିଛି ସାଧିତ କରାଇ ନେବି,

ଏପରି ଭାବିବା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଏବଂ ଏପରି ଭାବରେ ବୈଷ୍ଟବ ଦେଉଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିବାକୁ ମୁଁ ଏକାବେଳେକେ ଅସ୍ମୀକାର କଲି । ବୈଷ୍ଟବଚରଣ ଦେଉଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିବାକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଅସ୍ମୀକାର କରିବାର ମତେ ଦେଖି, ଦାମବାବୁ ମତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତି କରିବାକୁ ନିବୃତ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହେବାରୁ ରାସ ଆଠଟାରେ ମତେ ପୋଲିସ୍ ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ । ପୋଲିସ୍ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ମତେ ଧରି ଆନାରେ ହାଜର ।

ଆନାରେ ହାଜର ହେଲାପରେ ମତେ ଗୋଟିଏ କୋଠାରେ ନେଇ ଚାଲିଲେ । ସେଠାରେ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ପ୍ରଭୃତି ୩୩ ଜଣ ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀ ମଲି ମୋଠାରୁ ବୈଷ୍ଟବ ଦେଉଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ନେବାପାଇଁ ଯତ୍ନପରା-ନାସ୍ତ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ମତେ ବହୁତ ପ୍ରଲେଭନ ଓ ଲୁହ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ମତେ ଅତିଶୟ ବିରକ୍ତିକର ଜଣାଗଲା । ଶେଷରେ ମୁଁ ନିହାତି ରାଗି ଉଠିବାର ଦେଖି, “ସାବଧାନ, ତୁମ୍ଭେମାନେ କେହି ମତେ ଆଉ କିଛି କଥା କୁହ ନାହିଁ । ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବି ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଯଦି କିଛି କରିବାର ଆଦେଶ ଦେବା ତୁମ୍ଭେ କରି ପାର । କିନ୍ତୁ ମତେ ଭୁଲାଇବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରି ମିଛରେ ମତେ ବିରକ୍ତ କରି ନାହିଁ ।” ମୋଠାରୁ ଏପରି କଡ଼ା ଜବବ ପାଇ ପୋଲିସ୍ ମାରବ ରହିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ରାସ ବାଟଟା । ଏହାପରେ ମତେ ନେଇ ହାଜତ ଘରେ ପୁରୁଷ ଶୁବ ପକାଇ ଦେଲେ ।

ହାଜତ ଘରେ ତାଲା ପଡ଼ି ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଲି । ସେହି ହାଜତ ଘରର ଅବସ୍ଥା କଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମତଃ ପୋଲିସ୍ ଧରି ଯାହାକୁ ହାଜତ ଘରେ ରଖନ୍ତି, ସେପରି ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କେହି ବିଚାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଗୋଟିଏ ଲତର ଜୀବ ମାତ୍ର । ତାହାର ଭଲ ମନ୍ଦ, ବୁଦ୍ଧି ଅଭାବ, ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ବୋଧ କରିବାର ଭାବନା, ଏସବୁ କିଛି ନାହିଁ । ବୋଲି ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀମାନେ ମନେ କରି ନଥାନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ରହୁଥିଲା, ଜନସାଧାରଣ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ସମାଲୋଚନା କରିପାରୁ ଥିଲା, ସେପରି ସ୍ଥାନରେ

ପୋଲିସ୍ ଅଫିସର ହାଜିର କଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବେଳେ ବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗଡ଼ଜାତ ପରି ଅନ୍ଧାର ରାଜ୍ୟରେ ହୁଏନଟ ଘର କଣ ହୋଇଥିବ ତାହା ସମସ୍ତେ କଲ୍ଲିନା କରିନେବା ଉଚିତ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ମୁଁ ଯେଉଁ ହାଜିର ଘରେ ନଦୀ ହୋଇ ରହିଲି ତାହା ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ଧକାର । ଘର ଭିତର ବୋଧହୁଏ କେବେ କିପରି ପରିଷ୍କାର ହୁଏ । ଘର ଭିତର ଯେପରି ଗନ୍ଧ ଫେରିଥିଲା ତହିଁରେ ସେ ଘର ଭଲ କର ପରିଷ୍କାର ହୁଏ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଘର ଭିତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଛୁଣ୍ଟା ଖଜୁରିପଟି ପଡ଼ିଥାଏ । ସେହି ଛୁଣ୍ଟା ପଟି ଖଣ୍ଡିକ ହେଲା ମୋର ଚିରଣ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇବ କଣ, ମୋତେ ନିଦ ହେଲା ନାହିଁ । ଘର ଭିତର ଯେ କେବଳ ମତେ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଗଲା ତାହା ନୁହେଁ, ସମସ୍ତ ଦିଗେଇ ମତେ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଗଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଲୋକ ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ନାହିଁ । ଅଂନା ଭିତରେ ଲୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା ଥାଏ । ସେହି ଘଣ୍ଟା ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଏ ନାହିଁ । ମୋତେ ବୋଧ ହେଲା ଦଶପଞ୍ଚାଙ୍ଗେ କନ୍ଦମେଳି ଦମନ ପାଇଁ ଚାଲୁଥିବା ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଦଶପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଜଳବାୟୁ ଶୁଣି ଓ ଯିବୁ । ସବୁ ନିଶ୍ଚିତ ଓ ନିଶ୍ଚିତ । ଏହିପରି ସବୁ ଭବନା ମୋ ମନରେ ଖେଳିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭୟରେ ଅତି ଉଠିଲି । ଏତେବେଳେ ମୋର ମନର ଯାହା ଅବସ୍ଥା ତାହା କଥାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ମୋର ସେତେବେଳର ମନର ଅବସ୍ଥା ମୋ ବ୍ୟତୀତ ଏ ଦୁନିଆରେ ଅନ୍ୟ କେହି ବୁଝିପାରବ କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ଦେହ ।

ଏହିପରି ମନର ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ହାଜିର ଘରେ ବସିଛି, ଘଣ୍ଟା ଏକ, ଦୁଇ, ହୋଇ ତିନି ବାଜିଲା । ଏପରି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲି ଓ ଗୋଟିଏ ଆଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି । ଦେଖିଲି, ରାହଣୀଟାରେ କିଏ ଆସି ହାଜିର ଘର ତାଲା ଖୋଲୁଛି । ପ୍ରଥମେ ତ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁଲି ନାହିଁ । ଏ କଣ ହେଲା ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତୀ ହୋଇଗଲି । କିନ୍ତୁ ତାଲା ଖୋଲି ମୋ ନିକଟରେ ଦୁଇ ଜଣ କିଏ ଆସି ହାଜିର ହେଲେ । ମତେ କହିଲେ, “ଆପଣ ଚାଲନ୍ତୁ, ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ବାବୁ ଆପଣଙ୍କ ଇଲେ ଡାକୁ ଅଛନ୍ତି ।”

ଏ ରାତିରେ ଇନ୍ଦ୍ରପେକଟର ବାବୁଙ୍କର ପୁଣି ଡାକରା କାହିଁକି, ଏହା ଭବିଷ୍ୟ ମୁଁ ଟିକିଏ ଶଂକିତଲି । କିନ୍ତୁ ନ କହୁ ସେହୁ ଲୋକ ଦୁଇଟି ସଙ୍ଗରେ ଆସି, ଇନ୍ଦ୍ରପେକଟର ବାବୁ ଦାମୋଦର ଚେଙ୍କ ବସାରେ ହାଜର ହେଲି ।

ଦାମ ଚେଙ୍କ କଥାରେ ହାଜର ହୋଇ ଦେଖେ ଯେ ଏ ବଛଣାରେ ଉଠି ବସିଛନ୍ତି । ମତେ ଦେଖି ହଠାତ୍ ବଛଣାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ମତେ ନେଇ ପାଖରେ ବସାଇ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁ ନିହାତ ଅବୁଝା ହେବାରୁ ମତେ ଭାରି ଚିଡ଼ି ମାଡ଼ିଲୁ । ମୁଁ ବିରକ୍ତିରେ ସେତେବେଳେ ତତେ ଅନ୍ଧା କୁ ପଠାଇ ଦେଇ ଶୋଇପଡ଼ିଲି । ମୋର ନିଦ ହୋଇଗଲା । ଏକ୍ଷଣି ନିଦ ଭାଙ୍ଗିବାରୁ ପଛର ଗୁଲିଲି ଯେ ତୁ ସେତେବେଳେ ଆନାରେ ଅଛୁ । ସେଥିପାଇଁ ଇଲେ ଡକାଇ ପଠାଇଲି । ତୁ ଏହଠାରେ ଶୋଇପଡ଼ ।” ଏହା କହି ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅଲଗା ବଛଣା କରାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ସେ ଶୋଇଗଲେ । ମୁଁ ଆନା ହାଜତରୁ ଏପରି ଭାବରେ ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସାକୁ ଆସିଲି । ମାଧ୍ୟ ଆନା ହାଜତ ଓ ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସା ଉଭୟ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମାନ । ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ବେଳକୁ ଘଣ୍ଟା ୪ ବାଜିଲା । ଗୁରୁତା ପରେ ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇବି କଣ । ସକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ରହିଲି । ସକାଳୁ ଉଠି ନିତ୍ୟକର୍ମ ପାଇଁ, ଜଳଖିଆ କରି ମୁଁ ବସିଛି, ରଥେ ଆପଣେ ମତେ ଗୁଲିଯିବାକୁ ଡାକିଲେ । ସକାଳ ସାତଟା ସମୟ ହେବ, ଉଭୟେ ଗୁଲିବାକୁ ବାହାରିଲୁ ।

ଦଶପକ୍ଷରେ ଦୋଳମୁଣ୍ଡେଇ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଆମ୍ବତୋଟା ଅଛି । ଏହି ତୋଟାରେ ଦୋଳସାଜା ହୁଏ । ଏହି ତୋଟା ମେଲିଆ କନ୍ଦିଙ୍କର ଏକାଠି ହେବାର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ରଥେ ଆପଣଙ୍କ ବସାଠାରୁ ତୋଟା ଏକ ମାଇଲ ବାଟ ହେବ । ରଥେ ଆପଣଙ୍କ ସହୃଦ ମୁଁ ଏହି ତୋଟା ଆଡ଼କୁ ଗୁଲିବାକୁ ବାହାରିଲି । ବାଟରେ ଗଲା ବେଳକୁ ଦେଖିଲି, ସଡ଼ିକ ଦୁଇ ପାଖରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ କୁଡ଼ିଆଘର ତିଆରି ହୋଇଛି । ଏହି ଘର ଆଗ ପଛ ଦୁଇ ଆଡ଼େ ପୋଲିସ୍ ପହରା ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । କୁଡ଼ିଆଘର ସବୁ ଲୋକାବଶ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରାୟ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ କୁଡ଼ିଆଘରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଲୋକ ବାସ କରୁଥିଲା ଭଲ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଯାତି ଗୁଣ କିଛି ଶୁଣାଯାଉ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଘରକୁ ଦେଖାଇ ରଥେ ଆପଣେ ମତେ

କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ଏ ଘର ଥରୁ କଣ ଚାହିଁ ପାରୁଛୁ । ଏହି ଘର ଭିତରେ ମେଲିଆ କଢ଼ ଧରୁ ହୋଇ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଜେଲଖାନାରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ରହିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ମେଲିଆ ସର୍ଦ୍ଦାର, ସେମାନେ ଜେଲ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଶେଷ କିଛି ପ୍ରମାଣ-ଯୋଗ୍ୟ ଅଛି ସେମାନେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଏହିପରି ରଖା ଯାଇଛି । ଏମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର ତଦନ୍ତ କରି, ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନେକ କଠକ ଗୁଡ଼ି ଦେଉଛି ।”

ଏହିପରି ମର୍ମରେ ଦାମ ବାବୁ ମତେ କେତେକ କଥା କହି, ତାରପରି ମତେ ବୈଦିକ ଦେଓଙ୍କ ବିଷୟ ପଚାରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହୁ କହୁ ମୁଁ କହି ପକାଇଲି, “ହଁ, ମୁଁ କେବେ କିପରି ଦେଓଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଏ । ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ କଢ଼ ପ୍ରଜା ଦେଓଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବା ଆସିବା କରିବାର ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିଛି । ମାତ୍ର ସେ କେତେବେଳେ କାହାକୁ କଣ କହନ୍ତି, ଅବା କହିଥିବେ, ସେକଥା ମୋର କିଛି ମନେ ନାହିଁ । ମୁଁ କଣ କହିବି ?” ଏତିକି ମୋ ମୁହଁରୁ ଯେପରି ବାହାର ପଡ଼ିଛି, ଦାମ ବାବୁ ସେପରି ଠିଆ ହୋଇ ହଠାତ୍ ମତେ ଧରି ପକାଇ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ବାହୁବଳି କଥା । ତୁ କେତେବେଳେ କଣ ଶୁଣିଥିବୁ, ତାହା ମନେ ରହିବା ସହଜ ନୁହେଁ । କିଛି ଅବା ମନେ ପଡ଼ନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ତୁ କାଲିଠାରୁ ଘରକୁ ନ ଯାଇ ଥିବାରୁ ତୋର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ମନେ କରି କହିବା ବଡ଼ କଠିନ । ତୁ ଭଲ କରି ମନେ ପକାଇଲେ, ତୋର ନିଶ୍ଚୟ ମନେ ପଡ଼ିବ । ତୁ ଟିକିଏ ଘର ଆଡ଼େ ଯାଇ ବୁଲି ଆ । ଘର ଆଡ଼େ ବୁଲି ଆସିଲେ ତୋର ମନ ଶୁଭିତ ହୋଇଯିବ । ତୁ ଯାହା ମନେ କରିବୁ ତାହା ମନେପଡ଼ିବ । ସୁତରାଂ ତୁ ଇଲେ ଘରକୁ ଯା, ମାତ୍ର ୧୧ଟା ଭିତରେ ଫେରି ଆସିବୁ । ମୋ ବସାରେ ଆସି ଖାଇବୁ । ମୁଁ ତତେ ଗୁଡ଼ି ବସିଛି, ଆସିଲେ ଦୁହେଁ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଭୋଜନ କରିବା ।”

ଏହିପରି କେତେକ କଥା କହି ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମତେ ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ । ଦୋଳମୁଣ୍ଡର ଗୋଟାଆଡ଼େ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ ବାଟରେ ମୁଁ ଯାହା ଦେଖିଲି, ତହିଁରେ ମୋର ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଲା । ଜେଲଖାନାର ଭୟ ପୂର୍ବ ମାନ୍ଦାରେ ରହିଛି । ଦେଶପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଜେଲ ଯିବା ଜୀବନରେ ଗୋଟାଏ

ନୌରବ, ଏ ଭବ ମୋର ନାହିଁ । ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଭାବ ଫୁଟି ଉଠି ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ କେହି ଜେଲ ଖଟିବା କଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ କେବେ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଦେଖିବା ତ ଦୂରର କଥା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଧରା ହୋଇ ଏପରି ଭାବରେ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖିଲେ କାହାର ହୃଦୟ ଥରି ନ ଉଠେ ! ଆଜି ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି, ମୋତେ ଉତ୍ସାହୀତ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଧହୁଏ, ଏ ଦୃଶ୍ୟ ମତେ ଦେଖାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ି ପାଇ ଦାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ମତ ଅଭିମୁଖେ ମୁଁ ଯାହା କଲି ।

ପୂର୍ବରୁ ଭୟ ମୋର ହୃଦୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନ୍ଦାରେ ଅଧିକାର କରିଥାଏ । ମନେ କଲି ଗଡ଼ ଭିତରକୁ ଗଲେ, ବହୁତ କଥା ଜାଣି ପାରିବି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର କଣ କରିବା ଉଚିତ, ଏ ବିଷୟରେ କାହାର ଠାରୁ କିଛି ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିବି । ଏହି ଭାବନା ଧରି ଗଡ଼କୁ ନଲି । ମାତ୍ର ଦେଖିଲି । ଗଡ଼ ଦାଣ୍ଡ ଗୋଟାଏ ଶୁଶାନ ପରି ନିର୍ଜନ ଦିଶୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ଚାଟି କବାଟ ପଡ଼ିଛି । ଗଡ଼ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ଦୁଇ ସାମ୍ରାଜ୍ଞ ଗୁଡ଼ି ଦେଲି ବେଳକୁ ମନେ ହେଉଛି ସତେ ଯେପରି ଏହି ଘର ସବୁ ଜନନୀୟ । କେହି କୁଆଡ଼େ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ଏକାକୀ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଗଲେ ଯେପରି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲୁ ପରି ଲାଗେ, ମତେ ଭିତରଟା ମନେ ଅବକଳ ସେହିପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇଛି, ସ୍ଵରଥାଡ଼ ନିଗୁଟିଆ ।

ସତେ କଣ ଗଡ଼ରେ କେହି ଲୋକ ନାହାନ୍ତି ! ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ମତେ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଲୁଚି ଯାଇଛନ୍ତି । ମତେ ଦେଖା ଦେବାକୁ ଏବଂ ମୋ ସହିତ କଥା ହେବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରାଣରେ ଭୟ । ମୋ ସହିତ କଥା ହେଉଥିବାର ଜଣା ପଡ଼ିଲେ, ଧରିନେଇ ଜେଲରେ ପ୍ରବୁଦ ମାଡ଼ ଦେବେ, ଏହି ଭୟରେ କେହି ଘରୁ ବାହାରିବାକୁ ନାଗୁନ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଆହୁରି ଭୀତ ହୋଇଗଲି । ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲି । ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମାତ୍ରକେ, କେତେଜଣ ଆମର ସାମ୍ରାଜ୍ଞ ପଡ଼ିଣା ଲୁଚି ବାଡ଼ିବାଟେ ଆସି ଆମ୍ଭ ଘରେ ହାଜର ହେଲେ । ମୁଁ ଘରକୁ ଆସି ଭାଗ ଭୁଲି କରିଛି, ଏହି କଥା ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଆଗ ଶୁଣିଲି । ତା ପରେ, ଗଡ଼ର କିଏ ସବୁ

କପର ମେଲିଆ ବୋଲି ଧରା ହୋଇ ଜେଲରେ ଅଛନ୍ତି, କପର ପ୍ରତିଦିନ ବିଶ୍ୱାଳେ ନିଜେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି, କନ୍ଧ ଗ୍ରାମ କପର ଜଳାଇ ଦିଆ ଯାଉଛି, ଗ୍ରାମ ସବୁ କପର ଲୁଟ କରାଇ ଦିଆ ଯାଉଛି, ମତେ ଧରବାକୁ କପର କେତେ ଦିନରୁ ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଛି, ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି । ଏହିସବୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋର ହୃଦୟ ଲସ୍ ଓ କୋଧରେ ଥର ଉଠେ । ମୁଁ ଆଉ ଘରେ ରହିବି କଣ ? ଶୀଘ୍ର ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇବାକୁ ମତେ ସମସ୍ତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଶୁଣିଲି, ମୋର ଧରାହେବା ସମ୍ବାଦ ସମସ୍ତେ କାଲିଠାରୁ ଶୁଣିଲେଣି । ସମସ୍ତେ ମୋ ପାଇଁ ଦୁଃଖିତ । କିନ୍ତୁ ଭୟରେ ମୋ ସହୃଦ କେହି ଦେଖା କରୁ ନାହାନ୍ତି । ମୋ ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ଯଦି କ୍ଷମା ଯିବାକୁ କିଛି ଉପାୟ ମୁଁ କରେ ତେବେ ରକ୍ଷା, ନଚେତ୍ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି କରି ପାରବେ ନାହିଁ, ଏପରି କି ପଦେ କଥା ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ କେହି ଠିଆ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଏବଂ ଦେଖି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାଶାତ ମୁଁ ଘରୁ ବିଦାୟ ନେଲି । ବେଶୀ ସମୟ ଘରେ ରହିଲେ, ମୋ ସହୃଦ ଯେଉଁମାନେ ଏପରି ଲୁଚି କରି ଆସି କଥା ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ପଦେହ କରି ଧରି ପାରେ, ଏହି ଭୟ ମଧ୍ୟ ମନକୁ ଅସ୍ଥର କଲୁ । ମୁଁ ହଠାତ୍ ଘରୁ ବାହାର ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ହାଜର ହେଲି । ମତେ ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିବାର ଦେଖି ଦାମବାବୁ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ଦୁହେଁ ଏକାଠି ଭୋଜନ କଲୁ । ଭୋଜନ ପରେ, ନାନା ଉପାୟରେ ନାନା ଲୋକ ଲଗାଇ ମତେ ବିଶେଷ ଦେଉ ଓ ମେଲିଆ କନ୍ଧ-ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଧାନ ସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଠିଆ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ କରାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ଚାଲିଲା । ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ ମୋର କପର କଣ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ସେକଥା କୁହାଗଲା । ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଦେଲେ ମୋର ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ ତାହା ମଧ୍ୟ କହି ମତେ ଭୟସିନ୍ଧୁ କରାଇବାରେ କିଛି ସୁନି ରହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁରେ ଦାମବାବୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ମତେ କିଛି କହୁ ନ ଥାନ୍ତି । ସେ ମତେ ଯାହା କହିଥାନ୍ତି, ତହିଁରେ ସେ ମୋର ଅବସ୍ଥାକୁ ବିଚାର କରି କଣେ ମୋର ହତାକାଣ୍ଡୀ ଭାବରେ କଥା କହିଲା ଭଳି ସବୁବେଳେ କଥା କହିଥାନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ଚେଷ୍ଟାରେ ମୁଁ ନ ଭୁଲିବାର ଦେଖି

ଦିନ ଟାରେ ଜେଲଖାନାରୁ ଦୁଇଟି ମେଲିଆ କଠ ଡକରା ହୋଇ ଆସିଲେ । ମତେ ଦେଖାଇ କଠ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ଦାମବାକୁ ପଚାରିଲେ, “କି ରେ, ତୁମେ ଏ ବାବୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ?” ଏହାର ଜବାବରେ ଉକ୍ତ କଠ ଦୁଇଟି କହିଲେ, “ହଁ ମ, ଆମେ ଆକୁ ଜାଣୁ । ଏହାର ଘର ଗଡ଼ରେ । ଏ କଠକରେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି । ବାବୁଙ୍କୁ ମାରବାକୁ ଇଏ ଆମକୁ ଶିଖାଇଲା । ଇଏ ଶିଖାଇ ନ ଥିଲେ ଆମେ କଣ ମେଲି କରିଥାନ୍ତୁ ?” ତାପରେ ଦାମବାବୁ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ସତ କଥା କହିବାକୁ ଡାକିବା କରି ପଚାରିଲା ପରି ପଚାରିଲେ । ସେମାନେ ପୁଣି କହିଲେ, “ଆମେ ସତ ନ କହି କଣ ଫିଛ କହିଛୁ । ଏଇ ତ ଆମକୁ ମତେଇ ଦେଲା । ବାବୁଙ୍କୁ ମାରି ଦବାକୁ ଶିଖାଇଲା । ଇଏ ଶିଖାଇ ନ ଥିଲେ, ଆମେ କଣ କେଭେ ମେଲି କରିଥାନ୍ତୁ ।”

କଠ ଦୁଇଟି ଏହିପରି ମୋ ଆଗରେ ମତେ ଗୁହଁ କହିଗଲେ । ଏତକ କହିଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ମୁଁ ମୁକ୍ତ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲି । ଦାମବାବୁ ମତେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୋର କଣ କହିବାର ଅଛି କହି । ତୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଜେଲଖାନା ଭିତରକୁ ଯିବୁ । ମୋର ଆଉ କିଛି ହାତ ନାହିଁ । ମୋ ହାତରୁ ଖସିଗଲେ ତୁ ଆଉ ରକ୍ଷା ପାଇ ନ ପାରୁ । ମୁଁ ତତେ ଯେତେ ଗୁଣାଇଲି ତୁ ମୋ କଥା ଶୁଣିଲୁ ନାହିଁ । ତୋର ଦଶା କଣ ହେବ, ତୁ ଟିକିଏ ବିଚାର କରି ଦେଖ । ଏହି କଠ ଦୁଇଟି ଯାହା କହିଲେ ସେ ସବୁ ମୁଁ ତୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୋଟ କଲି । ମତେ ଆଉ ଦୋଷ ଦେବୁ ନାହିଁ ।”

ମୁଁ କଣ ଉତ୍ତର ଦେବି କିଛି ଭାବି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର ପାଟି ଠିକିଲା ନାହିଁ । ମତେ ଗୁରୁଆଡ଼ ଅନିକାର ଦେଖାଗଲା । ଆଖିବାଟେ ଜଳୁଜଳିଆ ପୋକ ଉଡ଼ିଗଲା ପରି ମତେ ଜଣା ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଠିଆ ହୋଇ ନ ପାରି ହଠାତ୍ ବସି ପଡ଼ି କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ଦାମବାବୁ ମତେ ଆଉ କିଛି ନ କହି, ଖାତା କଲମ ବାହାର କଲେ କଠ ଦୁଇଟିର ଉକ୍ତ କଥାକୁ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲେଖିବାକୁ । ମୁଁ ଦେଖିଲି, ଯାହା କରବାକୁ ହେବ ଅବା କହିବାକୁ ହେବ, ତହିଁରେ ଆଉ କାଲ ବିଳମ୍ବ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ହଠାତ୍ ଏପରି ଫକଟାପନ୍ନ ହେବ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର

ଭାଷଣଟା ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥାପନ କଣ ହେବ ତାହା ବୁଝି ପାରିଲି । ହୃଦୟଙ୍ଗମ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିଲି । ଏଣେ ଜେଲ ଭିତରକୁ ମତେ ନେବାକୁ ପୋଲିସ ମଧ୍ୟ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଏପରି ସମୟରେ ମତେ ଦେଖାଗଲା, କୌଣସି ଉପାୟରେ ମୁଁ ଇଲେ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା ନ କଲେ ଆଉ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାର ବାଟ ନାହିଁ । “ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହତ, ନରେ ବା ଗୁଞ୍ଜରେ ବା” ଏହି ମାତ୍ର ଏଠାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବ, ଏହା ଭାବି ମୁଁ ହଠାତ୍ କହିଲି, “ହଁ ମୁଁ ଜାଣେ, କହିବି ।”

“ହଁ ମୁଁ ଜାଣେ କହିବି ।” ଏହି ବାକ୍ୟଟି ମୁଁ କହିଲାବେଳେ ମତେ ବୋଧ ହେଲା ସତେ ଯେପରି ମୋ ଦେହରୁ ଗୋଟାଏ ରକ୍ତ ଧାର ବୋହୁ ଯାଉଛି । ଏହି ବାକ୍ୟଟି ବାୟୁ ଚରଙ୍ଗରେ ତାଳ ପକାଇ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଲା ପରି ମତେ ଶୁଣା ଯାଉଛି । “ହଁ, ମୁଁ କହିବି ।” ଏହି ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଗୁଣି ବାୟୁ ଲହରୀରେ ଭାସି ଯାଇ ମେଲିଆ ବୋଲି ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କହି ଯାଉଛି “ହଁ, ମୁଁ କହିବି ।” ଏହି ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ବନ୍ଦୀ ତମକି ପଡ଼ି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କହିଛି, “ତୁ କହିବୁ, ହଉ କହି ।” ଏହି ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତା ମୋ ଆଗରେ ଲେଲି ଯାଉଛି । ଏହି ପ୍ରକାର ଧ୍ୱନି ମୋର କର୍ଣ୍ଣ କୁହରରେ ନିନାଦିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ମୁଁ ଜାଣିବି ଓ ନିଷ୍ପତ୍ତ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । ମୋଠାରୁ ଏହି ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ରଥେ ଆପଣେ, କଲମ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ମତେ ଆସି ଧରି ମତେ ଭୁଲାଇଲା ଭଳି କେତେ କଣ କହି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ ମତେ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେବାକୁ ହେବ । କୌଶଳରେ ଏମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଖସିବାକୁ ହେବ । ଭବ-ଚରଙ୍ଗରେ ବିହ୍ୱଳିତ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କଲା ଭଳି, ମୋର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ହେବା ଦରକାର । ଏହିପରି ଭାବି, ମୁଁ ହସିକରି କହିଲି, “ଆପଣ କିଛି ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କହିବି । ଆପଣ ଯେପରି ଯାହା କହିବାକୁ କହିବେ ତାହା କହିବି । ଏଥିରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।”

ମୋଠାରୁ ଏହିପରି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇ ରଥେ ଆପଣେ ମତେ ଧରି ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ବସାକୁ ବାହାରିଲେ । ଉଦ୍ଧାୟ ଯାଇ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ବସାରେ ଉପସ୍ଥିତ

ହେଲୁ । ମତେ ବାହାର ଦୈଠକଣ ନାରେ ବୋଲି ଯେ ଅପେକ୍ଷା
ବିଶ୍ୱାସୀ ଘର ଭିତରକୁ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଦୁହେଁ ସାଥୀ ହୋଇ
ଆସିବାରୁ ବିଶ୍ୱାସୀ ଆସି ମୋ କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ଇଂରେଜରେ କହିଲେ,
“Govind ! you see, I shall never forget your ser-
vices. On my part I promise, upon God, that
I shall make you a man.”

ଅର୍ଥାତ୍ — “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁମେ ଦେଖ, ତୁମ୍ଭର ଏହି ସାହାଯ୍ୟ ମୁଁ କଦାପି
ଭୁଲି ଯିବି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ନାମରେ ମୁଁ ଶପଥ କରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛି,
ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ କରି ଦେବି ।” “I shall make you
a man, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ କରି ଦେବି ।” ଏହି ବାକ୍ୟଟି
ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁ ତନିଥର କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ତାଙ୍କର ଦୁଇ ହାତ ମୋର
ଦୁଇ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ମତେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଏବଂ
ତାହାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ମୋର ମନ ଭୁଲିଗଲା । ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ହେଲା ପରି ମୁଁ ଧରୁ
ଭୁଲି ଗଲି । ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ହୃଦୟରେ ସ୍ନେହ ଓ ଭକ୍ତିଭାବ
ଟିକିଏ କାହୁଁକି କାଗି ଉଠିଲା । ତାହାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ ମୋର ମନେ ହେଲା,
ସତେ ଯେପରି ସେ ଜଣେ ମୋର ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକ ।

ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁ ଦଶପଇସା ଆସିବାର ସେତବେଳକୁ ଦଶ ବାର ବର୍ଷ
ହେବ । ଏହି କେତେକ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଦଶପଇସାର ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି ।
ଭୟରେ ହେଉ ଅବା ଭକ୍ତିରେ ହେଉ, ଦଶପଇସାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର ଭବଗ୍ରାସୀ
ବାବୁଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଲାଲ୍ ମାସୁ ତ । ଦଶପଇସାର ଜଳବାୟୁ,
ବୃକ୍ଷଲତା, ବନ ପାହାଡ଼, ସର୍ବତ୍ର ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁଙ୍କର ନାମ ଝଙ୍କାରିତ ।
ବନ ଜଙ୍ଗଲର ଖବଜନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ନାମରେ ସ୍ୱଶକିତ ଏକଥା
କହିଲେ କଦାପି ବାହୁଲ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ଦଶପଇସା ରାଜ୍ୟରେ ଏପରି କେହି
ବ୍ୟକ୍ତି ନାହିଁ ଯେ କି ପ୍ରତ୍ୟହ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରଭାବକୁ
ଓ କ୍ଷମତାକୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଉପାୟରେ ହେଲେ, ପ୍ରକଟ୍ୟ ଅନୁଭବ ନ
କରେ । ଘୁଞ୍ଚରେ ଦୁଃଖରେ, ମୌଜ ମଜଲିସରେ, ଘରର ବାହାରେ, ଗ୍ରାମରେ
ଏବଂ ବନ ଜଙ୍ଗଲ ପାହାଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ ସର୍ବତ୍ର ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁଙ୍କର ଶାସନର

ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ଦଶପଲ୍ଲୀ କହିଲେ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବିଶ୍ୱାଳ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ, ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି, ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ଅଭୟବଂଶୀ ପାଇଲେ ମନ ଟିକିଏ ତାହାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ହୋଇଯିବା ଦେଶର ସେତେବେଳେ ସମୟରେ, ଯେ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ । ମୋର କଥା ଘୁଣି ଅଲଗା । ଅତି ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ମୋର ଦୁଃଖ ଅସୀମ । ଶ୍ଳେଷ ସହାନୁଭୂତ କଣ ମୁଁ କିଛି ଜାଣି ନାହିଁ । ପିଲାଦିନୁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବାବୁଙ୍କୁ ଭାଷା ବଡ଼ ମଣିଷ ବୋଲି ଭାବ ଆସିଛି । ବେଳେ ବେଳେ ତାହାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇବାକୁ ଆକାଞ୍ଚିତ ହୋଇଅଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ମୋ କାନ୍ଦି ଉପରେ ହାତ ପକାଇ ମୁଁ ଜଣେ ଯେପରି ବଡ଼ ମଣିଷ ହୋଇ ପାରିବି, ସେଥିପାଇଁ ସର୍ବପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ଶପଥ କରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସେ ପାଳନ କରିବେ, ତହିଁରେ ମୋର ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମ ଯାଇଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ ଭୁଲି ତାହାଙ୍କୁ ଜଣେ ମୁଁ ମୋର ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ହଠାତ୍ ଭାବନେବାରେ ଦୈନିକ୍ୟ କଣ ଅଛି ?

ସେ ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବାବୁଙ୍କ ହାତ ଦୁଇଟି ମୋ କାନ୍ଦୁ ଟାଣି ଧରି କହିଲି, “ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କହିବି । ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବି । ମୋର ମଧ୍ୟ ଏହା ଅଟେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ।” ଏହା କହୁ କହୁ ମୋ ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ କଣ ମୋର ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସିଲା । ଆଉ କିଛି ଅବା କହିଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରଲା ନାହିଁ । ମୋର କଥା ଓ ଭାବ-ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖି ଦାମବରୁ ଓ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବାବୁ ଉଭୟଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିଗଲା । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟାଯାକ ତାଙ୍କର ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା । ମୋର ଉପସ୍ଥିତ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଖଇଁ ପାଇଁ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବାବୁ ଦଶଟି ଟଙ୍କା ଦେଇ ମତେ ଗ୍ରହଣ ଦେଲେ । ବନ୍ଦନରୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହେଲି । ଦାମବାବୁଙ୍କ ବସା ଗ୍ରହଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଆଜି ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ।

ଘରେ ପହଞ୍ଚି ମୁଁ ଟିକିଏ ନିଶ୍ୱାସ ମାରିବାକୁ ଅବସର ପାଇଲି । କଣ ଦିଶିଗଲା ସେ କଥା ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସମୟ ନାହିଁ । ମୁଁ କିପରି ଏମାନଙ୍କ କବଳରୁ ଖସି ଆସିଛି ତହିଁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କାହାରିକୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ ।

କିଏ କହୁଲୁ, ଭଲ କରୁଛୁ । କିଏ କହୁଲୁ, ଭଲ ହେଲୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ସହୃଦ ଲୋମଶା କରବାକୁ ଆଉ କାହାର ଡର ରହୁଲୁ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଜଣିବାକୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ହା ବଞ୍ଚାଳଙ୍କ ଚେତା ଲୋକ । ଏହା ଜାଣି କେତେ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ ନେଇ ମୋ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସେମାନଙ୍କ ଆଶା, ମୁଁ ବଞ୍ଚାଳଙ୍କୁ କହୁ ସେମାନଙ୍କ ଦୁଃଖର କାରଣ କେତେକ ମେ ତନ କର ପାରିବି । ସେମାନଙ୍କ ବଞ୍ଚାସ, ମୁଁ ଯାହା କହୁବି ତାହା ବଞ୍ଚାଳେ ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣିବେ । ସେମାନଙ୍କ ବଞ୍ଚାସ ମଧ୍ୟ ଅଯଥା ନୁହେଁ । ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ବଞ୍ଚାଳଙ୍କୁ କହୁ ଗଡ଼ର କେତେ ଲୋକଙ୍କ ଖଲ୍ଲସ କରାଇ ଦେଲି । ମୋର ଅନୁରୋଧରେ ଗଡ଼ରୁ ଧରା ହୋଇଥିବା କେତେକ ଲୋକ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଶତପଥୀ ନାମରେ ମୋର ନିଜର ମାମୁ ମେଳିଆ ବୋଲି ପୋଲିସ୍ ସତେହରେ ପଡ଼ି ପ୍ରତିଦିନ ଆନାକୁ ଯାଇ ହାଜର ଦେବା ଆଦି ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥାନ୍ତି । ମୋର ଅନୁରୋଧରେ ତାହାଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ଦିଅଗଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦଶପକ୍ଷୀ ଗଡ଼ବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର କାହାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲି । ବିଦ୍ୟାଧର ପଡ଼ା ଗୁଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ । ଗଡ଼ ମି: ଛା: ସ୍କୁଲର ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଖାଲି ଆସ । ବିଦ୍ୟାଧରକୁ ମୁଁ ସେହି ଗୁକିର ଖଣିକ କରାଇ ଦେଲି । ମୋର ଇଚ୍ଛା, ବିଦ୍ୟାଧର କିଛି ରୋଗଗାର କର ଘର ବନାତଳ କଲେ ମୁଁ ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବି । ସୁଦ୍ଧା ଶାନ୍ତିରେ କଟକରେ ପଢ଼ି ପାରିବ । ଏହି ଇଚ୍ଛା ବହୁଦିନୁ ଆସ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଚନ୍ଦ୍ରର ସୁବଧା ମିଳିଯିବାରୁ ମୋର ଇଚ୍ଛାକୁସାରେ ବିଦ୍ୟାଧରର ପଡ଼ା ବଦଳାଇ ତାହାକୁ ଗଡ଼ ସ୍କୁଲରେ ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତ ପଦରେ ରଖାଇ ଦେଲି । ଗଡ଼ରେ ଦୁଇ ଗୁରୁଦିନ ରହିଛି କି ନାହିଁ, ଏହି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ନେଲି । ଏହି ଅବସରରେ ମଧ୍ୟ ଦଶପକ୍ଷୀ ଅତ୍ୟାଗୁର ବବରଣୀ ବହୁତ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି । ମୁଁ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟୋଗରେ କଟକ ଗୁଡ଼ି ଆସିଥିଲି, ସେଥି-ନିମିତ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ମତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ସୁବଧାଜନକ ମନେ ହେଲୁ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମତଃ କନ୍ଧାମ ସବୁ ଗଡ଼ଠାରୁ ବହୁଦୂର । ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ପାହାଡ଼ ଅତିକ୍ରମ ନକଲେ କନ୍ଧାମରୁ ଯିବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

ଦଶପନ୍ଥାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଯେପରି ତହିଁରେ ଏତେଦୂର ଯାଇ କୌଣସି ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ହେଲେ, ତାହା ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କୁ କଦାପି ଅଗୋଚର ରହୁ ନ ପାରେ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଯାଉଛି କିପରି ? କଷ୍ଟଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ଏକାବେଳକେ ଆପଦପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଏହା କରିବ ସେ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ କୋପାନଳରେ ପଡ଼ି ଭୟ ହେବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନା । ମୁଁ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ଲୋକ ବୋଲି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ମୋର ମନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଢଳି ପଡ଼ିଛି । କଟକ ଯାଇ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଚିନ୍ତା ମୁଁ ଜଳନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିପରି ନାନା କାରଣରୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ କଟକରୁ ଆସିଥିଲି ତାହାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥାଏ । ଭୁଲି ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥାଏ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଦଶପନ୍ଥାରେ ଅଛି, କଥା ହେଲା, ମୁଁ କଟକ ଯାଇ ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗ ଦେବି । ସାକ୍ଷୀ ଦେବାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ମତେ ଡକାଇଲେ ମୁଁ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେବି । ଏହା ଛିଟ ହୋଇ ମୁଁ କଟକ ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଛି, ବିଶ୍ୱାଳେ ମତେ ଡକାଇ କହିଲେ ଯେ, ମତେ ନୟାଗଡ଼ ଯିବାକୁ ହେବ । ସେଠାରେ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । ସେ ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏହାପରେ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତା ବନ୍ଧୁ, ଦାମ ବାବୁ ଓ ମୁଁ ସମସ୍ତେ ନୟାଗଡ଼ ଆସିଲୁ । ନୟାଗଡ଼ କୁସୁମୀ ନଦୀ ପୋଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାର ଥାଏ । ଏହି ପୋଲ ଉଦଘାଟନ ଡିପ୍ଟୀ ନିଜେ ରାମ୍ପେ ସାହେବ କରୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ପୋଲର ନାମ ‘ରାମ୍ପେ ବ୍ରିଜ୍’ । ଏହି ପୋଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ କାରଖାନା । ନୟାଗଡ଼, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ଦଶପନ୍ଥା, ରଣପୁର ଆଦି କେତେକ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ରାଜା ଓ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟମାନେ ଏଠାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜା, ଦେଓଧାନ ଓ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟମାନଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ନୂତନ ସରମାନ ତିଆରି ହୋଇ-ଥାଏ । ଖାଇବାପାଇଁ ବହୁ ସାମଗ୍ରୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ଯାଇଥାଏ । ରାତ୍ରା ଘାଟ ଭାଲି ଫୁଲିବେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବେଠିରେ ସମ୍ପାଦିତ । ନୟାଗଡ଼ ପ୍ରଜା ରସଦ ଯୋଗାଇ, ଘର ତୋଳିବାପାଇଁ ବେଠି ଖଟି ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ସହସ୍ର ସହସ୍ରପ୍ରଜାଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ ଦ୍ୱାରା

ପୋଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥାଏ । ଟିକିଏ ଅନୁଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଏହି ଉତ୍ସବର କୋଳାହଳ ଭିତରେ ସେ କେହି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ଓ ଶୁଣି ପାରନ୍ତି । ମୁଁ ଏପର୍ବୁ ବୁଝି ପାରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଘର କଲେ ସେଠାରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ଭୋଗ କରିବା, ଯତେ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ବଧୂର ବିଧାନ । ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଯେଉଁମାନେ ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ସେମାନେ ବିଚାରନ୍ତି, ପ୍ରଜାକୁଳ ସେମାନଙ୍କ ଭୋଗ ବିଳାସର ଗୋଟିଏ ଉପଭୋଗ୍ୟ ଉପକରଣ । ସେମାନଙ୍କ ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରାପାଇଁ ପ୍ରଜାକୁଳ ସୃଷ୍ଟି । ଅତଏବ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଯଦ୍ୱା କରିବାକୁ ଆଦେଶ ମିଳିବ, ତାହା ସେମାନେ କରିବେ । ପ୍ରଜାକୁଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଣବିଶ୍ୱେ ଜୀବ ମାତ୍ର । ସେମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା, ଅନୁକୁଳ ପ୍ରତିକୁଳ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା, ତଥାକଥିତ ଭାଗ୍ୟବିଧାତାମାନେ ବୋଧହୁଏ ଭାବନ୍ତି ଏହା ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାର ବହୁଭୂତ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମନେହୁଏ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜା ହେବା ଅପେକ୍ଷା ବୁଝିଣ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଜା ହେବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଅଧିକ । କାରଣ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜା ଦାସର ଦାସ । ଏହି ପ୍ରଜାର ଭାବନା ସବୁବେଳେ ମୋର ମନରେ ଜାଗି ଉଠେ । ସେଦିନ ସେହି କୁସୁମୀ ନଦୀର ପୋଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଏହିସବୁ ଭାବ ମନରେ ଖେଳିଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଦାମ ବାବୁ ଓ ଭବଗ୍ରାସୀ ବାବୁ ନିମନ୍ତେ ହୋଇ ଏଠାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ-ଅଛନ୍ତି କହି ମତେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତଗରେ ଆଣିଥାନ୍ତି । ଆମ୍ଭେମାନେ ଆସି କୁସୁମୀ ନଦୀ ନିକଟରେ ନିର୍ମିତ ଅସ୍ଥାୟୀ ସହରରେ ବାସ କଲୁ । ଯେଉଁ ଘରସବୁ ଯେତେ ଯେପରି ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରୋଟ ସହର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ସହର ପରି ଏଠାରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କର ସମାଗମ ହୋଇଥିଲା । ଦୋକାନ ବଜାର, ନାଟ ତାମସା ଆଦି ନ ନା ପ୍ରକାର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନ ଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ଛଦ୍ର ସହର କହିବାରେ ଆପଣା କିଛି ଅଛି କି ? ଯାହା ହେଉ ଆମ୍ଭେମାନେ ତ ଆସି ଏଠାରେ ବାସ କଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମତେ ପଲିଟିକେଲ

ଏକେଶ୍ଵର ନିକଟରେ ଦେଖା କରାଇବାର କଥା । ଦାମବାବୁ ଓ ବଣ୍ଟାଲେ ଦୁଃସ୍ଥ ମତେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ରୁମେ ଦେଖ, ରୁମ କଥା ଜାଣି ସାହେବ ଭାସି ଖୁସି ହୋଇଅଛନ୍ତି । ରୁମେ ଯାହା କହିବ, ତାହା ଭଲ କରି କହିବା ଦରକାର । ପୁଣି ରୁମର ଇଂରେଜୀ ସୁନ୍ଦର ହେବା ଦରକାର । ରୁମେ ସୁନ୍ଦର ଇଂରେଜୀ କହି ପାରୁଛ, ଏହା ଶୁଣିଲେ ସାହେବ ଆଦର ଖୁସି ହେବ । ଅତଏବ ଆମେ ରୁମକୁ ଇଂରେଜୀରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖି ଦେଉଛୁ । ରୁମ୍ ତାହାକୁ ଦୋଷ ନଥ । ଏହାକୁ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ କହିବ । ଆମକୁ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖି ଦେଇଯିବ ।” ଏହା କହି ସେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ମତେ ଦେଲେ । ମୁଁ ଉକ୍ତ ଲେଖାଟି ୨୦ । ୨୫ ଥର ପାଠ କରି-
 ନେଲି । ତହିଁ ଆଉ ଦିନ ସକାଳୁ ଦାମବାବୁ ମତେ ନେଇ ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲେ । ମତେ ଯେପରି ଯାହା ଡିଖାଇଥିଲେ ମୁଁ ତାହା ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ କହିଲି । ମୋଠାରୁ ଶୁଣି ସାହେବ ମୋ ସହିତ ସେକ୍-
 ହାଣ୍ଡ କରି ମତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ସେ କଣ କହିଲେ, ସାହେବ ଆବାଜ ତ, ମୁଁ ଭଲ କରି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ ଅସିବାର କେତେକ ସମୟ ପରେ ଦାମବାବୁ ଆସି ମତେ ଏବଂ ମୋର ଭାଗ୍ୟକୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାଙ୍କର କହିବାର ମର୍ମ ହେଉଛି, ସାହେବ ମୋ ଉପରେ ଭାସି ପଡ଼ିବ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ବେଶ ଗଢ଼ଜାତର ହୁଣ୍ଡା କର୍ତ୍ତା ବ୍ୟାତା । ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କମ ଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ଆଜି ତାହାଙ୍କ ଅନୁ-
 ଗ୍ରହରୁ ଅନୁରୁଦ୍ଧ ପଡ଼ିଲେ, ମାଟ୍ରିକ ପାସ ନ କରି ମଧ୍ୟ ନୟାଗଡ଼ ପରି ରାଜ୍ୟର ସୁପରିଂଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ । ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ କାହାର କଣ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇଲେ ଗଢ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ପଞ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଗରି ଲାଞ୍ଜନ କରିପାରେ । ଏହିପରି ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି । କେକଲ ଏତକ ନୁହେଁ, ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଲାଭ କରିଅଛି ବୋଲି କହିଲେ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ରଥେ ଆପଣେ ମତେ ବହୁତ କଥା କହିଲେ । ମାତ୍ର ପଲିଟିକଲ ଏକେଡ଼ଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି, ମୁଁ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିଛି, ଏହା ମୁଁ ଜାଣିବାର କୌଣସି ସଂକେତ ପାଇ ନ ଥିବ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଅବା ସେ ସଂକେତ

ପାଇବ କିପରି ? ସୁତରାଂ ଦମକାରୁଙ୍କ କଥା ଗୁଣୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଗୁଣି ପାରିଲି ନାହିଁ । ପଲିଟେକଲି ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ମାତ ଗତି ଯୋଗୁ ତହିଁରେ ଦଶପଲ୍ଲ ମେଲି ପ୍ରମୋଦରେ ମୁଁ ମେଲିଆଇ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାର ଦେଖି ସେ ଯେ ଖୁସି ହୋଇଥିବେ ଏଥିରେ ଅବିଶ୍ୱାସ କରିବାର କିଛି ମତ କାଣେ ନାହିଁ । ଦାମକାରୁ ମଧ୍ୟ ଯାହା କହିଲେ ତହିଁରେ ବାହୁଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ସେ ମତେ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ବୋଲି ମୋର ମଧ୍ୟ ସେପରି କିଛି ସନ୍ଦେହ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ହତାକ ଣ୍ଡୀ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଗଭୀରମେଣ୍ଡ ତରଫର ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ମୁଁ ଠିଆ ହୁଏ । ଏଥିରେ ମୋର ବହୁତ ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ତାହା ନ ହେଲେ ମୋର ଜୀବନ ଘୋର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ଏଥିରେ କିଛି ମତ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସାହେବ ମୋ କଥାରେ ଖୁସି ହୋଇଥିବାର ଜାଣି, ସେ ଖୁସି ହୋଇ ମୋତେ ଏକ ମୋର ଭାଷ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି ।

ଗତ କେତେଦିନ ହେବ, ମୋର ଜୀବନ ଓ ଚିନ୍ତା ଘୋର ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ଥଳରେ । ମୁଁ କଣ କରିବି, କେଉଁ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବି ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନକୁ ସବୁବେଳେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରୁଅଛି । ଦଶପଲ୍ଲ ମେଲିରେ ପର-କାରୀ ତରଫର ପ୍ରଧାନ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଠିଆହେବାକୁ ମୁଁ ହିଁ ମରୁ ଯେଇଛି । କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ପ୍ରଲୋଭନ ମତେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଇଛି । କିନ୍ତୁ ଶୋଳ ଅଶାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ହେଉ ନାହିଁ । ଏହି ହେତୁ ତାଙ୍କ କହିଦାନୁସାରେ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଯାହା କହିଗଲି ତହିଁର ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଲେଖି ଦାମକାରୁଙ୍କ ହାତକୁ ନ ଦେବାର ଫିକର କରିଛି । ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଦେବାରୁ ସେମାନେ ଏତେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ ମୋଠାରୁ କିଛି ଲେଖାଇ ନେବାର କଥା ଏକାବେଳକେ ଭୁଲିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବା ସମ୍ଭାବ ପାଇ ସ ହେବ ନିଜେ ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଡକାଇଥିଲୁ, ନରୁବା ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇ ଥରେ ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ କଣ ଦେବି ତାହା କହିଗଲେ ତାହା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଆଉ ସାହସ କରିବି ନାହିଁ ଏହା ଶୁଦ୍ଧ ଦାମକାରୁ ଓ ବିଶ୍ୱାଳେ ମତେ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ହାଜର କରାଇଥାନ୍ତୁ—ସାହେବଙ୍କ ଆଗକୁ ଆସିବାର କାରଣ

ଯାହା କିଛି ହେଉ, ସାହେବଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିବା କଥା ଶୁଣିଲା ତନ୍ମୋ ମନ ଆନ୍ତର ଦବି ଯାଇଛି । ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ପରେ ମୁଁ ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ଜୀବ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶତ୍ରୁତ୍ୱର ଏମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦରୁ ଖସିଯାଇ କଟକ ଲାଗି, ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ସ୍ୱତଃ କୁଆଡ଼େ ଉଠେଇ ଯାଉଛି । ମୋର ହୃଦୟ ଦବି ଯାଉଛି । ମୁଁ କଟକ ଓ ମୁକ୍ତ ପରି ହୋଇଗଲା ପ୍ରାୟ ମତେ ବୋଧ ହେଉଛି । ଏସବୁର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଡା ।

ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ଦେଲେ ମୋର ପ୍ରଭୃତ ମଙ୍ଗଳ ସାଧୁତା ହେବ ଏଥିରେ ଆଉ ଅଶ୍ୱ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସାକ୍ଷୀ ନ ଦେବାକୁ ହେଲେ ମୁଁ କଣ କରିବି ? ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାର ବାଟ କାହିଁ ? ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ, ଜଳ ସ୍ଥଳ ଆକାଶରେ ମୋର ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଦଶପଟ୍ଟା ନ ଆସି ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କୁ ଠକିଦେଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଡା କଥାରୁ ବହାର ଯିବି କୁଅଡ଼େ । ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରି ମୋ ମନରେ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଜାଗି ଉଠିଲା । ମୁଁ କୌଣସି ଲେଖା ଦମ୍ଭାବୁକୁ ନ ଦେଇ କିପରି ଶୀଘ୍ର କଟକ ଚାଲି ଆସିବି ଏହି କଥା ସ୍ଥିର କରି । ଶେଷରେ କଟକ ଆସିବାପାଇଁ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ଅଣି କଟକ ଯାହା କରି । ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ସେମାନେ କହିବାନୁସାରେ ମୁଁ ସବୁକଥା କହି ଆସିଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ମୋଠାରେ ଆଉ କୌଣସି ଅବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କଟକ ଯିବାକୁ କହିଲା ମାତ୍ରେ ଅନୁମତି ମିଳିଗଲା । ନୟାଗଡ଼ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଆସି କଟକରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି ।

ଚଉଥାଁ ପରିଚ୍ଛେଦ

କଟକ ଆସି ମିଥନ ହୁନ୍ଦ୍ର ହୋଷ୍ଟେଲରେ, ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ । ମତେ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ଓ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କାରଣ କଟକରେ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଚାଲି, ମୁଁ ମେଲିଆ ବୋଲି

ଧରାହୋଇ ଦଶପକ୍ଷା କେଲରେ ଅଛି । ଏହି କଥା କଟକରେ ମୋର ଜଣ-
ଶୁଣା ଲୋକେ ଧମସ୍ତେ ଜାଣିଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲରେ ଶେକ ଓ ଗ୍ରାମ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ
ଏହି କଥାକୁ ନାନାପ୍ରକାରରେ ଶୁଣି ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆଗି
କଟକରେ ଉପସ୍ଥିତ । ତେଣୁ ମତେ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ହିକିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ନିନ୍ଦିତ
ହେଉ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ମତେ ଦେଖିବାକୁ,
ମୋ ପହଞ୍ଚିତ କଥାହେଉ ମୋଠାରୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିବାକୁ ଅନେକ ବଡ଼
ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ । ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ କଟକକୁ ଆସିବା ପରେ ଆମ ଗୁପ୍ତ
ସମାଜର ବୈଠକ ବସି ମୋ ବିଷୟ ବିଚାର ଗୁଲିଲା । ମୁଁ କଣ କରବି,
ସାକ୍ଷୀ ଦେବି କି ନାହିଁ, ଏହି କଥା ଆମ୍ଭମାନେ ବସି ବିଚାର କଲୁ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ କିଛି ନାହିଁ । ରାଜନୀତିର କୌଣସି
ତର୍କ ନାହିଁ । ଦେଶର ସାଧାରଣ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତି କେହି
ନାହାନ୍ତି । ଦେଶସେବା କହିଲେ ବହୁତ ଧାଠ ପଡ଼ି, ସବୁ ସମ୍ପଦରେ
ବହୁତା ଦେବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଦେଶରେ ସବୁ ସମ୍ପଦ ତେଜେ
ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ସାକ୍ଷୀ ଦେବା ସମସ୍ୟା ନିଶ୍ଚିତ
କରବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ କଠିନ ଜଣାଗଲା । ଦେଶର ସେତେବେଳର
ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ବହୁତ କଥା ବିଚାର କଲା ପରେ ଆମ୍ଭମାନେ
ସ୍ଥିରକଲୁ ଯେ ମୋର ସାକ୍ଷୀ ଦେବା ନିହତ ଦରକାର । କାରଣ ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ
ନ ଦେଲେ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଦଶପକ୍ଷା ମେଲିଆ
କରି ମଧ୍ୟ କେହି ରକ୍ଷାପାଇ ପାରୁବେ ନାହିଁ । ନିହାତ ଅମୂଳକ ମିଥ୍ୟାକଥା
ମଧ୍ୟ ମତେ କହିବାକୁ ହେଉ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସାକ୍ଷୀ ନ ଦେଇ
ମୁଁ ମୋର ଜୀବନର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚ ଆଶା ଅନ୍ୱିତ ଦେବାରେ କାହାର
କି ଉପକାର ସାଧିତ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ମୋର ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ ତାହା
କଲ୍ପନା କରି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ନ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଆହୁର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଅନ୍ଧସ୍ତ ହେବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସାକ୍ଷୀ
ଦେଇ ଯେମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ପାରଲେ ମୁଁ
ଦେଶର ଅନେକ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରି ପାରବି । ଯଦି ଯେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ
ପାଏ ତେବେ ବିଦେଶକୁ ଯାଇ କିଛି ନା କିଛି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବା

ଦରକାର । ବିଦେଶରେ କିଛି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ଦେଶକୁ ଫେରିଲେ ଦେଶର କୌଣସି ଦୃଢ଼କର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ କେତେ ସୁବିଧା ହେବ । ଏହା ନ କରି ଗୁରୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରର ବିପକ୍ଷ ହେଲେ ମୋଦ୍ୱାରା କାହାର ତ କିଛି ମଙ୍ଗଳ ହେବ ନାହିଁ ବରଂ ମୋର ଜୀବନ ଏହାର ପରିଣାମରେ ଦୁଃଖମୟ ହେବ । ଦେଶସେବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଦୂରର କଥା ମୁଁ ନିଜର ମଧ୍ୟ କିଛି ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଅକାରଣରେ ମୋର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଏହି ମର୍ମରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଅନେକ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଲା । ଶେଷରେ ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାର ସ୍ଥିର ହେଲୁ ।

ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାକୁ ପ୍ରିୟ କଲି ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ରହୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଏ ମାତ୍ର କ୍ଲାସର ପାଠ ପଢ଼ାରେ ମୋର ମନ ନ ଥାଏ । ଦଶପଞ୍ଚାର ଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାହିଁ ଯାଏ । ହଷ୍ଟେଲରେ ସାଥୀପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଖେଳେ, ମାତ୍ର ଖେଳରେ ମୋର ମନ ଲାଗେ ନାହିଁ । ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବସାରେ ବସି କ୍ଲାସପାଠ ପଢ଼ିବା ଇଚ୍ଛାରେ ବହୁ ଖୋଲି ଦେବେ । କିନ୍ତୁ କିଛି ଅଭି ପଢ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । ସକାଳେ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ହାନରେ ବସି ଅନେକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧ୍ୟାନ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଧ୍ୟାନରେ ବସିଲା ବେଳେ ମୋର ମନରେ ଶାନ୍ତି କିମ୍ବା ଆନନ୍ଦ ପାଏ ନାହିଁ । ମନ ଧ୍ୟାନ-ନିମଗ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦଶପଞ୍ଚାର ଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଆସି ନାହିଁ ଯାଏ । ରାତିରେ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶୋଇଲା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ଦଶପଞ୍ଚା ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି, ବେଳେ ବେଳେ ତମକି ଉଠେ । ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ପଇସାରେ ପାଠ ପଢ଼ି, ଭବିଷ୍ୟତ କଲେଜର ଚନ୍ଦ୍ର ମୋ ମନରେ ଛିଣ୍ଡା ହୁ କିମ୍ବା ହୃଦୟରେ ବଳି ଦିଏ ନାହିଁ । ମୋତେ ବୋଧ ହେଉଥାଏ ମୋର ହୃଦୟ ଯେପରି ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ଅନେକ ସମୟରେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମହାନଦୀ କୂଳକୁ ଚାଲିବାକୁ ଯାଏ । ଅନେକ ରାତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଲ ନିକଟ ନଦୀକୂଳରେ ବସି ନାନା କଥା ଚିନ୍ତା କରେ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ବସିଛି, ଅକାଳରେ ତା'ର ସବୁ

ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠୁଛନ୍ତି, ଏସବୁ ସମୟରେ ହଠାତ୍ ମୋର ଚେତନା ଜାଗି ଉଠିଲା । ମତେ ବୋଧହେଲା ସତେ ଯେପରି ଏହି ଧନୀବ ଜଗତ ନିଗ୍ରହ୍ୟ, ଆକାଶ ନିଗ୍ରହ୍ୟ, ପବନ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚଳ । ଆକାଶରେ ତାରାଗୁଡ଼ିକ ଜୁଳୁ ଜୁଳୁ କରି ମତେ ଅନାଇ ଅଛନ୍ତି । ମତେ ଦେଖିବାକୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ସତେ ଯେପରି କୁଆଡୁ ଅନ୍ଧାର ଭେଙ୍ଗି ପଡୁଛନ୍ତି । ଗୁରୁତାଣ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ମୋର କଥା ଶୁଣି, ମତେ ଅନାଇ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯେଉଁ ଦାଟରେ ଯାଉଛି, ସେହି ଚଟରୁ ମତେ ଟେକାଇ ଆଣିବାକୁ ସମସ୍ତେ ମତେ ଜୀବନ୍ତେ ଲଙ୍ଘିତ ଦେଉ ଅଛନ୍ତି । ଦାଟରେ ଗୁଲିଗଲା ଲୋକ ମଧ୍ୟ ମତେ ଗୁହଁ ଗୁଲି ଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ କଥା କହୁ ନାହିଁ । କିଏ ମତେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହି ଦେଉଛି, “ଆରେ ମୁଁ, ତୁ ଦଶପକ୍ଷୀର ନିଃସଦ୍‌ବାସ ପ୍ରଜାତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଠିଆ ହୋଇ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ପକ୍ଷସାରେ ପାଠ ପଢି ଦେଶସେବା କରିବାକୁ ବିରାଗ ବାନ୍ଧିଛୁ । ଏହା ତୋର ମହାଭୀଷଣ ବୋଲି ଜାଣ । ତୁ ବେଶୀ ପାଠ ପଢିପାରୁ, କିନ୍ତୁ ଦେଶର କୌଣସି କଲ୍ୟାଣ ତୋହାର ସାଧୁତା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଦେଶର ଲୋକେ କେହି ତୋ କଥା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତୁ ଗୋଟାଏ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ । ତୋତେ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ତୋର କଥା କେହି ଶୁଣିନେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କହିବେ, ଏ ନିଜ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇଛୁ । ଏ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରୀରୁ । ଗୋଟାଏ ପାପୀ । ଏହି ପାପୀର ମୁହଁ ଗୁହଁବାର ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ଦୂରକୁ ବର୍ଜନ କରିବା ବିଧେୟ ।”

ଏ ପରୁ କଥା କିଏ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରରେ କହିଲା ପରି ମୋତେ ବୋଧ ହେଲା । ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦାୟକତା ଉପରେ ଶୋଇ ଆକାଶର ତାରାପତ୍ର ଚାହିଁଲି । ହଠାତ୍ ତମକ ପଡ଼ିଲା ପରି ମୁଁ ଉଠି ବସିଲି । ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଗୁହଁଲି କେହି ନାହିଁ । ଏ କଣ ଶୁଣିଲି, ମତେ କିଏ ଏସବୁ କହିଲା ! ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି ଅବାକ୍ ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ଯିବି କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମତେ ଗୁରୁଆଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ଦେଖାଗଲା ! ମୁଁ ପଲ୍ଲବ ପ୍ରାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ହସ୍ତେଲରେ ହାଜର ହେଲି ।

ହଝେଲକୁ ଫେର ମୁଁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି । ସେ ରାତିରେ ଅଛ ଶାଇଲି ନାହିଁ । ସକାଳୁ ଉଠିଲି । କାହିଁରେ ମୋର ମନ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କାହାର ସହଚ କଥା ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ମୋର ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୁଁ କଣ କରବ କିଛି ସ୍ଥିର କର ପାରୁନି ନାହିଁ । ଯଦି ସାକ୍ଷୀ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଦ୍ଵୀପାନ୍ତର କିମ୍ବା ଦୀର୍ଘ କାରାଦଣ୍ଡ ହେବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦଶପକ୍ଷୀରେ ମୋର ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଧରା ହେବେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଘର ଲୁଟି କରାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ମୋର ଅନୁରୋଧରେ ଯେଉଁମାନେ ଗୁଡ଼ି ପାଇ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ପୁଣି ଧରାହେବେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କି ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରବ ତାହା କିଏ ଜାଣେ । ବିଦ୍ୟାଧରକୁ ହୁଏତ ଜେଲ ଦେବେ । କଟକରୁ ମୁଁ ଯଦି କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଯାଏ, ସେମାନେ ଯଦି ମତେ ଧର ନ ପାରନ୍ତି, ତେବେ ଲୁଟି ରହିବ କେଉଁଠାରେ । କେତେଦିନ ଅବା ଲୁଟି ରହିବ । ଗଡ଼ଜାତ ମତେ ମନା ହେବ । ପାଠ ପଢ଼ା ମୋର ଏହୁଠାରେ ଶେଷ ପାଇବ । ସବୁବେଳେ ପୁଲିସ ମତେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମୋର ପିଣ୍ଡ ଧରବ । ଭୟରେ ହୁଏତ ମତେ କେହି ସ୍ଥାନ ଦେବେ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକ-ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ପଡ଼ି ମୋର ଜୀବନ ଯିବ । କେହି ପତକ କଥା କହିବାକୁ ନ ଥିବେ କିମ୍ବା କେହି ଦେଖିବାରୁ ନ ଥିବେ ।

ଯଦି ସାକ୍ଷୀ ଦେବ, ତେବେ ମୁଁ ଆଉ ସମାଜରେ ଓ ଦେଶରେ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବି ନାହିଁ । ଚିକୋଳ ପାଇଁ ମୁଁ ମୋ ଜୀବନରେ ଏବଂ ନିଜ ବଂଶରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବି । ଏପରି ଜୀବନ ବୃତ୍ତା । କଳଙ୍କିତ ଜୀବନ ଧାରଣ ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ଏହି ଦୁଇ ମର୍ଗରୁ କେଉଁ ମର୍ଗ ମୁଁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବି କିଛି ବୁଝି ପାରୁନି ନାହିଁ । କିଛି ଭବି ସ୍ଥିର କରିବା ମତେ ଅସମ୍ଭବ ଟୋନଲା । ଗୋଟିଏ କଥା ଭାବିଲା ବେଳକୁ ଅନ୍ୟଟିର ଭୀଷଣ ପରଶାମ ଅଖି ଆଲରେ ଆସି ନାଟଗଲା । ମତେ ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତ ବୋଧ ହେଲା । ବିରୁରୁଲି ଆସୁହତ୍ୟା କରିଦେଲେ ଏ ସ୍ଵକଟରୁ ନିନ୍ଦାର ପାଇଯିବ । କେହି କିଛି ଆଉ ମତେ କହିବାକୁ ନ ଥିବେ । ଆଉ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାକୁ ଉକ୍ତର ପଡ଼ିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସାକ୍ଷୀ

ନ ଦେଇ ମୁଁ ଅସୁବିଧା କଲି ବୋଲି ମୋପାଇଁ କେହି ଆଉ ଦୁଇ ଗଣ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ମୋର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଆତ୍ମବିକାଶ କର ନିଆର ପାଇବାର ଦୁର୍ବଳତା ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ମନକୁ ଅଧିକାର କଲା । ଆତ୍ମବିକାଶ କଲେ ନିହାତି କାପୁରୁଷତାର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ଏହା ଭାବି ସେପରି ଭାବନାକୁ ମନରୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲି । ଏ ସଂକଟରୁ ମୁଁ କିପରି ଉଦ୍ଧାର ପାଇବି ? ମତେ ବାଟ ଦେଖାଇବ କିଏ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ସବୁବେଳେ ମୋର ହୃଦୟରେ ଜାଗି ଉଠିଲା । ହଠାତ୍ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କର ନାମ ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ସେତେବେଳକୁ ପୁରୀରେ ଓକିଲାତ କରୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଇଁ ପୁରୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କ ବସ୍ତାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ସେ କଟେରୀରୁ ଫେରି ନ ଥାନ୍ତି ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ କଟେରୀରୁ ଫେରି ସନ୍ଧ୍ୟା-ନିରାଶ୍ରୟୀ ଘର ଆସି ବାହାର ଘରେ ବସିଲେ । ଶୁଣିବ ତୋକି, ଶୁଣିବ ଟେବୁଲ ଆଉ ଖଣିଏ ବେଶ ପଡ଼ିଥାଏ । ପେଲୁଙ୍ଗ ତେଲର ଗୋଟିଏ ଘାସ ଜଳୁଥାଏ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ତୋକି ଶୁଣିବା ଉପରେ ଡକ୍ଟରୋଇ ବସି ମତେ ଡାକି, ତାହାଙ୍କ ନିକଟ ମୁଁ ଆସିବାର କାରଣ ପଚାରିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ ସମସ୍ତ ବୁଝାଇ କହି, ମୁଁ କଣ କରବି ବୋଲି ପଚାରିଲି । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ମୋ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ତାହାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହୁଗଲା । ସେ ହଠାତ୍ କହି ଉଠିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ତୁମେ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସିଛ, ମୋର ପରାମର୍ଶ ମାଗୁଛ । ତୁମେ କଣ କରବ, ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ, ଏହା ତୁମକୁ ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ମତେ ପରୁରୁ ଅଛି । ମୁଁ କଣ ବୁଝାଇବି । ଦଶପନ୍ଥା ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଲୋକ ମରୁଛନ୍ତି ତାହା କିଏ ଜାଣେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ନିରାଶ୍ରୟ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଜୀବନ ଯାଇ ନ ଥିବ ? ସେହିମାନେ ଏପରି ଲୋକ ଅନ୍ଧାରରେ ମରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୁଏତ ଏପରି କେହି ଥାଇ ପାରନ୍ତି ଯେ କି ବଞ୍ଚିଥିଲେ, ଦିନେ କଣେ ମହାପୁରୁଷ ହୋଇ ପରିଆନ୍ତି । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ଜଙ୍ଗଲ ରାଜ୍ୟରୁ ଆସିଛ । ରାଜ୍ୟର କୃପାରୁ କିଛି ଆଲୋକ ପାଇଛ । ଦଶପନ୍ଥା କି ପ୍ରଜା ଜଙ୍ଗଲ ଓ ମୂଢ଼ । ସେମାନେ

ଆଜି ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ମନେକଲେ ସେଥିପାଇଁ ନିଜର ଧନ, ଜୀବନ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, କନ୍ୟା ଆଦି ସମସ୍ତ ବଳ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଦଶପକ୍ଷୀରେ ଅଗ୍ନି ଜଳୁଛି । ସେ ଅଗ୍ନି କେବେ କିପରି ଶାନ୍ତ ହେବ ଏବଂ କାହାଦ୍ୱାରା ହେବ, ସେକଥା କେବଳ ସେହି ମଙ୍ଗଳମୟ ବିଭୁଙ୍କୁ ଜଣା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନିରେ ତୁମ୍ଭେ ଆହୁତି ଦେଇ ସେହି ଅଗ୍ନିର ଦାୟିତ୍ୱ ବଢ଼ାଇବ କିମ୍ବା ତାହାକୁ ନିର୍ବାପିତ କରିବା ପାଇଁ ନିଜକୁ ବଳି ଦେବ, ଏହା ଭାବ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରିୟ କର । ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କଣ କହିବି, କି ପରାମର୍ଶ ଦେବି । ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସୁବିଧି ଦିଅନ୍ତୁ ମୁଁ କେବଳ ଏତିକି କହିବାକୁ ଚାହେଁ ।”

ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଏହିସବୁ କଥା କହି ଆସି କର ମୋ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ରହଲେ । ତାହାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଧାର ବୋହି ଯାଉଅଛି । ମତେ ବୋଧହେଲା ଯତେ ଯେପରି ସେ ମତେ ତାଙ୍କର ଲୁହ ଧାରରେ ଭସାଇ ନେଇ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ମୋର ହୃଦୟ ଥରି ଉଠିଲା । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ଏବଂ ତାହାଙ୍କୁ ଏପରି କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି ମୋର ରୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିଲା । ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ନ ପରି ମୁଁ କନ୍ଦି ଉଠିଲି । ମତେ କାନ୍ଦିବାର ଦେଖି ସେ ଧୁଣି କହିଲେ, “ଟୋବନ୍ଦ, କାନ୍ଦିଲେ କଣ ହେବ । ଯାହା ସତ୍ୟ, ଯାହା ନ୍ୟାୟ ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଭାବୁଛ, ସେହି ପଥ ତୁମ୍ଭେ ଅନୁସରଣ କର । ପ୍ରଭୁ ତୁମ୍ଭର ସହଯୁ ହେବେ । ମନୁଷ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଭିକ୍ଷୁଙ୍କର କୃପା ଓ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ମନୁଷ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ । ତୁମ୍ଭେ ସେହି ସମ୍ବଳ ଲାଭ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ।”

ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରି କଟକରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ମନେ ମନେ ସ୍ଥିରକଲି ମୁଁ ଆଉ ସାକ୍ଷୀ ଦେବି ନାହିଁ । କେବଳ ଏହା ସ୍ଥିରକଲି ତାହା ନୁହେଁ, ସାକ୍ଷୀ ଦେବାର ସମୟ ହେଲେ ଦଶପକ୍ଷୀ ଯିବ । ମେଳି ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରୁଥିବା ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ସତ୍ୟ ସଫଳା ସବୁ କହିବି । ସେତେବେଳକୁ ଦଶପକ୍ଷୀ ମେଳି ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରିବାପାଇଁ ଅନୁଗୁଳର ଉପୋଷ୍ଠି କମିସନର ଲୁକ୍ଷ୍ ସାହେବ ଜଜ୍ ହୋଇ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେଣି । ସେ ଯାଇ ଦଶପକ୍ଷୀରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମେଳି ମକଦ୍ଦମା

ବିଚାର କରୁଅଛନ୍ତି । ମେଲିଆ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଧରା ଫ୍ରେଇ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବିଚାର ଚାଲିଛି । ଦଶପନ୍ଥା ମେଲିଆ ଯେପରି ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ହେଲା ସେ ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରସ୍ଥ । ଏଥିରେ ଶହାବ-ଓଡ଼ିଶା ପକେଇ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ଦଶପନ୍ଥା ମେଲିଆ ଇଂରେଜ ପକେଇଙ୍କେ ଚରୁକରର ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରାଇଥିଲା ବୋଲି ବିମଣ କରାଇଛନ୍ତି—Waging war against British Government. ଏହି ଅପରାଧରେ ଦଶପନ୍ଥା ମେଲିଆ କନ୍ଦକ ବିଚାର ଚାଲିଛି । ଏତେ ବଡ଼ ଗୁରୁତର ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ ବିଚାର ଚାଲିଛି । ଅଥଚ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଓଜାଲ ମୁକ୍ତି ଆର କେନ୍ଦ୍ର ନାହାନ୍ତି । ପରକାରଙ୍କ ଚରଫରୁ ମଧ୍ୟ ଚାହିଁବା କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୁକ୍‌ଟ୍ ପାହେବଙ୍କ ବୁଝାମଣା କପରି ହେଉଥିବା ତାହା କଲ୍‌ମା କର ନେବା ଉଚିତ । ଏଥିରୁ କଥା ମୁଁ ଜାଣୁଛି । ଦଶପନ୍ଥା ମେଲିଆ ବିଚାର କପରି ଚାଲିଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ୁଛି । ଏଥିରୁ ଜାଣି ଓ ଶୁଣି ମୁଁ ଆହୁରି ଉଦ୍‌ଭୀତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ତଥାପି ଶୁଣୁଛି, ମୁଁ ଦଶପନ୍ଥା ଯିବି, ମେଲିଆ ଅଥଲ ଚକ୍ରସ୍ଥ ମୁଁ ଯାହା ଜାଣେ ତାହା ଜଳ୍ ପାହେବଙ୍କ ଆଗରେ କହିବି । ଏଥିପାଇଁ ମତେ ଯାହା ଦଣ୍ଡ ଶୋନ କରବାକୁ ହେବ ତାହା ଶୋନ କରବି । କାରଣ ଜଳ୍ ଲୁକ୍‌ଟ୍ ପାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ସତ୍ୟକଥା କହିବା ଦରକାର । ସେ ତ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନ ଥିବେ । ବିଶ୍ୱାଳେ ଓ ଦାମଦାର ଯେଉଁ ଘଟଣା ଯେପରି ଆକାରରେ ତାହାଙ୍କ ଆଗରେ ଘୋଷଣାହେବ, ସେ ତ ହେବ ସେପରି ରାବରେ ଦେଖୁଥିବେ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ମୁଁ ପତ୍ୟକଥା କହିବି । ଦଶପନ୍ଥାକୁ ଏତେ ଲୋକ ମଉଗଲେ, ଏତେ ଲୋକ ସଙ୍ଗ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ, ଏତେ ଲୋକ ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ । ମୁଁ ଆଉ ଜଣେ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ହେବି । ଏଥିପାଇଁ ଆଉ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କରବି ନାହିଁ ।

To every man upon this earth,
Death comes soon or late.

But how can man die better,
Than facing fearful odds.

ମ୍ୟାକେଲଙ୍କର ଏହି ପଦ୍ୟଟି ମୋର ବରାବର ଏତେବେଳେ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ଏହାକୁ ଉଚାରଣ କରି ମୁଁ ହୃଦୟରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ବଳ ଓ ସାହସ ଅନୁଭବ କଲି ।

ଏହିପରି ନିଶ୍ଚୟ କରି ମୁଁ ଅଛି, ଏହି ସମୟରେ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ଘାନିକରୁ ପଣ୍ଡା ନାମରେ ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ମତେ ନେବାକୁ କଟକ ଆସିଲେ । ସେ ଆସିଲା ମାତ୍ରକେ ମୁଁ ଦଶପଲ୍ଲୀ ବାହୁ ଶିଳ୍ପୀ । ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ମତେ ନେବାକୁ ହାତୀ ଖୋରାଧାସ୍ତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଥାଏ । ଖୋରାଧାସ୍ତେରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପଣ୍ଡିତେ ଓ ମୁଁ ଦୁହେଁ ହାତୀରେ ବସି ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମାତ୍ରକେ ବିଶ୍ୱାସେ ମତେ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ଆସନ୍ତର ମୋ ନିକଟରୁ କିଛି ଲେଖାଇ ରଖି ନାହାନ୍ତି । ମୋଠାରୁ ଲେଖାଇ ରଖିବାକୁ ସେମାନେ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଜାଣି ଶୁଣି ମୋଠାରୁ ବୋଧହୁଏ ଲେଖାଇ ରଖି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ମୋ ଝିଅଙ୍କର ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମି ଯାଇଥିଲା । ତାରପର, ଯଦି ମୁଁ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଣୁତରେ କିଛି ଗୋଟିମାଳ କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନଙ୍କ କଥାର ବହୁଭୂତ ହୋଇ ସାକ୍ଷୀ ନ ହେବ, ତେବେ ସେମାନେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମେଲି କରାଇଥିବା ଅସଂଭବ ସମ୍ବଳରେ ଖଞ୍ଜିଦେଇ ପାରିବେ । ଏହା ଭାବି ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ମୋଠାରୁ କିଛି ଲେଖାଇ ରଖି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୋର ସନ୍ଦେହ । ସେ ଯାହାହେଉ ବିଶ୍ୱାସେ ଜାତାଇଲା ମାତ୍ରକେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲି । ପ୍ରଥମତଃ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପରେ ବିଶ୍ୱାସେ କହିଲେ ଯେ ସେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଭାବରେ ମୋଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଇସ୍ତାହାର ଲେଖାଇ ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ମୁଁ ଜନ୍ମ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଯାହା କହିବ, ସେପରି ବିଶ୍ୱାସକ କୋଟରେ ଆଗ କହିବାକୁ ହେବ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଦଶପଲ୍ଲୀ ଷ୍ଟେଟର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ।

ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ନିକଟରୁ ଏହା ଶୁଣି ମୁଁ ଷଷ୍ଠ ମନା କରିଦେଲି ଯେ ମୁଁ କିଛି କହୁ ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଲାଭ, ହିଁ କାଣେ ବୋଲି କହି ଦେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଆଉ କିଛି କହୁ ନ ପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ମତେ କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତୁ । ମୋ ମୁହଁରୁ ଏତକ ବାହାରକୁ କି ନାହିଁ ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ରୂପ ବଦଳି ଗଲା । ତାଙ୍କ ହୋଧର ଶ୍ରୀମା ରହୁଲା ନାହିଁ । ସେ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ହାତକୁ କରୁଡ଼ି ଦେଇ ଅତି ପାଟିକରି ନାନା କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ କଟଣ ଗୁପ୍ତ ନ ହୋଇ ଦଶପକ୍ଷୀର ଜଣେ ଯଦି ଭିତର ଲୋକ ହୋଇଥାନ୍ତି ତେବେ ମୋର ଅବସ୍ଥା କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହା କଲିନା କରି ଟାରୁ ନ ଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଦାମ ରଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ଲୋକ ଦୌଡ଼ିଲା । ତଥେ ଆପଣେ ଆସି ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ତକ୍ଷଣାତ୍ ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମତେ କିଛି ନ କହି ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ଉପରେ ରାଗିଲା ପରି କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଦାମ ରଥେ କହୁଥାନ୍ତି, “ଭବଗ୍ରାସ୍ତ ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କୁ ସୁପରିନ୍-ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କିଏ କଲି ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଦେଖୁଛି, ଆପଣଙ୍କର କିଛି ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ବୋରିଦ ଉପରର ଆପଣ ମିଛରେ ରାଗୁଛନ୍ତି । ସେ କଟକ ଯାଇଥିଲା, କାହାଠାରୁ କଣ ଶୁଣି, ସବୁ ଭୁଲି ଯାଇଛି । ସେ ପିଲ୍‌ଲୋକ, ବାଲେଶ୍ଵର ବାରକଥା ତାକୁ କହିଥିବେ, ସେଥିରୁ ଶୁଣି ତାର ମନ ବଦଳିଯିବା ସ୍ଵାଭାବିକ । ଆପଣ ଏତକ ବୁଦ୍ଧି ନ ପାରି ମିଛରେ ତା’ ଉପରେ ରାଗୁଛନ୍ତି ।” ଦାମବାବୁ ଏତକ ସେଠାରେ କହି, ମୋ କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ମତେ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ବାଙ୍କ ବସାରେ ଆସି ହାଜର ହେଲେ । ତଥେ ଆପଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି କଥା କହିଲି । ମୁଁ କହିଲି, “ଯେତେବେଳେ ଭୟର ମୁଁ ହିଁ ମାର ଦେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ କିମ୍ବା ମେଲିଆ କନ୍ଧଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ହୋଇ ଠିଆହେବା ମୋର ଆଦି ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ ।” ଦାମବାବୁ ମୋଠାରୁ ଏସବୁ ଶୁଣି ମତେ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ । ପଲିଟିକେଲ ଏକେଣ୍ଡଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବା କଥା କହି ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହିଁ କରିବାରେ ମୋର କଣ କିପରି ଅନିଷ୍ଟ ଦର୍ଶିବ ତାହା ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ସାକ୍ଷୀ ଦେବା ଓ ନ ଦେବାରେ କିପରି କଣ ହୋଇପାରେ ସେସବୁ ତଥେ ଆପଣେ ମତେ ବୁଝେଇ କରି ବୁଝାଇ

ଦେଲେ । ତାହାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ପୁଣି କହିଲି, “ହଁ ମୁଁ ଜାଣୁଛି ଏବଂ ବୁଝୁଛି ଯେ ସଂକ୍ଷୀ ଦେଲେ ମୋର ବହୁତ ମଙ୍ଗଳ ସାଧୁତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏପରି କି ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଡାରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଟେଟର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ନୁହେଁ । ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଡ ହେଇପାରେ । ମୁଁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଏପରି କିଛି ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ପାଇପାରେ । ଯଥେଷ୍ଟ ଭୁସମ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ମତେ କିନ୍ତୁ ମୋର ଆତ୍ମାକୁ ଶାନ୍ତି ଦେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଆପଣ ମତେ ଆଉ ସେଥିରେ ବଳନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କଦାପି ସଂକ୍ଷୀ ଦେବ ନାହିଁ । ଆପଣ ଏପରି ମୋର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ କହୁ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।”

ମୋଠାରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି ତଥେ ଆପଣେ ମତେ ଅତି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯାକୁ ଆଉ କହୁ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମତେ କିଛି ନ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ମତେ ତହିଁରୁ ମୁକ୍ତ କରାଉ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏତିକି ସେମାନଙ୍କ ଦେଖିଲା କାମ କରିବେ, ଏହି ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ । ମୁଁ ଏକପ୍ରକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ବନ୍ଦୀ ।

ମତେ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ କାହିଁରେ ମୋର ମନ ନ ବଦଳିବାରୁ ସେହିନ ଗୁଣ ୧୫ଟି ସମୟରେ ମତେ ନେଇ ଗୋଟିଏ କୋଠାରେ ଭର୍ତ୍ତି କଲେ । ଶୁଣିଲେ, ଦି ମହାରୁ, ଜଣେ ପୋଲିସ ସବ୍ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର, ଆଉ ପୁଲିସା ହେଉ କନେଷ୍ଟବଲ, ଏହି ଚାରିଜଣ ସେହି କୋଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଡା ଆଗରେ ମୁଁ ଯେପରି ଯାହା କହୁ ଯାଇଥିଲି ତଥେ ଆପଣଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ପୋଲିସ ସବ୍ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ସେସବୁ ସେହିପରି ଖଣ୍ଡିତ କରାଗଲେ ଲେଖି ପକାଇ ମତେ ତହିଁରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଦସ୍ତଖତ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଟିକିଏ ଇତସ୍ତତଃ ହେବାକୁ ମତେ ଧମକ ଦେଇ ଏକପ୍ରକାର ମୋଠାରୁ ଜବରଦସ୍ତ ଦସ୍ତଖତ କରାଇ ନେଲେ, ଏକଥା କହିଲେ ତଳେ ମାଟି ଅଙ୍ଗୁଳି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲି ଯେ ଏଠାରେ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ଟଣା ଓଟର କରିବାରେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବକାଟକା କରି ଯାହା ତାହାରେ ଗୋଟାଏ

ଦୟାବେଳେ କରିଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଜୁଲୁମରୁ ସେ ରାତି ଲେପ ପାଇଲି । ମନେ ମନେ ବିରୁଦ୍ଧ ନେଲି ଏହି ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଜଳ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ କହିବି !

ତହିଁ ଆବେଦନ ପକାଇଲେ ଜଳ୍ ସାହେବଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ ଦେଖିବାକୁ ହାଜର ହେଲି । ସେଦିନ ବରଷ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ ଚାଲି-ଆସି । ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ଦଶପଲ୍ଲୀର କୋର୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶରେ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ ବିଶ୍ଵାଳ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ କେତେ କାଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଭବଗ୍ରାସ୍ତ ଦଶପଲ୍ଲୀରେ ଆଜି ଯଦ୍ୟଦ୍ଦି ମାନୁ । ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ପରମ ସ୍ନେହୀ ଓ ପରମ ବନ୍ଧୁ । ତଥାପି ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ରାଜନବର ଅବସ୍ଥା ଗୁରୁତର ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଉପଲବ୍ଧ କରି ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ସହ୍ୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ଭିତରଥା ଚିଠି ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ । ସାହେବ ସେହି ଚିଠି ପାଇ ବିଶ୍ଵାଳଙ୍କ ନିକଟକୁ ଓଁପସ କରିଦେଲେ । ତହିଁରେ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଧରି ବିଶ୍ଵାଳେ ଦେଉ ଟର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦେଇଥାନ୍ତି । ମେଲି ସମୟରେ ମେଲିଆମାନେ ଜେଲଖାନା ଭାଙ୍ଗିଦେବାରୁ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣଭୟରେ ପଲାଇ ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ଧରି ମେଲି କରାଇଥିବା ଅପରାଧରେ ଆଜି ତାହାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି । ତାହାଙ୍କର ଘର ଲୁଟ କରାଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ବାଳକ ସେତେବେଳକୁ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରୀ କହିଲେ ଚଲେ । ଏହି ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ କିପରି ଚାଲିଛି ତାହା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ଆଜି ହାଜର ହୋଇଛି ।

ବରଷ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ ଦେଖି ମୋର ଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ମୋର ଆଖି ଖୋଲିଗଲା । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଜଳ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ପ୍ରକାଶ କରି ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା କିଛି ହାସ କରନାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ସେହି ଚିନ୍ତା, ସେହି ଭାବନା ସବୁ ଭୁଲ । ମୁଁ ଯାହା ଆଖିରେ ଦେଖୁଛି, ତାହା କଥାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ମୁଁ କହିବି, କିନ୍ତୁ ମୋ କଥା କେହି ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାରେ ଯାହା କହିବି, ସେସବୁ ହେବ ଅରଣ୍ୟ-ସେଦନ । ମୁଁ କାହାର

କିନ୍ତୁ କର ପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ଜୀବନକୁ ବରଂ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ କରିବ । ଦଶ-ପଞ୍ଚା ପ୍ରକାଶର ଦୁଃଖ ଯଦୁଣୀ ଦୂର କରିବାକୁ ଯଦି ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, ତେବେ ଏଠାରୁ ଏମାନଙ୍କ କବଳରୁ ଖସିଯାଇ ଏ ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାର ଦେଶରେ ଯାଇ ପ୍ରଭୃତି କରି ଚାଲିବା ଦରକାର । ତାହା ନ କରି ଏଠାରେ ଜଳ୍ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ସେପରି କହିବାରେ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ମୋ କଥା କେନ୍ଦ୍ର ଶୁଣିବେ ନାହିଁ ।

ଏହି ବିଷୟ ମନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଦଶପଞ୍ଚା ଗୁଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିବାର କଳ୍ପନା ବାନ୍ଧିଲି । କିନ୍ତୁ ଆସିବ କିପରି ? ମୁଁ ଯେ ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ଦୀ । ସବୁବେଳେ ମୋ ପଛରେ ଗୁପ୍ତ ପହଞ୍ଚି । ମୁଁ ଏଠାରୁ ପଳାଇବୁ କିପରି ? ଦଶପଞ୍ଚା ଗଡ଼ରେ ଶ୍ରୀଧର ମେଣ୍ଡ ନାମରେ ଜଣେ ମୋର ହିତାକଞ୍ଚୀ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଘର ଗଡ଼ରେ । ସେ ଦଶପଞ୍ଚା କଚେରୀରେ ନବପଞ୍ଚା କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ମେଲିରେ ଧରାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଠାରୁ ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗ କରିଛନ୍ତି । ସହନଶୂଳ ନାମରେ ଦଶପଞ୍ଚାରେ ଜଣେ ମଉବାଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀ ଥାନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ । ସେ ମତେ ଅନେକ ସମୟରେ କଟକ ଆସିବାକୁ କିଛି କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ମେଲିରେ ସେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଅପର୍ୟ୍ୟାପ୍ତ ଅର୍ଥ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କୁ ଦେଇ ମେଲିରୁ ଝଲିବ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ମନକଥା ଜଣାଇଲି । ଏମାନେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ଯଦି ପଳାଇ ଯାଇ ଜଣେ ଓଜାଲ ଧର ଦଶପଞ୍ଚାରେ ହାଜର ହୋଇପାରେ ତେବେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାର ପଡ଼ିବେ । ଟଙ୍କା ପଇସାର କୌଣସି ଅଭାବ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଓଜାଲ ଧର ଆସିବାର ଅସୁବିଧା ହେଲେ ଅତୀତ ଲୁଟ, ବଡ଼ଲୁଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦଶପଞ୍ଚା ଅତ୍ୟାଚାରର କଥା ଲେଖି ଜଣାଇବାର ପ୍ରୟତ୍ନ କରିବା ଦରକାର । ଏ ଦୁଇଜଣ ମତେ ଏହିପରି ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ସହନଶୂଳ ବାଟିକ ପାଇଁ ମତେ ଦଶଟି ଟଙ୍କା ଦେଲେ । ମୁଁ ସେହିଦିନ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରସାରେ ଦମ୍ଭାରୁ ଓ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଅଖିରେ ଧୁଳି ପକାଇ ଦଶପଞ୍ଚାରୁ ଈସି ପଳାଇ ଆସିବାପାଇଁ ସକଳ୍ପ କଲି । ଏହା ଯଦି ନ କରେ ଦଶପଞ୍ଚା ପର

ଅନ୍ଧାର ରାଜ୍ୟରେ ଯାହାସବୁ ଘଟୁଛି ଅବା ଘଟିଅଛି, ସେସବୁ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ । କେନ୍ଦ୍ର କିଛି ଜାଣି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଦଶାବ୍ଦୀ ଗଡ଼ ନିକଟରେ କୁଆଁରୀଆ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନଦୀ ଅଛି । ନଦୀର ଅପର ପାର୍ଶ୍ବ ଜଙ୍ଗଲ । ଦିନ ଚାରିଟା ବେଳେ ମୁଁ ଘରେ ହାଜର ହୋଇ କହିଲି ଯେ ମଞ୍ଚର ପଦ୍ମ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଜିବାକୁ ଆସେ ତେବେ କହିଦେବ, 'ନୋବେଲ ଘରକୁ ଆସିଥିଲା, କୁଆଡ଼କୁ ଯାଇଛି; କହିଛୁ, ରାତି ଆଠଟାରେ ଆସିବ ।' ଏହି କଥା କହି ଘରୁ ବାହାରୁ । ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ହାଜର ହେଲି । ନଦୀ ଆଗପାଖକୁ ଯୋଗାଇ ଯିବା ବାହାନାରେ ନଦୀ ପାର ହୋଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ପ୍ରବେଶ କଲି । ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ମାତ୍ରକେ ସେହି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତର ଦେଇ ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ଆସି ଗଣିଆ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ହାଜର ହେଲି । ଗଣିଆରେ ଗୋଟିଏ ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନ ଅଛି । ଏଠାରେ ରାତିରେ ରହିଲେ ପୁଲିସ୍ ଜାଣି ପାରିବ, ଏହି ଉତ୍ସରେ ବେଲପଡ଼ା ନାମକ ଗ୍ରାମକୁ ଗଲି । ବେଲପଡ଼ାରେ ନରସିଂହର ଘର ।

ନରସିଂହ ନିକଟରେ ରାତି ଟାରେ ମୁଁ ଯାଇ ହାଜର ହେଲି । ନରସିଂହ ଘରୁ ଜାଣେ । ମୁଁ ଧରା ହୋଇ ସାକ୍ଷୀ ଦେବା କଥା ଜାଣେ । ସାକ୍ଷୀ ନ ଦେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିବା କଥା ଜାଣେ । ସାକ୍ଷୀ ନ ଦେବାକୁ ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଜାଣି ନରସିଂହ ମୋର ଯୈର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ଓ ସାହସକୁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଆଜି ମୁଁ ହଠାତ୍ ଅଗୁନକ ଭାବରେ ତାହା ନିକଟରେ ହାଜର ହେବାର ଦେଖି ସେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗଲା । ନରସିଂହକୁ ଦେଖି ମୋର ବାକ୍-ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗଲା । ନରସିଂହ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରେ ଅଛି । ତାର ଦାଦା ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ଉତ୍ତରପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ନରସିଂହ ଘରର ଏକମାତ୍ର ମୂରଗୀ, ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା । ନରସିଂହ ବଡ଼ ଗଣ୍ଡବ । ଅଜି ତାହାର ଦାଦା ମେଲିରେ ଧରା ହୋଇଥିବାରୁ ନରସିଂହର ତଳତଳ ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ନରସିଂହର ଘରେ ସମସ୍ତେ ଦିନେ ଦୁଇ ଦିନ ଧରି ଉପବାସ ରହି ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ତାର ଅତିଥି । ପ୍ରଥମେ ନରସିଂହ ମଞ୍ଚେ ଦେଖି ମୁଁ ତାକୁ ଦେଖି କେନ୍ଦ୍ର କିଛି କହିପାରୁ ନାହିଁ । ନରସିଂହ ମଞ୍ଚେ ଦେଖି କାନ୍ଦୁଛି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନରସିଂହକୁ ଦେଖି କାନ୍ଦୁଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଇ କହିଲି, “ଭାଇ ନରସିଂହ, ମୁଁ ଯାଉଛି, ଏ ଜୀବନରେ ଆଉ ଦେଖା ହେବ କି ନାହିଁ କିଏ ଜାଣେ । ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ବଡ଼ ଅନିକାର ।” ଏତକ କହି ମୁଁ ଜୀବନରେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ମୋର ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହୁ ଯାଉଛି । ମତେ ଏପରି ବ୍ୟାକୁଳ ହେବାକୁ ଦେଖି ନରସିଂହ ବଡ଼ ଅଧୀର ହୋଇ ପଚାରିଲେ, “ଭାଇ, କଣ ହେଉଛି, ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ, ମତେ ଶୀଘ୍ର କହ ।” ନରସିଂହକୁ ମୁଁ ସବୁକଥା କହିଲି । ମୋର ପଳାଇ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇଲି । ମୋଠାରୁ ଏପରି ଶୁଣି ନରସିଂହ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥାଏ । ଭୟ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ସେ ଥରି ଉଠିଲା ଧରି ଜଣା ଯାଉଥାଏ । ମୁଁ ତାହା ନିକଟକୁ ଆସିଛି, ଏହା ଜଣା ପଡ଼ିଲେ ତାକୁ ଧରିନେବେ ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଭୟ ଏବଂ ମୋର ସାହସରେ ତାର ଆନନ୍ଦ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ସମୟ ଅଳ୍ପାୟ ଚାଲିଲା ପରେ ନରସିଂହ ଘରେ ସେତେନ ରାତିକି ମୁଁ ଲୁଚି ରହିଲି । ତହିଁ ଆଗେତେନ ରାତି ନ ପାହୁଣ୍ଟୁ ନରସିଂହ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିଲେ । ନରସିଂହ ମତେ ବାଟ ବଳେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଲା । ରାତି ପାଞ୍ଚ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ହେଲେ । ନରସିଂହ ମୋଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଫେରିଲା । ମୁଁ ତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁ ଅନାଇଁ ବାଟ ଚାଲିଲି । ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନରସିଂହ ମତେ ଚାହିଁ ଠିଆହୋଇ ରହିଲା । ମୁଁ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ବିଦାୟ ନେଉଛି, ଦଶପଲ୍ଲୀର ବଣ ଜଙ୍ଗଲ, ମାଟି ପଥର, ଆଜି ସବୁ ମତେ ଟାଣି ଧରିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ଏପରି ମାୟା ମମତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆଜି ସମୁଦ୍ର ଗଭକୁ ତଥା ମାରୁଛି । ମୋର ଆଜି ସବୁ ଅନିଶ୍ଚିତ । ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି, କେଉଁଠାକୁ ଯିବି, କଣ କରିବି ସବୁ ଅନିଶ୍ଚିତ ।

ନରସିଂହ ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ନେଲାବେଳେ ନରସିଂହ ଏପରି ବୁଝି ପାରିଛି । ମୁଁ ତା ନିକଟରୁ ଚିରକାଳପାଇଁ ଅନ୍ତରା ହୋଇ ଚାଲି ଯାଉଛି । ଏହି ଭାବନା ମଧ୍ୟ ମୋ ମନରେ ଖେଳି ଯାଉଛି । ସେଥିପାଇଁ ନରସିଂହକୁ ମୁଁ ଭୁଲିପାରୁ ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ି ପାରୁ ନାହିଁ । ବାଟ ଚାଲିଲାବେଳେ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଚାଲୁ ଦେଖୁଛି । ନରସିଂହ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସେ ନରସିଂହ ଆଉ ଭବିଷ୍ୟତରେ ନାହିଁ ।

ନରସିଂହ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ପ୍ରଥମେ ବି. ଏ. ପାସ କରିଥିଲେ । ଖୋରଧା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେହିଠାରେ ସାନ୍ନିପାତିକ କୃର ହୋଇ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ନରସିଂହ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ । ମୋଠାରେ ତାର ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତି ଅସୀମ । ଜୀବନରେ ମୁଁ ଘର କାହାଠାରୁ ସ୍ନେହ ପାଇଥାଏ, ତେବେ ସେ ହେଉଛି ନରସିଂହ । ନରସିଂହକୁ ମୁଁ ଭୁଲି ନାହିଁ । ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ନରସିଂହ ଆଜି ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ଶାନ୍ତ, ସୌମ୍ୟ ଓ ରୁଚିଗ୍ରାଣ ନରସିଂହ ମୋ ଆଖିରେ ନାଚି ଯାଉଛି । ନରସିଂହର ମୃତ୍ୟୁରେ ଦଶପଲ୍ଲୀର ବନ ଜଙ୍ଗଲ କାନ୍ଦୁଛି ଏବଂ ଆଜି ମଧ୍ୟ ନରସିଂହକୁ ଝୁରୁଅଛି । ମୁଁ ଭୁଲିବି କିପରି ?

ସେ ଯାହାହେଉ ନରସିଂହକୁ ମୁଁ ଗୁଡ଼ିଲି । ପ୍ରିୟଭୂମି ଦଶପଲ୍ଲୀକୁ ଗୁଡ଼ିଲି । ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । କେତେବେଳେ ଦୌଡ଼େ, କେତେବେଳେ ଚାଲିଲେ । ଅପ୍ରେଲ ମାସ ଖରା, ବାଟ ତାତି ଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତାତିକୁ ଭରି ବଞ୍ଚାମ ନେବାକୁ ଚର କାହିଁ ? ଭୟ ଥାଏ, କାଲେ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ପୋଲିସ ମୋ ପଛ ଧରିଥିବ ପରା । ସୁତରାଂ ଖରା, ତାତି କିନ୍ତୁ ନ ମାନି ମୁଁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଝଟି ମାଇଲ ବାଟ ଚାଲି ଆସି ଖୋରଧା ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସେଠାରୁ ଗାଡ଼ିରେ ବଢ଼ି କଟକରେ ଉପସ୍ଥିତ ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଖୋରଧା-ସ୍ଟେସନରେ ରାତି ୧୦ଟାରେ ରାତିରେ ବଢ଼ି ରାତି ପ୍ରାୟ ଗୋଟାକ ସମୟକୁ ମୁଁ ଆସି କଟକ ମିଶନସ୍କୁଲ ଦୁଇ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ହାଜର ହେଲି । ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ପଳାଇ ଆସିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଶୁଣିଥାଏ ଯେ, ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କୁ ଧରିବାପାଇଁ ଓଧାରଣ କଟକ ଚାଲି ଗଲାଣି । ଏହି ସବାଦଟି ମୋର ଏତେ ଦୂର ଗତିରେ ଦୌଡ଼ିବାର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କାରଣ । ମୋର ଇଚ୍ଛା ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ ଧରା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଯାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଏହି

ସ୍ୱବାଦ ଦେଇ ପାରିଲେ, ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଓକିଲକୁ ଦଶପଇସା
 ଆଣିବାର ସୁବିଧା ହେବ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଏହି ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିଲା
 ନାହିଁ । ମିଶନ ହୁଅୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଶୁଣିଲି ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ
 ସେହିଦିନ ତିନି ଟଙ୍କା ସମୟରେ କଟକରେ ଧରା ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ବୈଷ୍ଣବ
 ଦେଓଙ୍କ ଧରା ହେବା ଘଟଣାଟି କଟକରେ ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରଲ ପକାଇ
 ଦୋଇଛୁ ଓ ମିଶନ ହୁଅୁ ହୋଷ୍ଟେଲର ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଛନ୍ତି । ମୁଁ
 ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମାତ୍ରକେ ଏ ସ୍ୱବାଦ ପାଇବାରୁ ମୁଁ ଚମକି ପଡ଼ିଲି ।
 ଯାହାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଓକିଲ ଧରା ଦଶପଇସା ଫେରବାକୁ ବିରୁଦ୍ଧ ବାନ୍ଧ
 ଦଶପଇସାରୁ ପଳାଇ ଆସିଲି, ସେ ଧରା ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ କାହାକୁ କହବି ?
 ମୋ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି କୌଣସି ଓକିଲ ଦଶପଇସା ଯିବାକୁ ରାଜି
 ହେବେ କାହିଁକି ? ଦଶପଇସାରୁ ପଳାଇ ଆସି ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲି ।
 କଅଣ କରବି, କୁଆଡ଼େ ଯିବି, କାହାକୁ କହବି, କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ ।
 ଏହୁପରି ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ମନରେ ଆସି ଶେଳିଗଲା । ମୋ ମନ ଅତି ଚଞ୍ଚଳ
 ହୋଇ ଉଠିଲା । ମତେ ଏପରି ପାଗଳ ପରି କଥାବାଜ୍ଞୀ କରିବାର ଦେଖି,
 କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ମୁଁ ଦେଖିଲି ବୋଉଙ୍କରେ ରହୁବା
 ମୋ ପକ୍ଷରେ ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ତହିଁ ଆଉ ଦିନ ସକାଳୁ ସ୍କୁଲକୁ ଗଲି ।
 ସକାଳ ବେଳା ସ୍କୁଲ ହେଉଥାଏ । ସ୍କୁଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ସେଠାରେ
 ମଧ୍ୟ ମନ ଥୟ ହୋଇ ରହୁଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାଇ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ
 ପହଞ୍ଚିଲି । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ମଉଳା ଶୁର, ଏହା
 ଆଗରୁ ଉତ୍ତେଜି କରୁଛୁ । ଏହାଙ୍କୁ କହି ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କ ସକାଶେ ଜଣେ
 ଓକିଲ ପଠାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବି । ଏହି ଇଚ୍ଛାରେ କନିକା କୋଠିରେ
 ହାଜରା ହେଲି । କନିକା ରାଜାଙ୍କ ସହଚର ଦେଖା ହେଲା । ସମସ୍ତ ଘଟଣା
 ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ କିଛି ଟଙ୍କା ପଇସା ଅନୁଚ୍ଛାଧାର ସ୍ୱରୂପ ସାହାଯ୍ୟ
 କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ମୋଠାରୁ ଏସବୁ ଶୁଣି କିଏ ଓକିଲ ଯିବେ,
 କେତେ ଟଙ୍କା ପ୍ରଥମେ ଦରକାର, ଏସବୁ ବୁଝି ଜଣାଇବାକୁ ସେ ମତେ
 ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ମୁଁ ଯାଇ ବାବୁ ଗରଭନ୍ଦ୍ର
 ମୁଣ୍ଡି ନାମକ ଓକିଲଙ୍କ ସହଚର ପରାମର୍ଶ କଲି । ସେ ଦଶପଇସା ଯିବାକୁ ରାଜି

ହେଲେ । ଦିନକୁ ଶହେଟଙ୍କା ସେ ନେବେ । ତାହାଙ୍କ ସହଚର ଦୁଇଜଣ
ଯାନ ଓକିଲ ଯିବେ । ସେମାନେ ଦିନକୁ ପଚାଶ ଟଙ୍କା କର ନେବେ ।
ପ୍ରଥମତଃ ପଦର ଦିନର ଖର୍ଚ୍ଚ ଆଗରୁର ନ ପାଇଲେ ସେମାନେ ଯିବେ
ନାହିଁ । ହସାବ କର ଦେଖିଲି ଅତି କମରେ ଦିନ ହଜାର ଟଙ୍କା ନ ହେଲେ
ନ ତଳେ । ଏସବୁ ଠିକ କରି ମୁଁ ପୁଣି କନିକା କୋଠିରେ ହାଜର ହେଲି ।
କିନ୍ତୁ ଶୁଣିଲି କନିକା ରଜା କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ କଟକ
ଗୁଡ଼ି ରହି ଚାଲି ଚାଲେଣି । ତାହାଙ୍କ ସହଚର ଦେଖା ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ
ଓକିଲ ଧର ଦଶପଇସା ଫେରବାର ମୋର ସମସ୍ତ ଆଶା ବୃଥା ହେଲା ।
ଏହାପରେ ମୁଁ ଯାଇ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲି । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ
ଆଉ ଥରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦଶପଇସା ମେଲି ବିଷୟ କଟକକୁ
ଯାଇଥିଲା । ସେ ମୋଠାରୁ ମେଲି ବିଷୟ ଶୁଣି ଅତ୍ୟାଚାର ଭେଗିଥିବା
ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ କଲ କୌଶଳରେ ଦଶପଇସାରୁ ଆଣି ତାହାଙ୍କ
ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇବାକୁ ମତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ତାହା ମୁଁ
କରି ପାରି ନାହିଁ । ଦଶପଇସାରେ କଟକ, ପୁରୀ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ, ନାନା
ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଧରି ନେଇ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଉଛି । ଏପରି
ଅବସ୍ଥାରେ ଦଶପଇସାରୁ ଲୋକ ଆସି ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର ହେବେ
କିପରି । ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ ପୁଣି ଆଉଥରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ
ଗଲି । ସେ ମତେ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ରାଗି କରି କହିଲେ, “ଗୁଣମାନଙ୍କର
ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ କହିଲି, ଅତ୍ୟାଚାର ଭେଗିଥିବା ଦୁଇ
ଗୁର ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମୋ ନିକଟକୁ ନେଇ ଆସ । ମୁଁ ତେଷ୍ଟା କରି ଦେଖିବି,
କଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ତାହା ନ କରି ମୋ ପାଖକୁ ମିଛରେ ଦୌଡ଼ିଲେ
ମୁଁ କଣ କରି ପାରେ । ତୁମେ ଯାଅ, ମୋ ନିକଟରୁ ଯାଅ ।”

ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଏହିପରି ବ୍ୟକ୍ୟ ଶୁଣି ମୁଁ ଅତି ନିରାଶରେ
ଫେରିଲି । ମଧୁବାବୁ ଅବଶ୍ୟ ଯାହା କହିଲେ ତାହା ଠିକ କଥା । କିନ୍ତୁ
ଦଶପଇସାରୁ କାହାକୁ କଟକ ଆଣିବାର ବାଟ ମତେ କିଛି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।
ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଫେରି ମୁଁ ଜାନକୀ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର
ହେଲି । ଜାନକୀ ବାବୁ ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କ ଓକିଲ ଥିଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କ

ଚରଫ ଓକିଲ ହୋଇ ଦଶପଲ୍ଲୀ ଯିବାପାଇଁ ତାହାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି । ସେ କହିଲେ, “ଦଶପଲ୍ଲୀ ଯାଇ ସେଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ କରୁଥିଲା ପାରେ ! ବୈଷ୍ଣବ ଦେଓଙ୍କ ବିଚାର ସେଠାରେ କିପରି କଣ ହେଉଛି ତାହା ହୋଇ ଯାଉ । ଏଠାରେ ତହିଁର ଅଧିକ ଦାବୀ କରା ।” ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଏତକ ଶୁଣିଲି । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ ମୋର ମନ ମାନ୍ଦିଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କରେ କଣ ! ମତେ କିଛି ବୁଝି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ଇତିମଧ୍ୟରେ ମୋ ନାମରେ ଦଶପଲ୍ଲୀରୁ ଓଧାରଣ ନେଇ ପୋଲିସ ଆସି କଟକରେ ହାଜର ହେଲା । ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲରେ ସବୁବେଳେ ଜଗି ବସିଲା । କଟକରେ ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ ମତେ ଧରବାକୁ ଅନୁପ୍ରାଣ ଗୁଲିଲା । ମୁଁ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ କଟକରେ ଲୁଚି ରହିଲି । ରାତିରେ ଯାଇ ହରହର ଘାଟ ନଦୀ ବନ୍ଧରେ ଶୋଇରହେ । ଦିନ ତମାମ ଗୋରାକବର ଆଡ଼େ ଯାଇ ବୁଲୁଥାଏ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ, ସେତେବେଳକୁ ବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁପରିଚିତ ସ୍ବାମୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ ଓକିଲଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲରେ ମୁଁ ଯଦି ଧରା ହୁଏ ତେବେ ସେ ମତେ ଓକିଲ ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ତାହାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି । ସେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ ମୋର ଆତ୍ମବିଶ୍ବାସ ଜନ୍ମିଲା ନାହିଁ । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲ ପରି ଅତ୍ୟାଚାରରେ ତାହାଙ୍କ ଓକିଲତା ମତେ କିମ୍ବା ଦଶପଲ୍ଲୀ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଶୋଷା କରିପାରିବ, ଏଭଳି ବିଶ୍ବାସ କାହିଁକି ମୋର ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା ନାହିଁ । ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ବାରୁ ସେତେବେଳକୁ ଓକିଲତା କରିବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେବ । ତାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଭଲ କରି ଜାଣି ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୋର ସେତେବେଳେ ସମୟରେ କଟକରେ ସମସ୍ତେ ମୋ ସହିତ କଥା ହେବାକୁ କିମ୍ବା ମତେ ପାଖରେ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ଏପରି ସମୟରେ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ବାରୁ ସେ ଘଟଣାରେ କଣ କରିପାରିଥାନ୍ତେ ସେ କଥା ନ ଜାଣି କିଛି କହିହେଉ ନାହିଁ । ତଥାପି ତାହାଙ୍କ ସହାନୁଭୂତି-ସୃଜକ କଥା ଦୁଇପକ୍ଷ ମତେ ସେତେବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଲାଗିଥିଲା । ମୋର ମନେ ହେଲା ସତେ ଯେପରି ସେ ଜଣେ ମୋର ବହୁଦିନର ପରିଚିତ ଆତ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ସେ ଯାହାହେଉ କଟକ ଆସି ଓକିଲ ଧର ଦଶପଇଁ ଫେର ଯିବାକୁ ସମସ୍ତ ଆଶା ଦୂର ହେଲା । କଟକରୁ କାହାରଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବରଷଣ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାର ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ଆଶ୍ୱାସନା ପାଇଲି ନାହିଁ । କଟକରେ ଏଣିକି ରହିବା ମତେ ନିରାପଦ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଚିଠି ରେକିଷ୍ଟ୍ରା କଲି । ଖଣ୍ଡିଏ ପାଲିଟ୍ଟକାଲି ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟକୁ, ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଦଶପଇଁ ମେଲିମକଦ୍ଦମା ବିଚାରକରୁଥିବା ଲୁକ୍ ସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ । ସେଥିରେ ମତେ ଧରିନେଇ ମିତ୍ୟା ସାକ୍ଷୀ ଦେବାକୁ ଯେପରି ଯାହା କରାଯାଇଥିଲା, ସେ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ପଞ୍ଚ ଲେଖିଲି । ମୋ ନାମରେ ଯଦି କିଛି ଲେଖା ବିଶ୍ୱାଳେ କିମ୍ବା ବାବୁ ଦାମୋଦର ଥେ କୋର୍ଟରେ ଦାଖଲ କରନ୍ତି ତେବେ ତାହା ସେମାନେ ଜାଲରେ କରବେ ଜଣାଇ ସେପରି ଲେଖା ଗ୍ରହଣ ନ କରବାକୁ । ଉକ୍ତ ପତ୍ରରେ ଅନୁରୋଧ କଲି । ଏହିପରି ଦଶପଇଁ ଅତ୍ୟାଚାର କାହାଣୀ ଦେଶରେ କିପରି ପ୍ରସାର ହେବ, ଲୁଟ ବଡ଼ ଲୁଟଙ୍କ ନିକଟରେ ଜଣାଇବାକୁ କିପରି ସୁବିଧା ମିଳିବ, ଏହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋ ମନରେ ଜାତି ଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ କିପରି କରିବି ଭବି କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମତେ କେହି ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ, ଯେ କି ମତେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁନ୍ଦରଦ୍ରାମାଧ୍ୟ ବାନାର୍ଜିଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଥାଏ । ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ରେକିଷ୍ଟ୍ରା କଲି । ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ୩୪ ଦିନ ଭିତରେ କରିଛି । କଟକରେ ରହିବା ମତେ ଅସମ୍ଭବ ଜଣାଗଲା । କଟକ ଗୁଡ଼ି କଲିକତା ପଳାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କଲି । କଟକ ଗୁଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ମିଶନ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲର ସାଥୀ ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖି ଯିବାକୁ ଭାବ ଲାଗି ହେଲା । ବିଶେଷତଃ ଉପେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ ହୃଦାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ ନାମକ ଦୁଇଟି ଶ୍ରାବଣ ସହୃଦ ଜଣା ନ ହୋଇ କଟକ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଜ୍ଜା ହେଲା ନାହିଁ । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଓ ହୃଦାନନ୍ଦ ବୟସରେ ମୋଠାରୁ ବଡ଼ତ ସାନ । ମୋର ତଳ କ୍ଲାସରେ ସେ ଦୁଇଜଣ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ମିଶନ ସ୍କୁଲ ହିନ୍ଦୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଏକାଠି ରହିବୁ । ଅନେକ କଥାରେ ସେ ଦୁହେଁ ମୋର ପରାମର୍ଶରେ ଚଳନ୍ତି । ମୋତେ କ୍ୟେଷ୍ଟ୍ରା ଚିତ୍ରତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏପରି କି ଭିତମଧ୍ୟରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗ୍ରାମ ମଉଦାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ବୁଲି ଆସିଛି । ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ଆର୍ତ୍ତହାଣ

ମିଶ୍ର ମନ୍ଦିରର ଜମିଦାର । ଉପେନ୍ଦ୍ର ଘର କଟକ ଯାଲେପୁର ଥାନା ଭିତରେ
 ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜମିଦାର ଘର । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଛି । ଉପେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପିତା
 ମୋ ପ୍ରତି ପୁରୁଷର ସ୍ନେହ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରର
 ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଘନିଷ୍ଠତା ଅଛି । ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ
 ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଗୁଡ଼ି ମତେ ଟିକିଏ ଭକ୍ତିସ୍ୱାଦରେ
 ଦେଖନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ କେତେକ ଚିକିତ୍ସାରେ କେହି କେହି ମୋର
 ପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଲେଉଟନ୍ତି । ପିତୃକଣ୍ଠ କର, ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀ କର ନାମରେ ଆଉ
 ଦୁଇଟି ଗୁଡ଼ି ମଧ୍ୟ ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଥାନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି
 ନ କର କଟକ ଗୁଡ଼ି ଆସିବାକୁ ମୋର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । କଟକ ଆସିଲା
 ଦିନ ରାତିରେ ଯାହା ମୁଁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଥିଲି । ତହିଁଆର ଦିନ ସକାଳୁ ଆଉ
 ହୋଷ୍ଟେଲକୁ ଯାଇ ନାହିଁ ।

ସେ ଯାହାହେଉ କଲିକତା ଗଲା ବେଳକୁ ଦିନ ଗୋଟାକ ବେଳେ ମୁଁ
 ଯାଇ ହୋଷ୍ଟେଲ ପଛ କିଲ୍ଲ ପଡ଼ିଆରେ ଥିବା କେତୋଟି ଆମ୍ବ ଗଛର
 ଆଡ଼ୁଆଳରେ ଲୁଚି ବସି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱବାଦ ଦେଲି । ସକାଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ
 ପିଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ସେତେବେଳକୁ ହୋଷ୍ଟେଲରେ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ତାକୁଛୁ ଶୁଣି
 ପିଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ଦୌଡ଼ିଆସିଲେ । ସେମାନେ ହୋଷ୍ଟେଲର ହତାଭିତରେ,
 ମୁଁ ହତା ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ଆଖି
 ଲେଉଟକପୁଣି ହୋଇଗଲା । ମୁଁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲି, “ଭାଇ,
 ଏତେଦିନ ଏକାଠି ଥିଲେଇଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଅନ୍ତର
 ହେଉଅଛି ! ଆଉ ଏ ଜୀବନରେ ଦେଖି ମିଳିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ! ମୋର
 ଦୋଷ ହୁଅନ୍ତି ସବୁ କ୍ଷମା କରିବ । ମତେ ଭୁଲି ଯିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାଉଛି,
 ମତେ ବିଦାୟ ଦିଅ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଦେଖି ବିଦାୟ ନେବାକୁ ମୁଁ ଚାଲି
 ଆସିଛି ।” ଏହି କେତୋଟି ବାକ୍ୟ କହି କହି ମୋର ବାକରୁଜ ହୋଇଗଲା ।
 ପିଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦ ପକାଇଲେ । ମୁଁ ଆଉ କିଛି ନ କହି, କିଏ
 କଣ କହୁଛି, ତାହା ନ ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ନମସ୍କାର କରି ଏକ ମୁଣରେ ଶ୍ରେୟନ
 ଆଡ଼କୁ ଗତି କଲି । ମନରେ ଭୟ ହେଲା, ପୋଲିସ ଜାଣିପାରିଲେ ମତେ
 ଧରିନେବ । ଏହି ଭୟ ଓ ହୋଷ୍ଟେଲ ପିଲା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଆସୁଥିବାର

ଦୁଃଖରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇ ମୁଁ ଶ୍ଵେତନରେ ହାଜର ହେଲି । ପୁଣ୍ୟ-କଲିକତା ପାସେଞ୍ଜର ଗାଡ଼ିରେ ଟିକଟ କରି କଲିକତା ଚାଲିଲି । କଟକ ଗୁଡ଼ିଲବେଲର ଏହି ଘରୁ ଘଟଣା ଅଦ୍ୟାପି ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ସେ ଘରୁ ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ବେଳେ ମନରେ କେତେ ଭବନା ଖେଳିଯାଏ । ଏ ଘରୁ ଜୀବନରେ ଭୁଲିବାର ନୁହେଁ । ଏହିଘରୁ ସ୍ଥୁର ବର୍ତ୍ତିମାନ ମୋର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ ଓ ସାଥୀ ବୋଲି ମୁଁ କହିପାରେ ।

ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

୧୯୧୫ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ କିମ୍ବା ମଇ ମାସ ହେବ, ମୁଁ ଯାଇ ସକାଳୁ କଲିକତା ନଗରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । କଲିକତା ନଗର ବିଷୟରେ ବହୁବାର ବହୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ଗଳ୍ପ ଯାହା ଶୁଣିଥାଏ । କଲିକତା ଦେଖିବା ଜାବେନ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆକାଞ୍ଚୁ । ଥାଏ । କଲିକତା ଦେଖିବାର ପୌରାଣିକ ହଠାତ୍ ଏପରି ଅଶ୍ବନକ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ବୋଲି କିଏ ଜାଣିଥିଲା ! କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ନାହିଁରେ ଚଢ଼ିଲା ବେଳୁ କଲିକତା ନଗର କଥା ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମୁଁ ଦଶପଲ୍ଲୀର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୁଲି ଯାଉଛି । କଲିକତାରେ କିପରି ଶୀଘ୍ର ପହଞ୍ଚିବି ଏଥିପାଇଁ ମନ ଉଦ୍ବେଗ ହେଉଛି । କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଯିବି, କିପରି କଣ କଲେ ଦଶପଲ୍ଲୀର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେବି, ଏହା ଭାବନା ମଧ୍ୟ ମନରେ ଖେଳୁଛି । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଲିକତାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ତିନି ଦିନ ମିରଜାପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ଡାକ୍ତରୀ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମେସ୍ ଥାଏ । କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଆସିଲା ବେଳେ ଏହି ମେସ୍ରେ ଥିବା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର-ନାଥ ଗାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଶେଷିଏ ପହଞ୍ଚି ଆଣିଥାଏ । ଏହି ପହଞ୍ଚି ଶେଷି ଧରି ଉକ୍ତ ମେସ୍ରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ ପହଞ୍ଚି ଶେଷି ଦେଇ ମୋର କଲିକତା ଆସିବାର ସମସ୍ତ କାରଣ ତାହାଙ୍କୁ କହିଲି । ମେସ୍ରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଗ୍ରନ୍ଥକ ସହିତ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ମତେ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ । ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣଙ୍କର ନାମ ବାବୁ ବିଶ୍ଵେଶ୍ଵର ବୋଷ ।

ସେ ଡାକ୍ତରୀ ପାଠ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ଆଉ ଜଣକ ନାମ ବାବୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମିଶ୍ର । ସେ ଏମ୍. ଏ. ପାଠ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ଏ ଦୁଇଜଣ ମୋଠାରୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତନ୍ତ ଶୁଣି କହିଥିଲେ, “ଏ ଘଟଣା ବଡ଼ ଗୁରୁତର । ଏଥିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଭଲ ଭାବନାରେ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧି । ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିଥାନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧି ହେଉଛନ୍ତି କେବଳ ଏକମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଗୁମେ ତାହାଙ୍କୁ ଏ ସବୁ ଘଟଣା ଶୁଣାଅ ।”

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ସେତେବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ମିଷ୍ଟର ଗାନ୍ଧି ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ସେ ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ହେବ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଫେରି ବୋଲପୁର ‘ଗାନ୍ଧିନିକେତନରେ’ ରହିଥାନ୍ତି । ସାବରମତୀ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରି ନ ଥାନ୍ତି । ତିନି ନମ୍ବର ମିରଜାପୁର ମେସରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲା ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବୋଲପୁର ଗାନ୍ଧିନିକେତନକୁ ଯାଇ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ନିକଟ ସହ ଯି ଦେଖା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ।

ବାବୁ ବିଶ୍ଵେଶ୍ଵର ଦୋଷ ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଉପରେ କହିଗଲେ ସେ ବୋଲପୁର ଗାନ୍ଧିନିକେତନରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ବାବୁ କାଳୀମୋହନ ଦୋଷ ନାମକ ଜର୍ନିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟକୁ ସେ ଶ୍ରୀ ଏ ପଦ ଦେଲେ । ଏମ୍. ଏ. ପାଠ ପଢ଼ୁଥିବା ଗୁମ ବାବୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମିଶ୍ର ମତେ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଗାନ୍ଧିନିକେତନ ଚାହାରିଲେ । କଲିକତାରେ ଦୁଇଦିନ ରହି ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧିନିକେତନକୁ ଯାଇଛି । ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ନାମ ମାତ୍ର ମୁଁ ଶୁଣିଥାଏ । ସେ କିଏ, କଣ କରୁଛନ୍ତି, ଇତ୍ୟାଦି କଥା ତାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଭଲ କରି କିଛି ଜାଣି ନ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଶୁଣି ନ ଥାଏ । କାରଣ କଟକ ଗୁମ ସମାଜରେ କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରରେ ଗାନ୍ଧି, ତଳକଙ୍କ ନାମ ଜାଣିଲୁ ଶୁଣିଲୁ ଭଳି ବିବେଚନା କିଛି ଶୁଣି ଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଆମେ କେତୋଟି ଗୁମ ଦେଶ-ସେବା କରିବା ଇଚ୍ଛାରେ ଏକାଠି ହୋଇ ଥାଉ ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କ ବିଷୟ କିଛି କିଛି ଆଲୋଚନା କରୁ । କିନ୍ତୁ ଆମର ଜ୍ଞାନ ବଡ଼ ସୀମାବଦ୍ଧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ଦୁନିଆର କେଉଁ କୋଣରେ କଣ ଘଟୁଛି, ତାହା ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଏବଂ ସବିଶେଷ ଭାବରେ ଜାଣି ପାରୁ ଅଛନ୍ତି,

ଦେଶର ସେତେବେଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେପରି କିଛି ଜାଣି ପାରୁ ନ ଥିଲୁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ବିଷୟରେ ଭଲକରି ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ମୁଁ ପାଇ ନାହିଁ । କଲିକତା ଆସି ତାହାଙ୍କ ବିଷୟ ବହୁତ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରି ଦଶପଇା ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ଶୁଣାଇ ପାରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ପାଇ ପାରିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି କିଛି ପାରିବେ, ଏହିପରି ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଜନ୍ମିଅଛି । ସୁତରାଂ କଲିକତା ଗୁଡ଼ି ମୁଁ ବୋଲପୁର ଯାଇଛି । କଲିକତାକୁ ଆସି ମୁଁ ଯାହାସବୁ ଦେଖୁଛି, ଯାହାସବୁ ଶୁଣୁଛି, ସେହିସେହି ସହାନୁଭୂତି ପାଇଛି, ସବୁ ମତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ହେଉଛି । ଦଶପଇା ପ୍ରକାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂର କରି ପାରନାର ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ମୋର ଜନ୍ମି ଯାଇଛି । ମୋର ମନରୁ ଭୟ ଗୁଲି ଯାଇଛି । ମନରୁ ଦୁଃଖ ଘୁଷୁ ଯାଇଛି । ମୋ ମନରେ ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସାହ ଜାତ ହେଉଛି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରି କିପରି ଦଶପଇା କାହାଣୀ ଶୁଣାଇବ ଏଥିପାଇଁ ମନ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏହିପରି ଭାବନାରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଯାଇ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲୁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ମାତ୍ରେ ଶୁଣିଲି ଯେ ଗାନ୍ଧି ସେଠାରେ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଆମ୍ଭେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବଦିନ ସେ ସେହିଭଳି ଗୁଡ଼ି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଚାଲିଗଲେଣି । ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେହିମାନେ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସହ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦଙ୍କ ଗୁରୁକୁଳକୁ ପଠାଇ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଆଉ ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ଫେରି ଆସିବାର ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ମୁଁ ଓ ସୁରେନ୍ ବାବୁ ଦୁହେଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ହେଲୁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଗୁଡ଼ି ସେହି ରାତି ରାତିରେ କଲିକତା ଫେରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲୁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଆସି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାଳୀମୋହନ ଗୋଷ୍ଠଙ୍କୁ ଆମ୍ଭ ଆସିବାର କାରଣ ନ କହି ଫେରିଯିବା ଠକ ଦେବ ନାହିଁ ଭାବି, କାଳୀମୋହନ ବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ ସବୁ କଥା କହିଲି । କାଳୀ-ମୋହନ ବାବୁ ମୋଠାରୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚ୍ୟକ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ତାହାଙ୍କ କହିବାରେ ଆଶ୍ଚ୍ୟକ ସାହେବ ହେଉଛନ୍ତି ବଢ଼ିଲାଟି ଲିଡ଼ି ହାଡ଼ିଙ୍କର ଜଣେ ପରମ ବନ୍ଧୁ । ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଏହି ଘଟଣାରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି କରି ପାରିବେ । ତେବେ ଆଶ୍ଚ୍ୟକ

ସାହେବଙ୍କ ସହୃଦ ଦେଖା କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ସହୃଦ
 ଦେଖା କରିବା ଦରକାର । ଗୁରୁଦେବ ଯଦି ଟିକିଏ ଆଶ୍ରୁ କି ଧାହେବଙ୍କ
 କହନ୍ତି ତେବେ ଆଶ୍ରୁ କି ତାହାଙ୍କ କଥାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ଶୁଣିବେ ଏବଂ ଏହି ଘଟଣାରେ
 ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯତ୍ନପରୋପାୟି ତେଣୁ କରିବେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାଥ
 ଠାକୁରଙ୍କୁ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଗୁପ୍ତ, ଶିକ୍ଷକ ସମସ୍ତେ ଗୁରୁଦେବ ବୋଲି ଲାଜନ୍ତି,
 ଏପରି କି ଗୁରୁଦେବଙ୍କୁ ଚିତ୍ତବାଚୁ ବୋଲି, ଭୁଲରେ ମଧ୍ୟ କାହାରି ମୁହଁରେ
 କହି ପକାଇବାର ମୁଁ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନର ଗୁପ୍ତ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ
 ଅଗରେ ଚିତ୍ତବାଚୁଙ୍କୁ ଗୁରୁଦେବ ନ କହି ଚିତ୍ତବାଚୁ କହିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ
 ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନ ନ ଦେଖିଲେ, ସେଠାରେ ନ ରହିଲେ,
 ଚିତ୍ତବାଚୁଙ୍କୁ କାହିଁକି ଗୁରୁଦେବ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି, ତହିଁର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୁଃସଂଜ୍ଞାମ
 କରିହେବ ନାହିଁ । ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଠାକୁର
 ଗୁରୁଦେବ ବୋଲି ପୂଜା ପାନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ଆଜି ସମସ୍ତ ସ୍ୱାଗତରେ, ଏପରି
 କି ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ମଧ୍ୟ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଗୁରୁଦେବ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି
 ବିଶ୍ୱକବି । କବିତା ଲେଖି ଜଗତରେ ସେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ହୋଇଛନ୍ତି ।
 ଜଗତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷାର 'ନୋବେଲ ପ୍ରାଇଜ୍' ସେ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଗୋବାରୁ
 ନୋବେଲ ପ୍ରାଇଜ୍ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବ ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେତୁ ମୁଁ
 ତାହାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି । ତାହାଙ୍କ କବିତା ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହର
 ସହୃଦ ପାଠ କରିଛି । ତାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସାରେନ୍ ବାବୁ ନାମକ ମିଶନ
 ସ୍କୁଲର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁତ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଛି ।
 ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ବଡ଼
 ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ଲୋକ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଜନ୍ମିଛି । ଆଜି ତାହାଙ୍କ ଦର୍ଶନ-
 ଲାଭ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ଲାଲିହିତ ହୋଇ ଜଗତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରୁ ମଧ୍ୟ
 ପ୍ରତିଦିନ କେତେ ଲୋକ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଅଛନ୍ତି ।
 ଅଜି ସେହି ବିଶ୍ୱକବି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ
 କରିବାର ଏକ ଅବସର ମୋତେ ମିଳୁଅଛି । କେବଳ ଶ୍ରେକବିଙ୍କୁ ଦେଖିବି
 ତାହା ନୁହେଁ, ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ବସି ତାହାଙ୍କ ସହୃଦ କଥୋପକଥନ
 କରିବି । ଦଶପରାର ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ତାହାଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବି

ବୋଲି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାଳୀମୋହନ ଘୋଷ ପରମର୍ଶ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କୁ ବୋଲିଥିବା ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଦେଖିବାକୁ ନ ପାଇ ମୋ ମନ ଯେତେ ନିରାଶରେ ଭରି ଯାଇ ନ ଥିଲା, ତାହାଠାରୁ ବଳି ଦୁଇଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ମୋ ମନ ଜାଗିଉଠୁଛି । କାଳୀମୋହନ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋ ରୋମ ଟାଙ୍କରେ ଉଠୁଛି । ମୁଁ କହୁଛି, “ହଁ, ଆପଣ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ତାହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହେବାର ଆଉ ସୁବିଧା ନାହିଁ । ଆଶ୍ରୁକ ସାହେବଙ୍କୁ ନ ଧରିଲେ ନ ଚଳେ । ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ସହିତ କିପରି ଦେଖା ମିଳିବ, ଆପଣ ତହିଁର ସୁବିଧାବସ୍ଥୁ କରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ଏହା କହି ମୁଁ ନୀରବ ରହୁଛି । କାଳୀମୋହନ ବାବୁ ତହିଁ ଆର ଦିନ ସକାଳେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ସହିତ ମତେ ପାଞ୍ଜାତ କରାଇ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଆମ୍ଭ ଦୁହେଁଙ୍କର ରହିବା ଘାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇ ଦେଲେ । ସେଦିନ ରାତି ଆମେ ଦୁହେଁ ସେଠାରେ ରହୁଲୁ ।

ତହିଁ ଅଦେଶର ସକାଳୁ ଚେରାବୁଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହେଲା । ଦଶପଇାର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି । ମୋ କଥା ଶୁଣି ଶୁଣି ରବିବାରୁ ବଡ଼ ବସ୍ତଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି କବି । ପରଦେଲେ ତାହାଙ୍କ ମନ ଭାବ-ରାଜ୍ୟରେ । କବିଙ୍କ ହୃଦୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳ । ସେ କାହାର ଦୁଃଖ ଦେଖିବା ଦୂରେ ଆଉ ଶୁଣିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଥରି ଉଠେ । ଦେଶରେ ପଲ୍ଲୀବାସୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦେଖି ତାହା ଦୂର କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଜି ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ସେ ନାନାପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଛନ୍ତି । ଦଶପଇାର ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଶୁଣି ସେ ଅଧୀର ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ ଯାହାହେଉ ମୁଁ ମୋର କଥା ଶେଷ କରିବା ମାତ୍ରକେ, କବି ମହେନ୍ଦ୍ର ମତେ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ହଠାତ୍ ଆଶ୍ରୁକ ସାହେବଙ୍କ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଇଂରେଜରେ ଆଶ୍ରୁକ ସାହେବଙ୍କୁ କହିଲେ :—

“Mr. Andreus, Here is a boy from orissa. Please hear him, what he has to say, and try your utmost, to help him.”

ଅର୍ଥାତ୍, “ମିଶ୍ଟର ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ, ଏହି ବାଳକଟି ଓଡ଼ିଶାରୁ ଆସିଛି । ସେ କଣ କହୁଛି ଅନୁଗ୍ରହ କର ଶୁଣ ଏବଂ ଏହାକୁ ଯେତେଦୂର ପାର ସାହାଯ୍ୟ କର ।” ଏହି କେତୋଟି କଥା ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବଙ୍କୁ କହି ଚେକାବୁ ସେ ଘରୁ ବାହାରିଗଲେ । ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବଙ୍କ ଘରେ ଚେକାବୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ଉଠିପଡ଼ି ଦରଜା ନିକଟକୁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଥିଲେ । କବିଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ମୋ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ମତେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଚୌକି ବସିବାକୁ ଦେଲେ । ସେ କଣ ବସି ଲେଖୁଥାନ୍ତି । ସେ ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ମୋ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ବସିଲେ । ମୁଁ ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି । ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ମୋଠାରୁ ଶୁଣିସାରି ହଠାତ୍ ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମୋ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ମତେ କହିଲେ : —

“well, you have done your duty to your country and your people by approaching me. Believe me now I am the man to do every-thing for you and for your people.”

“ତୁମେ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ତୁମେ ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସାରିଛ । ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର, ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ୍ଭପାଇଁ ଓ ମୁଁ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କପାଇଁ ଯାହା କିଛି କରିବାର ମୁଁ କରିବି ।”

ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ଏହି କେତୋଟି କଥା ମତେ କହିଗଲେ । ସେ ଠିଆ ହେବାରୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଠିଆ ହେଲି । ତାହାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଲି । ତାହାଙ୍କ କଥାଗୁଡ଼ିକ ମତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଲା । ଏ କଣ ସତ, ମୁଁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିଛି । ଆଉ କିଛି ମତେ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ଏଣିକି ସବୁ କରିବେ ! ଏ ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ? ଏହାଙ୍କର ଏ ଆଶ୍ୱାସନା ଓ ଅଭୟ ବାଣୀ ମତେ ଦୈବ ବାଣୀ ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଉଛି । ମୁଁ କିଛି ଭୁଲି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୋ ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେବାରୁ ଆଣ୍ଡ୍ରୁଜ ସାହେବ ମନେ କରୁ ଅଛନ୍ତି, ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ଦଶପକ୍ଷର ଏ ଘଟଣାରେ ଏତେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଯାଇଛି

ଯେ, ସେ ଭୟ ମୋଠାରୁ ଗ୍ରହଣ ନାହିଁ । ସେହି ଭୟରେ ତାହାଙ୍କ କଥାର କିଛି କବାବ ମୁଁ ଦେଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଯୁକ୍ତି କହୁଅଛନ୍ତି :—“well, my boy you have now nothing to fear. You stay with me I shall try my best to help you.”

“ଆଗ୍ର ବାବା, ତୁମ୍ଭେ ଅତି ଭୟ କରବାର କିଛି ମାତ୍ର କାରଣ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ନିକଟରେ ରହ, ମୁଁ ମୋର ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ।” ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବଙ୍କର ଏହି କେତୋଟି କଥା ମୋର ହୃଦୟରେ ଏକପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶକ୍ତି ଖେଳାଇ ଦେଲା । ସେହି ତନୁ, ସେହି କଥା ଅଦ୍ୟାପି ମୋର ମନେ ଅଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବଙ୍କର ଏହି ଆଶ୍ୱାସନା ମୋ ମନରେ କି ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲା ତାହା କହି ହେଉ ନାହିଁ । ଦଶସହସ୍ରାଦ ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଲାଘବ କରବାର ସ୍ୱପ୍ନର ସମ୍ଭାବନା ମତେ ଦେଖାଗଲା । ମୋ ମନରେ କେତେ କଷ୍ଟ ସୁଖ-ସୁସ୍ଥ ଜାତି ଉଠିଲା ତାହା କହି ହେବ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ଆସିଲା ବେଳୁ ମତେ ବୋଧ ହେଉଛି ସତେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ଦେବଭୂମିକୁ ମୁଁ ଆସିଛି । ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଗ୍ରହବୃକ୍ଷଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଭୁବନାର ରଖିଆଶ୍ରମ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଖି ଫାଗରେ ନାହିଁ ଯାଉଛି । ଗ୍ରହମାନେ ଏଠାରେ କି ଆନନ୍ଦରେ ଅଛନ୍ତି ! ଧରୁବେଳେ ଆଇନ ଟୁଙ୍ଗଲାର ନାମ ଦେଇ, ପିଲାମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲେପ କରବାର କୌଣସି ଚିନ୍ତା ଏଠାରେ ନାହିଁ । ଗ୍ରହ ଓ ଶିକ୍ଷକ ପରସ୍ପର ଭାଇ, ସାଙ୍ଗ ଓ ସାଥୀ । ଗ୍ରହ ଶିକ୍ଷକ ଏକତ୍ର ଖେଳ କରୁଛନ୍ତି, ଏକତ୍ର ଗୀତ ଗାଇ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ପିଲାମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଚାଲୁଛନ୍ତି । କିଏ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଗୀତ ଗାଉଛି, କିଏ ଗୋଟିଏ ଦୋଳରେ ବସି ଗୀତ ଗାଉଛି । ଆଉ ଦଳେ ପିଲା କେଉଁଠାରେ ଖେଳୁଛନ୍ତି । କେଉଁଠାରେ କେଉଁ ଗଛମୂଳରେ ବସି କିଏ ପଢ଼ୁଛି । ଦେଖିଲେ ଜଣା ଯାଉଛି ପିଲାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଚାଲୁଛନ୍ତି ଓ ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ରବିବାର ଆସି ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମଧ୍ୟ ଖେଳ ରହସ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ କିମ୍ବା ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ଆଖିରେ ଦେଖୁଛି କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନ ନାମ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଗ୍ରହମାନେ ଏପରି

ଆନନ୍ଦରେ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଖେଳି ବୁଲି ଅନ୍ଧାର କରିବ, ଏହା ମୁଁ କଲ୍ପନା କର ନାହିଁ । ଯାହା କେବେ ଶୁଣି ନାହିଁ, ଯାହା କଲ୍ପନା କର ନାହିଁ ସେପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ମନର ଭାବ କିପରି ହୁଏ ତାହା ସହଜେ ଅନୁମେୟ ।

ଏହି ଆନନ୍ଦମୟ ସ୍ଥାନଟିକୁ ଆସି ମୁଁ ଯିବୁ ଭୁଲି ଯାଉଛି, ଦଶପକ୍ଷୀ ଅତ୍ୟାଚାର ପାସୋର ଯାଉଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବ ଓ ବିଶ୍ୱକର୍ମ ରଘୁନାଥ ନାଥଙ୍କୁ ପାଇଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବଙ୍କ ଅଭୟ ବାଣୀ ପାଇ, ଦଶପକ୍ଷୀ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଦୁଃଖ ଅପନୋଦନ କରି ପାରିବାର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ହୃଦୟରେ ଜାଗି ଉଠିଛି । ଏହାଠାରୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଘଟଣା ଆଉ କଣ ହୋଇପାରେ ! ଏହି ସମୟରେ ହୃଦୟରେ ମୁଁ ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଥିଲି, ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଘୋଷଣା କରିବା ଦିନ ସେହିପରି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ପାରିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଏହିପରି ଭାବରେ ବୋଲିଥିବ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ମୁଁ ରହିଲି । ଦଶପକ୍ଷୀର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ କଣ କିପରି କରାଯାଇ ପାରେ ଏହି ବିଷୟରେ ମୋର ମତାମତ ଜାଣିବାକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବ ମତେ ପଚାରିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ଜ୍ଞାନ କିମ୍ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ନ ଥାଏ । ତଥାପି ମତେ କିଛି କହିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିଏ ତଦନ୍ତ କମିଟି ବସି ଦଶପକ୍ଷୀ ଅତ୍ୟାଚାରର ସମସ୍ତ ବ୍ୟାପାର ତଦନ୍ତ କଲେ ଦଶପକ୍ଷୀ ପ୍ରଜା ସମୁଦ୍ଧ ହେବେ ବୋଲି ମୁଁ କହିଥିଲି । କମିଟିରେ ସରକାରୀ ବେ-ସରକାରୀ ଉଭୟ ଲୋକେ ରହିବେ । ମୋର ଏହି ପ୍ରତ୍ନାବଳିକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବ ସମ୍ମତ କଲେ । ଦଶପକ୍ଷୀର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଉଦ୍ଧେଷ କରି ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଲେଖିଦେବାକୁ ସେ ମତେ ଆଦେଶ କଲେ । ଇଂରେଜୀରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଲେଖିଲି ।

ଆଶୁଜ ସାହେବ ମୋର ସେହି ଲେଖାଟିକୁ ଦେଖି ସଂଶୋଧନ କରି ଦେଲେ । ବଡ଼ଲଟ ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜଳ ନିକଟକୁ ଖଣିଏ ପନ୍ଥ ଲେଖି ଆଶୁଜ ସାହେବ ମୋର ସେହି ଲେଖାଟିକୁ ବଡ଼ଲଟଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଚଣ୍ଡାନାଥ ଠାକୁର ମଧ୍ୟ ଖଣିଏ ପନ୍ଥ ଦେଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଭାବେତର ବଡ଼ଲଟ ସାହେବଙ୍କ କାମକୁ ଦଶପଇଁ ଅତ୍ୟାଚାର କଥା ଗଲା । ତାହାଙ୍କ ଉତ୍ତରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ମତେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ସମୟପରେ ବଡ଼ଲଟ ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା:—

“Keep that youngman with you, I am inquiring in to the matter and shall see what can be done.”

ଅର୍ଥାତ୍ “ତୁମେ ସେହି ଯୁବକଟିକୁ ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ରଖିଥାଅ । ମୁଁ ଏହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁଛି । ତାପରେ କଣ କରାଯାଇ ପାରେ ତହିଁର ବିଚାର କରିବି ।”

ବଡ଼ଲଟ ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜଳଠାରୁ ଏପରି ଉତ୍ତର ପାଇ ମୋର ଆଶା ଓ ଆନନ୍ଦ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ଏ ଆନନ୍ଦ ସତ୍ୟାତ୍ ମୁଁ ନରସିଂହ ଓ ଦୟାନିଧି ଦଳବେହେରା ପ୍ରଭୃତି ଦଶପଇଁ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଜଣାଇଲି । ଏ ସବାଦ ପାଇ ସେମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦର ମଧ୍ୟ ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ, ଦଶପଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁଃଖ ନିଶ୍ଚୟ ଦୂର ହେବ । ଏହିପରି ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ନେଇ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ମୁଁ ଦେଢ଼ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଲି । ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରର କଟିଳତା ମୋ ମନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନ ଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧର ସମୟ । ବଡ଼ଲଟ ସାହେବ ଯାହା ଉତ୍ତର ଦେଲେ ତହିଁରେ ରାଜନୈତିକ ଗୁଲିବାଜୀ ଅଛି, ଏହା ଜାଣିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଆଶୁଜ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ବୁଝିପାର ନାହାନ୍ତି । ଆଶୁଜ ସାହେବଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ବଡ଼ଲଟ ସାହେବଙ୍କ ଲେଖି ଯେ କିଛି କରି ପାରବେ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏ ବିଷୟ ନେଇ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ଗଲେ ବିଶେଷ କିଛି ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ସେ ସମୟକୁ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଜନମତ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହେଇ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ଅଜିକାଲି ପରି ଏଡ଼େ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ କେହି

ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ଆଶୁ ଜ ସାହେବ ଯେପରି ଉଚିତ ବିବେଚନା କଲେ ସେପରି କରିଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରହିଗଲେ ଦଶପଇଁ ଦଟଣା ଦେଶରେ ପ୍ରବୁର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସରକାର ଭାରତରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାନୁଭୂତି ଭିକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ କୌଣସି ଦଟଣା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ଗୋଟାଏ ଗୁଞ୍ଜଳ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ସେପରି ଦଟଣା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା ଉଚିତ । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧ ବଡ଼ଲଟ ସାହେବ ମତେ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରଖାଇ ଦେଲେ ବେଲି ଆଜି ମୋ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ । ଏହି ଦଟଣା ଜାଣିବାକୁ ବଡ଼ଲଟ ସାହେବ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ନିକଟକୁ ରିପୋଟ ମାଗିଥିବେ । ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଗଡ଼ଜାତର ପଲିଟିକେଲ ଏଜେଣ୍ଟ କର୍ଡେନ୍ ରାମସେ ସାହେବଙ୍କ ରିପୋଟ ଅନୁସାରେ ଉପରକୁ ରିପୋଟ କରିଥିବେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦଶପଇଁରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ ତହିଁର ସଠିକ୍ ସଂବାଦ ବଡ଼ଲଟଙ୍କ କାନକୁ ହୁଏତ ଗଲୁ ନାହିଁ । ଦେଢ଼ମାସ କାଳ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁଲା ପରେ ବଡ଼ଲଟ ସାହେବଙ୍କ ନିକଟରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା । ଆଶୁ ଜ ସାହେବ ମତେ ଢାକି ଏହି ଉତ୍ତରର ସାରମର୍ମ ବୁଝାଇ ଦେଲେ । ସାରମର୍ମ ହେଉଛି, ଦଶପଇଁରେ ସେପରି କିଛି ଦଟି ନାହିଁ ଯହିଁରେ ବଡ଼ଲଟ ସାହେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ କିଛି କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏହିପରି ମର୍ମରେ ଆଶୁ ଜ ସାହେବ ବଡ଼ଲଟଙ୍କଠାରୁ ଆସିଥିବା ଉତ୍ତର ଶୁଣାଇ ଦେଲେ । ଏହି ଉତ୍ତର ଶୁଣି ହଠାତ୍ ମୁଁ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗଲି । ମୁହଁରୁ କିଛି କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଶା ଓ ଆନନ୍ଦ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମାତ୍ରକେ କୁଆଡ଼େ ଲେପ ପାଇଗଲା । କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଇ ନ ପାରି ହଠାତ୍ ବସି ପଡ଼ିଲି । ଆଶୁ ଜ ସାହେବ, ତାଙ୍କର ବଡ଼ ପିଅରସନ ସାହେବ ମତେ ଏପରି ବସି ପଡ଼ିବାର ଦେଖି, ଦୁହେଁ ଆସି ମତେ ଧରି ପକାଇ ବହୁତ ବୁଝାଇ କହିଲେ । ଦଶପଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶେଷ କିଛି କରିବାର ବାଟ ଆଉ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଏକଥା ନେଇ କିଛି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ସରକାର ମଧ୍ୟ

ଏ କଥା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ ବସନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରା କର ବ୍ୟଥା ଦେବାରେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭଲ ଭାବରେ ମୁଁ ଯେପରି ଦେଶର ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରୁଛି, ସେଥିପାଇଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଦରକାର । ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ଉଚିତ । ପଢ଼ିବାପାଇଁ ଆଶୁକ ସାହେବ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି କହିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ମଧ୍ୟ ସେହି ଉପଦେଶ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ମୋର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ଦଶପକ୍ଷର ଶହ ଶହ ପ୍ରଜା ଧରି ହୋଇ ବରୁର ଚାଲିଛି । ସେମାନଙ୍କ ଦଶା କଣ ହେବ ? ବରୁର ବୈଷ୍ଣବ ଦେଉଳକୁ ଧରି ନେଇ କିପରି ଶାନ୍ତି ବିଧାନ କରିବେ ? ଇତ୍ୟାଦି । ଦଶପକ୍ଷା ଘଟଣାବଳିର ଦୃଶ୍ୟ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିଗଲା । ଏସବୁ ଏକା-ବେଳକେ ଭୁଲିଯାଇ, ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ମନରେ ବସି ପାଠ ପଢ଼ିବା ଭଳି ମନର ଅବସ୍ଥା ନ ହେଲେ ପାଠପଢ଼ା କଦାପି ସମ୍ଭବପରି ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ସୂତରାଂ ମତେ ‘ଶାନ୍ତି-ନିକେତନ’ ଗୁଡ଼ି ଆସିବାକୁ ହେଲା । ସେଠାରୁ ଆସି କଲିକତାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । କଲିକତାରେ ବାରୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜି, ମୋହନଲାଲ ଘୋଷ ଓ ରାମାନନ୍ଦ ଗୁପ୍ତଙ୍କ ପ୍ରମୁଖ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଶାନ୍ତର ଦଶପକ୍ଷରେ ଘଟିଥିବା ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ଶୁଣାଇ ଏହାର ପ୍ରତି-କାର ପାଇଁ କି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ ପାରେ, ଏ ବସନ୍ତରେ ପେମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଲେଖିଥିଲି । ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବାନାର୍ଜିଙ୍କ ‘The Bengalee’ (ଡି ବେଙ୍ଗଲ) ନାମକ କାଗଜରେ ଏଥିପ୍ରସ୍ତୁତ ଦଶପକ୍ଷା ମେଳି ବସନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଅଗ୍ରଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏହଠାରେ ବାରୁ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ମତେ ବହୁତ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇଥିଲେ । ଦଶପକ୍ଷା ପ୍ରଜାଙ୍କପାଇଁ କିପରି କିଛି କରାଯାନ୍ତା ଏଥିପାଇଁ ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି ଦଶପକ୍ଷା ପ୍ରଜାଙ୍କପାଇଁ ପ୍ରତିକାର କରାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ସେତେବେଳକୁ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ଅଢୋଳନ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏତେ ପ୍ରବଳ ଆକାର ଧାରଣ କରି ନ ଥାଏ । ଦେଶର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିଛି କହୁଲେ

ସରକାର ଟିକିଏ ଶୁଣୁଥାନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ ଜର୍ମାନୀ ଯୁଦ୍ଧ ଦଶପକ୍ଷର ହେଲେ କାଲ ।

ଯୁଦ୍ଧହେତୁ ଦେଶରେ ‘ଭାରତ-ରକ୍ଷା-ଆଇନ’ ନାମରେ ଏକ କଠା ଆଇନ ଜାରି ହୋଇଥାଏ । ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଅସମ୍ଭବ !

ଏହା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ‘ଅମୃତ ଚକାର’ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ବାବୁ ମୋତି-ଲଲ ଘୋଷ ବଡ଼ଲୁଟି ପାହେରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଦଶପକ୍ଷା ବିବରଣୀ ଉତ୍ତେଜ କର ଖଣ୍ଡିଏ ଖୋଲି ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ମତେ ପ୍ରାରମ୍ଭ ଦେଲେ । ସେହି ଖୋଲି ଚିଠି ପାଇଲେ ସେ ତାହାଙ୍କ କାଗଜରେ ଦଶପକ୍ଷା ବିଷୟ ନେଇ ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବେ—ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାଲୋଚନା କର ଦଶପକ୍ଷା ପ୍ରକାଶ ସପକ୍ଷରେ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକମତ ଗଠନ କରିବେ ।

ବାବୁ ମୋତିଲଲ ଘୋଷଙ୍କର ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ମୋର ନିରାଶ ପ୍ରାଣରେ ପୁଣି ଟିକିଏ ଆଶାରେଖା ଦେଇ ଉଠିଲା । କଲିକତାର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ନ ୩ ନମ୍ବର ମିରଜାପୁର ଷ୍ଟ୍ରିଟରେ ଅଛି । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ‘କୁମୀଳ ଅଭୟ ଆଶ୍ରମ’ର ଜନ୍ମ ଏହଠାରେ । ତାକୁର ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜି କେତୋଟି ପ୍ରିୟଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଦେଶସେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଗଠନ କରୁଥାନ୍ତି । କଟକରୁ କଲିକତା ପଳାଇ ଆସିଲା ବେଳକୁ ଏହି ସୁରେଶ ବାବୁ କଟକ ଯାଇଥିଲେ । କଟକରୁ ସେ ମତେ ଏହି ମେସରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶାହଙ୍କ ନିକଟକୁ ପତ୍ରିକା ଲେଖି ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ କଲିକତାରେ ରହିଛି । ସୁବିଷୟକୁ ବୋଧ କଟକ ଗୁଡ଼ି କଲିକତା ପଡ଼ିବାକୁ ଆସିବା ପରେ ସୁରେଶ ବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । ଏକ ପ୍ରକାର ଏହି ଦଳରେ ଖେଳ ଯେତେ ଦେଇଛନ୍ତି କହିଲେ ତଳେ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହି ଦଳ ନିମ୍ବର ମିରଜାପୁରରେ ଥିବା ମେସକୁ ଆସନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ସହିତ କଟକରୁ ମୋର, ପରିଚୟ ଥିଲା । କଲିକତାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ସହିତ ବିଶେଷ ଘନିଷ୍ଠତା ହୋଇଅଛି । ସୁତରାଂ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା କରୁଛି, ଏମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ କରୁଛି । ଏମାନଙ୍କ ନ ଜଣାଇ ଥିବା ଏମାନଙ୍କ

ପରାମର୍ଶ ନ ନେଇ ମୁଁ କିଛି କରି ନ ପାରେ । କାରଣ ଦେଶର ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷୟରେ ମୋର କୌଣସି ଅଭିଜ୍ଞତା ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବାବୁ ମୋତିଲାଲ ଘୋଷଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ଯୁକ୍ତାସ ବାବୁ ଓ ଯୋଗେନ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ସୁରେଶ ବାବୁ ମେସରେ ନ ଥାନ୍ତି । ଯୋଗେନ ବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ମେସର ସବୁ ଭର । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବା ଦରକାର ।

ଦଶପଞ୍ଚା ମେଲି ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ଏଡେବେଳକୁ ସମାପ୍ତ ହେଲାଣି । ବିଚାର ବିଷୟ ଦେଖି ଦ୍ଵୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ଫାଣି ହୁଅନ୍ତୁନା ହୋଇଛି । ଅନେକ ଦ୍ଵୀପାନ୍ତର ହୋଇଛନ୍ତି । ବିଚାର ହାଉସ୍‌ରେ ୧୪ ବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଛି । ଦଶପଞ୍ଚା ଅଭିନୟର ଶେଷ ପରଦା ପଡ଼ିଯାଇଲାଣି । ଏସବୁ ମୁଁ ଶୁଣିଲିଣି । ଯୁକ୍ତାସ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଜାଣିଲେଣି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋତିଲାଲ ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାରେ କିଛି ଫଳ ଫଳିବାର ଆଶା ଆଉ ନାହିଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତାସ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ମତାମତ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭାବି ବିଚାର ବାବୁ ମୋତିଲାଲ ଘୋଷଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ମତେ ମନାକଲେ । ସେମାନଙ୍କ କହିବାର ମର୍ମ ହେଉଛି—ଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଯଦିକାର ଏଭଳି କଥାକୁ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବଳ ଲୋକମତ ଗଠନ କରିବା କଲ୍ୟାଣ ମଧ୍ୟ ବୃଥା । ଦଶପଞ୍ଚାରେ ଯାହା ଘଟିବାର ଘଟିଗଲା । ଏଥିରେ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇ ମୁଁ ମୋର ଜୀବନକୁ ବିପଦଗ୍ରସ୍ତ କରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଲେଖାଲେଖି କଲେ ମୋର ଜୀବନ ଆହୁରି ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିବ । ମୁଁ କଲିକତାରେ ଥିବାର ସମ୍ବାଦ କଟକ ପୋଲିସ୍ ଜାଣିବ । କଲିକତା ପୋଲିସ୍ ମଧ୍ୟ ମତେ କଲିକତାରେ ରଖାଇ ଦେବ ନାହିଁ । defence of india act ଅର୍ଥାତ୍ ‘ଭାରତ-ରକ୍ଷା-ଆଇନ’ପରି କହା ଆଇନ ଜାଣି ଥିଲେବେଳେ ମତେ ମଧ୍ୟ କେହି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋର ଏପରି ଖୋଲି ପଡ଼ି ବଡ଼ଲୁଟିକୁ ଲେଖିବାଦ୍ଵାରା ବୃଥାରେ ମୋର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ । ଉଦୟକ ଦଶପଞ୍ଚା ଇନ୍ଦିରାକୁ ଭୁଲିଯାଇ ନିଜକୁ ଦେଶସେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଦରକାର । ଏହା

ହେଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ମେସରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କର ପାରନ୍ତେ ।

ସୁଭାଷ ବାବୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଶୁଣିଲି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ବାବୁ ରାମାନନ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକଙ୍କୁ ପଚାରିବାରେ ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଅତଏବ ବାବୁ ମୋତିଲାଲ ଗୋଷ୍ଠଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ବଡ଼ଲୁଟ ସାହେବଙ୍କୁ ଖୋଲି ପତ୍ର ଲେଖି ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଦରିଆରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ମୁଁ ରହିତ ହେଲି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇଲି ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ କପରି ନରୁପାୟ, ଆମ ଦେଶ କପରି ଦୁର୍ବଳ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ଆମର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ, ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନା ମୋ ମନରେ ଜାଗି ଉଠିଲା । ମୋର ହୃଦୟ ଭିତରୁ ପ୍ରତିଧ୍ବନିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା—“So long we have not been able to drive-out these white people from India, there is very little chance of even thinking, to do any good to our country.” ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ଏ ଦେଶରୁ ତଡ଼ି ଦେଇ ନ ପାରିବୁଁ ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର କୌଣସି ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ମୋ ମନରେ ଏହିପରି ଭାବନା ଯେପରି ଭାବରେ ଏବଂ ଯେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଜାଗରୁକ ହୋଇଥିଲା, ସେସବୁ ଅତ୍ୟାଧିକ ମଝନ ଅଛି । ସେହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ହୃଦୟ ଭିତରେ ନିନାଦିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ସେହି ଅବସ୍ଥା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚି ଯାଇଛି । ଏସବୁ ମନେ ପଡ଼ି ଗଲୁବେଳେ ହୃଦୟ ଥର ଉଠେ । ଆମ୍ଭେମାନେ କପରି ନରୁପାୟ, ବିଦେଶୀ ଶାସନ ପ୍ରଭାବରେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର କି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଘଟିଛି ତାହା ଚିହ୍ନିବାକୁ ଆଉ କିଛି ବାକୀ ରହେ ନାହିଁ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

(ବିପ୍ଳବୀ ଜୀବନ)

କଲିକତାରେ ନାନା ଚେଷ୍ଟା କର ଦଶପଇସାର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ପାଇ ନିରାଶ ରାବରେ ବୋଲପୁର ‘ଶାନ୍ତି ନିକେତନ’କୁ ପୁଣି ଫେରିଲି । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ କରିବି, କେଉଁ ପଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିବି କିନ୍ତୁ ରାବ ପ୍ରିୟ କର ପାରୁ ନାହିଁ । ଯେ ଯେତେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ କାହାର କଥା ମତେ ସୁଖ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ମୋ ମନ ଦୁଃଖ ଓ ହୋଧରେ ଉଛୁଳି ଉଠୁଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ଧରିଲେ ମତେ ଚରକ୍ତ ବୋଧ ହୁଏ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ଭଗବାନ ବୋଲି ଲୋକେ ଯାହା କହନ୍ତି ସବୁର ମୂଲ୍ୟ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ ! ଭଗ୍ନର ନାହାନ୍ତି । ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ କଥା କହି ନିଜକୁ ଆଶ୍ୱସନା ଦେବା ହେଉଛି ଦୁଃଖର ଲକ୍ଷଣ । ‘The mighty is right’ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ବଳ ଯାହାର ରାଜ୍ୟ ତାହାର’; ବଳ, ପରାକ୍ରମ ଯେଉଁଠାରେ, ସତ୍ୟ ନ୍ୟାୟ ଭଗବାନ ସେହିଠାରେ—ସଦା ବୋଧହୁଏ ସତ୍ୟ । ଏହିପରି କେତେ ସବୁ ଭାବନା ମନରେ ଖେଳିଯାଏ । ମନର କିଛି ସ୍ଥିରତା ନ ଥାଏ । ରାତିରେ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ଦଶପଇସା ଘଟଣା ସବୁର ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ତମକି ଉଠେ । ଦଶପଇସାର କରୁଣ ଚିତ୍ର ସବୁବେଳେ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ନାଚୁଥାଏ । କଣ କରିବି, କେଉଁଠାରେ ରହିବି କିନ୍ତୁ ପ୍ରିୟ କର ପାରେ ନାହିଁ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବ କଲିକତା ଯାଇଥାନ୍ତି । ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଗ୍ରୀଷ୍ମୁଚ୍ଛିନ୍ନ ହେଉ ବନ୍ଦ ଥାଏ । ପିଲାମାନେ ସବୁ ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତି ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣ ଗ୍ରହ ଛୁଟିରେ ରହୁଥାନ୍ତି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବ କଲିକତାରୁ ଫେରି ହଇଜା ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କର ଜୀବନ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବଙ୍କୁ ମରଣାପନ୍ନ ଦେଖି ମୁଁ ବଡ଼ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ପ୍ରାଣର ମାୟା ମମତା କାଟି ମୁଁ ତାହାଙ୍କ ସେବା ଶୁଣୁଷା କରିବାରେ ଲାଗିଗଲି ।

ଭଣ୍ଡରଙ୍କ କୃପାରୁ ଆଶ୍ରୁ ଜ ଯାହେବ ମରୁ ମରୁ ବହୁଗଲେ । ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁଛି ।

ମୁଁ କଣ୍ଠକରିବ, ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁଛି କିମ୍ବା କଲିକତା ଯିବି କିଛି ଘୃଷି କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ହେଲେ, ପୂର୍ବ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷିତ ସାହିତ୍ୟିକେଟ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । କଟକ ମିଶନ ସ୍କୁଲରେ ମୁଁ ପଢ଼ୁଥିଲି । ସେଠାରୁ ସାହିତ୍ୟିକେଟ ଅଣାଯାଇ ନ ପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋ ନାମରେ ଓଧାରଣ ଜାଣି ହୋଇଛି । ମତେ ଧରବା ପାଇଁ ବାରୁ ଦାମୋଦର ରଥ ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାର ଅଭିଜ୍ଞ ଅଣ୍ଟାକୁ ଥିବେ । ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ କେଉଁଠାରେ ଲୁଚି ଯାଇଛି ଏହା ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ଵାସ । ମୁଁ ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ପଳାଇ ଆସିଛି ଏହା ସେମାନେ କଲ୍ୟୁନା ମଧ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଟକ ମିଶନ ସ୍କୁଲରୁ ସାହିତ୍ୟିକେଟ ଆଣିବା ଅସମ୍ଭବ । ଅତଏବ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରହୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର କୌଣସି ସୁବିଧା ଦେଖିଲି ନାହିଁ ।

ଶାନ୍ତିନିକେତନ ଗୁଡ଼ି କଲିକତା ଫେରିଲି । ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ମୋର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ସୁଗତ ରହୁଛି । ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପାଠପଢ଼ା ସହଜ ଦେଶସେବାର ସେପରି କିଛି ବିଶେଷ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ଦରୋଇ ଭାବରେ କିଛି ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କଲେ ହେଲା । ସୁବିଧାବାରୁ ପ୍ରଭୃତି ମତେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ମୁଁ ମିରଜାପୁର ଷ୍ଟ୍ରିଟ ମେସିନ୍ରେ ରହୁଛି । ଏହି ସମୟରେ କେତେକ ଭଲ ଭଲ ବହି ମୁଁ ପଢ଼ିବାର ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ଦେଶର ଅର୍ଥନୀତି, ଇତିହାସ, ରାଜନୈତିକ କେତେକ ବହି ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲି । ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ି ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରିଥିଲି ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥାବସ୍ଥିତିରେ ରହୁଛି ତହିଁର ଇତିହାସ ଅତି ବିରଳ । ମେସିନ୍ରେ ଯେ କେତେକଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ରହୁଥାନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ପ୍ରତିଦିନ ବାହାରେ ରହୁଥିବା ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଏଠାକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାଜରୁ ବାହା କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ନେଇ ଦେଶକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ

ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଘ ତିଆରି କରିବା । ଏହି କଲ୍ଲାନାର ଜନ୍ମଦାତା ଭାବର ସୁରେଶବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ । ସୁରେଶବନ୍ଦୁଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ସୁରେଶଦା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ସୁରେଶଦା ଅର୍ଥ ସୁରେଶ-ଦାଦା । ବଙ୍ଗଳାରେ ବଡ଼ ଭାଇକୁ ଦାଦା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଆମ୍ଭ ମେସ୍ତରେ ଯେ ଯାହାଠାରୁ ବଡ଼, ସେ ତାହାକୁ ଦାଦା ବୋଲି ଡାକେ । ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରକୁ ଶ୍ରୀଚକ୍ରରେ ଦେଖନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ସୁରେଶଦା ଭାବର M. B. ପାଏ କରି କାଶୀରେ ରହି, ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମେସ୍ତର ଭାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଉପରେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଯୋଗେନ୍ଦଦା ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ଯୋଗେନ୍ଦଦା ଜଣେ ବଡ଼ ହୃଦୟବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି । ମୁଁ ଗଲବେଳକୁ ସେ ଚ. ଏ. ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ଯୋଗେନ୍ଦଦା ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମନ ଭୁଲାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସୁବ୍ରତବୀର ଓ ପ୍ରମଥବୀର ଏହି ମେସ୍ତରେ ଆସି ଅନେକ ସମୟ ରହନ୍ତି । ସୁବ୍ରତବୀର କଲେଜର ଆଇ. ଏ. ର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରମଥବୀର ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କର ସହାଧ୍ୟାୟୀ । ସୁବ୍ରତବୀର ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପରୀକ୍ଷାରେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ପ୍ରମଥବୀର ଯେହୁବର୍ଷ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏହି ଦୁଇଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହି ମେସ୍ତ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବାରୁ ମେସ୍ତର ଖାତର ମଧ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାଜରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମିରଜାପୁର ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ ଘର ଗୁଡ଼ି ଓ ଏଲିଜାବେଥ୍ ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘର ରହା ନେଇ ମେସ୍ତଟି ରହିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଯେ କେତେକଣ ଅଛନ୍ତି ସମସ୍ତେ ସମାନ ଭାବରେ ଚଳନ୍ତି । ଯାହାର ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ ଆସେ, ସେ ତାହା ଯୋଗେନ୍ଦଦାଙ୍କୁ ଦେଇ ଦିଏ । ଯାହାର ଘରୁ ବେଶୀ ଟଙ୍କା ଆସେ ତାହା ପାଞ୍ଚ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ଥାଏ । ଏପରି କି ମେସ୍ତରେ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା କାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । ଧୋବା ଲୁଗା ସଫା କରି ଆଣିଦେଲେ, ଏ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି ମୋର, ସେ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡି ତାର ଏପରି ବସ୍ତ୍ରବସ୍ତୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଆକାର ନେଇ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଲୁଗା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଇଁ ବାଣ୍ଟି ନିଅନ୍ତି ।

ମେସରେ ଗୋଟିଏ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଥାଏ । ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଗୋଟିଏ ଆଲୋଚନା ସଭା ବସେ । ବାହାରର ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହି ଆଲୋଚନା ସଭାରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ଦେଶର ରାଜନୀତି, ଧର୍ମ ଓ ଅର୍ଥନୀତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ପଡ଼େ । ପ୍ରତି ମାସରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ବାହାରେ ଥିବା ଦଳଭୁକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସି ମେସ୍‌ରେ ଶ୍ରେକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ସେହିନ ମେସ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେକ୍ଷିତ୍ୱ ହୁଏ କହିଲେ ଚଳେ । ମେସ୍ ଚଳିବାକୁ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଟିଉସନ୍ କରି ଟଙ୍କା ଯୋଗାନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ଏହି ମେସ୍‌ଟିର ସଞ୍ଜିବ ଇତିହାସ । ଏହି ମେସ୍ ହେଉଛି ବଙ୍ଗଦେଶର ବିଖ୍ୟାତ କୁମିଲ୍ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କ ମୂଳଭୂମି ।

ଏହିଠାରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଲି । ଏହିଠାରେ ମୁଁ ଅନେକ କଥା ଜାଣି ପାରିଛି । ଏହି ସମୟରେ ମୋ ଜୀବନର ଏକ କଠୋର ସାଧନା କହିଲେ ଚଳେ । ମୁଁ ଇଚ୍ଛା କରି ଦିନରେ ବେଳାଏ ଖାଏ । ରାତିରେ ଆଠଟାରେ ଶୋଇପଡ଼େ । ପ୍ରଥମ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଆଉ ଶୟନ କରେ ନାହିଁ । ଦିନେ ଦିନେ ଏପରି ହୋଇଛି, ମୁଁ ରାତି ଆଠଟାରେ ଶୋଇ ନଅଟା କିମ୍ବା ଦଶଟାରେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି, ତଥାପି ମୁଁ ଆଉ ଶୋଇ ନାହିଁ । ରାତି ତମାମ ବସି, କିଛି ସମୟ ଅଧ୍ୟୟନ କରେ । ସୋର ରାତି ବେଳେ ଏକାକୀ ବସି ଧ୍ୟାନ ଉପାସନା କରେ । ପ୍ରତିଦିନ ରାତି ୩ଟାରୁ ବାହାରି ଗଙ୍ଗା ନଦୀକୁ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଯାଏ । ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ କରି ବସାକୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ଶୋଇଥାନ୍ତି । ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଏପରି ଦେଖି ଯୋଗେନଦା ମୋର ନାମ ଦେଇଥାନ୍ତି dr. gavin । ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମତେ ଅନେକ ଏହି ନାମରେ ଡାକନ୍ତି, ଏବଂ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ମୁଁ ଜଣେ କର୍ମୀ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ମତେ ଦେଖନ୍ତି ।

ସେ ଯାହା ହେଉ କଲିକତାରେ ରହି ମୁଁ ଅନେକ ବିଷୟ ଜାଣି ପାରିଲି । ଦେଶ-ସେବା କଣ, ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ କଣ, ଏସବୁ ମୁଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାରେ କିଛି ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । କଲିକତାରେ ରହିଲେ ଭାରତର କେଉଁ କୋଣରେ କି ରାଜନୈତିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଛି ସେ ସବୁ ଜଣାଯାଏ । କଲିକତା ହେଉଛି ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ନାଡ଼ୀ । ନାଡ଼ୀ ଦେଖି ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରର ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝିହୁଏ । କଲିକତାରେ ରହି,

ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କଲେ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆନ୍ଦୋଳନ କଥା ଜାଣି ହୁଏ । ଭାରତରେ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମତଭେଦ କେଉଁଠାରେ ? ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ସୃଷ୍ଟି କାହିଁକି ହୁଏ ଅବା ହୋଇଛି ? ବିଭିନ୍ନ ଦଳର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ପଦ୍ଧତି କଣ ? ଭାରତୀୟ ବିଷୟରେ ମୁଁ କିଛି କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି । ମୋର ଏପରି ବୁଝିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଦେଶ ଓ ରାଜନୀତିର ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ମୋର ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ଡିମଣି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଦେଶକୁ ଅଧିକ ପରିମାରେ ବୁଝି ପାରିଲି । ସେତେବେଳକୁ ଦେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଆନ୍ଦୋଳନ କଂଗ୍ରେସ ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହିଁ । ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ବହୁତା ଦେବାର ମୁଁ ଶୁଣି ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ଅବା ସ୍ୱାଧୀନତା ଏକଥା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଉଦ୍ଧାରଣ କରିବା ରାଜଦ୍ରୋହ-ସୂଚକ । ଭାରତ ଔପନିବେଶିକ ସ୍ୱାଧୀନ-ଶାସନ ଦାବୀ କରେ ଏହା ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଘୋଷଣା କରି ସେଥିପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁହଁପାତ କରି ନାହିଁ । ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ବିଷୟ ନେଇ, ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜନୈତିକମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ପାଠ କରିବାର ମୁଁ ଶୁଣିଛି । ଏଥିରୁ ଅଧିକ ରାଜନୀତି ଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଦେଶରେ ହୋଇ ନାହିଁ ।

କଲିକତାରେ ରହି ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ମୋର ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ବଢ଼ିଲା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଦଶପଞ୍ଜା କଥା ପାଶୋର ଗଲା ନାହିଁ । ଦଶପଞ୍ଜା କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିଶୋଧ-ବଞ୍ଚି ଜଳି ଉଠେ । ରାଜନୈତିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାର ଭାବନା କାହିଁକି ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ । ଦଶପଞ୍ଜା ପ୍ରକାଶ ଦୁଃଖ ପାଇଁ ସେହିମାନେ ଦାୟୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ—ଏହିପରି ଭାବ ମନରେ ଜାଗି ଉଠେ । ଏପରି ଭାବନା ମଧ୍ୟ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଅହିଂସାର ନାମ ଶୁଣି ନାହିଁ । ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ ଏହା ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଭାବି ନାହିଁ । ମୋର ଶିକ୍ଷା, ହିଂସାପଥ ଅବଲମ୍ବନ ନ କଲେ ଏ ଦେଶରୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଲୋପ ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ସେତେବେଳେ କଲିକତାରେ ବେଳେ ବେଳେ ରାଜନୈତିକ ଉକାୟତ ଓ ରାଜନୈତିକ ହତ୍ୟା ହୁଏ । ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ

ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉକାସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ପୋଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ସୁଯୋଗ ଦେଖି ହତ୍ୟା କରନ୍ତି । ଏହି ରାଜନୈତିକ ଉକାସ୍ତୁତ ଓ ହତ୍ୟାର ସମ୍ଭାବ ଦୈନିକ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଏହିପରି ସମ୍ଭାବ ସେହି ଦିନ ଥାଏ ସେହିଦିନ ସମ୍ଭାବପତ୍ରର ଭାବ କାଟିବ । ଏହି ସମ୍ଭାବ ଜାଣିଲେ ମୋ ମନ ଭାବ କାଟି ଉଠେ । ମୁଁ ମନେ ମନେ ଭାବେ, ଦଶପକ୍ଷର ଅତ୍ୟାଚାର ମାନଙ୍କୁ ଏପରି ହତ୍ୟା କରି ପାରିଲେ କିଛି ମାତ୍ର ଦୋଷ ଘଟନ୍ତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପୁଣି ମନରେ ଭାବନା ଆସେ ଏମାନଙ୍କୁ ମାରବାରେ କିଛି ନୁହେଁ । ଏମାନେ ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଶତ୍ରୁ ନୁହଁନ୍ତି । ଆମର ସମସ୍ତ କର୍ମ ଓ ଭାବନା ମୂଳରେ ଦେଶକୁ ସ୍ବାଧୀନ କରିବାର ଆକାଞ୍ଛା ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର । ପୁଣି ସାହା କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଲ୍ୟାଣର ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କରିବାକୁ ଗଲେ ସେପରି କର୍ମ, ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବହିର୍ଭୁତ ହେବ । ସମସ୍ତ କର୍ମ ଓ ଚିନ୍ତା ସଙ୍ଗତି ଓ ଦଳଭକ୍ତ ହୋଇ କରିବା ଦରକାର ।

ଏହିପରି ଭାବନା ମନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ମାତ୍ରେ, ବଙ୍ଗଳାର ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ବ୍ୟଗ୍ରତା ଅନୁଭବ କଲି । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ସମ୍ଭାବପତ୍ରରେ ପାଠ କଲି, “ବାଲେଶ୍ବରରେ ଖଣ୍ଡ-ଯୁଦ୍ଧ ।” ବଙ୍ଗଳାର ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ଯଶୋଦ୍ରନାଥ ମୁଖର୍ଜି ନାମରେ କେହି ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀ ସାଥୀ ୩୪ ଜଣଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ଭାରତ-ରକ୍ଷା-ଆଇନ ନିଲରେ, କଲିକତାରେ ଧରପଗଡ଼ ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ସେ ବଙ୍ଗ ଦେଶ ଗୁଡ଼ି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲାରେ ସେ ଚାଲୁଥିଲାବେଳେ, ଗୁପ୍ତ ପୋଲିସ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦାନ ପାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ଦେଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ପୋଲିସ ଫଉଜ ସହଯୋଗ ଯଶୋଦ୍ରନାଥ ମୁଖର୍ଜି ଲଢ଼ାଇ କରି ପୋଲିସ ଗୁଳିଦ୍ବାରା ହତ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ କିନ୍ତୁ ଅସୁସମର୍ପଣ କରି ନ ଥିଲେ । ପୋଲିସ ସହଯୋଗ ତାହାଙ୍କର ୩୪ ଦଣ୍ଡା କାଳ ଏହି ଯେ ଲଢ଼ାଇ ଚାଲିଲା, ତାହାକୁ ‘ବାଲେଶ୍ବର ଖଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧ’ ନାମ ଦେଇ, କଲିକତାରେ

ସଂବାଦପତ୍ର ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହି ସଂବାଦ ପାଠ କରି ମୋ ମନରେ ଯେତିକି ଦୁଃଖ ହେଲା ତେତିକି ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ଶରଣରେ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଦୁଃଖ । ମୋର ମନେ ହେଲା, ସେମାନଙ୍କ ଦଳରେ ଜଣେ କେହି ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଏତେ ସହଜରେ ଧରା ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତେ । ଏହିଠାରୁ ଏବଂ ଏପରି ଭାବନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ମୋର ମନ ଦୌଡ଼ିଲା ।

ଦଶପଲ୍ଲୀ ଲଣ୍ଡନୋଲ କଥା ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଜାଣିଥାନ୍ତି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ମେଲି ସଂବାଦ ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ପରେ କନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା କଥା କାହାର କାହାର ମନକୁ ଫିଟି କରୁଥିଲା । ନାନା କାରଣରୁ ତାହା କେହି କର ନାହାନ୍ତି, ନ କର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସୂତ୍ରରେ କେହି କେହି ମୋର ନାମ ଶୁଣିଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ବଙ୍ଗ ଦେଶକୁ ପଳାଇ ଆସି ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତି-ନିକେତନରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ କେହି କେହି ଜାଣନ୍ତି । ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଥିବା ସମୟରେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର କେହି ସେଠାକୁ ଯାଇ ମୋ ସହିତ କଥା ହୋଇ ଆସିବାର କଥା ମୁଁ ପରେ ଅନୁମାନ କରି ବୁଝି ପାରୁଛି । ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ କେହି କେହି ବେଳେ ବେଳେ ଭାବିଥାନ୍ତି, ସୁବିଧା ପାଇଲେ କେତୋଟି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକଙ୍କୁ ଦଳଭୁକ୍ତ କରି ନେବେ ।

କଲିକତାରେ ଓଡ଼ିଆ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସର ନଜର ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକ କେତୋଟି ପାଇଲେ, ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ସହଜରେ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରବ, ଏହି ଇଚ୍ଛାରେ କେହି କେହି ମତେ ସେମାନଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ମୁଁ ପରେ ଜାଣିଛି । ଦେଶ ପ୍ରତି ପ୍ରକାଶ ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଦେଶକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକାତରରେ ପ୍ରାଣବଳି ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କଲିକତାରେ ରହୁଥିବା ଦିନୁ ମୋତେ କେହି କେହି ଆସି, ଜାଣି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ କାହାକୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ, ସେମାନେ କି କୌଶଳରେ ତାହା ସାଧନ କରନ୍ତି, ବେଳେ

ବେଳେ ଧୂସ୍ର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ତାହା ଜାଣି ପାରୁଥିବେ କି ନା ସନ୍ଦେହ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ବିପ୍ଳବୀ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ମୋର ମନ ବଳିଛି, ଏବଂ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦଳ ମତେ ସେମାନଙ୍କ ଦଳଭୁକ୍ତ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଅଛି । କିନ୍ତୁ କେହି କାହାର ମନ କଥା ଜାଣିବାର କୌଣସି ସୁବିଧା ଘଟି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଏହି ମେସିନ୍ରେ ଥିବା ସମୟରେ ଜଣେ କେହି ଆସି ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ “ଭାରତ କାହାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ପାରିବ ?” ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧି ଓ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପତର ହେଲା ବେଳେ, ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରଶ୍ନକାରୀକୁ ଚିହ୍ନି ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ କେହି ମୁଖ୍ୟ ବିପ୍ଳବବାଦୀ ଏକଥା ମୁଁ ପରେ ବୁଝିଲି । କଲିକତାରେ କିଏ କଣ ଏହା ଚିହ୍ନିବା ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ ପରି ଜଣାଯାଏ । ଯାହାଙ୍କୁ ରୁମ୍ରେ ନିଜର ପରମ ମିତ୍ର ବୋଲି ଭାବୁଛି, ସେ ହୁଏତ ଜଣେ ବିପ୍ଳବବାଦୀ କିମ୍ବା ସେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଚୋରା ପୋଲିସ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କିଏ କଣ ଚିହ୍ନିବ କିପରି ?

ଏଥିପାଇଁ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା କାମନା କରି ସେହିମାନେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳଭୁକ୍ତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଭିତର ବାହାର ସମାନ ନ ଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ଭାବ ଯାହା ତହିଁର ବିପକ୍ଷତ କାର୍ଯ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଲୋକଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ବାହ୍ୟକ ବ୍ୟବହାର କ୍ରିୟାକଳାପ ସହୃଦ, ଅନ୍ତରର ଚିନ୍ତାଧାରାର ମିଳନ ନ ଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ଗତିବିଧି ଦେଖି ଲୋକ ଚିହ୍ନିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଗଡ଼ମାଠକୁ ଚାଲିବାକୁ ଯାଏ । ଏହି ପଡ଼ିଆଟି ଅତି ବିସ୍ତୃତ । ଏହାର ଏକ ପାଖରେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ । ଅପର ପାଖରେ ଚୌରଙ୍ଗୀ ରାସ୍ତା । ପଡ଼ିଆରେ ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ଲାଗି ଫୋର୍ଟ ଉଇଲିସ୍ ମ୍ ଦୁର୍ଗ । ଏହି ଦୁର୍ଗର ଏକ ପାଖରେ ଇଡ୍‌ଗଡ଼ ନି ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ । ଏହି ଉଦ୍ୟାନକୁ ଲାଗି ଲଟ୍-ପ୍ରାସାଦ । କଲିକତା ଭାରତର ରାଜଧାନୀ

ଥୁଲ୍ୟବେଳେ ଏହି ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରକୁ କେନ୍ଦ୍ର ଭାଗତବାସୀ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ନିଷେଧ ଥିଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ ସେହି ପଡ଼ିଆରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସ୍ତର ମୁଠି ଛାପିତ ହୋଇଛି । ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତରରେ ଲେଖାଅଛି । ଏହି ମୁଠିଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଇଂରେଜ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଶାସକମାନଙ୍କ ପ୍ରତିମୁଠି । ଏହୁମାନେ ଏ ଦେଶରେ ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ କରିଛନ୍ତି । ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କର ଗୌରବ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଖେଳା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିମୁଠି ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ପ୍ରତିମୁଠି ଦେଖିଲେ ଭାରତ କିପରି ପରାଧୀନ ଓ ପଦଦଳିତ, ଏହି ଭବ-ଚରଣ ଦୃଢ଼ଯୁଗର ଖେଳିଯାଏ । ଯେଉଁଦିନ ମୁଁ ଏହି ପଡ଼ିଆକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଏ, ସେଦିନ ରାତିରେ ମୋର ଭଲ ନିଦ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହି ପଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘକାୟ ଉଚ୍ଚ ଘର ଅଛି । ଏହାର ନାମ ମନୁମେଣ୍ଟ । ମୁଁ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହି ମନୁମେଣ୍ଟ ନିକଟରେ ଯାଇ ବସିଲି । ଯଥାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ମୋର ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ମୁଖ-ଚିହ୍ନା ଲୋକ ଆସି ମୋ ନିକଟରେ ହାଜର ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସେପରି କିଛି ପରିଚୟ ନାହିଁ । ସେ ମୋ ନିକଟରେ ବସି ମୋ ଡେଣାରେ ହାତ ପକାଇ ମତେ କହିଲେ, “ତୁମି ଏତ ଦୁଃଖ କେନ ?” ତାଙ୍କର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମୋର ବୁଝିବାର ଆଉ କିଛି ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି, “ଆମି ବୁଝଲ କେ ବଲ୍‌ତେ ? ମନେର ବଲ୍ ଆକିଲେ ହଲ, ଗାଏର ବଲ୍ ଏକମାତ୍ର ବଲ୍ ନଏ ।”

ଏହି ହେଲା ପ୍ରଥମ ସମ୍ବାଦ । ତାପରେ ସେ କହିଲେ, “କଲିକତାରେ ରହୁବାକୁ ହେଲେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ନେବା ଦରକାର । ତା ନ ହେଲେ, ଜଣେ ଯୁବକ କଲିକତାରେ ବିନା କାମରେ ରହୁ, ଏଠାକୁ ସେଠାକୁ ଯିବା ଆସିବା କଲେ ପୋଲିସର ଦୃଷ୍ଟି ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବ । ପୋଲିସର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେବ । ପୋଲିସର ସନ୍ଦେହ-ଚକ୍ଷୁରେ ପଡ଼ିଲେ କିଛି କର ହେବ ନାହିଁ । ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ନେବା ଦରକାର । ମୁଁ ଆସି, ପରେ

ଦେଖା ହେବ ।” ଏତିକି କହୁ ଦେଇ ଉକ୍ତ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଟି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେ ଲୋକଟି କେବଳ ଟିକିଏ ମୁଖରହ୍ନା ଲୋକ । ସେ କିଏ, କଣ କରନ୍ତି, କେଉଁସ୍ଥାନରେ ଥାନ୍ତି ସେସବୁ ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ଜଣେ ସ୍ଥୁନ ହୋଇଥିବେ ମୁଁ କେବଳ ଏହା ଅନୁମାନ କରୁଛି । ସେ ଚାଲିଗଲା ପରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ପ୍ରମତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ବସି ରହିଲି । ମନ ମଧ୍ୟରେ କେତେ କଣ ଭାବନା ଖେଳିଗଲା । କିପରି କିଛି ନୂଆ କଥା ମୁଁ ଶୁଣିବି, ଏପରି ବିଚାରୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଉପର କଥାର ରହସ୍ୟ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । କେତେଦିନ ପରେ ବୁଝିଲି, ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି ହାସଲ କରି ପାରିବାର ଦେଖାଗଲେ, ପରେ ଅନ୍ୟ କଥା । ପ୍ରକାଶନରେ ମତେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାର ଆଦେଶ ମିଳିଲା !

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କଲିକତା ମେସ୍ ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭ ମେସ୍ଟିର କିଛି ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ ଅଛି ଏଥିରେ ଆଦୌ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଉପରେ ପୋଲିସର ତତ୍ତ୍ୱ ନ ପଡ଼ିଛି ତାହା ନୁହେଁ । ମେସ୍ ପ୍ରତି ପୋଲିସର ଦୃଷ୍ଟି ରହିଛି । ପୋଲିସର ସନ୍ଦେହ ତରୁରେ ପଡ଼ିଲେ ମେସ୍ଟିର ଶାନ୍ତିଯିବ ଏଥିପାଇଁ ସୋଭେନିଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସେ ଡର ନ ଥାଏ ତାହା ନୁହେଁ । କଲିକତାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଙ୍ଗାଳୀ ଗ୍ରାହକ ପଛରେ ଗୋଇନ୍ଦା ପୋଲିସ ରହି ରହିବିଧି ନିଶ୍ଚୟ କରେ । କାହାରଠାରେ କିଛି ଅସାଧାରଣ ଦେଖିଲେ ତା ପଛରେ ବରାବର ଚାଲି ପୋଲିସ ରହନ୍ତି । ସୁତରାଂ ମୋ ପରି ଜଣେ ଯୁବକ ମେସ୍ରେ ଅଛି । କୌଣସି ସ୍କୁଲ କିମ୍ବା କଲେଜରେ ନାମ ନ ଥାଇ ମେସ୍ରେ ରହିବାର ହେଉ କଣ, ଏହି ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରୁ କରୁ କାଳେ ମୁଁ ଧରା ପଡ଼ିବି ଏହି ଭାବରେ ସୋଭେନିଆ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ଠିକ କରୁଥାନ୍ତି ସେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାଇ ଦେବା ନିରାପଦ । କିନ୍ତୁ କଟକରୁ ଟ୍ରାନସଫର ସାଙ୍ଗିଠିକେଟ ନ

ଆଣିଲେ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖା ହେବ କିପରି ? ସୁତରାଂ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଶଶି ଏ ସାଟିଫିକେଟ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ ।

କଲିକତାଠାରୁ ଚଉଶ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବାଗନାନ୍ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ବେଙ୍ଗଲ-ନାଗପୁର ରେଲରେ ଆସିବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ ଅଛି । ଜଣେ କେହି ବନ୍ଧୁ ଏହି ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଶଶି ଏ ପତ୍ର ଦେଲେ । ଉକ୍ତ ପତ୍ର ଶଶି ଧରି ମୁଁ ଆସି ବାଗନାନ୍ ସ୍କୁଲରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି । ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ଶଶି ଏ ପତ୍ର ମୁଁ ମୋର କକେଇଙ୍କ ସ୍ବାକ୍ଷରରେ ଲେଖିଲି । ମୋର କକେଇ ଲେଖିଛନ୍ତି :—
“ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ !

ମୋର ଭ୍ରତୃଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର କଲିକତା ବସାରେ ରଖି ଦସ୍ତେଇ ଭାବରେ କିଛି ପାଠ ପଢ଼ାଇଅଛି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଦେବା ମୋର ଇଚ୍ଛା । ଏଣୁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଛି । କାରଣ, କଲିକତାରେ ରଖି ତାହାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାଇବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସହଜଯାଏ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ କରି, ତାହାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଣା କରି ଯେଉଁ କ୍ଲାସରେ ଉପଯୁକ୍ତ ମନେ କରିବେ ସେହି କ୍ଲାସରେ ନାମ ଲେଖାଇଦେଲେ ବିଶେଷ ଉପକୃତ ହେବି । ଇତି ।

ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱନାଥ ମିଶ୍ର ”

ପତ୍ରଶଶି ଏ ଦୃପର ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖି ତାହାକୁ ଇଂରେଜୀରେ ଅନୁବାଦ କରି ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ ଦେଲି । ସେ ମୋର ନାମ ମାଟ୍ରିକ୍ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସରେ ଲେଖିଦେଲେ । ମୁଁ କଲିକତା ଫେରି ଆସିଲି । କିଛିଦିନ ପରେ ପୁଣି ଯାଇ ସେହି ସ୍କୁଲରେ ହାଜର ହେଲି । ଆଉ ଶଶି ଏ ପତ୍ର କକେଇ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

“ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ !

ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହ ପୂର୍ବକ ଶ୍ରୀମନ୍ ଗୋବିନ୍ଦର ନାମ ଫାଷ୍ଟ କ୍ଲାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଏଥିପାଇଁ ଅନୁର ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ଇତିମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଘଟଣା ଘଟି ଯାଇଛି, ଯେଉଁ ସକାଶେ ଶ୍ରୀମାନ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ମୁଁ

ମୋର ନିକଟରେ ରଖିବାକୁ ନାହିଁ ହେଉଛି । ଦୟା କର ଆପଣ ଶକ୍ତି ଏ ଟ୍ରାନ୍ସଫର ପାର୍ଟିଟିକେଟ ଦେଲେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଉପକୃତ ହେବି । ଭଲ ।

ଆପଣଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହାକାନ୍ତୀ

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ମିଶ୍ର

ଏହିପରି ଶକ୍ତି ଏ ଓଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ି ଓ ତହିଁର ଇଂରେଜୀ ଅନୁବାଦ ହେଉମାଷ୍ଟର ମହାଶୟଙ୍କୁ ଦେଲି । ସେ ଏ ପଡ଼ି ପାଇଁ ଶକ୍ତି ଏ ପାର୍ଟିଟିକେଟ ଦେଇ ଦେଲେ । ଉକ୍ତ ପାର୍ଟିଟିକେଟ ଧରି ମୁଁ କଲିକତା ଫେରିଲି । ଏହିପରି ଭାବରେ ନାମ ଲେଖାଇ ପାର୍ଟିଟିକେଟ ଆଣିବାରେ ବାଗନାନ୍ ସ୍କୁଲର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କିଛି ଆପଣ ଓ ନ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ହେଉମାଷ୍ଟର ମହାଶୟ କାହାର ଆପଣ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି । କାରଣ ସବୁ ତାହାଙ୍କ ପରମର୍ଶରେ ହୋଇଛି । ସେ ନିଶେ ବସ୍ତ୍ରବଦା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ତାହାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେବାର କେତେକ ମାସ ପରେ ଭାରତ ଗଣ୍ଡା ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସେ ଧରାହୋଇ ଅନୁଗ୍ରହ ବଦାବୁଦେ ଅଟକ ରହିଲେ । ଏଥିରୁ ସେ ବସ୍ତ୍ରବଦା ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁମାନରେ ବୁଝି ନେଲି ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ପାର୍ଟିଟିକେଟ ହାସଲ ହେଲା । ଏହା ପଛରେ ଆଉ ଯାହା ରହୁଅଛି ରହିଲା ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା କୌଣସି ଦରକାର ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ହେଲା । କଲିକତା ବସ୍ତ୍ରବଦାର ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ରେ ଖେଲତରୁଇ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟି ନାମରେ ଗୋଟାଏ ସ୍କୁଲ ଥାଏ । ବ୍ୟବସାୟ ହସାବରେ କେତେ ଜଣ ମିଶି ଏହି ସ୍କୁଲଟିକୁ ସ୍ଥାପନ କରିଥାନ୍ତି । ସ୍କୁଲ କଲେଜ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସାୟ, ଏହା ମୁଁ ଏହି ସ୍କୁଲରୁ ଜାଣିଲି । କଲିକତାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପନ କରି ପାରିଲେ ପ୍ରତିଦିନ ବେତନରୁ ବେଶି ରୋଜଗାର ହୁଏ । ଦୁଇ ରୁଇଜଣ ମିଶି ସ୍କୁଲ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ରୁକର କରୁଲେ ତଳେ । ସେମାନେ ନିୟମିତରୂପେ ଦରମା ପାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ କେତୋଟି ପ୍ରାନ୍ତକୁ ନିଜର କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ଦରମା

ଅସୁଲର ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଯେ କେତେ ଜଣ ପ୍ରିୟୁରୁସ ଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜ ବେତନ ବାବଦକୁ ସ୍କୁଲ ଦରମା ନେଇଯାନ୍ତି । ଏହି ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ଚରଣ ଏହିପରି କେତେ ଥର ମୋ ନିକଟରୁ ଦରମା ମାଗି ନେଇଛନ୍ତି । ଦିନେ ମୁଁ ଦରମା ଦେବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ମତେ କହିଲେ, “ଗୋବିନ୍ଦ, ଦରମା ଟାକା ଆମାକେ ଦାଉ । ଆମେ ନିଏଛୁ, ବଲେ ବଲେଦିବ । ଶାଲର ଆମାର ଦରମା ବାକୀ ରେଖେଛେ ।” ଏହିପରି ଭାବରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷକ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଦରମା ନେଇ ନିଅନ୍ତି । ଏଥିରୁ ସ୍କୁଲର ଅବସ୍ଥା କଣ ହୋଇଥିବ ବୁଝିନେବା ଉଚିତ । ଜାଣି ଶୁଣି ଏପରି ଗୋଟିଏ ରହ ସ୍କୁଲରେ ମୁଁ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ମୋର ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ନିଜକୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲି ପରତତ୍ତ୍ୱ ଦେବା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ନ ଥିଲେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲେବେଳେ ଏ ହାନ୍ତସୂଚର ସାଟି ପିକେଟ ନେଇ କାଲେ କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ, ଏହି ଭୟ ମଧ୍ୟ ଥାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏହିପରି ଭାବରେ ସ୍କୁଲରେ ମୋର ନାମ ଲେଖା ହେଲା ।

ଏହି ବର୍ଷ କଲିକତା ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜରେ ଓଟେନ୍ ଯାହେବ ନାମକ ଜନୈକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହଚର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଗୋଳମାଳ ଘଟୁ ହେଲା । ଓଟେନ୍ ଯାହେବ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କଠାରୁ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ । ସତେହ କର ଏହି ଦୋଷପାଇଁ ସୁରାଷ ବାବୁଙ୍କୁ ଦୁଇବର୍ଷ ସକାଶ କଲେଜରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ସେ କଲିକତା ଗୁଡ଼ି କଟକରେ ଆସି ରହିଲେ । ଆମ ମେସ୍ ଉପରେ ପୋଲିସର କଡ଼ା ନଜର ପଡ଼ିଲା । ମେସ୍ଟି ଅନେକବାର ଖୋଜିଲା ଯେ । ଫଳରେ ମେସ୍ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ମେସ୍ ଗ୍ରନ୍ଥମାନେ କିଏ କେଉଁଠାରେ ଯାଇ ରହିଲେ । କିଛିଦିନ ପାଇଁ ମୁଁ ବୋଲପୁର ଶାନ୍ତି-ନିକେତନକୁ ଗଲି । ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍କୁଲରେ ଟେଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମାର୍ଟିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ବସ୍ତ୍ର ହୋଇଥାଏ । ସେହି ବର୍ଷ ଶାନ୍ତିନିକେତନରୁ ଯେ କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ପରୀକ୍ଷା

ଦେବାର ଆଏ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ରହି କ୍ଳାସରେ ଯୋଗ ଦିଏ । ଶାନ୍ତି-
ନିକେତନରେ ଗୁପ୍ତ ଓ ଶିକ୍ଷକ ସମସ୍ତେ ମତେ ବଡ଼ ଭଲ ପାଉଥାନ୍ତି ।
ରାଶିଦ୍ରବ୍ୟ ଠାକୁରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଶାନ୍ତିନିକେତନ ସବୁବେଳେ ମୋପାଇଁ
ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥାଏ ।

ପରୀକ୍ଷା ଦେବାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଶାନ୍ତିନିକେତନର
ଗୁପ୍ତମାନେ ଗୁମା କର ମତେ କଲିକତା ଆସି ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ
ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ଆସି ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ମାଟ୍ରିକ ସେକେଣ୍ଡ ଡିଭିଜନରେ
ପାସ କଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇବାର ସମୟ ।

ସ ମା ପ୍ତ

PRINTER—CHINTAMANI MISRA B. A.

THE NABA BHARAT PRESS
CUTTACK

1940